

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
ACADEMIA TEHNICĂ MILITARĂ
ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE
UNIVERSITATEA „ȘTEFAN CEL MARE” DIN SUCEAVA

CRIZA, CONFLICTUL, RĂZBOIUL

Volumul IV

*SISTEME MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE FOLOSITE ÎN
GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR. PERICOLE,
AMENINȚĂRI, RISCURI LA ADRESA ACESTORA. CRITERII ȘI
METODOLOGII DE EVALUARE ȘI DE TESTARE*

Coordonatori:

General prof. univ. dr. MIRCEA MUREȘAN
General de brigadă (r) dr. GHEORGHE VĂDUVA
Profesor universitar dr. STELIAN STANCU
Profesor universitar dr. GEBRIELA PRELIPCEAN

BUCUREȘTI
2007

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE “CAROL I”
(BUCUREȘTI). CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE
APĂRARE ȘI SECURITATE Criza, conflictul, războiul/ Universitatea
Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și
Securitate, Academia Tehnică Militară, Universitatea „Ștefan cel Mare”
din Suceava – București: Editura Universității Naționale de Apărare
„Carol I”, 2007

2 vol.

ISBN 978-973-663-591-5

Vol. 4. : *Sisteme militare și civil-militare folosite în gestionarea
crizelor și conflictelor. Pericole, amenințări, riscuri la adresa
acestora. Criterii și metodologii de evaluare și de testare* / coord.:
general prof. univ. dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r) dr.
Gheorghe Văduva, locotenent-colonel ing. dr. Eugen Boambă. – Bibliogr.
– ISBN 978-973-663-592-2

I. Mureșan, Mircea (coord.)

II. Văduva, Gheorghe (coord.)

III. Academia Tehnică Militară (București.)

IV. V. Academia de Studii Economice (București)

VI. Universitatea „Ștefan cel Mare” (Suceava)

355/359

Lucrare realizată în cadrul proiectului: CEEEX-M1-4044
„SECURITATEA SISTEMELOR ȘI ACȚIUNILOR MILITARE ȘI
CIVIL-MILITARE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI
CONFLICTELOR ARMATE”

de către echipa de cercetători de la Centrul de Studii Strategice de Apărare și
Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CUPRINS

I. IDENTIFICAREA ȘI EVALUAREA TIPURILOR DE PERICOLE ȘI AMENINȚĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII STRUCTURILOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE.....	11
<i>Argument.....</i>	13
Capitolul 1 Provoacări, pericole, amenințări și vulnerabilități la adresa structurilor militare și civil-militare (naționale, ale NATO și UE, precum și ALTE forțe) angajate în gestionarea crizelor și conflictelor armate globale și riscurile ce rezultă de aici. Identificare, descriere, evaluare.....	15
1.1. Provoacări, pericole, amenințări și vulnerabilități globale.....	15
1.2. Provoacări, pericole și amenințări specifice.....	23
1.2.1. Provoacări, pericole și amenințări la adresa sănătății și structurilor care acționează pentru protecția populației.....	23
1.2.2. Provoacări, pericole și amenințări informatice.....	25
Capitolul 2 Provoacări, pericole, amenințări și vulnerabilități la adresa structurilor militare și civil-militare (naționale, ale NATO și UE, precum și alte forțe) angajate, sub egida ONU sau fără o astfel de egidă, în gestionarea crizelor și conflictelor armate zonale și riscurile ce rezultă de aici. Identificare, descriere, evaluare.....	29
2.1. Continentul european (Uniunea Europeană).....	29
2.2. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO).....	36
2.2.3. Provoacări la adresa structurilor militare și civil-militare ale NATO din Europa.....	45
2.2.4. Pericole la adresa structurilor militare și civil-militare.....	46
2.2.5. Amenințări la adresa structurilor militare și civil-militare ale NATO din Europa.....	47
2.2.6. Concluzii.....	48
2.3. Organizația Națiunilor Unite (ONU).....	48
2.3.1. Structuri centrale implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate:.....	48
2.4. Continentul european (spațiul Balcanilor de Vest).....	55
2.4.1. Structuri militare și civil-militare din teatru.....	56
2.4.2. Provoacări reale și posibile la adresa structurilor militare și civil-militare din teatru.....	57

2.4.3. Pericole ce pot exista la adresa structurilor militare și civil-militare ce se cer securizate.....	59
2.4.4. Amenințări posibile la adresa structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei.....	60
2.4.5. Vulnerabilități ale structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei (conflictului).....	62
2.4.6. Riscuri asociate (asumate, impuse sau conjuncturale) ce privesc structurile militare și civil-militare din teatru.....	63
2.4.7. Concluzii.....	65
2.5. Zona Extinsă a Mării Negre.....	67
2.5.1. Specificitatea Zonei Extinse a Mării Negre (ZEMN).....	67
2.5.2. Zona Extinsă a Mării Negre – zonă a conflictelor înghețate.....	68
2.5.3. Provoacări reale și posibile la adresa structurilor militare și civil-militare din teatrele ZEMN.....	72
2.5.4. Pericole ce pot exista la adresa structurilor militare și civil-militare ce se cer securizate.....	73
2.5.5. Amenințări posibile la adresa structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei.....	74
2.5.6. Vulnerabilități ale structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei (conflictului).....	76
2.5.7. Riscuri asociate (asumate, impuse sau conjuncturale) ce privesc structurile militare și civil-militare din teatru.....	78
2.6. Concluzii.....	80
Capitolul 4 Provoacări, pericole, amenințări, vulnerabilități și riscuri la adresa structurilor militare și civil-militare de ordin social și psihologic.....	81
4.1. Considerații preliminare.....	81
4.2. Tipuri de provoacări, vulnerabilități, pericole, riscuri și amenințări de natură socială și psihologică.....	84
4.3. Concluzii.....	90
Capitolul 5 Provoacări, pericole, amenințări, vulnerabilități și riscuri la adresa structurilor militare și civil-militare de ordin economico-financiar.....	92
5.1. Provoacări.....	93
5.2. Pericole.....	95
5.3. Amenințări.....	96
5.4. Riscuri.....	98
5.5. Vulnerabilități.....	99
5.6. Concluzii.....	105
Capitolul 6 Mediul geospațial, securitatea globală și noua fizionomie a crizei, conflictului și războiului.....	107
6.1. Provoacări, pericole și amenințări de natură geospațială.....	107
6.3. Securitatea geospațială și noua fizionomie a războiului.....	114
6.4. Concluzii.....	123

Capitolul 7 Norme de drept, dimensiunea juridică a procesului de identificare, de analiză, de monitorizare și de evaluare a provocărilor, pericolelor, amenințărilor, vulnerabilităților și riscurilor la adresa structurilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate	124
7.1. Instrumente de protecție a personalului structurilor militare și civil-militare care participă la gestionarea crizelor	125
7.2. Reglementări interne.....	126
7.3. Standarde, restricții, proceduri.....	128
7.4. Decizii, competențe, responsabilități	133
Concluzii.....	140
Anexe.....	142
Anexa nr. 1 Analiza unei decizii politice privind gestionarea unei crize (conflict armat)	142
Anexa nr. 2 Analiza unor decizii militare (politico-militare) de punere în aplicare a unor decizii politice privind gestionarea crizelor și conflictelor armate.....	143
Anexa nr. 3 Metodologia de identificate și evaluare a provocărilor, pericolelor, amenințărilor la adresa structurilor militare și civil-militare, monitorizarea și evaluarea acestora.....	144
II. CRITERII DE EVALUARE A EFICIENȚEI GESTIONĂRII CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE; ELABORAREA UNEI METODOLOGII ADECVATE DE CERCETARE ȘI DE TESTARE	147
Argument.....	149
Capitolul 1 O posibilă metodologie de testare și evaluare	155
1.1. Definiție	155
1.2. Scopul și obiectivele evaluării.....	156
1.3. Principii	162
1.4. Sfera și conținutul procesului de evaluare	163
1.5. Criterii de evaluare.....	164
1.6. Indicatori	165
1.7. Gruparea și corelarea indicatorilor.....	165
1.8. Etalonarea și calibrarea indicatorilor.....	166
1.9. Elaborarea de studii, sinteze, grafice și evaluări.....	167
1.10. Avertizarea.....	168
Capitolul 2 Criterii de evaluare	169
2.1. Criterii generale.....	169
2.2. Criterii politice.....	170
2.2.1. Oportunitatea.....	171
2.2.2. Proporționalitatea	172
2.2.3. Efectele colaterale	173
2.2.4. Eficiența politică.....	174
2.3. Criterii economice și financiare.....	174
2.3.1. Efecte directe	175
2.3.2. Efecte economice	176
2.4. Criterii geopolitice și geostrategice.....	180
2.4.1. Criteriul efectului de rețea.....	181
2.4.2. Criteriul efectului remanent.....	181
2.4.3. Criteriul efectului de reconfigurare geopolitică	182
2.4.4. Criteriul efectului de re poziționare geostrategică	184
Capitolul 3 Criterii socio-umane generale	185
3.1. Cadrul teoretico-metodologic	185
3.2. Criterii socio-umane generale în evaluarea gestionării crizelor/conflictelor armate	186
Capitolul 4 Criterii socio-militare, psihologice și umanitare.....	188
4.1. Criterii socio-militare de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate.....	188
4.2. Criterii psihologice și umanitare de evaluare a eficienței gestionării crizelor.....	194
4.2.1. Criterii psihologice.....	194
4.2.2. Criterii umanitare	205
Capitolul 5 Criterii juridice.....	212
5.1. Domenii ale criteriilor juridice.....	212
5.2. Criterii juridice de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate	214
Capitolul 6 Criterii naționale ale țării-gazdă	219
6.1. Criterii naționale	219
6.2. Criterii ale țării-gazdă.....	222
Încheiere.....	226
Concluzii.....	228
Bibliografie.....	230
III. IDENTIFICAREA CARACTERISTICILOR DIFERITELOR TIPURI DE CRIZE ȘI CONFLICTE ARMATE ȘI A ELEMENTELOR DE IMPACT ASUPRA SECURITĂȚII SISTEMELOR ȘI ACȚIUNILOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE.....	233
Capitolul 1 Principii, metodologii de identificare	235
1.1. Principii	235
1.1.1. Principiul unității.....	236
1.1.2. Principiul continuității.....	237
1.1.3. Principiul profunzimii.....	238
1.1.4. Principiul flexibilității.....	239
1.1.5. Principiul fermității	239
1.1.6. Principiul transparenței.....	240
1.1.7. Principiul suficienței.....	241
1.1.8. Principiul autoreglării.....	241
1.2. Metode	242
1.2.1. Observarea permanentă.....	243
1.2.2. Monitorizarea	244
1.2.3. Analiza	245
1.2.4. Compararea.....	245

1.2.5. Sintetizarea	246
1.2.6. Evaluarea.....	247
1.2.7. Prognozarea	247
Capitolul 2 Caracteristici ale crizelor generale. Elemente de impact asupra securității sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate	249
2.1. Caracteristici	249
2.2. Elemente de impact	252
Capitolul 3 Caracteristici ale crizelor politice. Elemente de impact asupra securității sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate	254
3.1. Caracteristici ale crizelor politice	256
3.1.1. Caracteristici ale crizelor politice naționale	257
3.1.2. Caracteristici ale crizelor politice internaționale.....	258
3.2. Impactul crizelor politice asupra structurilor militare și civil-militare	259
Capitolul 4 Caracteristici ale crizelor economice. Elemente de impact	262
4.1. Definiția și caracteristicile crizelor economice.....	263
4.2. Definiția și caracteristicile crizelor financiare	264
Capitolul 5 Caracteristici ale crizelor din relațiile internaționale. Tipologia acestor crize. Elemente de impact	268
5.1. Definiția și caracteristicile crizei	268
5.2. Caracteristici și tipologii ale crizelor din relațiile internaționale	270
5.3. Elemente de impact asupra securității sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate	273
Capitolul 6 Caracteristici ale crizelor, conflictelor sau disfuncțiilor care afectează domeniul socio-militar	275
6.1. Caracteristicile crizelor și conflictelor armate ce afectează domeniul socio-militar	275
6.2. Elemente de impact asupra securității sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate.....	279
Capitolul 7 Caracteristici ale crizelor cu efect umanitar (exod de populații, migrații, boli etc.) și psihologic	282
7.1. Definiția și caracteristicile crizelor cu efect umanitar și psihologic....	282
7.2. Elemente de impact asupra securității sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate	283
Capitolul 8 Caracteristici juridice ale crizelor actuale și viitoare. Elemente de impact asupra sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate.....	285
8.1. Caracteristici juridice	285
8.2. Principii particularizate pentru structurile de intervenție	289
Capitolul 9 Caracteristici ale crizelor din perspectivă națională și din perspectiva țării-gazdă.....	291
9.1. Caracteristici din perspectivă națională	291

9.2. Caracteristici din perspectiva țării-gazdă.....	292
9.3. Impact	294
Concluzii.....	295
Bibliografie.....	297
IV. ABORDĂRI MANAGERIALE ALE CRIZELOR PORNIND DE LA METODELE DE MODELARE DE RISC EXTREM	298
Capitolul 1 Metoda valorii la risc (VaR)	300
1.1. Introducere.....	300
1.2. Definierea conceptelor legate de valoarea la risc	300
1.3. Calculul VaR pentru un singur activ.....	301
1.4. Calculul VaR pentru un portofoliu.....	304
1.5. Calculul VaR pentru derivate și inovații financiare.....	304
Capitolul 2 Modelarea cu ajutorul teoriei valorii extreme (TVE).....	309
2.1. Introducere.....	309
2.2. Măsurarea riscului extrem.....	310
2.3. Aplicarea metodei valorii la risc (VaR) cu valori extreme (VaR-VE) ...	311
2.4. O analiză comparativă VaR-VE versus VaR tradițional	311
2.5. Soft-uri adaptate pentru TVE	312
2.6. Concluzii	313
Capitolul 3 Metoda analizei financiare dinamice (AFD)	314
3.1. Introducere în tehnicile de management tip active-pasive (ALM).....	314
3.2. Analiza financiară dinamică ca formă a managementului active-pasive	315
3.3. Considerații privind utilizarea AFD în strategiile de transfer al riscului.....	316
3.3.1 Principii de construcție a modelelor AFD	317
3.3.2 Arhitectura modelelor AFD	317
3.4. Evidențierea avantajelor modelelor AFD în spectrul asigurărilor	318
3.5. Analiza variabilele de modelare stohastică.....	321
3.6. Unele contribuții privind implementarea AFD în practică	324
3.7. Analiza SWOT: Puncte forte și puncte slabe ale AFD	325
3.8. Concluzii	325
Capitolul 4 Principii de rezolvare a problemelor securității interdependente cu aplicații în managementul evenimentelor de risc extrem	327
4.1. Definierea conceptelor legate de procesele de interdependență.....	327
4.2. Modelarea proceselor de protecție interdependente (PPI)	327
4.3. Aplicații ale modelului general PPI în protecția împotriva dezastrelor naturale.....	329
Bibliografie.....	330
V. DESCRIERI, EVALUĂRI, ANALIZE, REMODELĂRI	332
Capitolul 1 Remodelarea bazei de date în conformitate cu necesitatea de măsurare a eficienței structurilor de securitate.....	334
1.1. Mediul strategic de securitate.....	334
1.1.1. Caracterizare generală.....	334

1.1.2. Consideratii strategice.....	336
1.1.3. Implicatii militare ale apartenentei României la structurile de securitate euroatlantice.....	338
1.2. Transformarea Armatei României, în contextul transformării Alianței Nor-Atlantice.....	340
1.2.1. Considerații generale.....	340
1.2.2. Transformarea în domeniul resurselor umane.....	343
1.2.3. Transformarea logisticii.....	344
1.3. Viitorul politicii europene de Securitate si Aparare (EDSP).....	351
1.3.1. Considerații generale.....	351
1.3.2. Problemele ESDP.....	352
1.3.3. Ar putea fi rezolvate problemele fundamentale ale ESDP?.....	353
1.3.4. Ce inseamna toate acestea pentru viitorul ESDP?.....	354
Capitolul 2 Descriere instrumente software și mod de utilizare în vederea măsurării eficienței, folosind diverse metode de calcul.....	356
2.1. Tehnici de măsurare a eficienței.....	356
2.2. Utilizarea unor produse software în estimarea eficienței.....	357
2.2.1. Utilizarea programului DEAP2.1 în abordarea neparametrică... ..	358
2.2.2. Utilizarea programului FRONTIER4.1 în abordarea parametrică.....	359
2.3. Măsuri ale eficienței.....	359
2.3.1. Funcția frontieră de rezultate.....	360
2.3.2. Măsurarea eficienței.....	361
2.4. Măsurarea eficienței.....	369
2.4.1. Caracteristici generale.....	369
2.4.2. Indici Malmquist orientați spre rezultat.....	370
2.4.3. Indici Malmquist orientați spre factor.....	374
Capitolul 3 Stabilirea unor criterii de evaluare și a unor modalități de calcul al scorurilor de eficiență în domeniul crizelor și conflictelor armate.....	375
3.1. Tehnici cantitative pentru estimarea performanțelor.....	375
3.1.1. Introducere.....	375
3.1.2. Tehnici cantitative pentru estimarea dependentelor in economie.....	375
3.2. Analize uni- și bivariate.....	378
Capitolul 4 Analiza eficienței sistemelor militare și civil-militare în gestionarea noilor tipuri de crize și conflicte și gestionarea securității acestora.....	385
4.1. Politica de apărare.....	385
4.2. Planificarea apărării.....	388
4.3. Managementul resurselor de apărare.....	390
4.3.1 Managementul resurselor umane.....	390
4.3.2 Managementul financiar-contabil.....	392
4.3.3. Managementul resurselor materiale.....	393
4.3.4. Managementul informațiilor pentru apărare.....	397
4.4. Starea armatei.....	401

4.4.1. Capacitatea operațională a Armatei.....	401
4.4.2 Starea efectivelor Armatei.....	406
4.4.3 Nivelul suportului logistic al acțiunilor armatei.....	408
4.5. Activitatea legislativă și de asistență juridică.....	412
4.6. Activitatea de inspecții, control și audit intern.....	413
4.7. Concluzii si directii de actiune.....	418
Capitolul 5 Fundamentarea unui model matematic pentru gestionarea crizelor și conflictelor armate. Suport teoretic.....	421
5.1. Tehnici de anvelopare.....	421
5.1.1. Despre suprafețele de anvelopare (înfașurare).....	422
5.1.2. Modelul DEA, cazul VRS.....	422
5.1.3. Modelul DEA, cazul CRS.....	428
5.2. Tehnici econometrice.....	430
Bibliografie.....	441

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

***I. IDENTIFICAREA ȘI EVALUAREA TIPURILOR DE
PERICOLE ȘI AMENINȚĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII
STRUCTURILOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE
FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI
CONFLICTELOR ARMATE***

Coordonatori

General prof. univ. dr. MIRCEA JUREȘAN
General de brigadă (r) dr. GHEORGHE VĂDUVA

**Autori ai studiului: IDENTIFICAREA ȘI EVALUAREA TIPURILOR
DE PERICOLE ȘI AMENINȚĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII
STRUCTURILOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE NAȚIONALE
ȘI ALE NATO ȘI UE FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI
CONFLICTELOR ARMATE**

1. General prof. univ. dr. MUREȘAN MIRCEA
2. General de brigadă (r) dr. CS I VĂDUVA GHEORGHE
3. Colonel (r) dr. CS I MOȘTOFLEI CONSTANTIN
4. Colonel (r) dr. CS I DOLGHIN NICOLAE
5. Colonel (r) dr. CS I ALEXANDRESCU GRIGORE
6. Colonel (r) dr. CS II PETRE DUȚU
7. Colonel (r) CS POPA VASILE
8. Cercetător științific dr. SARCINSCHI ALEXANDRA
9. Cercetător științific drd. BĂHNĂREANU CRISTIAN
10. Cercetător științific drd. DINU MIHAI
11. Locotenent-colonel dr. ENACHE DORU
12. Cercetător științific drd. RĂDUICĂ GEORGE
13. Cercetător științific drd. MĂLESCU SIMONA-VALENTINA
14. VLADU CORINA
15. CUCU IRINA
16. ATANASIU MIRELA
17. Căpitan RĂDUICĂ SORINA
18. Economist NICOLAE FLORINA
19. MIHAI DOINA

ARGUMENT

Provocările, pericolele și amenințările (PPA) la adresa securității politice, economice, financiare, sociale, informaționale și militare, globale, regionale și naționale au o dinamică ce ține de caracteristicile epocii respective, de nivelul atins de societate, de sistemul relațiilor, determinărilor și intercondiționărilor. Multe dintre ele se află la tot pasul, pot fi identificate cu ușurință și analizate, cunoscute, contracarate sau ameliorate. Este ceea ce fac, zilnic, oamenii și instituțiile lor, pentru a putea trăi, munci și progresa. Însă, din păcate, cele mai multe dintre provocările, pericolele și amenințările care însoțesc societatea omenească au o configurație ascunsă, nu pot fi sesizate cu ușurință și nici rezolvate în timp util. Și chiar dacă PPA pot fi sesizate, procesul de analiză, sinteză, identificare și evaluare întâmpină multe dificultăți, întrucât ele nu sunt lineare și nu evoluează după scheme cunoscute sau ușor identificabile. PPA, indiferent de ce natură, forță și intensitate ar fi, au anumite caracteristici, dintre care nu pot lipsi următoarele:

- vizează absolut tot ce ține de activitatea omenească și, în general, tot ce există;
- sunt nelineare, dinamice și, cele mai multe dintre ele, complexe;
- sunt imprevizibile sau au un grad mare de imprevizibilitate;
- se condiționează unele pe altele în sistem aleatoriu;
- cele mai multe dintre ele sunt generate sau favorizate chiar de către sistemele și procesele asupra cărora vor acționa;
- au geometrie și configurații variabile;
- acționează în mod foarte diferit, în funcție de caracteristicile lor, dar și de cele ale sistemelor și proceselor pe care le vizează;
- exploatează vulnerabilitățile sistemelor și proceselor pe care le vizează;
- creează și întrețin noi vulnerabilități.

În general, eforturile sunt concentrate pentru protecția sistemelor și proceselor ce pot fi atacate. Acest lucru se realizează în câteva modalități distincte, dar interdependente, din care fac parte și următoarele:

- crearea, în cadrul sistemelor, a unor structuri de reacție și de acțiune la pericole și amenințări;

- crearea, autocrearea și dezvoltarea unor structuri proprii de protecție nemijlocită și de securitate intrinsecă;
- realizarea, în cadrul sistemelor, a unor structuri de securitate specializate, dar cu competențe și abilități numai în cadrul sistemului respectiv;
- crearea unor structuri specializate de securitate cu competențe directe sau extinse, dar care nu fac parte din sistemele și procesele ce se cer securizate, ci sunt exterioare acestora (securitate extrinsecă).

Toate structurile de securitate, indiferent care ar fi natura lor, sunt, la rândul lor, vizate de numeroase provocări, pericole și amenințări. E drept, vulnerabilitățile lor la PPA sunt minime, dar, totuși, există. De aceea, problematica securității și securizării sistemelor și acțiunilor care au fost create pentru securitatea altor sisteme și procese este o chestiune destul de delicată. De multe ori, probleme se pune în mod simplist: dacă respectivele sisteme de securitate au fost create pentru a asigura securitate altor sisteme și procese, rezultă că ele însele sunt sigure și invulnerabile. Această aserțiune este doar în parte adevărată. De aceea, este nevoie de politici, strategii și tactici speciale care să pună în operă conceptul de securitate a sistemelor de securitate. Dar, înainte de a elabora asemenea politici, strategii și tactici, trebuie identificate, monitorizate și evaluate provocările, pericolele și amenințările care vizează efectiv astfel de sisteme și de acțiuni.

CAPITOLUL 1

PROVOCĂRI, PERICOLE, AMENINȚĂRI ȘI VULNERABILITĂȚI LA ADRESA STRUCTURILOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE (NAȚIONALE, ALE NATO ȘI UE, PRECUM ȘI ALTE FORȚE) ANGAJATE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE GLOBALE ȘI RISCURILE CE REZULTĂ DE AICI. IDENTIFICARE, DESCRIERE, EVALUARE

Provocările, pericolele și amenințările (PPA) și vulnerabilitățile asociate lor, specifice perioadei de trecere la o societate care se globalizează, afectează, în primul rând, realitățile, structurile și funcțiunile acestei societăți. Ele se dezvoltă și se diversifică pe tot timpul transformărilor ce au loc în societate, în funcție de acestea, dar nu numai de acestea. Pachetele de provocări, pericole și amenințări, precum și cele ce conțin vulnerabilitățile societății, în ansamblul ei, ale entităților și structurilor economice, politice, sociale, informaționale, militare etc. la acestea își au propriile lor condiționări care, într-un fel, devansează transformările din societate și chiar le influențează.

1.1. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități globale

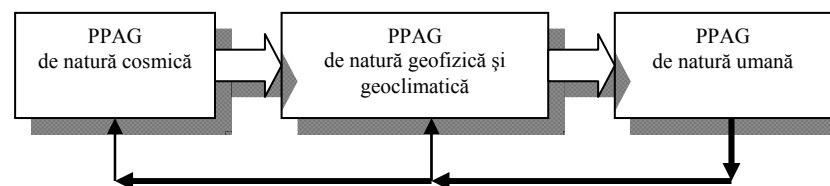
Provocările, pericolele și amenințările globale (PPAG) sunt, în general, de sinteză, cumulative (cumulate) sau cu generare specială. Asemenea PPAG, deși reduse ca număr, afectează absolut tot ce există pe lume, de la sistemele mari la microsisteme, într-o procesualitate totdeauna dinamică și extrem de complexă. Adesea, ea scapă observației directe și mecanismelor de supraveghere, monitorizare și evaluare, care, de regulă, sunt concentrate asupra PPA specifice sau care țin de natura umană. Pe viitor însă, pe măsura intensificării procesului de globalizare, evaluarea și soluționarea PPAG vor avea, probabil, o pondere mult mai importantă, impusă de noua filozofie și de noua fizionomie de rețea a dimensiunii ontologice, psihologice, sociologice și epistemologice a societății oamenilor.

În această categorie, pot fi situate acele provocări, pericole și amenințări care se manifestă în zonele de schimbări și transformări radicale, în zonele de falii politice, ideologice, sociale, economice, informaționale, militare și de altă natură. De aici nu rezultă că provocările, pericolele și

amenințările respective vor apărea și se vor manifesta numai la vârful perioadei de schimbări sau în momentele marilor rupturi. Ele există pe tot parcursul, inclusiv în perioadele de stabilitate, sunt dinamice și complexe, se manifestă sub diferite forme, de cele mai multe ori, imprevizibile și, de aceea, foarte greu de contracarat sau de soluționat. Toate, indiferent de sferă și conținut, au, în principiu, trei surse diferite, dar complementare:

- de natură cosmică;
- de natură geofizică și geoclimatică;
- de natură umană.

Aparent, nu există legături foarte strânse între cele trei categorii. În realitate, ele sunt complementare și chiar condiționate, poate chiar intercondiționate, deși, la ora actuală, acest lucru este greu de dovedit. N-ar trebui însă exclusă *ab initio* o relație de intercondiționare. Relația de condiționare este unisens și vine dinspre Cosmos, dinspre Univers. Relația de intercondiționare presupune o conexiune inversă. Nu știm dacă, la ora actuală, omul chiar are capacitatea de a confluența sau condiționa Cosmosul, nici dacă se poate apăra împotriva pericolelor și amenințărilor cosmice, dar nici nu putem elimina o asemenea aserțiune, indiferent cât de mică și de puțin importantă (la nivel cosmic) ar putea fi o astfel de determinare dinspre om spre Univers. Dar faptul că încă din Antichitate se discută o asemenea temă are o semnificație care, în viitor, va fi, probabil, mai bine evaluată.

Din mulțimea de PPA de nivel global sau cu implicații la nivel global (PPAG) fac parte și următoarele:

1.1.1. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități globale de natură cosmică

Aceste tipuri de provocări, pericole, amenințări, precum și de vulnerabilități corespondente lor cuprind o gamă din care nu lipsesc următoarele:

1. posibile schimbări, transformări, metamorfoze în cosmofizica planetară;
2. schimbări, transformări, metamorfoze în magnetismul cosmic;

3. intensificarea radiației cosmice și a radiației solare;
4. apropierea periculoasă de planeta Pământ a unor obiecte cosmice.

STRUCTURI MILITARE SI CIVIL-MILITARE	PPAG DE NATURĂ COSMICĂ			
	1	2	3	4
Reprezentanță ONU	x	x	x	x
Reprezentanță OSCE	x	x	x	x
Reprezentanță regională	x	x	x	x
Reprezentanță NATO	x	x	x	x
Comandament	x	x	x	x
Bază militară	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x
Patrulă mixtă	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x

Toate PPAG de natură cosmică afectează toate structurile militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate. De altfel, asemenea provocări, pericole și amenințări afectează întreaga planetă, cu întreaga ei structură, cu toate învelișurile, sistemele și ecosistemele ei.

Desigur, în aceste condiții, PPAG de natură cosmică, având configurația unei fatalități, ar părea, din această perspectivă, un nonsens să ne ocupăm de ele. Spre exemplu, intensificarea intempestivă (sau chiar de durată) a radiației cosmice și a celei solare ar duce automat, imediat sau în timp, la distrugerea temporară, pe termen lung sau chiar permanentă a ionosferei, ceea ce ar echivala cu iradierea scoarței terestre și cu distrugerea vieții pe pământ.

Chiar dacă, în prezent, ca și în viitorul apropiat, omul pare neputincios în fața unor astfel de fenomene (noi aparținem Cosmosului și ne supunem legilor lui), cunoașterea și evaluarea PPAG de natură cosmică sunt foarte importante pentru gestionarea vulnerabilităților societății omenești. Chiar dacă, la ora actuală, nu poate face mare lucru împotriva meteoriților

care se vor apropia, la un moment dat, periculos de planeta Pământ, a radiației cosmice și a celei solare (deși omul studiază de multă vreme ionosfera), este absolut necesar ca fenomenele respective să fie supravegheate și monitorizate.

Vulnerabilitățile legate de aceste PPAG de natură cosmică sunt foarte mari. Unele dintre ele – cum ar fi, spre exemplu, vulnerabilitățile la radiația cosmică și la cea solară – pot fi însă reduse sau diminuate, în funcție de posibilitățile reale ale societății și de nivelul tehnologic. Tehnologiile moderne, îndeosebi nanotehnologiile și biotehnologiile, ca și tehnologia informației (IT), creează condiții pentru cunoașterea aprofundată a fenomenelor cosmice și, în același timp, pentru gestionarea vulnerabilităților și, evident, pentru reducerea acestora.

Există două mari tipuri de vulnerabilități care se cer gestionate:

- vulnerabilitățile planetei și ale mediului natural de viață al oamenilor la PPAG de natură cosmică;
- vulnerabilitățile societății omenești, cu tot ce aparține acesteia (locații, infrastructuri, rețele etc.).

În ceea ce privește primele, omul poate interveni în mod destul de limitat, deocamdată, doar pentru reducerea unora dintre vulnerabilitățile care țin de mediul său de viață (diminuarea poluării, protecția mediului și a straturilor superioare ale atmosferei etc.). Însă, în ceea ce privește reducerea vulnerabilităților societății omenești, omul poate face foarte mult. Se speră că procesul de globalizare va reduce în mod substanțial caracterul destul de haotic al vieții și existenței sociale și societale a omului și, în acest fel, și vulnerabilitățile lui chiar și la PPAG de natură cosmică.

Desigur, va exista totdeauna un prag greu de trecut în sfera reducerii vulnerabilităților societății omenești la PPAG, dar acesta se va situa din ce în ce mai sus, atingând limite superioare în timpul societății globale, care va fi, probabil, o societate a cunoașterii, mai exact, o societate epistemologică sau de tip epistemologic, dominată de o filozofie și o fizionomie de rețea, în care informația va circula în timp real.

1.1.2. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități de natură geofizică și geoclimatică

Cele mai importante dintre acestea sunt următoarele:

1. cutremure;
2. fenomene generate de magnetismul terestru;
3. ploi torențiale;
4. inundații;
5. revărsări, alunecări de teren, instabilitate a solului;
6. descărcări electrice;
7. uragane;

8. înzăpeziri masive, viscole, avalanșe;
9. dislocări masive de teren;
10. încălzirea accentuată și schimbări climatice semnificative;
11. accentuarea procesului de topire a ghețarilor și creșterea nivelului oceanelor;
12. alte fenomene geofizice și meteorologice (lipsa apei potabile, secetă, incendii etc.).

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PPAG DE NATURĂ GEOFIZICĂ ȘI GEOCLIMATICĂ											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ONU	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
OSCE	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Regionale	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
NATO	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Comandament	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Bază militară	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

De asemenea, PPAG de natură geofizică și geoclimatică afectează absolut tot ce există în zonele în care se produc astfel de calamități. Aceste PPAG de natură geofizică și geoclimatică sunt condiționate cosmic, dar își au, totuși, și specificul lor care ține, pe de o parte, de natura planetei și de stadiul evoluției ei în relația cosmică și, pe de altă parte, de comportamentul omului*.

Dacă asupra PPAG de natură cosmică influența omului și a mediului său de viață – luat ca entitate dinamică și complexă – este destul de redusă, chiar neglijabilă, asupra PPAG de natură geofizică și mai ales geoclimatică ea este și poate fi semnificativă.

* Comportamentul omului nu poate fi separat de condiționarea cosmică și geografică a existenței umane, întrucât omul nu-și poate depăși condiția de ființă a Terrei și a Universului, dar poate fi luat și analizat și în specificitatea sa, în cadrul strict al determinării sistemului și proceselor vieții sociale, a unui tip specific de *modus vivendi* și de *modus cognoscendi* și influenței acestor tipologii asupra vulnerabilităților mediului de viață al omului.

Până acum, omul nu a făcut altceva decât să mărească, până la catastrofic, vulnerabilitățile mediului său de viață la astfel de provocări, pericole și amenințări.

Cele mai vulnerabile la PPAG de acest fel sunt infrastructurile, îndeosebi cele critice (rețele electrice, de aprovizionare cu apă, cu gaze naturale, rețele de comunicații, căile ferate, drumurile, infrastructurile portuare și aeroportuare), precum și localitățile, podurile, viaductele, aducțiunile, barajele, sistemele hidrotehnice, dar și rețelele informaționale, nodurile de rețea, locațiile unor servere care operează cu bazele de date, locații ale bazelor de date și ale unor valori de patrimoniu etc. Însă, pe măsură ce tehnologiile avansează, apar noi soluții de protecție a acestora la PPAG de natură geofizică și geoclimatică.

1.1.3. Provocări, pericole, amenințări și vulnerabilități de natură umană

Există cel puțin patru tipuri majore de provocări, pericole și amenințări de natură umană (PPAU) cu funcții sau cu implicații globale:

- a) generate de societatea globală;
- b) produse de entitățile și structurile care tind spre globalizare, dar nu sunt încă globalizate;
- c) produse de entitățile care nu se globalizează;
- d) produse de entitățile și structurile care profită indirect de pe urma globalizării;
- e) produce de entitățile care sunt împotriva globalizării.

a) *Provocări, pericole și amenințări umane generate de societatea globală (PPAUG)*

Aceste tipuri de provocări, pericole și amenințări sunt generate efectiv de procesul de globalizare. Ele îmbracă toate formele posibile și au un conținut specific, în funcție de perioada pe care o parcurge acest proces. Frecvența și intensitatea lor cresc direct proporțional cu dezvoltarea procesului de globalizare, urmând ca, în momentul când acest proces atinge nivelul optim, să avem de-a face, în mod preponderent, cu aceste tipuri de provocări, pericole și amenințări, toate celelalte, anterioare acestui proces, diminuându-se semnificativ, unele dintre ele chiar dispărând.

În epoca de început a procesului globalizării, mulțimea de provocări, pericole și amenințări vizează:

- entitățile și structurile care se opun categoric globalizării (entități anti-globalizare - EAG);
- entitățile și structurile care sunt amenințate cu dispariția sau cu transformarea radicală în procesul de globalizare (entități victime –EV);
- entitățile statale, în situația în care procesul de globalizare este înțeles sau orientat împotriva unor state sau chiar

împotriva tuturor statelor de drept și urmărește realizarea unei lumi fără state, deci cu o altă formă (sau cu alte forme) de organizare, guvernare și funcționare, întrucât, probabil, sistemul politic bazat pe state de drept ar putea fi considerat greoi, subiectiv, voluntarist și generator de conflictualitate, specific unei alte epoci istorice deja revolute (ES);

- alte entități și structuri care, într-o formă sau alta, sunt afectate de procesul de globalizare (ET);
- sistemele de securitate care au ca suport și ca argument statul de drept, care funcționează într-un astfel de stat (sisteme și acțiuni de securitate – SAS).

Toate aceste tipuri de provocări, pericole și amenințări au o serie de caracteristici, dintre care fac parte și următoarele:

- sunt restrictive;
- sunt coercitive;
- sunt imprecise;
- sunt dinamice și complexe;
- sunt greu de identificat, evaluat și gestionat.

Există, desigur, și alte caracteristici care se reliefează pe măsura apariției și dezvoltării acestor tipuri de probleme cu care se confruntă și se va confrunta lumea.

Printre provocările, pericolele și amenințările umane generate de societatea globală (PPAUG), pot fi situate și următoarele:

1. presiuni politice, economice, sociale, culturale și militare asupra statelor pentru a accepta realități mai mult sau mai puțin acceptabile ale procesului de globalizare;
2. efectele politice, sociale și militare negative asupra statelor de drept pentru a renunța intempestiv la suveranitate și individualitate;
3. presiuni asupra frontierelor;
4. globalizarea forțată și părtinitoare a anumitor componente ale economiei, finanțelor și relațiilor internaționale;
5. efectul negativ de rețea.

Principalele provocări, pericole și amenințări produse de entitățile și structurile care tind spre globalizare, dar nu sunt încă globalizate (PPAUG-), ar putea fi următoarele:

1. presiuni asupra forțelor și structurilor globalizatoare, fie pentru a accepta extinderea preferențială a procesului, fie pentru a opri sau perturba acest proces;

2. acțiuni împotriva procesului de globalizare;
3. efectul de falie între arhitectura globală și cea neglobalizată;
4. acțiuni asupra rețelelor și infrastructurilor specifice globalizării sau care aparțin societății globale;
5. crearea a unor structuri paralele ale căror evoluții conflictuale nu pot fi nici prevenite, nici gestionate.

Printre provocările, pericolele și amenințările produse de entitățile care nu se globalizează (PPAUNG) pot fi situate și următoarele:

1. efectul de falie între entitățile mari, transfrontaliere, globalizate și cele care nu acceptă filozofia și fizionomia globalizării;
2. efectul de izolare;
3. efectul de autoizolare;
4. implementarea unor politici divergente care, în final, pot deveni conflictuale.

Sistemul provocărilor, pericolelor și amenințărilor generate de entitățile și structurile care profită indirect de pe urma globalizării (PPAUG+) ar putea cuprinde și următoarele:

1. crearea și amplificarea rețelelor mafiote, ale crimei organizate, spălării banilor, traficantilor etc.;
2. dezvoltarea unui terorism specific, pe zonele de conflict dintre entitățile care se creează, se schimbă, se transformă sau se metamorfozează;
3. crearea unor centre și structuri de manipulare a rețelelor sau de intervenție în rețele, baze de date, sisteme financiare etc.

Dintre provocările, pericolele și amenințările produse de entitățile care sunt împotriva globalizării (PPACG) fac parte și următoarele:

1. atacuri împotriva structurilor globale și a organizațiilor internaționale;
2. atacuri împotriva rețelelor create de globalizare;
3. formarea unor entități puternice, antiglobalizare, care adâncesc conflictualitatea;
4. terorism antiglobalizare.

STRUC TURI CIVILE ȘI MILIT ARE	PPAUG					PPAUG-					PPAUNG				PPAUG+			PPACG				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	1	2	3	1	2	3	4	
ONU	x				x	x	x	x	x		x				x	x	x		x	x		x
OSCE	x					x	x	x	x						x	x	x		x	x		x

Regionale	x					x		x	x	x	x	
NATO						x		x	x	x	x	
UE					x	x	x	x	x	x	x	x
State	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Spitale	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	
Laboratoare	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	
Spitale de campanie	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	
Echipe de intervenție	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	
Alte structuri sanitare	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	
Comandament					x	x	x	x	x	x	x	
Bază militară					x	x	x	x	x	x	x	
Batalion					x	x		x	x	x	x	
Companie					x	x		x	x	x	x	
Patrulă					x	x		x	x	x	x	
Patrulă mixtă					x	x		x	x	x	x	
Alte structuri					x	x		x	x	x	x	

Toate aceste amenințări nu privesc doar statele și guvernele lor, ci și organizațiile și organismele internaționale, societatea civilă și lumea afacerilor. În acest sens, Organizația Mondială a Sănătății colaborează cu toate statele și cu toate instituțiile interesate.² Dar, pentru ca întregul sistem să funcționeze, sunt necesare modalități și sisteme de identificare, evaluare și prognozare a dinamicii PPAS.

1.2.2. Provocări, pericole și amenințări informatice

Din rațiuni politice, ale traficului ilegal, crimei organizate, terorismului și altor acțiuni împotriva legii, ordinii și a statului de drept, în ultimele decenii, infrastructurile nevralgice ale tuturor țărilor și îndeosebi ale celor dezvoltate au devenit ținta unor ciberatacuri din ce în ce mai intense. Ciberatacul constă în utilizarea de sisteme informatice sau de tehnologie a informației (IT) ca armă sau ca țintă. Autorii ciberatacurilor sunt foarte diferiți. Unii acționează de capul lor, cu scopuri precise, pentru a face pur și simplu rău, pentru a se distra, sau pur și simplu fără să urmărească vreun scop anume. Autorii ai ciberatacurilor pot fi însă și organisme de informații ostile, organizații concurente și, bineînțeles, teroriștii. Ciberatacurile sunt extrem de diferite și vizează, de regulă, ciberelementele infrastructurii nevralgice (critice).

Infrastructurile nevralgice cuprind:

- instalații tehnologice;
- rețele de comunicații;
- rețele de distribuire a apei;
- rețele de distribuire a energiei electrice,
- rețele ale medicinei de urgență;
- rețele guvernamentale;
- rețele ale sistemului intervențiilor de urgență;
- rețele informatice ale infrastructurilor critice;
- rețele informatice și bazele de date ale băncilor, unităților economice și altor instituții importante;
- rețelele informatice și bazele de date ale structurilor militare și civil-militare care participă la gestionarea crizelor și conflictelor armate;
- toate rețelele informatice importante.

Atacarea acestor rețele și producerea de perturbații pot avea consecințe extrem de serioase. Spre exemplu, pana de curent din 14 august 2003 a afectat în jur de 50 de milioane de persoane din întreg estul Americii de Nord. Un ciberatac poate avea, de asemenea, consecințe grave asupra spitalelor, băncilor, transporturilor etc.

Aceste atacuri vizează, de regulă, serverele Web, întrerupând funcționarea rețelelor de calculatoare și inundându-le cu mesaje. Saturarea cu mesaje de tot felul – inclusiv a adreselor de email – îngreunează accesul la informație și perturbă grav funcționarea rețelelor.

Ciberatacurile politice sunt, în general, acțiuni ale unor grupuri și mișcări radicale care se opun unor evenimente politice sau care își propun să îngreuneze activitatea unor guverne, organizații și organisme internaționale etc. Ele îmbracă forma unui cibernihilism intens și complex. Vizează toate domeniile de activitate: politic, economic, financiar, informațional,

² http://www.who.int/world-health-day/2007/toolkit/dg_message/fr/index.html, Message du Directeur général.

cultural, militar etc. Și ciberterorismul face parte din categoria ciberatacurilor politice.

O mare parte dintre ciberatacurile politice, inclusiv din cele ciberteroriste, au dimensiuni și conotații geopolitice (Asia Centrală, Caucaz, Orientul Apropiat, Irak, Afganistan etc.). Ciberatacuri de sorginte politică sau teroriste se desfășoară și asupra rețelelor informatice, IT, rețelelor informatice ce țin de sistemele de protecție a mediului, a patrimoniului și infrastructurilor critice occidentale.

Ciberatacurile pot fi lansate de oriunde și de către oricine. Desigur, există numeroase măsuri de securitate asigurate atât de sistemele de operare, de programe puternice de protecție a calculatoarelor, rețelelor și serverelor împotriva virusilor, viermilor, troianilor și altor acțiuni – unele, imprevizibile –, care reduc foarte mult riscurile informatice și care asigură buna funcționare a marilor rețele, inclusiv a Internetului. Totdeauna va exista însă un risc, întrucât între sistemele de securitate informațională și mulțimea deschisă a atacurilor informaționale va exista o competiție extrem de dură și de complicată. Chiar dacă sistemele bancare, sistemele guvernamentale, instituțiile de acțiune și de reacții în situații de urgență își au rețelele lor protejate fizic și informațional, deci, riguros securizate, iar riscul de insecuritate a rețelelor Intranet este foarte redus, el nu poate fi eliminat în întregime.

Ciberatacurile de toate felurile s-au multiplicat. Scopurile și obiectivele sunt multiple. Dar, în general, printre cele mai frecvente și mai directe provocări, pericolele și amenințări informaționale (PPAI), pot fi situate și următoarele :

1. opoziție la procesul de mondializare;
2. perturbarea acțiunilor organizațiilor, organismelor internaționale și regionale;
3. protest împotriva unor summit-uri economice;
4. perturbarea sistemelor bancare;
5. provocarea de instabilitate economică;
6. crearea de tensiuni politice;
7. provocarea de conflicte;
8. controlul rețelelor;
9. acțiuni și operațiuni de spionaj;
10. perturbarea comunicațiilor în cadrul acțiunilor de urgență militare și civil-militare etc.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ONU	x	x	x		x	x	x			x
OSCE	x	x	x		x	x	x			x
Regionale	x	x	x	x	x	x	x		x	x
NATO	x	x	x			x	x		x	x
UE	x	x	x	x	x	x	x		x	x
Organizații economice și de altă natură	x	x	x	x	x	x	x		x	x
State	x	x	x	x	x	x	x		x	x
Gestionari de rețele	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Noduri de rețea	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Servere	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Sisteme I2SR		x					x	x	x	x
Sisteme C4		x					x	x	x	x
Comandament		x					x	x	x	x
Bază militară		x					x	x	x	x
Batalion							x	x		x
Companie							x	x		x
Patrulă							x	x		x
Patrulă mixtă							x	x		x
Alte structuri							x	x		x

STRUCTURI CIVILE ȘI MILITARE	PROVOCĂRI, PERICOLE ȘI AMENINȚĂRI INFORMAȚIONALE (PPAI)
---------------------------------	---

CAPITOLUL 2

PROVOCĂRI, PERICOLE, AMENINȚĂRI ȘI VULNERABILITĂȚI LA ADRESA STRUCTURILOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE (NAȚIONALE, ALE NATO ȘI UE, PRECUM ȘI ALTE FORȚE) ANGAJATE, SUB EGIDA ONU SAU FĂRĂ O ASTFEL DE EGIDĂ, ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE ZONALE ȘI RISCURILE CE REZULTĂ DE AICI. IDENTIFICARE, DESCRIERE, EVALUARE

2.1. Continentul european (Uniunea Europeană)

Uniunea Europeană (UE)

1. Structuri centrale implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate:

- 1.1. Comitetul politic și de securitate
- 1.2. Comitetul militar
- 1.3. Statul major
- 1.4. Centrul pentru operații

1.1. Comitetul politic și de securitate (CPS)

- organism preliminar al Consiliului UE;
- se reunește la nivel de ambasadori ai statelor membre;
- sarcini principale: supravegherea situației internaționale și sprijinirea defnirii politicilor din cadrul Politicii Externe și de Securitate Comune, inclusiv Politica Europeană de Securitate și Apărare;
- în cazul pregătirii unui răspuns al UE la criză, CPS propune Consiliului obiectivele politice ce trebuie urmărite și recomandă un set de opțiuni destinat să contribuie la rezolvarea crizei. În special, poate elabora o recomandare pentru Consiliu să adopte o acțiune înrunită;
- realizează controlul politic și direcția strategică a răspunsului militar al UE la criză.

1.2. Comitetul militar (CM)

- cel mai înalt organ militar din cadrul Consiliului UE;
- se reunește la nivel de șefi militari ai apărării ai statelor membre;
- furnizează CPS consultanță și recomandări pentru toate problemele militare din cadrul UE, în special în ceea ce privește: dezvoltarea conceptului de ansamblu referitor la gestionarea crizelor;

aspectele militare referitoare la controlul politic și conducerea strategică a operațiilor de gestionare a crizelor; evaluarea riscului unei potențiale crize; dimensiunea militară a unei situații de criză și implicațiile acesteia; elaborarea și evaluarea obiectivelor referitoare la capacități conform procedurilor adoptate; relația militară a UE cu statele NATO non-UE și ceilalți parteneri și candidați la aderare; estimarea financiară a operațiilor și exercițiilor;

- în cazul *situațiilor de gestionare a crizelor*: realizează Directiva inițială pentru directorul general al Statului major (SM), evaluează opțiunile militare strategice ale SM și le înaintează CPS, autorizează Directiva de planificare inițială pentru comandantul operației, furnizează CPS recomandări asupra Conceptului operațiilor (CONOPS) și Planului operațional (OPLAN);

- în cursul unei operații: monitorizează executarea operației militare și își trimite membrii la Comitetul contributorilor;

- centralizează ofertele naționale în ceea ce privește facilitățile de instruire comune puse la dispoziție de statele membre:

Țară	Zonă/Denumire	Caracteristici		
		Suprafață	Capacitate maximă	
			Exerciții cu trageri	Exerciții fără trageri
Austria	Centrul de instrucție Hochfilzen	1.300 ha	Companie	Batalion infanterie
	Centrul de instrucție Allentsteig	15.700 ha	Brigadă	Brigadă
	Centrul de instrucție Bruckneudorf	4.900 ha	Batalion infanterie	Batalion infanterie
	Centrul de instrucție Lizum Walchen	5.000 ha	Batalion infanterie	Batalion infanterie
	Centrul de instrucție Seetaleralpe	1.900 ha	Batalion infanterie	Batalion infanterie
Belgia	-	-	-	-
Bulgaria	Centrul de instrucție Koren	43.556 ha	Batalion	Batalion
Cipru	-	-	-	-
Rep. Cehă	Centrul de instrucție Boletice	21.953 ha	Batalion infanterie	Batalion infanterie
	Centrul de instrucție Brdy	26.034 ha	Pluton	Pluton
	Centrul de instrucție Brezina	15.817 ha	Unități mici	Unități mici

	Centrul de instrucție Hradiste	33.162 ha	Brigadă	Brigadă
	Centrul de instrucție Libava	32.733 ha	Brigadă	Brigadă
Danemarca	-	-	-	-
Estonia	-	-	-	-
Finlanda	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
Franța	Centrul de instrucție pentru războiul în junglă, Guyana Franceză	Datele nu sunt disponibile	4 plutoane și 1 unitate simultan	4 plutoane și 1 unitate simultan
	Centrul de instrucție montană din Alpi	Datele nu sunt disponibile	450 persoane	450 persoane
	Centrul de instrucție tip comando, Givet	Datele nu sunt disponibile	560 persoane	560 persoane
	Centrul pentru supraviețuire și salvare maritimă pentru aviația navală, Lanveoc	Datele nu sunt disponibile	6 persoane/instruire	6 persoane/instruire
	Centrul pentru tastarea lansării rachetelor	Datele nu sunt disponibile	Datele nu sunt disponibile	Datele nu sunt disponibile
	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
Germania	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
Grecia	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
Irlanda	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
Italia	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
Letonia	-	-	-	-
Lituania	-	-	-	-
Luxemburg	-	-	-	-
Malta	-	-	-	-
Olanda	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
Polonia	-	-	-	-
Portugalia	-	-	-	-
Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	Datele nu sunt disponibile			
	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
România	Poligonul Capu Midia	Datele nu sunt disponibile	-	Trageri sol-sol, sol-aer, aer-aer, mare-aer
	Poligonul Smârdan	8.544 ha	Detășament	Companie

	Poligonul Babadag	2.340,4 ha	Batalion	Companie
	Poligonul Cincu	1.600 ha	Companie	Batalion
	Poligonul Bogata	64 ha	Pluton	Pluton
	Centrul de instrucție NBC Valea Poienii	51 ha	-	Structuri NBC
Slovenia	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
Slovenia	-	-	-	-
Spania	Oferă pregătire prin cursuri pentru ofițeri și personal civil			
Suedia	Poligonul și zona de instrucție Alvdalen	5.400 km ²	Forțe mecanizate și de artilerie la scară mare	Forțe mecanizate și de artilerie la scară mare
	Poligonul și zona de instrucție Arvidsjaur	80 km ²	Batalion	Batalion
	Unitatea pentru operații pe vreme rece	80 km ²	Detășament	Detășament
	Site pentru teste de măsurători subacvatice și demagnetizări	Arhipelagurile Stockholm, Karlskrona și Gothenburg	-	Determinarea semnăturii electrice a navelor
	Centrul medical naval și pentru scufundători Karlskrona	Bazin naval și pentru scufundări de 18m adâncime	-	10 marinari de submarine sau 8 scafandri
	Simulator pentru controlul traficului aerian, Halmstad	3 unități cu raza de 360° și 2 cu 180°	-	La cerere
	Simulator dinamic pentru zbor, Linköping	Datele nu sunt disponibile	-	Piloți pentru zboruri 9Gz
	Simulator C-130	Bază aeriană	-	Echipe C-130
	Poligonul pentru muniție ghidată Vidsel	1.650 km ²	Toate tipurile de muniție ghidată	-
	Centrul pentru testarea forțelor armate Karlsborg/Skovde	540 km ²	Toate tipurile de echipamente	Toate tipurile de echipamente
	Centrul de cercetare Grindsjön, Nynashamn	7,5 km ² , 23.000 m ² clădiri	-	-
	Site-ul pentru testări navale Alvsnabben, Nynashamn	Arhipelagul Stockholm	Testări la scară mare	-

	Centrul pentru simularea luptelor aeriene Stockholm	Datele nu sunt disponibile	Piloți participanți în misiuni internaționale	-
Ungaria	-	-	-	-

1.3. Statul major (SM)

- realizează trei funcții operaționale principale: avertizarea timpurie, evaluarea stării și planificarea strategică pentru misiuni și sarcini încadrate la articolul 17(2) din Tratatul UE și din Strategia Europeană de Securitate, ceea ce implică identificarea forțelor naționale și multinaționale ale UE, precum și implementarea politicilor și deciziilor conform directivelor CM;

- este sursa expertizei militare a UE;

- asigură legătura dintre CM și resursele militare aflate la dispoziția UE;

- furnizează capacități de avertizare timpurie;

- sprijină misiunile temporare ale țărilor terțe sau organizațiilor internaționale, furnizând la cerere consultanță și asistență pe probleme militare legate de prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor și stabilizarea postconflict;

- monitorizează, evaluează și elaborează recomandări asupra instrucției, exercițiilor și interoperabilității legate de forțe și capacități puse la dispoziție de către statele membre ale Uniunii;

- își menține capacitatea de a reînțări comandamentele naționale desemnate să conducă operațiile autonome ale UE, în principal prin celulele civil-militare. Are responsabilitatea de a genera, prin intermediul acestora, capacitatea de planificare și desfășurare a unei operații specifice, în special atunci când este necesar un răspuns întrunit civil-militar și atunci când nu există un comandament național.

1.4. Centrul pentru operații

- funcțional de la 1 ianuarie 2007;

- cea de-a treia opțiune a UE de comandă a misiunilor și operațiilor de mică anvergură (grupuri de luptă de aproximativ 2.000 de soldați);

- în cazul unei operații militare importante, un total de 89 ofițeri și civili vor începe procesul de planificare la 5 zile după decizia ministerială și vor atinge capacitatea deplină de comandă a operației nu mai târziu de 20 de zile;

- procesul de planificare este condus sub autoritatea comandantului operațiilor.

2. Provocări la adresa structurilor militare și civil-militare ale

UE

Structuri militare și civil-militare	Provocări							
	Planificarea operației fără a se ține seama de toți factorii	Analiza greșită a situației și ce necesită reacție	Capacitățile proiectate nu fac față situației din teatru	Corupția	Provocarea unor incidente diplomatice	Provocarea unor reacții negative ale populației locale	Atragerea de partea uneia sau alteia dintre părțile aflate în conflict	Implicarea în evenimente locale ilegale
Comitetul politic și de securitate		x		x	x			
Comitetul militar	x	x	x	x	x	x	x	x
Statul major		x	x	x	x			
Centrul pentru operații	x	x	x	x	x	x	x	x

3. Pericole la adresa structurilor militare și civil-militare ale

UE

Structuri militare și civil-militare	Pericole			
	Planificarea greșită a operației de către celelalte eșaloane	Capacitățile proiectate nu fac față situației din teatru	Nerealizarea interoperabilității între forțele statelor membre	Violențe asupra comandamentelor aflate pe teritoriul național
Comitetul politic și de securitate	x	x		
Comitetul militar	x	x		x
Statul major	x	x	x	
Centrul pentru operații	x	x	x	x

4. Amenințări la adresa structurilor militare și civil-militare ale

UE

Structuri	Amenințări
-----------	------------

militare și civil-militare	Sabotări ale activității din interiorul structurii cauzate de corupție	Atacuri asupra infrastructurii organismelor militare și civil-militare	Atacuri asupra personalului organismelor militare și civil-militare
Comitetul politic și de securitate	x	x	x
Comitetul militar	x	x	x
Statul major	x	x	x
Centrul pentru operații	x	x	x

5. Concluzii

Se observă că UE tinde spre sporirea capacității de răspuns la crize. Uniunea are două opțiuni în ceea ce privește modalitatea de desfășurare a unei operații militare la nivel de comandamente operaționale.

O opțiune se referă la „operația autonomă”, ce folosește facilitățile furnizate de oricare dintre cele cinci comandamente operaționale disponibile în statele membre: Comandamentul francez din Mont Valerien, Comandamentul britanic din Northwood, Comandamentul german din Potsdam, Comandamentul italian din Roma și Comandamentul grec din Larisa. În anul 2003, operația ARTEMIS din Congo, a folosit Comandamentul francez, în timp ce actuala EUFOR îl folosește pe cel din Germania.

Cea de-a doua opțiune include recursul la capacitățile și bunurile comune ale NATO (Aranjamentele „Berlin +”), în sensul folosirii opțiunilor de comandă și control precum Comandamentul Suprem Aliat, SHAPE în Mons și D-SACEUR ca și comandant operațional. Această opțiune a fost folosită pentru conducerea operației ALTHEA, în care EUFOR a operat în Bosnia și Herțegovina.

Soluția pentru rezolvarea problemelor de comandă și control cu care se confruntă UE constă în angajamentul statelor membre de a furniza comandamente operaționale eficiente, în sensul „multinaționalizării” unui comandament național, astfel încât acesta să poată planifica și comanda operații militare ale UE.

2.2. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO)

Structuri centrale implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate:

Organizarea și structurile civile: Cartierul General al NATO (Bruxelles); Reprezentanții permanenți și delegațiile naționale; Secretarul General; Secretariatul Internațional; Cabinetul Secretarului General; Secretariatul Executiv; Biroul pentru Informații și Presă; Biroul de Securitate; Departamentul pentru Afaceri Politice; Departamentul pentru Operațiuni și Planificarea Apărării; Departamentul pentru sprijinul Apărării; Personalul Cartierului General al NATO privind Consultarea, Comanda și Controlul (NCB); Departamentul pentru Investiții de Securitate Logistică și Planificare pentru situații de urgență civilă; Departamentul pentru Probleme Științifice și de Mediu; Biroul de Management; Biroul Controlorului Financiar; Biroul Președintelui Consiliului Superior al Resurselor; Biroul Președintelui Comitetelor privind Bugetul Consiliul Internațional al Revizorilor Contabili; Organizațiile NATO de Producție și Logistică.

2.2.1. Organizarea și structurile militare

Comitetul militar

- în scopul asistării și sprijinirii Consiliului Atlanticului de Nord, a DPC și NPG asupra problemelor militare, ofițerii superiori îndeplinesc funcția de Reprezentanți militari naționali la NATO și cea de membri ai Comitetului militar în sesiune permanentă, sub autoritatea unui președinte ales (CMC);

- Comitetul militar se întâlnește regulat la nivel înalt, și anume, la nivelul șefilor de Stat Major (CHOD);

- Comitetul este însărcinat cu recomandarea spre atenția autorităților politice ale NATO a acelor măsuri considerate a fi necesare pentru apărarea comună în aria de acțiune a NATO;

- rolul său principal este de a oferi îndrumare și consiliere asupra politicii și strategiei militare;

- consiliază Înaltele Comandamente ale NATO asupra problemelor militare, ai căror reprezentanți participă la întâlnirile sale;

- este răspunzător în fața Consiliului de gestionarea generală a problemelor militare ale Alianței, precum și de funcționarea eficientă a agențiilor Comitetului militar;

- Comitetul ajută la elaborarea conceptelor strategice generale ale Alianței;

- realizează o evaluare anuală a forței și capacităților țărilor și zonelor ce prezintă un risc la adresa intereselor NATO;

- responsabilitățile sale pe timp de criză, tensiune sau război sunt acelea de a călăuzi Consiliul și Comitetul pentru planificarea apărării cu privire la situația militară și de a face recomandări asupra utilizării forței militare, aplicarea planurilor de recrutare și elaborarea unor reguli corespunzătoare de angajament.

Președintele Comitetului militar

- este ales de către șefii de Stat Major și desemnat în funcție pe o perioadă de trei ani;

- acționează exclusiv în calitate internațională și autoritatea sa este delimitată de Comitetul militar, în fața căruia răspunde de îndeplinirea obligațiilor sale;

- are un important rol public, fiind și principalul purtător de cuvânt pe probleme militare al Alianței în contactele cu mass-media.

Înalții Comandanți ai NATO

- aceștia sunt: Comandantul Suprem al forțelor aliate din Europa (SACEUR) și Comandantul Suprem al forțelor aliate din zona Atlanticului (SACLANT);

- sunt răspunzători în fața Comitetului militar, pentru direcționarea și coordonarea generală a problemelor militare ale Alianței, în cadrul ariilor lor de comandă;

- consiliază Comitetul militar.

Statul Major Militar Internațional

- este responsabil cu planificarea, evaluarea și recomandarea politicii privind problemele militare, în scopul analizării acestora de către Comitetul militar, precum și cu asigurarea aplicării imediate a politicilor și deciziilor Comitetului;

- este alcătuit din personal militar detașat de țările membre pentru a ocupa funcții la Cartierul General al NATO, în scopul desfășurării unei activități la nivel internațional, în interesul comun al Alianței și nu doar în numele țărilor lor.

- **Departamentul Planificare și Politică** dezvoltă și coordonează contribuția Comitetului militar la politica de apărare și planificarea strategică a NATO. Aceasta include contribuția la elaborarea conceptelor politico-militare, a studiilor, evaluărilor și documentelor corespunzătoare; planificarea forțelor armate în cadrul NATO; procesul de stabilire a scopurilor forțelor armate; analizarea anuală a apărării, a Procesului de

analiză și planificare a PpP (PARP) și a reflecției conceptuale pe termen lung.

- **Departamentul Operații** sprijină Comitetul militar în elaborarea planurilor operaționale curente și în abordarea problemelor legate de situația forțelor armate ale NATO și a aspectelor conducerii militare privind rolul NATO în crizele internaționale. Departamentul promovează și coordonează instruirea și exercițiile multinaționale, inclusiv cele care implică țări din cadrul PpP și coordonează eforturile vizând dezvoltarea unei capacități operative eficiente a NATO în domeniul războiului electronic, precum și instruirea și exercițiile pe care le presupune acesta. Are în sarcină monitorizarea și evaluarea programelor și necesităților în domeniul războiului electronic.

- **Departamentul Informații** coordonează elaborarea și difuzarea informațiilor conform acordurilor NATO, incluzând politica informațională și documentele de bază ale sectorului informații, prin aceasta abilitând Comitetul militar să dea instrucțiuni și să ia decizii bine documentate cu privire la structura, organizarea, logistica și capacitatea operativă a forțelor NATO. Departamentul răspunde și de evaluarea capacităților și structurii forțelor militare care ar putea reprezenta un risc pentru interesele de securitate ale NATO, precum și de monitorizarea și relatarea tuturor evenimentelor din lumea întreagă care prezintă interes pentru Alianță.

- **Departamentul Cooperare și Securitate Regională** reprezintă punctul focal pentru contactele militare și cooperarea în cadrul Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC) și al Parteneriatului pentru Pace (PpP). Are în sarcină elaborarea și coordonarea activității întregului personal al IMS asupra problemelor privind EAPC și PpP.

- **Departamentul Logistică, Armamente și Resurse** este responsabil pentru elaborarea și evaluarea politicii și procedurilor militare ale NATO în domeniile: personal, resurse, bugete militare, infrastructură, planificarea armamentelor și cooperare, ca și în cel al standardizării.

- **Centrul de Criză al NATO** sprijină Consiliul Atlanticului de Nord, Comitetul pentru planificarea apărării și Comitetul militar în îndeplinirea funcțiilor lor din domeniul consultării. În cadrul Alianței, servește drept punct de convergență pentru primirea, schimbul și difuzarea informațiilor politice, militare și economice. Monitorizează în permanență evoluția problemelor politice, militare și economice, care prezintă interes pentru NATO și pentru țările membre NATO. De asemenea, Centrul de Criză al NATO oferă instalațiile necesare pentru desfășurarea rapidă a consultărilor în perioada de tensiune sau de criză și menține și actualizează informațiile de bază necesare în timpul unor asemenea perioade.

- **Inspectorul financiar** are ca sarcină consilierea Președintelui Comitetului militar, a Președintelui-adjunct al Comitetului militar și a Directorului Statului Major militar internațional asupra tuturor aspectelor financiare legate de bugetul Statului Major Internațional.

- **Personalul de Consultare, Comandă și Control de la Cartierul General al NATO (Personalul NATO HQC3)** constituie o singură organizație integrată, compusă din personal al Secretariatului internațional, cât și al Statului Major militar internațional.

Reprezentarea țărilor partenere

- legăturile militare cu țările partenere sunt întărite continuu prin înființarea funcțiilor numite “Elemente de Personal al Parteneriatului pentru Pace”. Ofițerii din țările partenere ce ocupă aceste funcții lucrează împreună cu ofițerii din țările membre NATO, participând la pregătirea discuțiilor asupra politicii și la aplicarea deciziilor de politică ce au ca obiect problemele militare relevante pentru Parteneriatul pentru Pace.

2.2.2. Structura militară de comandă

- structura militară integrată este alcătuită din forțe armate puse la dispoziția NATO de către țările membre participante la această structură, în conformitate cu condițiile stabilite;

- în prezent, forțele componente sunt clasate în trei categorii:
  - o forțele de reacție imediată și rapidă: forțe terestre, aeriene și navale polivalente și extrem de mobile, menținute la un nivel înalt de pregătire și disponibile în termen scurt, pentru a asigura o reacție militară promptă în caz de criză;
  - o forțele principale de apărare: includ forțe terestre, aeriene și navale active și de rezervă, capabile să asigure disuasiunea și apărarea în fața amenințării cu forța sau în caz de agresiune. Aceste forțe au în compunere unități multinaționale și naționale cu niveluri variate de pregătire. Există patru unități multinaționale de apărare principale, un corp germano-danez, un corp germano-olandez și două corpuri germano-americe. Unele dintre aceste forțe pot fi angajate și în operațiuni ce nu intră sub incidența Articolului 510. În plus, a fost încheiat un acord pentru fixarea condițiilor în care Corpurile europene, ce includ unități din Belgia,

Franța, Germania, Luxemburg și Spania, vor fi puse la dispoziția NATO în perioade de criză;

- o forțele de întărire: sunt alcătuite din alte forțe armate menținute la diferite niveluri de pregătire și disponibilitate, care pot fi trimise ca întăriri în orice regiune sau arie maritimă a NATO, în scopuri de descurajare, gestionare a crizelor sau apărare.

- operațiile militare ale NATO sunt supravegheate de doi comandanți strategici, care răspund în fața Comitetului militar pentru întregul proces de gestionare a problemelor militare ale Alianței, în aria lor de comandă. În prezent, există două responsabilități de comandă diferite între Comandamentul aliat pentru transformare (ACT) din Norfolk (Virginia, SUA), ce se ocupă de transformarea și instruirea forțelor NATO, și Comandamentul aliat pentru operații din Mons (Belgia), ce răspunde de operațiile NATO din toată lumea.

Structura militară de comandă din Europa	Compunere	Atribuții principale
Comandantul suprem al forțelor aliate din Europa (SACEUR)	-	- contribuie la menținerea păcii, securității și integrității statelor membre ale Alianței; - în caz de agresiune este însărcinat să ia toate măsurile necesare pentru a demonstra solidaritatea și pregătirea Alianței; - dezvoltă capacitatea și menține nivelul de pregătire a forțelor armate, necesare pentru a contribui la gestionarea crizelor, la susținerea procesului de pace, acordarea ajutorului umanitar și protejarea intereselor vitale ale Alianței; - formulează, în atenția

			autorităților politice și militare ale NATO, recomandări asupra oricărei probleme militare ce ar putea afecta capacitatea sa de a-și îndeplini atribuțiile.
Comandamentul aliat din Europa (ACE)	Forțele aliate din Nord-Vestul Europei (AFNORTHWEST) – High Wycombe, Marea Britanie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Forțele aeriene aliate din Nord-Vestul Europei (AIRNORTHWEST), High Wycombe, Marea Britanie 2. Forțele navale aliate din Nord-Vestul Europei (NAVNORTHWEST), Northwood, Marea Britanie 3. Cartierul General din Europa de Nord (NORTH), Stavanger, Norvegia 	- asigură securitatea zonei ce se întinde de la punctul nordic (Norvegia) până în sudul Europei, incluzând întreaga Mediterană și de la țărmul Atlanticului până la frontiera de est a Turciei; - răspunde pentru aplicarea măsurilor militare privind apărarea, securitatea sau restabilirea integrității.
	Forțele aliate din Europa Centrală (AFCENT), Brunssun, Olanda	<ol style="list-style-type: none"> 1. Forțele terestre aliate din Europa Centrală (LANDCENT), Heidelberg, Germania 2. Forțele aeriene aliate din Europa Centrală (AIRCENT), Ramstein, Germania 3. Forțele aliate pentru zona baltică (BALTAP), Karup, Danemarca 	

	Forțele aliate din Europa de Sud (AFSOUTH), Napoli, Italia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Forțele terestre aliate din Europa de Sud (LANDSOUTH), Verona, Italia 2. Forțele terestre aliate din Europa Central-Sudică (LANDSOUTHCE NT), Larissa, Grecia 3. Forțele terestre aliate din Europa de Sud-Est (LANDSOUTHEAST), Izmir, Turcia 4. Forțele aeriene aliate din Europa de Sud (AIRSOUTH), Napoli, Italia 5. Forțele navale aliate din Europa de Sud (NAVSOUTH), Napoli, Italia 6. Forțele navale de intervenție și sprijin din Europa de Sud, Napoli, Italia 	

	Statele Majore	<ol style="list-style-type: none"> 1. Statul Major al forțelor aeriene de reacție (RF(A)S), Kalkar, Germania 2. Forța NATO aeropurtată de supraveghere îndepărtată (NAEWF), Geilenkirchen, Germania 3. Corpurile de reacție rapidă ale ACE (ARRC), Rheidahlen, Germania 4. Divizia multinațională Centru (MND(C)), Rheidahlen, Germania 5. Divizia multinațională Sud (MND(S)) – neactivată 6. Forța navală permanentă din Mediterana (STANAVFORME D) 7. Forța navală permanentă din Canalul Mânecii (STANAVFORCH AN) 8. Forța mobilă (terestră) a ACE (AMF(L)), Heidelberg, Germania 	
	Statul major al forțelor aeriene de reacție (RFAS), Kalkar, Germania		
	Forța NATO aeropurtată de supraveghere îndepărtată (NAEWF), Geilenkirchen, Germania		

	Corpurile de reacție rapidă ale ACE (ARRC), Rheindahlen, Germania	<p>- divizii naționale provenind din Germania, Grecia, Turcia și Statele Unite. FAR (Fuerza de Accion Rapida) spaniolă ar putea fi și ea pusă la dispoziție în virtutea unor acorduri speciale de coordonare;</p> <p>- divizii cadru, în subordinea unei singure țări, una britanică ce cuprinde un element italian, una britanică ce cuprinde un element danez și una italiană ce cuprinde un element portughez;</p> <p>- divizia multinațională din regiunea Centrală (MND(C)), cuprinzând unități belgiene, olandeze, germane și britanice;</p> <p>- divizia multinațională din regiunea Sudică (MND(S)), cuprinzând unități grecești, italiene și turcești;</p> <p>- unități de corp de armată predominant britanice, dar cu importante contribuții din partea altor aliați.</p>	
	Forțele de reacție imediată (navale)	<ol style="list-style-type: none"> 1.STANAVFORMED 2.STANAVFORCHAN 	

	Forța mobilă a ACE (AMF), Heidelberg, Germania	
--	--	--

- în general, cea mai mare parte a forțelor NATO rămâne sub comandă națională deplină, până în momentul când ele sunt puse la dispoziția NATO pentru o operațiune specifică, decizia fiind luată la nivel politic. Ca excepții de la această regulă pot fi enumerate: personalul statelor majore integrate, din cadrul diverselor sedii ale NATO, elemente ale structurii de apărare antiaeriană integrată, inclusiv Forța aeropurtată de supraveghere îndepărtată și control (AWACS), anumite unități de telecomunicații, Forțele navale permanente, precum și alte elemente ale Forțelor de reacție ale Alianței.

2.2.3. Provocări la adresa structurilor militare și civil-militare ale NATO din Europa

Structuri militare și civil-militare	Provocări							
	Planificarea operației fără a se ține seama de toți factorii	Analiza greșită a situației ce necesită reacție	Capacitățile proiectate nu fac față situației din teatru	Corupția	Provocarea unor incidente diplomatice	Provocarea unor reacții negative ale populației locale	Atragerea de partea uneia sau altelea dintre părțile aflate în conflict	Implicarea în evenimente locale ilegale
Comitetul militar	x	x		x	x			
Președintele Comitetului militar	x			x	x			
Statul Major Militar Internațional	x	x		x	x			
Comandantul Suprem al forțelor aliate din Europa (SACEUR)	x		x	x	x			
Comandamentul aliat din Europa (ACE)	x	x	x	x	x			
Forțele aliate din Nord-Vestul Europei (AFNORTHWEST)	x	x	x	x	x		x	x

Forțele aliate din Europa Centrală (AFCENT)	x	x	x	x	x		x	x
Forțele aliate din Europa de Sud (AFSOUTH)	x	x	x	x	x		x	x
Statele Majore	x	x	x	x		x	x	x
Statul major al forțelor aeriene de reacție (RFAS)	x	x	x	x		x	x	x
Forța NATO aeropurtată de supraveghere îndepărtată (NAEWFF)	x	x	x	x		x	x	x
Corpurile de reacție rapidă ale ACE (ARRC)	x	x	x	x		x	x	x
Forțele de reacție imediată (navale)	x	x	x	x		x	x	x
Forța mobilă a ACE (AMF)	x	x	x	x		x	x	x

2.2.4. Pericole la adresa structurilor militare și civil-militare

Structuri militare și civil-militare	Pericole			
	Planificarea greșită a operației de către celelalte eșaloane	Capacitățile proiectate nu fac față situației din teatru	Nerealizarea interoperabilității între forțele statelor membre	Violențe asupra comandamentelor aflate pe teritoriul național
Comitetul militar			x	
Președintele Comitetului militar			x	
Statul Major Militar Internațional	x		x	
Comandantul Suprem al forțelor aliate din Europa (SACEUR)	x		x	
Comandamentul aliat din Europa (ACE)	x		x	
Forțele aliate din Nord-Vestul Europei (AFNORTHWEST)	x	x	x	x
Forțele aliate din Europa Centrală (AFCENT)	x	x	x	x
Forțele aliate din	x	x	x	x

Europa de Sud (AFSOUTH)				
Statele Majore	x	x	x	x
Statul major al forțelor aeriene de reacție (RFAS)	x	x	x	x
Forța NATO aeropurtată de supraveghere îndepărtată (NAEWF)	x	x	x	x
Corpurile de reacție rapidă ale ACE (ARRC)	x	x	x	x
Forțele de reacție imediată (navale)	x	x	x	x
Forța mobilă a ACE (AMF)	x	x	x	x

2.2.5. Amenințări la adresa structurilor militare și civil-militare ale NATO din Europa

Structuri militare și civil-militare	Amenințări		
	Sabotări ale activității din interiorul structurii cauzate de corupție	Atacuri asupra infrastructurii organismelor militare și civil-militare	Atacuri asupra personalului organismelor militare și civil-militare
Comitetul militar	x		
Președintele Comitetului militar	x		
Statul Major Militar Internațional	x		
Comandantul Suprem al forțelor aliate din Europa (SACEUR)	x		
Comandamentul aliat din Europa (ACE)	x	x	
Forțele aliate din Nord-Vestul Europei (AFNORTHWEST)	x	x	x
Forțele aliate din Europa Centrală (AFCENT)	x	x	x
Forțele aliate din Europa de Sud (AFSOUTH)	x	x	x
Statele Majore	x	x	x
Statul major al forțelor	x	x	x

aeriene de reacție (RFAS)			
Forța NATO aeropurtată de supraveghere îndepărtată (NAEWF)	x	x	x
Corpurile de reacție rapidă ale ACE (ARRC)	x	x	x
Forțele de reacție imediată (navale)	x	x	x
Forța mobilă a ACE (AMF)	x	x	x

2.2.6. Concluzii

NATO continuă să își extindă aria de operații dincolo de granițele statelor membre, cele mai mari, eforturi ale sale concentrându-se în zone precum Afganistan, dar și în misiuni mai mici de tipul celor din Sudan, Irak și Pakistan. Cu toate că NATO s-a angajat cu misiuni pe patru continente, principalele sale puncte de comandă rămân în Europa. Astfel, provocările, pericolele și amenințările cu care acestea se pot confrunta sunt generate atât de factori instituționali, cât și de factori aleatori, cu origini în situația din teatrele de operații. În acest context, este nevoie de adoptarea unor măsuri concrete pentru sporirea eficienței instituționale a NATO, indiferent de misiunile pe care și le asumă

2.3. Organizația Națiunilor Unite (ONU)

2.3.1. Structuri centrale implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate:

2.3.1.1. Departamentul pentru operații de stabilitate

- asistă statele membre și Secretarul General în eforturile de menținere a păcii și securității internaționale;
- planifică, pregătește, gestionează și conduce operațiile de stabilitate ale ONU;
- recomandă ca operațiile de stabilitate să: desfășoare forțe pentru a preveni declanșarea unui conflict sau extinderea dincolo de granițe; stabilizeze situațiile de conflict după armistițiul, creând un mediu în care

părțile pot ajunge la un acord de pace; asiste în implementarea acordurilor de pace; ghideze statele și teritoriile prin tranziția spre un guvern stabil, bazat pe principii democratice, bună guvernare și dezvoltare economică.

2.3.1.2. Divizia militară

- este subordonată Departamentului pentru operații de stabilitate;
- sprijină Secretarul general, Consiliul de Securitate și celelalte corpuri interguvernamentale sub toate aspectele ce privesc operațiile de stabilitate;
- planifică și desfășoară rapid operațiile de stabilitate;
- conduce, gestionează și sprijină operațiile de stabilitate.

2.3.1.3. Serviciul pentru planificare militară

- este subordonat Diviziei militare;
- este format din trei echipe ce se ocupă de anumite regiuni ale lumii, pentru Europa acționând *Echipa pentru Europa, America Latină și Asia*;
- produce toate conceptele și planurile necesare componentei militare a actualelor și potențialelor operații de stabilitate ale ONU;
- acționează în toate fazele operațiilor de stabilitate;
- pregătește evaluările strategice, estimările operaționale și conceptele operației și, la nevoie, planurile operaționale pentru componentele militare ale misiunilor în teatre;
- monitorizează misiunile curente, cu scopul reducerii timpului necesar unor schimbări majore, inclusiv finalizarea misiunii;
- este pregătit să furnizeze consultanță militară negocierilor de pace;
- menține legătura, în scopul realizării planificării militare, cu organizațiile interguvernamentale, guvernamentale, nonguvernamentale și private relevante.

2.3.1.4. Serviciul pentru generarea forței

- este subordonat Diviziei militare;
- gestionează procesul de generare, rotire și repatriere a forțelor ONU;
- menține legătura cu statele membre în ceea ce privește rotirea, înlocuirea și repatrierea personalului militar desfășurat în teatre;
- menține Sistemul de Aranjamente Standby cu statele membre pentru suplimentarea trupelor, personalului, echipamentelor și serviciilor necesare;

- furnizează consultanță tehnică pentru echipamentul deținut de contingent la cererea statelor membre;
- verifică pregătirea statelor membre pentru a întruni condițiile de participare la operațiile de stabilitate.

2.3.1.5. Serviciul pentru operații militare curente

- este subordonat Diviziei militare;
- este format din trei echipe ce se ocupă de anumite regiuni ale lumii, pentru Europa acționând *Echipa pentru Europa și America Latină*;
- supraveghează zilnic operațiile componentelor militare ale misiunilor din teatre, monitorizează implementarea planurilor și furnizează consultanță și sprijin comandamentelor;
- conduce analiza și raportează evoluția către Consultantul Militar și restul personalului relevant;
- continuă sprijinul militar curent acordat operațiilor de stabilitate;
- analizează situația militară din teatre și prezintă rezultatele într-o manieră structurată personalului relevant;
- menține bazele de date și pachetele de informare asupra operațiilor curente:

Operație de stabilitate	Zona de acțiune	Descriere
Forța ONU de Stabilitate în Cipru (UNFICYP)	3 sectoare: 1. partea vestică: de la Kato Pyrgos până în estul Mammari. Responsabil: Argentina 2. partea centrală a zonei tampon, inclusiv Nicosia. Responsabil: Marea Britanie 3. partea estică: de la extremitatea estică a Nicosiei până la coasta estică de lângă Dherinia.	Inițiată în martie 1964, pe baza Rezoluției nr. 186 a Consiliului de Securitate, pentru a restabili pacea Ciprului.

	Responsabil: Slovacia și Ungaria	
Misiunea ONU de Observare în Georgia (UNOMIG)	5 sectoare și comandamente: 1. Sukhumi – centru operațional; 2. Gali – patrulare operaționale; 3. Zugdidi – patrulare operaționale; 4. Zona cu restricție de armament – la est de Zugdidi 5. Tbilisi – principalul birou politic.	Înființată la 24 august 1993, prin Rezoluția nr. 858 a Consiliului de Securitate. Este destinată monitorizării armistițiului dintre Georgia și Abhazia.
Misiunea ONU de Administrare Interimară a Kosovo (UNMIK)	5 sectoare și centre districtuale: 1. sectorul Nord, Kosovska Mitrovica; 2. sectorul Vest, Pec; 3. sectorul Pristina, Pristina; 4. sectorul Est, Gnjilane; 5. sectorul Sud, Prizren.	Înființată la 10 iunie 1999, prin Rezoluția nr. 1244 a Consiliului de Securitate. În prezent, gestionează administrarea civilă interimară a Kosovo și acționează ca forță internațională de poliție.

2.3.2. Provocări la adresa structurilor militare și civil-militare ale ONU din Europa

Structuri	Provocări
------------------	------------------

militare și civil-militare	Planificarea operației fără a se ține seama de toți factorii	Analiza greșită a situației ce necesită reacție	Capacitățile proiectate nu fac față situației din teatru	Corupția	Provocarea unor incidente diplomatice	Provocarea unor reacții negative ale populației locale	Atragerea de partea uneia sau alteia dintre părțile aflate în conflict	evenimente locale ilegale
Departamentul pentru operații de stabilitate	x	x	x	x	x			
<i>Divizia militară</i>	x	x	x	x	x			
<i>Serviciul pentru planificare militară</i>	x	x	x	x	x			
Echipa pentru Europa, America Latină și Asia	x	x	x	x	x			
<i>Serviciul pentru generarea forței</i>	x	x	x	x	x			
<i>Serviciul pentru operații militare curente</i>	x	x	x	x	x			
Echipa pentru Europa și America Latină	x	x	x	x	x	x	x	x
Forța ONU de Stabilitate în Cipru (UNFICYP)	x	x	x	x	x	x	x	x
Misiunea ONU de Observare în Georgia (UNOMIG)	x	x	x	x	x	x	x	x
Misiunea ONU de Administrare Interimară a Kosovo	x	x	x	x	x	x	x	x

(UNMIK)							
---------	--	--	--	--	--	--	--

2.3.3. Pericole la adresa structurilor militare și civil-militare ale ONU din Europa

Structuri militare și civil-militare	Pericole			
	Planificarea greșită a operației de către celelalte eșaloane	Capacități proiectate nu față situației din teatru	Nerealizarea interoperabilității între forțele statelor membre	Violențe asupra comandamentelor aflate pe teritoriul național
Departamentul pentru operații de stabilitate	x			
<i>Divizia militară</i>	x			
<i>Serviciul pentru planificare militară</i>	x			
Echipa pentru Europa, America Latină și Asia	x	x	x	x
<i>Serviciul pentru generarea forței</i>	x			
<i>Serviciul pentru operații militare curente</i>	x			
Echipa pentru Europa și America Latină	x	x	x	x
Forța ONU de Stabilitate	x	x	x	x

în Cipru (UNFICYP)				
Misiunea ONU de Observare în Georgia (UNOMIG)	x	x	x	x
Misiunea ONU de Administrare Interimară a Kosovo (UNMIK)	x	x	x	x

2.3.4. Amenințări la adresa structurilor militare și civil-militare ale ONU din Europa

Structuri militare și civil-militare	Amenințări		
	Sabotări ale activității din interiorul structurii cauzate de corupție	Atacuri asupra infrastructurii organismelor militare și civil-militare	Atacuri asupra personalului organismelor militare și civil-militare
Departamentul pentru operații de stabilitate	x		
<i>Divizia militară</i>	x		
<i>Serviciul pentru planificare militară</i>	x		
Echipa pentru Europa, America Latină și Asia	x		
<i>Serviciul pentru generarea forței</i>	x		
<i>Serviciul pentru operații militare curente</i>	x		
Echipa pentru Europa și America Latină	x		

Forța ONU de Stabilitate în Cipru (UNFICYP)	x	x	x
Misiunea ONU de Observare în Georgia (UNOMIG)	x	x	x
Misiunea ONU de Administrare Interimară a Kosovo (UNMIK)	x	x	x

2.3.5. Concluzii

Operațiile ONU de stabilitate sunt caracterizate de multidisciplinaritate și includ o gamă largă de acțiuni destinate realizării păcii: supravegherea acordurilor de încetare a focului; regruparea și demobilizarea forțelor; reintegrarea foștilor combatanți în viața civilă, crearea și implementarea programelor de deminare; facilitarea întoarcerii refugiaților și a populației dislocate; furnizarea de asistență umanitară; instruirea noilor forțe de poliție; monitorizarea respectării drepturilor omului; sprijin pentru implementarea reformelor constituționale, juridice și electorale; sprijin pentru reabilitarea și reconstrucția economică.

Toate acestea sunt planificate, gestionate și implementate de o structură militară și civil-militară complexă ce este supusă la două tipuri de provocări, pericole și amenințări: pe de o parte, cele venite din interior (planificarea greșită a operației, analiza greșită a situației, capacitățile slabe ale forțelor, corupția etc.), iar pe de altă parte, cele apărute în urma intervenției în zone, cauzate de alterarea mediului social local și zonal (incidente diplomatice, reacții negative ale populației locale, atragerea unei sau alteia dintre părțile aflate în conflict, implicarea în evenimente locale ilegale etc.). Pentru a contracara aceste provocări, pericole și amenințări, ONU trebuie să țină seama atât de lecțiile învățate din misiunile anterioare, cât și de specificul zonei în care intervine. De asemenea, este nevoie de o selecție și instruire mult mai eficiente ale forțelor militare și polițienești, pentru a se evita situațiile în care acestea intră în conflict cu populația locală (de exemplu, cazul Kosovo).

2.4. Continentul european (spațiul Balcanilor de Vest)

2.4.1. Structuri militare și civil-militare din teatru

În prezent, pe teatrele de operații din Balcanii de Vest se desfășoară misiuni militare și civile ale UE, NATO și ONU ce realizează gestiunea post-conflict a situației complexe din Kosovo și BiH.

Misiunea de gestionare a crizelor de mare anvergură a UE (**EUFOR**), de tipul operație de menținere a păcii, faza de stabilizare/reconstrucție, are ca structură militară: un stat major, o componentă de poliție militară integrată și trei Task forces.

Fiecare din cele trei pachete de forțe dispune de o capacitate de reacție (companii de manevră) și o capacitate de vigilență operațională (o unitate de informații și recunoaștere și o unitate ușoară de legătură și observare, constituită din echipe repartizate în teritoriu pe baza împărțirii administrative a țării). Task Force are în componere, de asemenea, o unitate de poliție integrată, transport aerian strategic, sprijin de aviație, unități de sprijin de luptă, unități de susținere logistică de luptă, componentă de neutralizare a explozivilor și munițiilor, precum și sprijin medical și de evacuare. Operația beneficiază de mijloace de planificare, de comandament și de comunicații ale NATO.

Cartierul General al Task Force are la dispoziție un detașament de elicoptere, compus dintr-un detașament de stat-major european, o celulă de comandament, piloți, un detașament de mentenanță și sprijin logistic, un detașament de mentenanță elicoptere, un detașament de mentenanță a materialului, subunitate de sprijin de transmisiuni, revitalizatori, sprijin medical și poliție militară. Acesta execută misiuni de transport, cercetare, recunoaștere și căutare-salvare.

Misiunea de Poliție a UE în Bosnia și Herțegovina (**EUPM BiH**), misiune de management al crizelor civile, aflată în cea de-a doua parte a mandatului (perioada 1 ianuarie 2006 - 31 decembrie 2007), are ca obiective: reforma structurilor polițienești din Bosnia și Herțegovina; susținerea poliției locale în lupta împotriva crimei organizate; inspectarea structurilor poliției locale în vederea responsabilizării actului polițienesc. Cele trei direcții menționate au fost stabilite luându-se în considerare vulnerabilitatea sistemului polițienesc din Bosnia, atât în ceea ce privește structura, cât și modul de acțiune. Misiunea include subunități de pază obiective și instituții, subunități de operațiuni speciale, subunități de escortă, protecție și pază, subunități de ordine publică, rezerve mobile de intervenție, filtre și puncte de control etc.

Din ianuarie 2006, în Kosovo funcționează Misiunea Uniunii Europene de Planificare (**EUPT**), ce are ca obiectiv principal evaluarea necesităților logistice și de personal specializat pentru continuarea

procesului de reconstrucție și consolidare a instituțiilor fundamentale ale statului, printre care și Poliția, fiind compusă dintr-un număr redus de polițiști.

Misiunea NATO (**KFOR**), îndeplinită de o forță armată multinațională, pusă în operă de către organizația euro-atlantică, este compusă din 5 Task Forces, care se ocupă fiecare de o parte a Kosovo, și o unitate de carabinieri și jandarmerie (MSU).

Misiunea de Poliție a ONU în Kosovo (**UNMIK**), la care participă unități speciale de poliție (jandarmerie) din state membre ale organizației, realizează: misiuni de intervenție și control al mulțimii (de restabilire a ordinii publice, check-point – punct de control, escorta unor convoaie, a unor deținuți politici, paza localurilor unor obiective importante etc.).

2.4.2. Provocări reale și posibile la adresa structurilor militare și civil-militare din teatru

Lărgirea spectrului de riscuri neconvenționale, cu caracter transnațional și terorist, diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor din spațiul Balcanilor de Vest generează și întrețin, pentru trupele multinaționale ce acționează în teatre, provocări multiple, care necesită reacții multidirecționale, bazate pe mobilitate, oportunitate, diversitate, coerență și complementaritate. Având în vedere caracteristicile amenințărilor asimetrice, mai ales ale fenomenului terorist, și particularitățile zonelor de operații, cunoașterea aprofundată a paletei largi a provocărilor, pericolelor și amenințărilor care planează asupra acestor forțe este esențială pentru protecția lor, pentru succesul misiunilor și, implicit, atingerea obiectivelor militare și politico-militare ale statelor naționale, coalițiilor și organizațiilor internaționale participante.

Studiul și analiza aprofundate ale zonelor postconflict din Balcanii de Vest și ale provocărilor, pericolelor și amenințărilor ce se manifestă în prezent aici (rezultate din consultarea rapoartelor sau documentarelor efectuate de reprezentanții unor state, organizații și organisme internaționale, a unor lecții învățate etc.) ne-au condus la decelarea următoarelor *provocări* reale și posibile la adresa structurilor militare și civil-militare ce participă la gestionarea crizei:

1. tentative de atragere de partea uneia sau alteia dintre părțile aflate în conflict;
2. încercări de corupere;
3. implicarea în evenimente locale ilegale;
4. încercarea de atragere a personalului forței la activități de trafic ilegal;

5. provocarea de incidente diplomatice;
6. declanșarea de acte teroriste concomitente în teatru, cu scopul de a provoca structurile militare la acțiuni diseminate, care să le slăbească forța și coerența și să le afecteze credibilitatea;
7. împiedicarea desfășurării de către structurile militare a diplomației preventive – ca mijloc al moderării confruntării politice dintre populațiile regiunii, înainte de a se produce violențe sau conflicte armate;
8. tentative de stopare a aplicării strategiei de sprijinire a evoluției democratice și a integrării în structurile euro-atlantice a statelor zonei;
9. potențiale probleme în formularea politicii externe și de securitate între partenerii tradiționali regionali și vecini;
10. modificările aduse de către state în politicile lor de securitate, ca urmare a prezenței forțelor multinaționale pe teritoriul propriu sau în regiune;
11. percepția negativă a scăderii numărului forțelor din teatru, datorită unor decizii internaționale politico-diplomatice;
12. scăderea moralului trupelor, cauzată de deficiențele din conducere, organizare, dotare, asigurarea logistică etc.;
13. sporirea dificultăților decizionale ce decurg din lărgirea Uniunii Europene și neadoptarea Constituției;
14. provocări mediatice la adresa structurilor multinaționale din teatru;
15. alte provocări.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PROVOCĂRI														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Sediul (reprezentanță) UNMIK	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Comandament Task Force	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Bază militară (campus militar)		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă mixtă		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Rezervă mobilă de intervenție				x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și monitori	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Detășament de elicoptere		x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2.4.3. Pericole ce pot exista la adresa structurilor militare și civil-militare ce se cer securizate

Spațiul Balcanilor de Vest este, prin natura lui, unul care întrunește pericole diverse, nu puține extrem de grave, ce planează asupra structurilor militare și civil-militare ale UE sau altor organizații internaționale ce acționează aici:

1. teren minat (explozia unor mine);
2. relief în cea mai mare parte înalt, care îngreunează ducerea acțiunilor militare și poate provoca accidente;
3. boli specifice zonei (boli de nutriție, boli cu transmitere sexuală, infecții respiratorii sau provocate de insecte sau rozătoare etc.);
4. temperaturi extreme, ploi abundente, umiditate ridicată toamna și iarna etc.;
5. animale periculoase (vipere – Vipera ammodytes, Vipera berus și Vipera ursinii, scorpioni, păianjeni văduvă negri și maron etc.);
6. unele specii de plante periculoase (clematite otrăvitoare);
7. condiții periculoase din rețeaua de drumuri, poduri, viaducte etc.;
8. atacuri teroriste cu agenți chimici și biologici ;
9. alte pericole.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PERICOLE								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Sediu (reprezentanță)	x	x	x	x	x	x	x	x	x

UNMIK									
Comandament Task Force	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Bază militară (campus militar)	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rezervă mobilă de intervenție	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și monitori	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Detășament de elicoptere	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2.4.4. Amenințări posibile la adresa structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei

Pentru zona Kosovo – Bosnia și Herțegovina, paleta amenințărilor posibile care vizează structurile militare și civil-militare multinaționale din teatru este, de asemenea, foarte bogată. Ea include:

1. Atacuri din partea unor rebeli (gherile) asupra structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea postconflict, pentru diminuarea capacității de acțiune și slăbirea moralului acestora;
2. Acțiuni teroriste cu bombe și explozivi, pentru dezorganizarea conducerii forțelor multinaționale din teatru;
3. Atacuri biologice asupra structurilor militare și civil-militare;
4. Acțiuni mediatice de defăimare și discreditare a structurilor multinaționale din teatru (referiri negative la structuri și acțiuni executate de acestea);

5. Atacuri psihologice (acțiuni de discreditare a unor comandanți, de dezinformare, de amenințare, de intimidare, zvonuri, manifeste, false acuzații etc.);
6. Acte de diversiune împotriva structurilor și locațiilor forțelor multinaționale;
7. Amenințări ale unor rețele de crimă organizată (care se văd împiedicate să-și continue activitățile ilegale în teatru);
8. Potențiala venire la putere a unor forțe populiste și extremist-naționaliste, care să incite împotriva prezenței structurilor de menținere a păcii pe teritoriul statului respectiv;
9. Amenințări de natură climatică sau geofizică (naturale sau provocate);
10. Alte amenințări.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	AMENINȚĂRI									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sediu (reprezentanță) UNMIK	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Comandament Task Force	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Bază militară (campus militar)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rezervă mobilă de intervenție	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și monitori	x		x	x	x	x	x	x	x	x
Detășament de elicoptere	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2.4.5. Vulnerabilități ale structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei (conflictului)

Și gama vulnerabilităților ce pot afecta structurile militare și civil-militare care acționează în teatrul vest-balcanic este amplă. Studiul și analizele noastre indică faptul că structurile respective prezintă, ca principale vulnerabilități, următoarele:

1. deficiențele mijloacelor de comandament și informații;
2. imposibilitatea prevederii și dificultatea înțelegerii posibilei configurări a atacurilor teroriste viitoare;
3. slăbul potențial de interoperabilitate al forțelor ce acționează în teatru;
4. lipsa de complexitate a pregătirii forțelor multinaționale pentru a face față întregii game de pericole, provocări și amenințări din teatru;
5. inconsistența mijloacelor de protecție a categoriilor de forțe armate angajate, raportată la complexitatea și diversitatea atacurilor asimetrice;
6. slaba disponibilitate a echipamentelor militare de a fi folosite în misiuni de durată nedeterminată;
7. slăbiciunile operațiunilor de mentenanță și indisponibilitățile logistice;
8. unele lacune capacitate din domeniul desfășurării trupelor;
9. dotarea insuficientă a infrastructurilor forțelor de poliție implicate în teatru;
10. slaba înzestrare cu vehicule blindate modulare, cu performanțe de protecție, armament și mobilitate;
11. dificultatea adaptării schimbărilor structurale și funcționale la natura misiunilor și la amenințările noi din mediul balcanic de securitate;
12. capacitatea scăzută de a combina de o manieră eficace, în cadrul acțiunilor, instrumentele militare cu cele civile;
13. inconsistența contactelor cu autoritățile civile, spre a detecta din timp pericolele, riscurile și amenințările, ca și vulnerabilitățile ce le privesc;
14. defecțiunile din gestionarea resurselor și slaba utilizare a resurselor locale;
15. alte vulnerabilități.

STRUCTURI	VULNERABILITĂȚI
------------------	------------------------

MILITARE ȘI CIVIL- MILITARE	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Sediu (reprezentanță) UNMIK	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Comandament Task Force	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Bază militară (campus militar)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Patrulă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Rezervă mobilă de intervenție	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și monitori	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x		x
Detășament de elicoptere	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2.4.6. Riscuri asociate (asumate, impuse sau conjuncturale) ce privesc structurile militare și civil-militare din teatru

În cadrul acțiunilor militare și civil-militare prezente și viitoare din spațiul Balcanilor de Vest, analizele specialiștilor, ca și studiul nostru, au evidențiat prezența următoarelor riscuri asociate (asumate, impuse sau conjuncturale) la adresa structurilor multinaționale și naționale:

1. posibilitatea generării unor crize cu efecte destabilizatoare, datorate unor evoluții negative în spațiul subregional, privind

- democratizarea, respectarea drepturilor omului și dezvoltarea economică;
2. proliferarea armelor de distrugere în masă, a armamentelor și mijloacelor letale neconvenționale;
3. expansiunea rețelelor teroriste, a crimei organizate transnaționale, a traficului ilegal de persoane, droguri, armamente și muniții, tehnologii sensibile, materiale radioactive și strategice;
4. creșterea fluxurilor de imigranți ilegali din țările Asiei Centrale, Asiei de Sud-Est și Orientul Mijlociu;
5. acțiuni care pot afecta statul și promovarea valorilor democratice, prin incitarea la violență, separatism sau xenofobie;
6. acțiuni de accesare ilegală a sistemelor informaționale, de dezinformare și manipulare a informațiilor;
7. riscuri generate de producerea unor dezastru ecologice în regiune, precum și de efectele potențiale ale unor procese naturale la nivel global;
8. guvernarea ineficientă - efect al deficitului democratic și al corupției instituționale ce se reflectă în manifestări de clientelism politic, ineficiență a administrației publice, lipsă de transparență și de responsabilitate publică, de birocrație excesivă și tendințe autoritariste;
9. fenomene grave, de natură geofizică, meteorologică ori asociată, provenind din mediu sau reflectând degradarea acestuia, inclusiv ca urmare a unor activități umane periculoase, dăunătoare sau iresponsabile;
10. infrastructura slab dezvoltată și insuficient protejată; starea precară și eficiența redusă a sistemului de învățământ la cerințele societății;
11. organizarea inadecvată și precaritatea resurselor alocate pentru managementul situațiilor de criză;
12. instabilitatea politică, luptele politice, măsurile opresive și încălcările drepturilor omului;
13. politizarea etnică și religioasă - naționalism, extremism, fundamentalism și xenofobie – specifică zonei respective din Balcani;
14. exportul de instabilitate - promovarea fundamentalismului islamic și a intereselor statelor islamice către zona Balcanilor de Vest;
15. degradarea mediului natural;

16. alte riscuri asociate.

STRUCTUR I MILITARE ȘI CIVIL- MILITARE	RISURI ASOCIATE (ASUMATE, IMPUSE SAU CONJUNCTURALE)															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Sediu (reprezentanță) UNMIK	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Comandament Task Force	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Bază militară (campus militar)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrolă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrolă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rezervă mobilă de intervenție	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și monitori	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Detasament de elicoptere	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2.4.7. Concluzii

Complexitatea impactului provocărilor, pericolelor, riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților din teatrul de acțiune vest-balcanic asupra structurilor militare și civil-militare care realizează gestiunea postconflict a spațiului incumbă un ansamblu de măsuri ce trebuie întreprinse concertat de către UE, NATO, ONU și statele membre ale acestora participante cu trupe

la misiunile de stabilizare și reconstrucție, pentru ca finalitatea lor să nu fie afectată, iar sistemele implicate să fie securizate. De obicei, între structura existentă la pace și cea necesară pentru misiuni este o deosebire semnificativă. Structura de pace se adaptează foarte greu structurii necesare pentru misiune. Reducerea vulnerabilităților înseamnă facilitarea acestei adaptări foarte rapide. Vor trebui realizate, ca atare: o cunoaștere perfectă a situației din zona de acțiune (însușită o veritabilă cultură a zonei de responsabilitate), un sistem de pregătire complex, o forță inteligent structurată pentru misiune, tehnică și mijloace militare adecvate, un sistem de informații astfel compus încât toată lumea să știe permanent ce se întâmplă în zonă. Mai precis, ampla evaluare pe care am întreprins-o în spațiul Balcanilor de Vest a condus la decelarea următoarelor cerințe pentru structurile militare și civil-militare care acționează în teatru:

- întărirea capacităților sistemelor de comandament, informații și recunoaștere;
- sporirea accesului forțelor din teatru la informații și imagini și întărirea cooperării interțări în domeniu;
- adaptarea schimbărilor structurale și funcționale la amenințările, riscurile, pericolele și provocările noi din teatru;
- creșterea interoperabilității forțelor multinaționale, a mobilității tactice, protecției și pregătirii pentru intervenție, luându-se în calcul întreaga gamă de pericole, provocări și amenințări din teatru;
- sporirea disponibilității echipamentelor militare pentru a fi folosite în misiuni pe durată nedeterminată, îmbunătățirea operațiunilor de mentenanță și reducerea indisponibilităților logistice;
- realizarea mai rapidă a înzestrării forțelor cu vehicule blindate modulare, cu performanțe crescute de armament, mobilitate și protecție;
- modernizarea dotării infrastructurilor forțelor de poliție multinaționale din teatru;
- creșterea capacității de a conduce operații în context multinațional, de a combina eficiente instrumentele militare cu cele civile;
- intensificarea diplomației preventive și a contactelor cu populația din zonă, spre a detecta oportune pericolele, riscurile și amenințările, vulnerabilitățile ce le privesc;
- lărgirea paletelor de acțiuni civil-militare, care să faciliteze o tranziție mai rapidă de la cooperare la dezvoltare;

- asigurarea protecției minorităților și drepturilor comunităților, protecția locurilor istorice și religioase;
- mai bună protecție a informațiilor clasificate, condiție de bază a realizării securității sistemelor.

2.5. Zona Extinsă a Mării Negre

2.5.1. Specificitatea Zonei Extinse a Mării Negre (ZEMN)

Globalizarea a devenit o realitate de necontestat care se desfășoară implacabil, sub privirile atente îndreptate din toate colțurile lumii de către cei care o doresc sau o repudiază. Integrarea, deși se răsfrânge asupra unor spații și domenii mai restrânse, este un proces controlat, care întrunește sufragiile majorității cetățenilor statelor semnatare ale acordurilor respective. Globalizarea și integrarea, cu toate diferențele dintre ele, sunt două procese obiective ale dezvoltării lumii contemporane. Datorită lor, sorții fiecărei națiuni sunt sau, sigur, vor deveni, legate de sorții celorlalte, fapt ce oferă șansa unor oportunități reciproce de progres și prosperitate economico-socială.

Începutul noului mileniu este, din acest punct de vedere, extrem de promițător și consacră o nouă dinamică a politicii mondiale, în general, și a celei europene, în special. Mai sunt, desigur, și multe necunoscute ale celor două procese, integrarea ca și globalizarea aducând în prim plan și amenințări la adresa securității. Percepția este diferită de cea dominantă din perioada Războiului Rece, deoarece și sursele sunt diferite.

În anumite zone ale lumii, printre care și Europa, amenințarea militară a dispărut, iar cele de natură economică, socială culturală etc. se manifestă în mod diferit, în funcție de interesele statelor sau grupărilor socio-culturale.

Din nefericire, schimbările geopolitice care s-au produs la sfârșitul mileniului trecut au intervenit și în procesul de renaștere a spiritului național și identității confesionale.

După experiența însângerată a Iugoslaviei, preocuparea pentru statutul minorităților, fie ele etnice, religioase sau de altă natură, a devenit o componentă importantă a construcției europene.

Dorința de a prezerva valorile de cultură și civilizație specifice, create de-a lungul veacurilor de diferite comunități, azi majoritare sau minoritare, generatoare de identitate spirituală este absolut firească și trebuie încurajată. Percepția asupra cât este prea mult sau prea puțin în procesul de

stimulare a identității grupurilor socio-culturale creează surse de amenințare la adresa securității. Gestionarea acestora a trecut din patrimoniul național în cel internațional, cu toate avatarurile conceptelor de securitate ce decurg de aici.

România, stat membru NATO și UE, pe lângă avantajele ce decurg din acest dublu statut, are și obligații specifice. Ele nu țin doar de loialitate și de oportunitatea unor relații în cadrul unor mari entități internaționale din care facem și noi parte, alături de marile națiuni care, efectiv, pot fi benefice pentru țară, ci misiunile respective decurg dintr-o necesitate obiectivă a acestor vremuri și reprezintă cea mai eficientă modalitate de a construi, stabili și gestiona acel mediu de securitate care să prevină războiul și conflictul armat și să țină sub control crizele și tensiunile de tot felul. Astfel, apărarea colectivă – definită riguros și ferm în documentele NATO și în cele ale Uniunii Europene (respectiv, apărarea comună) își mută centrul de greutate spre securitatea comună.

În acest proces, sunt puternic implicate atât strategiile directe de distrugere a centrelor vitale generatoare de terorism, de crize și conflicte, cât și strategiile indirecte de descurajare a înarmării și agresiunii armate.

Procesul de extindere a NATO și UE a adus comunitatea euro-atlantică pe coasta de vest a Mării Negre, iar recente evoluții din Ucraina, Georgia sau chiar din Republica Moldova creează premise pentru extinderea procesului de democratizare a regiunii.

Confluențele, interferențele și influențele care se manifestă azi în regiunea extinsă a Mării Negre conduc la imaginea existenței a două curente contradictorii: eforturile Federației Ruse pentru a-și conserva vechile privilegii asupra spațiului, printre care și menținerea unei prezențe militare semnificative în baze terestre înaintate (Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud), precum și în cele navale din Marea Neagră, concomitent cu dorința statelor din zonă de eliberare de influențele Moscovei și accederea în NATO și UE.

Din această perspectivă, s-a constatat o creștere a interesului NATO și UE pentru stabilizarea și sporirea securității zonei. Inițiativele, programele și politicile adoptate în ultimii ani pentru fortificarea mediului de securitate, de cele mai multe ori, și-au demonstrat utilitatea, chiar dacă, în unele situații, finalitățile se mai lasă încă așteptate.

2.5.2. Zona Extinsă a Mării Negre – zonă a conflictelor înghețate

Destructurarea spațiului fost sovietic a deschis o Cutie a Pandorei din care au răbufnit frustrări de tot felul acumulate de popoarele URSS de-a lungul unui secol de conviețuire forțată. La acestea se adaugă și labilitatea

unei perioade de tranziție, prea îndelungată, care face ZEMN extrem de vulnerabilă la întreaga gamă de amenințări asimetrice.

Astfel, eșichierul extins al Mării Negre este intens pigmentat de zone în care tendințele agresive și separatiste mocnesc, mai mult sau mai puțin, în așteptarea unei decizii internaționale satisfăcătoare.

Cecenia

Trupele ruse au intrat în Cecenia la sfârșitul anului 1994, pentru a împiedica separarea de Federația Rusă³. Mișcarea separatistă era condusă de Djokar Dudaev, fost pilot în Aviația Strategică a fostei URSS. După doi ani de război, care a costat multe vieți și a determinat deplasarea a peste 500.000 de oameni, s-a încheiat un acord de pace care prevedea amânarea cererilor de independență ale Ceceniei pentru cinci ani. Confruntările dintre diversele grupuri separatiste și armata rusă au continuat, însă, și după încheierea acordului.

Pentru a-i înfrânge și dezarma pe rebeli⁴, armata rusă a mai executat o incursiune majoră în Cecenia, în 1999. Numărul victimelor nu se cunoaște cu exactitate. Unele cifre afirmă că ar fi de peste 6.000 de partea armatei ruse și peste 10.000 de rebeli, dar și civili, victime ale bombardamentelor asupra capitalei, Groznai. Victime au făcut și atacurile teroriste executate de luptătorii ceceni pe teritoriul Federației Ruse, ca răspuns la ofensiva Moscovei. Actualul președinte ale Federației Ruse, Vladimir Putin, a refuzat orice dialog cu teroriștii, iar confruntările continuă. Regiunea în cauză este de importanță strategică, deoarece căile de acces din centrul Federației Ruse către Marea Neagră și Marea Caspică trec pe aici și tot pe aici trec și conductele de țiței și gaze naturale din Kazahstan și Azerbaidjan.

În prezent, după declarațiile raportorilor⁵, conflictul cecen a depășit granițele regiunii, afectând și alte regiuni din nordul Caucazului.

Daghestan⁶

În a doua jumătate a anului 1999, extremiști islamici, aflați în Cecenia, au executat o serie de incursiuni în Daghestan, republică aparținând Federației Ruse și situată în estul Ceceniei, cu intenția de a crea

³ *First Chechnya War – 1994-1996*, www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya1.htm

⁴ *Second Chechnya War – 1999???*, www.globalsecurity.org/military/world-war-chechna2.htm

⁵ FULLER, Liz, *Chechnya: PACE Envoy Says Conflict Spreading In North Caucasus*, www.globalsecurity.org/military/library/news/2005/10/mil-051021-rfer103.htm

⁶ *Dagestan Incursions August-September 1999*, www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya2-2.htm

un stat islamic independent. Unele surse afirmă că rebelii au primit arme și sprijin financiar provenind de la Osama Bin Laden. Forțele fidele lui Shamil Basaev, fost prim-ministru al Ceceniei și actualul conducător al mișcării din Daghestan, continuă luptele cu armata și forțele de ordine ruse. Printre cei aproximativ 7.000 de combatanți ai lui Basaev se află, se pare, mercenari din fosta Iugoslavie, Turcia și Afganistan. Spre deosebire de Cecenia, unde populația, deși tot musulmană, este mai omogenă, din punct de vedere etnic, Daghestanul reprezintă un amestec de peste 30 de grupuri etnice diferite, între care există adesea disensiuni.

Georgia⁷

Situată pe o posibilă cale de acces către petrolul caucazian, Georgia este încă măcinată de conflicte, cu toate reformele economice și instituționale, inclusiv reforma armatei, demarate de președintele Șevardnadze. Prezența militară străină pe teritoriul țării adaugă și mai multă complexitate situației. Rusia a cerut o perioadă de grație de 15 ani pentru retragerea forțelor sale din bazele din regiunile Adjaria, Akhalkalaki și Javakhetia.

Cauzele tulburărilor din zona de frontieră a Georgiei le constituie interesanta distribuție etnică. Marea concentrare de populație rusofonă se află în Abhazia.

Guvernul georgian nu are, practic, nici un control, nici asupra Abhaziei nici asupra unei alte părți, Osetia de Sud. Adjaria are statut de regiune autonomă. Totuși, toate aceste regiuni au un statut relativ incert. Tentativele de asasinat asupra președintelui Șevardnadze, din 1995, ale grupului paramilitar Mkhedrion, și 1998, a colonelului Akaki Eliava, demonstrează volatilitatea mediului.

Abhazia

Tensiunile interetnice au izbucnit aici în iulie 1992, când Sovietul Suprem abhaz a declarat independența regiunii față de Georgia. Încleștările care au urmat, între separatiști și Garda Națională georgiană, au dus la sute de victime și mii de refugiați. În 1993, separatiștii au pus definitiv stăpânire pe teritoriul abhaz. Pentru a restabili echilibrul, în zonă au fost desfășurați observatori ONU, care își desfășoară cu greu activitatea, fiind serios împiedicați de minele antipersonal și de forțele de gherilă. În zonă acționează grupuri de partizani și separatiști abhazi, organizați în Legiunea Albă și Frăția Codrilor.

⁷ Georgia, www.globalsecurity.org/military/world/war/georgia.htm

Adjaria

Sub conducerea lui Aslan Aşaşidze, regiunea autonomă Adjaria a căpătat o tristă faimă, datorită ratei înalte a criminalităţii şi dezordinii interne. Georgia a tot evitat să abordeze abuzurile şi ilegalităţile din zonă, pentru a evita o manifestare separatistă deschisă. Conflictul deschis a izbucnit, totuşi, când, în 2004, generalul Roman Dumbadze a declarat că nu mai recunoaşte autoritatea militară de la Tbilisi şi că va accepta numai ordine care vin de la preşedintele Aşaşidze, pe care îl consideră comandantul său suprem. Au avut loc, ulterior, ciocniri violente între armata guvernamentală georgiană şi forţele generalului rebel.

Osetia de Sud

Regiune autonomă din 1922, Osetiei i-a fost retrasă autonomia în 1990 şi redată în 1992 de către preşedintele de atunci al Georgiei, Zviad Gamsahurdia. Cu toate că în zonă există forţe militare regulate georgiene şi ruseşti, tensiunea mocnită între locuitorii regiunii şi guvernul de la Tbilisi poate oricând să se transforme în violenţe.

Grupuri operative al Forţelor Armate ale Rusiei în Transcaucaz şi alte forţe militare în zonă

În prezent, alături de separatişti acţionează şi mercenari ruşi. Forţele ruseşti de menţinere a păcii trimise în Transcaucaz, sub numele Grupul Forţelor Ruse din Transcaucaz, în 1993, au scăzut ca număr până la 8.500 militari în 1996. În baza acordului OSCE de la Istanbul din 1999, bazele militare ruseşti de la Batumi şi Akhalkalaki trebuiau desfiinţate. În mai 2005, Rusia a obţinut acordul pentru prelungirea şederii forţelor sale în cele două baze până în 2008. Forţe ruseşti de menţinere a păcii se află în Abhazia, alături de observatori ONU. Ani buni de negocieri nu au dus la o soluţionare clară a problemelor din zonă. SUA continuă să încurajeze negocierile, conlucrând cu Franţa, Marea Britanie, Germania şi Rusia. Misiunea ONU în Georgia, UNAMIG, încearcă să sădească rădăcinile încrederii.

Rezultatele conflictelor

Diversele conflicte din zonă au condus la:

- victime în rândul civililor;
- escaladarea confruntărilor armate dintre triburi, grupări religioase sau etnice, în special datorită erodării structurilor statale;
- dezvăluirea faptului că scopurile acestor tipuri de conflicte sunt mai puţin militare şi mai mult orientate spre interese ale unor comunităţi locale;

- creşterea volumului comerţului internaţional cu arme convenţionale, în special arme mici şi uşoare;
- creşterea riscului utilizării (mai ales în scopuri teroriste) a substanţelor radioactive (bombe murdare), substanţelor biologice sau chimice.

2.5.3. Provocări reale şi posibile la adresa structurilor militare şi civil-militare din teatrele ZEMN

Vulnerabilităţile specifice întregii zone aflate în tranziţie şi paleta largă a pericolelor, riscurilor şi ameninţărilor care se brodează pe acestea generează provocări multiple, care necesită reacţii multidirecţionale din partea comunităţii internaţionale, bazate pe mobilitate, oportunitate, diversitate, coerenţă şi complementaritate.

Dar, marea problemă a spaţiului este limitarea drastică a accesului peacekeep-ărilor internaţionali. Rusia nu este bucuroasă de prezenţa specialiştilor şi forţelor de stabilitate şi sprijin pe teritoriul fostei URSS, indiferent de organismul internaţional pe care îl reprezintă.

Puţinele date apărute în presă despre situaţiile deosebite prin care au trecut unităţile Armatei Rusiei aflate în zonele de conflict şi observatorii internaţionali (acolo unde au fost acceptaţi de Rusia) ne înfăţişează, deşi disparat, o gamă largă de provocări, pericole şi ameninţări la adresa militarilor şi civililor angajaţi în astfel de misiuni. Studiul şi analiza acestora (rezultate din consultarea rapoartelor sau documentarelor efectuate de reprezentanţii unor state, organizaţii şi organisme internaţionale, a unor lecţii învăţate etc.) ne-au condus la decelarea următoarelor *provocări* reale şi posibile la adresa structurilor militare şi civil-militare ce participă la gestionarea crizei:

1. Tentative de atragere de partea uneia sau alteia dintre părţile aflate în conflict;
2. Încercări de corupere;
3. Implicarea în evenimente locale ilegale;
4. Încercarea de atragere a personalului forţei la activităţi de trafic ilegal de arme, muniţii, ţigări şi băuturi;
5. Provocarea de incidente diplomatice;
6. Declanşarea de acte teroriste concomitente în teatru, cu scopul de a provoca structurile militare la acţiuni diseminate, care să le slăbească forţa şi coerenţa şi să le afecteze credibilitatea;
7. Împiedicarea desfăşurării de către structurile militare a diplomaţiei preventive – ca mijloc al moderării confruntării

- politice dintre populațiile regiunii, înainte de a se produce violențe sau conflicte armate;
8. Percepția negativă a prezenței forțelor ruse, ca unic sau principal moderator al dezangajării militare;
  9. Scăderea moralului trupelor, cauzată de deficiențele din conducere, organizare, dotare, asigurarea logistică etc.;
  10. Provocări mediatice la adresa structurilor multinaționale, altele decât cele ruse, din teatru;
  11. Alte provocări.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PROVOCĂRI										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Conducere teatru operații	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Comandament forță	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Cazarmă militară (locație de dispunere temporară)		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă mixtă		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rezervă mobilă de intervenție				x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și monitori	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2.5.4. Pericole ce pot exista la adresa structurilor militare și civil-militare ce se cer securizate

Zona Extinsă a Mării Negre este, prin natura ei, un areal care întrunește pericole diverse, nu puține grave, ce planează asupra structurilor militare și civil-militare ale forțelor care acționează aici:

1. Teren minat;
2. Atacuri ale grupărilor implicate în conflict;
3. Forțe ostile de gherilă;
4. Atacuri teroriste cu agenți chimici și biologici;
5. Atac cu dispozitive explozive improvizate;

6. Relief muntos împădurit, care îngreunează separarea forțelor și poate provoca accidente;
7. Boli specifice zonei (boli de nutriție, boli cu transmitere sexuală, infecții respiratorii sau provocate de insecte sau rozătoare etc.);
8. Temperaturi extreme, ploi abundente, umiditate ridicată toamna și iarna etc.;
9. Animale periculoase (vipere – Vipera ammodytes, Vipera berus și Vipera ursinii, scorpioni, păianjeni văduvă negri și maron etc.);
10. Consumul de plante otrăvitoare;
11. Zone periculoase în rețeaua de drumuri, poduri, viaducte etc.;
12. Alte pericole.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PERICOLE											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Conducere teatru operații	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Comandament forță	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Cazarmă (locație de dispunere temporară)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rezervă mobilă de intervenție	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și monitori	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2.5.5. Amenințări posibile la adresa structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei

Pentru Zona Extinsă a Mării Negre paleta amenințărilor posibile care vizează structurile militare și civil-militare multinaționale din teatru este, de asemenea, foarte bogată. Ea include:

1. Demonstrații de forță desfășurate de părțile aflate în conflict;
2. Provoacări din partea unor gherile asupra structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei;
3. Amenințări cu atacuri teroriste;
4. Acțiuni mediatice de defăimare și discreditare a structurilor multinaționale din teatru (referiri negative la structuri și acțiuni executate de acestea);
5. Atacuri psihologice (acțiuni de discreditare a unor comandanți, de dezinformare, de amenințare, de intimidare, zvonuri, manifeste, false acuzații etc.);
6. Acte de diversiune împotriva structurilor și locațiilor forțelor multinaționale;
7. Amenințări ale unor rețele de crimă organizată;
8. Campanii electorale ale unor forțe populiste și extremist-naționaliste, care au în program suprimarea procesului de pace;
9. Modificări ale mediului (naturale sau provocate);
10. Alte amenințări.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	AMENINȚĂRI									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Conducere teatru operații	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Comandament forță	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Cazarmă militară (locație de dispunere temporară)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rezervă mobilă de intervenție	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și	x		x	x	x	x	x	x	x	x

monitori										
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2.5.6. Vulnerabilități ale structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei (conflictului)

Indiferent cât de instruite și bine dotate sunt forțele implicate în gestionarea crizelor existente în ZEMN, ele au unele vulnerabilități care pot fi exploatate în detrimentul lor. Studiul și analizele noastre indică faptul că structurile respective prezintă, ca principale vulnerabilități, următoarele:

1. Semilegalitatea mandatului internațional al forțelor exclusive rusești implicate în gestionarea crizelor;
2. Lipsa de voință politică în cooperarea cu alte structuri aparținătoare comunității internaționale;
3. Imposibilitatea prevederii și dificultatea înțelegerii posibilei configurări a atacurilor teroriste viitoare;
4. Slabul potențial de interoperabilitate al forțelor ce acționează în teatru;
5. Lipsa de complexitate a pregătirii forțelor multinaționale pentru a face față întregii game de pericole, provocări și amenințări din teatru;
6. Inconsistența mijloacelor de protecție a categoriilor de forțe armate angajate, raportată la complexitatea și diversitatea atacurilor asimetrice;
7. Slaba disponibilitate a echipamentelor militare de a fi folosite în misiuni de durată nedeterminată;
8. Slăbiciunile operațiunilor de mentenanță și indisponibilitățile logistice;
9. Dotarea insuficientă a infrastructurilor forțelor de poliție implicate în teatru;
10. Slaba înzestrare cu vehicule blindate modulare, cu performanțe de protecție, armament și mobilitate;
11. Dificultatea adaptării schimbărilor structurale și funcționale la natura misiunilor și la amenințările noi din mediul balcanic de securitate;
12. Capacitatea scăzută de a combina de o manieră eficace, în cadrul acțiunilor, instrumentele militare cu cele civile;

13. Inconsistența contactelor cu autoritățile civile, spre a detecta din timp pericolele, riscurile și amenințările, ca și vulnerabilitățile ce le privesc;
14. Defecțiunile din gestionarea resurselor și slaba utilizare a resurselor locale;
15. Alte vulnerabilități.

Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
----------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

2.5.7. Riscuri asociate (asumate, impuse sau conjuncturale) ce privesc structurile militare și civil-militare din teatru.

În cadrul acțiunilor militare și civil-militare prezente și viitoare din Zona Extinsă a Mării Negre, analizele specialiștilor, ca și studiul nostru, au evidențiat prezența următoarelor riscuri asociate (asumate, impuse sau conjuncturale) la adresa structurilor multinaționale și naționale:

1. Posibilitatea generării unor crize cu efecte destabilizatoare, datorate unor evoluții negative în spațiul subregional, privind democratizarea, respectarea drepturilor omului și dezvoltarea economică;
2. Proliferarea armelor de distrugere în masă, a armamentelor și mijloacelor letale neconvenționale;
3. Expansiunea rețelelor teroriste, a crimei organizate transnaționale, a traficului ilegal de persoane, droguri, armamente și muniții, tehnologii sensibile, materiale radioactive și strategice;
4. Creșterea fluxurilor de imigranți ilegali din țările Asiei Centrale, Asiei de Sud-Est și Orientul Mijlociu;
5. Acțiuni care pot afecta statul și promovarea valorilor democratice, prin incitarea la violență, separatism sau xenofobie;
6. Acțiuni de accesare ilegală a sistemelor informaționale, de dezinformare și manipulare a informațiilor;
7. Riscuri generate de producerea unor dezastre ecologice în regiune, precum și de efectele potențiale ale unor procese naturale la nivel global;
8. Guvernarea inefficientă - efect al deficitului democratic și al corupției instituționale ce se reflectă în manifestări de clientelism politic, inefficientă a administrației publice, lipsă de transparență și de responsabilitate publică, de birocrăție excesivă și tendințe autoritariste;
9. Fenomene grave, de natură geofizică, meteorologică ori asociată, provenind din mediu sau reflectând degradarea acestuia, inclusiv ca urmare a unor activități umane periculoase, dăunătoare sau iresponsabile;

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	VULNERABILITĂȚI														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Conducere teatru operații	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Comandament forță	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Cazarmă militară (locație de dispunere temporară)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x
Patrulă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x
Rezervă mobilă de intervenție	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și monitori	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x		x

10. Infrastructura slab dezvoltată și insuficient protejată; starea precară și eficiența redusă a sistemului de învățământ la cerințele societății;
11. Organizarea inadecvată și precaritatea resurselor alocate pentru managementul situațiilor de criză;
12. Instabilitatea politică, luptele politice, măsurile opresive și încălcările drepturilor omului;
13. Politizarea etnică și religioasă - naționalism, extremism, fundamentalism și xenofobie;
14. Exportul de instabilitate - promovarea fundamentalismului islamic și a intereselor statelor islamice;
15. Degradarea mediului natural;
16. Alte riscuri asociate.

STRUCTUR I MILITARE ȘI CIVIL- MILITARE	RISCURI ASOCIATE (ASUMATE, IMPUSE SAU CONJUNCTURALE)															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Conducere teatru operații	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Comandament forță	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Cazarmă militară (locație de disponere temporară)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrolă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrolă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Punct de control (Filtru)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rezervă mobilă de intervenție	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Observatori militari și monitori	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

2.6. Concluzii

Astăzi, harta politică a zonei Mării Negre este influențată de o fostă superputere, Rusia, și două puteri regionale, Ucraina și Turcia. Ca succesoare a URSS, Rusia este în continuare un factor major în regiunea Mării Negre. După o foarte lungă perioadă de timp când Moscova era cel mai important actor în Marea Neagră, aceasta caută să-și mențină rolul de pivot pe care l-a jucat odată în construirea și menținerea „arhitecturii Războiului Rece al țărurilor”. Concepția neoimperială a Rusiei în Marea Neagră își are originea în epocile țaristă și sovietică, dar mai ales în nevoia de a contracara extinderea în regiune a SUA și UE.

Diversele conflicte din zonă sunt o realitate a timpurilor noastre. Ele au avut drept rezultat:

- destabilizarea ZEMN;
- numeroase victime în rândul civililor;
- pierderi economice uriașe;
- escaladarea confruntărilor armate dintre triburi, grupări religioase sau etnice, în special datorită erodării structurilor statale;
- dezvăluirea faptului că scopurile acestor tipuri de conflicte sunt mai puțin militare și mai mult orientate spre interese ale unor comunități locale, sprijinite de Moscova;
- creșterea volumului comerțului internațional cu arme convenționale, în special arme mici și ușoare;
- traficul de „carne vie”;
- creșterea riscului utilizării (mai ales în scopuri teroriste) a substanțelor radioactive (bombe murdare), substanțelor biologice sau chimice.

Imposibilitatea comunității internaționale de a gestiona efectiv și, în special, imparțial aceste conflicte a condus la diminuarea încrederii populațiilor din ZEMN în puterea dreptului internațional și a forțelor chemate să îl aplice.

Complexitatea impactului provocărilor, pericolelor, riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților din diversele teatre de operații din ZEMN asupra structurilor militare și civil-militare care realizează gestiunea conflictelor din acest spațiu incumbă un ansamblu de măsuri ce trebuie întreprinse concertat de către ONU, UE, NATO, OSCE și ONG-uri.

Se constată, în ultimul timp, o amplificare a eforturilor comunității internaționale în gestionarea problemelor spațiului. Astfel, la 11 aprilie 2007, Comisia Comunităților Europene recomandă Consiliului și

Parlamentului European câteva măsuri pentru reglementarea diferendelor din ZEMN⁸:

- o UE să joace un rol mai activ, printr-o mai mare implicare din punct de vedere politic în acțiunile pe care le desfășoară în prezent pentru rezolvarea conflictelor;
- o Uniunea să analizeze modalitățile de consolidare a participării, în domeniul monitorizării;
- o Sinergia Mării Negre poate oferi un răspuns la situația generală, prin abordarea aspectelor subiacente legate de guvernare și de lipsa de dezvoltare economică, de coeziune socială, de securitate și stabilitate;
- o O atenție deosebită trebuie acordată promovării măsurilor de restabilire a încrederii în regiunile afectate, inclusiv prin programe de cooperare special concepute pentru a reuni părțile divizate.

Se poate aprecia că, o dată cu implicarea activă a forțelor Uniunii Europene în gestionarea conflictelor din ZEMN, vor apărea pericole, riscuri și amenințări brodate pe vulnerabilitățile specifice ale mecanismelor UE de monitorizare a spațiului.

CAPITOLUL 4

PROVOCĂRI, PERICOLE, AMENINȚĂRI, VULNERABILITĂȚI ȘI RISCURI LA ADRESA STRUCTURILOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE DE ORDIN SOCIAL ȘI PSIHOLAGIC

4.1. Considerații preliminare

Securitatea structurilor militare și civil-militare, implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate, poate fi afectată semnificativ de provocări, pericole, riscuri și amenințări de ordin social și psihologic. Impactul acestora din urmă este potențat atât de vulnerabilitățile proprii structurilor menționate, cât și ale mediului în care ele acționează.

⁸ Commission of the European Communities, **Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Black Sea Synergy – a New Regional Cooperation Initiative**, Brussels, 11.04.2007.

Pe de altă parte, intensitatea și amplitudinea provocărilor, pericolelor, riscurilor și amenințărilor de securitate la adresa structurilor militare și civil-militare prezente în teatrul de operații pentru gestionarea crizelor și conflictelor armate sunt direct dependente de *natura, conținutul și locația executării misiunii încredințate*. De regulă, acestor structuri li se pot încredința următoarele tipuri de *misiuni*: umanitare; de restabilire, impunere și menținere a păcii; de asigurare a securității căilor de transport; reconstrucție postconflict. La rândul lor, aceste misiuni generează vulnerabilități și sunt mai mult sau mai puțin intens și frecvent afectate de anumite provocări, pericole, riscuri și amenințări de securitate.

La rândul său, *conținutul misiunii* poate amplifica sau diminua vulnerabilitățile, riscurile și amenințările de securitate la adresa structurilor militare și civil-militare ce au misiunea de a soluționa crizele și conflictele armate. De exemplu, dacă aceste structuri au de îndeplinit sarcini umanitare, atunci ele trebuie să desfășoare activități cum ar fi: asigurarea securității transporturilor de ajutoare efectuate de diferite ONG-uri; logistica prin care ajutoarele vor ajunge la cei aflați în nevoie; efectuarea unor acțiuni directe de ajutorare a populației civile afectate de conflictul armat. În acest caz, există riscul ca militarii și civilii care execută asemenea sarcini să fie atacați de una sau de ambele tabere ale conflictului, să fie răniți sau chiar uciși, să fie luați ostateci. Totodată, cei care participă la aceste misiuni suportă un stres puternic pe care îl pot compensa printr-o bună organizare a activității și o susținere adecvată din partea grupului de apartenență.

Locația executării misiunii aduce cu sine provocări, pericole, riscuri și amenințări de securitate pentru personalul structurii militare și/sau civil-militare implicate. De pildă, dacă misiunea se execută chiar în timpul derulării crizei sau conflictului armat, atunci riscurile sociale, dar mai ales psihologice suportate de militarii și civilii angajați în efectuarea de astfel de sarcini sunt mult mai mari decât în perioada postconflict.

Structurile militare și civil-militare ce primesc sarcina să gestioneze crize și conflicte armate sunt încadrate cu personal civil și militar. Prin urmare, lor li se poate atașa o dimensiune umană, prin intermediul căreia se poate explica natura socială și psihologică a provocărilor, pericolelor, riscurilor și amenințărilor de securitate ce le pot atinge. Fiecare angajat ce aparține unei structurii militare sau civil-militare, indiferent că este militar profesionist sau personal civil, posedă o serie de caracteristici sociale și psihologice care își pun amprenta pe modul în care se răspunde la provocările, pericolele, riscurile și amenințările de securitate. Printre aceste caracteristici se află și următoarele: *starea civilă* (necăsătorit, căsătorit, văduv, divorțat), *tipul de personalitate* (temperament, aptitudini, caracter, afectivitate, motivație, voință, atenție), *mediul de proveniență și de rezidență*

(urban, rural), *rezistența la efort îndelungat și la stres, statutul deținut în structura respectivă (șef sau executant), experiența în materie de gestionare a crizelor și conflictelor armate* (la prima misiune sau la a „n”-a). Ca urmare, reacțiile structurilor analizate, din perspectivă umană, la provocările, pericolele, riscurile și amenințările de securitate de ordin social și psihologic vor fi de o mare complexitate și diversitate.

În același timp, se cuvin amintite caracteristicile esențiale ale activității structurilor militare și civil-militare angajate în gestionarea crizelor și conflictelor armate. Mai întâi, orice activitate începe și se termină la ordin. Prin urmare, inițiativele personale se pot manifesta doar în limitele permise de regulamentele militare și de ordinele în vigoare date de șefii acestor structuri. Apoi, sarcinile încredințate, chiar cu titlu individual, nu se pot realiza fără susținerea grupului de apartenență. De aceea, relațiile interpersonale între membrii grupului vor juca un rol important în minimizarea vulnerabilităților psihosociale și de securitate. În plus, o semnificație aparte dobândesc coeziunea socială, climatul, consensul, eficacitatea și conformitatea grupului uman reprezentat de structura militară și civil-militară angajată în gestionarea conflictului. În fine, executarea sarcinii primite nu este benevolă, ci obligatorie pentru toți membrii structurilor militare și civil-militare și se îndeplinește potrivit precizărilor celui care a ordonat-o. Aceste trăsături esențiale ale activității structurilor menționate generează o serie de efecte benefice pentru membrii lor, dar și unele constrângeri, inclusiv de natură psihologică și psihosocială.

Totodată, trebuie subliniat că executarea misiunilor cerute de gestionarea crizelor și conflictelor armate diferă de maniera în care se transpuneau în practică misiunile tradiționale de către structurile militare. Contextul social, politic și militar în care se derulează aceste misiuni noi este complet diferit de cel cunoscut anterior. Mai întâi, intervenția se face pe temeiul unui mandat dat de organisme legitime ale comunității internaționale. Apoi, aceste misiuni se derulează, de regulă, în afara teritoriului național și la ele participă și diferite organizații ale societății civile internaționale și regionale. De asemenea, este foarte posibil ca să fie prezentă în teatru de operații, tot timpul sau ocazional, și mass-media. În fine, uzul de armă se face numai în caz de absolută necesitate de către membrii structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei sau conflictului armat. Practic, prin mandatul încredințat, se fac precizări clare asupra: *uzului de armă; relațiilor cu „beligeranții” și/sau autoritățile militare și civile din zonă; relațiilor cu ONG-urile aflate în zonă cu sarcini umanitare; raporturilor cu populația civilă din zona de conflict; modului în care se ripostează la atacurile armate și de altă natură din partea „beligeranților”; duratei, obiectivelor și scopurilor misiunii.*

De fapt, rolul principal al acestor structuri este să conducă la instaurarea unui climat de încredere între părțile implicate în criză sau conflict, și nu la exacerbarea lui printr-o poziție partizană. În esență, structurile militare sunt competente în garantarea securității față de orice opoziție militară. Intervenția lor este deci în special adaptată pentru a reduce violența între formațiuni militare organizate și să sprijine operațiile de menținere a ordinii în zona de conflict. Prin natura lor, cele mai multe intervenții militare internaționale nu pot decât să aducă soluții insuficiente față de lipsa de securitate. De obicei, problemele survin, cel mai adesea, pe motivul mobilizării insuficiente a mijloacelor paramilitare și a forțelor de menținere a ordinii mai curând decât al unei suprapunerii cu activitățile organizațiilor civile.

Una din misiunile principale ale armatei este de a proteja populația și organismele de ajutor, în contextul soluționării unui conflict, cum a fost cazul în Somalia, Bosnia sau în Kosovo. Numeroși sunt cei care apreciază că asigurarea protecției organismelor de ajutor, pentru a le permite îndeplinirea misiunii, este unul din rolurile principale ale armatei în cadrul intervențiilor umanitare și că nu există, la acest nivel, nici un risc de suprapunere între capacitățile civile și militare. Organismele de ajutor contează pe asistența militară pentru a evita grava problemă a deturnării ajutorului umanitar și a se proteja împotriva manevrelor de intimidare a părților în conflict. Totuși, structurile militare și civil-militare trebuie să respecte, pe cât posibil, cu strictețe mandatul încredințat de forurile competente.

Provocările, vulnerabilitățile, pericolele, riscurile și amenințările de ordin social și psihologic la adresa securității membrilor structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate se află într-o puternică corelație și interșanjabilitate.

4.2. Tipuri de provocări, vulnerabilități, pericole, riscuri și amenințări de natură socială și psihologică

Specificul activității își pune amprenta pe tot ceea ce poate afecta, într-un sens sau altul, securitatea membrilor structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate. În acest context, se poate asista la o „înlănțuire” a provocărilor, vulnerabilităților, pericolelor, riscurilor și amenințărilor de ordin social și psihologic. Astfel, o provocare socială sau psihologică abordată inadecvat se poate transforma într-un pericol sau risc și ulterior într-o amenințare. Totodată, trebuie subliniat că diferențierea în provocări, pericole, riscuri sau amenințări de

ordin social și psihologic este una menită să conducă la înțelegerea mecanismului lor de acțiune. Practic, între acestea există o strânsă legătură exprimată prin interdependența și interacțiunea lor pe timpul manifestării lor concrete.

În calitate de vulnerabilități sociale pe care le pot avea structurile militare și civil-militare chemate să gestioneze crize și conflicte armate se numără și următoarele:

- vulnerabilități individuale: *tensiuni* și/sau *conflicte interpersonale* atât în plan orizontal, cât și vertical; *deficit al adaptării personalului* la noile condiții de activitate; *ecart mare între așteptările individuale* față de noua locație și misiunile structurii și *realitatea* din teren; *condiții de mediu relativ dificile* în care este locația structurii pentru îndeplinirea misiunii încredințate; *ostilitatea unei părți a populației din zona de criză/conflict armat*.
- vulnerabilități grupale: *tensiuni/conflicte* între microgrupuri; *climat relativ tensional și coeziune scăzută*; *dificultăți de adaptare* la noile condiții de executare a misiunii încredințate; *greutăți la intrarea în rolurile solicitate* de executarea misiunii primite; insuficiența cunoaștere a zonei, a istoricului crizei/conflictului și a populației din zona misiunii.

În plan psihologic, printre **vulnerabilități** se pot număra: *teama* față de posibilele pericole și riscuri existente în mediul de executare a misiunii; *deficit de încredere* a unor membri ai structurilor în forțele proprii, în colegi sau/și șefi; *stresul* generat de natura misiunii și ineditul situației în care trăiesc și acționează membrii structurilor ce gestionează crize/conflicte armate; *frica* de consecințele riscurilor de a fi răniți sau uciși de părțile implicate în criza/conflictul armat; *labilitate afectivă* la unii membri ai structurilor implicate în gestionarea crizei/conflictului armat; *frustrare* datorată conflictelor de roluri pe timpul pregătirii, executării și finalizării misiunii.

Membrii structurilor chemate să gestioneze crize/conflicte armate se pot confrunta cu o serie de **provocări sociale și psihologice**. Printre acestea se numără: *necesitatea cunoașterii cât mai complete a situației* din zona de responsabilitate (istoricul crizei/conflictului, date despre populația, obiceiurile, tradițiile, cutumele, mentalitățile și tabuurile acesteia, informații despre grupurile etnice și religioase, cauzele conflictului, părțile implicate); *adaptarea relativ rapidă și fără disfuncționalități* majore a structurilor la condițiile impuse de locația, natura și conținutul misiunilor; *respectarea mandatului încredințat structurilor militare și civil-militare* din zona de criză/conflict armat; *îndeplinirea misiunii fără lezarea drepturilor*

populației din zonă și respectarea prevederilor convențiilor internaționale vizavi de părțile implicate în criză/conflict; *respectarea drepturilor omului* atât ale membrilor grupărilor-părți ale conflictului, cât și ale populației civile din zonă; *aparitia și manifestarea sentimentelor de teamă, de frustrare și de neîncredere* a unor membri ai structurilor ce gestionează criza/conflictul armat; *manifestarea stresului* generat de natura, conținutul și durata misiunii încredințate.

De asemenea, personalului structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizelor/conflictelor armate trebuie să facă față unor *pericole sociale și psihologice, reale sau imaginare*, pe timpul activităților specifice derulate pe durata îndeplinirii misiunii încredințate. Printre acestea se pot afla și următoarele: *rănirea* ușoară sau gravă; *pierderea vieții*; *contractarea unor maladii* diverse; *luarea ca ostateci* de către părțile beligerante; *executarea unor misiuni ingrate* sub aspectul naturii și conținutului lor; *suferințe fizice și psihice* atât datorate condițiilor de trai din zonă, cât și specificului misiunii încredințate; *pierderea unor camarazi și prieteni*; *image publică negativă* atât ca grup, cât și ca indivizi care au participat la gestionarea conflictului armat.

Unele dintre pericole, pot deveni, în anumite condiții sociale, psihosociale, de mediu și militare, riscuri sociale și psihologice. Ele se pot manifesta ca riscuri sociale sub forma:

- *conflictului de roluri*: toți membrii structurilor militare și civil-militare își asumă simultan mai multe roluri. Ei pot fi, în același timp, superiorii altora și subordonații altuia. De aici, pe timpul îndeplinirii misiunii și al traiului în comun se pot ivi conflicte între rolurile asumate sau jucate.

- *ineditului situației sociale* în care membrii acestor structuri se află. Astfel, ei sunt departe de casă, de fapt, de mediul familiar și familial și trebuie să trăiască în alte condiții decât cele obișnuite. Ei vor locui într-un spațiu străin lor și delimitat de populația pe care vor să o ajute să revină la o viață normală. Într-o anumită măsură, se poate aprecia că ei trăiesc și activează într-un mediu ostil. Frecvent, prezența lor este asociată cu cea a unui „ocupant” sau cu cea a unui „străin” ce se amestecă în viața localnicilor cu dorința de a le corecta modul de comportare și de trai, în conformitate cu norme și valori, de multe ori diferite de ale lor. Programul de lucru va fi, într-un anume fel, continuu, în același spațiu și în prezența acelorași oameni.

De asemenea, membrii structurilor militare și civil-militare se pot confrunta pe timpul executării misiunii cu o serie de privațiuni și lipsuri:

- *nevoia adaptării la noul mediu de existență pe timpul misiunii*. Acest mediu le pune probleme atât de natură fizică (alte temperaturi cotidiene, umiditate, zgomot decât acasă, schimbarea ritmului zi/noapte),

cât și psihosocială. În plan psihosocial, membrii acestor structuri, ce reprezintă, în realitate, un grup uman, vor trebui să se supună normelor și cutumelor vieții și activității grupale, dacă doresc susținere efectivă atât în ceea ce au de îndeplinit, cât și în viața personală. Astfel, ei vor trebui să se conformeze normelor și cutumelor de grup, să respecte și să susțină coeziunea acestuia, să participe activ la crearea și menținerea unui climat adecvat de muncă și viață, să accepte consensul și să intre total în relații interpersonale cu colegii lor;

- *solicitările sociale* cărora militarii și civilii ce încadrează aceste structuri trebuie să le facă față (îndeplinirea sarcinilor specifice postului pe care sunt încadrați, dar și a altora ce rezultă din viața în comun, legătura cu familiile, plata unor servicii făcute celor de acasă, achitarea unor taxe și impozite etc.);

- *politizarea misiunilor* încredințate structurilor militare și/sau civil-militare. Aceasta este o provocare care, nesoluționată adecvat în timp optim, devine un risc major în plan social. Aceasta, în principal, pentru că poate contribui la divizarea, potrivit opiniei fiecăruia, a membrilor structurilor militare și civil-militare în două tabere: adepți ai atitudinii pozitive față de una sau alta din părțile implicate în conflict și opozanți. De aici, raporturi sociale negative atât între componenții aceleași structuri, cât și între structuri diferite;

- *tensiunile și/sau conflictele între structurile militare și organizații civile implicate* în gestionarea conflictului armat. În esență, structurile militare susțin acțiunea organismelor umanitare civile, a organizațiilor societății civile ce activează în zona de conflict. Această misiune cuprinde aportul de susținere logistică și tehnică (de exemplu, a transportului) și intervențiile privind infrastructurile de bază (apă, energie și drumuri). Exodul pe care îl pot antrena violențele spontane și masive (de exemplu, Irak 1991, Ruanda 1994, Zair 1996), prelungirea asediului de o extremă violență (Sarajevo) sau imposibilitatea de a accede pe terenul operațiunilor militare (Somalia) au condus adesea organizațiile civile să facă apel la ajutorul militar pentru transportul de persoane sau de ajutoare. Forțele militare efectuează, de asemenea, misiuni de susținere pentru securitate, ca deminarea și demobilizarea, și, dacă este adevărat că cooperarea între civili și militari în conducerea acestor operații depinde de aprobarea manifestă în privința militarilor, organizațiile civile privesc în general favorabil acest tip de susținere din partea militarilor și nu le contestă competența în acest domeniu, cum ilustrează cazul din Kosovo. La debutul crizei (aprilie 1999), Secretarul general al NATO și Înaltul Comisar al ONU pentru refugiați au convenit, după un schimb de scrisori, că NATO va aduce susținerea sa în domeniul logistic (coordonarea transportului aerian,

delestarea și depozitarea în porturi și aeroporturi), al construcției de tabere, transportului refugiaților și ajutoarelor și reparației și întreținerii drumurilor. În aceste cazuri, organismele de ajutor apreciază mult protecția și susținerea logistică a NATO. De fapt, criticile privind susținerea NATO se referă la reticența Forței internaționale de securitate din Kosovo (KFOR) de a se angaja în dezvoltarea anumitor operațiuni ca deminarea (ea se limita la misiunea sa de deminare militară) și asupra priorităților definite de militari.

- *tendența militarizării misiunilor umanitare*. Cea mai mare provocare în materie de ajutor umanitar este sprijinul direct al populației civile. Infiltrarea militarilor în domeniul obișnuit civil al ajutorului umanitar ridică probleme privind distincția între acțiunile civile și acțiunile militare. Organismele de ajutor estimează adesea că acțiunile civice întreprinse de militari demonstrează militarizarea umanitarului, susține că ele le concurează direct activitățile și critică calitatea și eficacitatea în termeni de cost și operațiuni.

Din punctul de vedere al armatei, acțiunile civice ameliorează imaginea angajamentului militar pe lângă populațiile locale și contribuie astfel la apărarea susținerii de care se bucură intervențiile lor și beneficiază de o atitudine de sprijin al păcii. Importanța acordată acestor diferite sarcini variază considerabil de la o situație la alta și în funcție de apartenența structurii militare la o armată națională sau alta. De regulă, armatele ce aparțin unor state puternice economic vin în teatrele de operații cu forțe umane, dar mai ales materiale și financiare suficiente îndeplinirii oricărei sarcini derivate din misiunea încredințată.

Între structurile militare și organizațiile civile implicate în gestionarea crizei sau conflictului armat apar, pe timpul executării unor misiuni, și diferențe. Diferențele fundamentale ce opun instituțiile militare și organizațiile societății civile sau organismele ce reprezintă, în mod oficial, comunitatea internațională la nivel de valori, structuri, demersuri și capacități fac ca să fie mereu dificil de găsit o soluție organizațională în cooperarea civilo-militară. Situația este mai grea în timp de război sau de criză, din cauza unei multitudini de probleme ce se pun la nivelul practicii, protecției și politicii într-un context exploziv. Atunci când se pregătește o intervenție, într-o asemenea situație, rămâne să se aleagă ce este de făcut până la ce punct, la ce nivel și în ce mod, pentru ca relația dintre civili și militari să poată fi gestionată oficial.

În plan psihologic, membrii structurilor militare și civil-militare vor avea de făcut față, în principal, următoarelor riscuri:

- *dorul de cei dragi*. De regulă, în misiunile destinate gestionării crizelor sau conflictelor armate se pleacă pentru șase luni de zile. Aceasta este o perioadă relativ mare de timp, pe care cei ce fac parte din structurile

implicate în executarea unor asemenea misiuni o petrec departe de casă, de cei dragi, de mediul în care s-au obișnuit să trăiască. De asemenea, în tot acest timp, viața socială a acestor militari și civili cunoaște o întrerupere, fapt ce va afecta negativ starea lor psihică (îndeosebi în planul afectivității - emoții, dispoziții, sentimente);

- *stresul* generat de: natura, conținutul și durata misiunii ce trebuie îndeplinită; gravitatea situației pe care structura trebuie să o rezolve; posibilitatea rănirii sau uciderii unor membri ai structurii respective pe timpul executării misiunii; elemente imprevizibile ce se pot ivi în timpul derulării misiunii; lipsa de timp, de oameni și materiale în soluționarea unor sarcini;

- *frica* de a fi răniți, uciși sau luați ostateci pe timpul misiunii;

- *teama* că, în absența lor, membrilor familiilor lor li se pot întâmpla lucruri rele (îmbolnăviri, accidente de muncă sau de circulație, pierderea serviciului, nepromovarea unor examene), iar ei nu sunt de față pentru a-i ajuta să depășească astfel de situații;

- *tensiuni și conflicte interpersonale*. Viața și activitatea îndelungată în același mediu, fizic, social și psihosocial, inevitabil, duce la apariția și manifestarea unor tensiuni și conflicte interpersonale;

- *frustrarea* pe care o pot resimți unii membri ai structurilor militare și civil-militare, ca urmare a primirii spre executare a unor sarcini fie percepute ca periculoase, fie mai puțin onorante. Misiunile de gestionare a crizelor și conflictelor armate sunt, de fapt, un conglomerat de sarcini diverse atât sub aspectul naturii și conținutului, cât și al gradului de pericolozitate pentru integritatea fizică și psihică a individului uman obligat, prin statutul deținut în cadrul structurii, să le îndeplinească necondiționat;

- *tensiunea psihologică* generată de activitățile individuale și de grup pe care membrii structurilor militare și civil-militare trebuie să le execute, în mod curent, în timpul misiunii încredințate. În acest sens, cele mai multe efecte negative ale tensiunii psihologice (oboseală, anxietate, depresie și tulburări fizice) survin atunci când constrângerile psihologice ale muncii sunt ridicate și când puterea de decizie a persoanei care ocupă un post sau altul în structura respectivă este redusă. Aceste reacții indezirabile de tip stres ce survin atunci când solicitările sunt asociate cu scăderea posibilităților de acțiune sau de adaptare la factorii de stres desemnați prin termenul de „tensiune psihologică”. Astfel, faptele și gesturile militarului ce are de executat o sarcină sunt foarte limitate. De regulă, întregul său comportament trebuie să respecte norme, reguli și valori proprii structurii căreia el aparține. În același timp, activitățile efectuate sub presiunea timpului conduc la disconfort pentru militarul sau civilul dintr-o structură militară sau civil-militară angajată în gestionarea unei crize sau conflict

armat, frecvent manifestat prin isterie, pierderea autocontrolului, tensiuni în cadrul grupului. Tensiunea nu este doar ușurată prin libertatea de acțiune în îndeplinirea sarcinilor formale, ci, de asemenea, prin „ritualurile” familiale, așa cum sunt pauza de cafea, țigara sau perioadele de defulare ce servesc ca o supapă de securitate în cursul activității. Este adesea vorba de activități sociale întreprinse cu ceilalți membri ai structurii de apartenență manifestate prin relații și susținere socială.

- *teama de a-și vedea competențele depășite pe timpul executării unei sarcini* sau a alteia. De regulă, exigențele legate de sarcinile de îndeplinit se situează în centrul constrângerilor psihologice profesionale, la cele mai multe persoane active. Totodată, maniera de transpunere în practică a sarcinii, adică individual sau colectiv, poate duce la apariția sau nu a unui sentiment de teamă că solicitările îi depășesc competențele personale.

Toate aceste riscuri sociale și psihologice pot să se transforme în amenințări, în anumite condiții sociale, psihosociale, de mediu, militare și ale contextului concret al gestionării crizei/sau conflictului armat. Vulnerabilitățile sociale și psihologice menționate mai sus joacă rol de catalizatori în procesul transformării provocărilor în pericole, a pericolelor lor în riscuri și a riscurilor în amenințări.

4.3. Concluzii

Provocări, pericole, amenințări, vulnerabilități și riscuri de ordin social și psihologic la adresa structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizelor sau conflictelor armate sunt probabile și posibile. Ele se pot datora atât structurilor respective – calitatea și numărul oamenilor ce le încadrează, organizarea și derularea activității, climatul psihosocial și coeziunea socială a structurilor respective, natura, conținutul și durata misiunii încredințate, nivelul dotării cu mijloace tehnice și materiale - , cât și mediului de desfășurare a activității. În acesta din urmă ar putea intra următoarele aspecte: condiții de climă și relief; caracteristicile etnice, religioase, cultura, tradițiile, mentalitățile, obiceiurile, cutumele, interesele și aspirațiile populației din zona de activitate; caracteristicile sociale, psihologice, etnice, religioase etc. ale părților implicate în conflictul armat,

cultura, interesele, aspirațiile și sprijinul populației din zonă, al statelor vecine și al comunității internaționale.

Provocările, pericolele, riscurile și amenințările de ordin social și psihologic la adresa structurilor militare și civil-militare sunt potențate de vulnerabilitățile proprii și de cele ale contextului de derulare a activităților specifice gestionării crizei/conflictului armat. De asemenea, în devenirea lor, ele pot să se transforme una în cealaltă, adică o provocare la care nu s-a răspuns oportun și adecvat poate deveni un pericol. La rândul său, un pericol nesoluționat corespunzător și la momentul propice se poate transforma în risc și, foarte probabil, în amenințare.

Formele de manifestare a provocărilor, pericolelor, riscurilor și amenințărilor de ordin social și psihologic la adresa structurilor militare și civil-militare ce gestionează o criză sau un conflict armat sunt cele prezentate mai sus. În plan social, riscurile și amenințările sociale și psihologice pot să afecteze atât indivizii umani, cât și grupul uman în întregime. De exemplu, teama și frica, două sentimente umane firești, ce pot apărea și se pot manifesta pe timpul gestionării crizei sau conflictului armat, la una sau mai multe persoane din structurile militare și civil-militare, se pot transforma, dacă cuprind tot efectivul respectivelor structuri, în panică și groază. Acestea din urmă au efecte puternic negative asupra calității îndeplinirii misiunilor încredințate, a climatului și coeziunii sociale a structurilor militare și civil-militare implicate activ în gestionarea crizei sau conflictului armat.

De aici, necesitatea cunoașterii provocărilor, pericolelor, riscurilor și amenințărilor de ordin social și psihologic la adresa structurilor militare și civil-militare ce gestionează o criză sau un conflict armat de către cei ce le conduc, pe de o parte, și a metodelor, tehnicilor și procedeelelor de contracarare eficiente a lor, pe de altă parte.

În plus, se impune crearea unor condiții de viață și activitate cât mai bune, desigur în limita posibilităților oferite de locația stabilită, pentru întreg personalul și pe toată durata misiunii. În acest sens, importante par a fi următoarele: posibilitatea comunicării personalului structurilor militare și civil-militare cu familiile lor; crearea climatului psihosocial propice muncii în grup; asigurarea unui moral individual și colectiv bun; repartitie echitabilă a sarcinilor pe toată durata misiunii.

CAPITOLUL 5

PROVOCĂRI, PERICOLE, AMENINȚĂRI, VULNERABILITĂȚI ȘI RISCURI LA ADRESA STRUCTURILOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE DE ORDIN ECONOMICO-FINANCIAR

Multitudinea de elemente implicate în desfășurarea și gestionarea unei crize/conflict armat, precum segmente sociale, forțe/grupări locale legale și ilegale, structuri militare și civil-militare, organizații naționale și multinaționale, agenți economici, mass-media, societate civilă, persoane etc., duce, inerent, la apariția sau amplificarea unor provocări, pericole, amenințări, riscuri și vulnerabilități de natură diversă și face aproape imposibilă adoptarea unor convingeri, poziții, interese comune în cursul acțiunii.

Prin urmare, identificarea acestor provocări, pericole, amenințări, riscuri și vulnerabilități la adresa structurilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate de pe mapamond permite, pe de o parte, clarificarea disfuncționalităților apărute la un moment dat în sistem, iar pe de altă parte, adoptarea unor măsuri de eliminare a acestora și generalizare a aspectelor pozitive. Apariția în cursul acțiunilor de gestionare a crizelor/conflictelor armate a unor provocări, pericole, amenințări și riscuri cu totul noi obligă factorii de decizie și structurile implicate la adaptarea permanentă a conceptelor, principiilor și strategiilor, misiunilor și procedeelelor de acțiune.

În noua conflictualitate a secolului XXI, strategiile, forțele, mijloacele și modul de angajare sunt modelate în funcție de ce efecte se dorește a fi obținute. Însă, aceste efecte nu pot fi atinse fără o susținere logistică adecvată, derivată dintr-o susținere economică și financiară pe măsură. În general, principalele deficiențe pe linie economico-financiară ce pot să apară pe parcursul celor patru faze ale operației (planificare/pregătire, dislocare, angajare, redislocare) sunt indisolubil legate de logistică și asigurarea tehnico-materială. Fluxurile permanente și neîntrerupte de asigurare a celor necesare susținerii eficiente a forțelor și acțiunilor depind în principal de resursele avute la dispoziție și sunt vulnerabile la o serie de factori interni și externi.

5.1. Provocări

Provocările, pericolele, amenințările, riscurile și vulnerabilitățile de natură economico-financiară la care pot fi supuse forțele implicate în gestionarea unei crize/conflict armat sau care pot rezulta, direct sau indirect, din acțiunile personalului acestora sunt diverse și necesită măsuri complexe de prevenire și o pregătire/motivare adecvată a militarilor și civililor din compunerea forțelor. Identificarea acestor factori perturbatori în operațiile militare și civil-militare presupune luarea în considerare a misiunii, a inamicului, a terenului și condițiilor atmosferice, a trupelor, a timpului avut la dispoziție, a populației civile etc.

Provocările economico-financiare cărora trebuie să le facă față structurile militare și civil-militare implicate în gestionarea unei crize/conflict armat ar putea fi:

1. evoluția negativă a activității economico-financiare locale, ca urmare a:

- sancțiunilor economice impuse de comunitatea internațională;
- lipsei asistenței economico-financiare regionale și internaționale în zonă;
- posibilelor perturbări ale relațiilor economice cu vecinii și partenerii regionali tradiționali;
- perturbării activității economice în unele sectoare ale economiei respective, ceea ce duce inevitabil la creșterea prețurilor la produsele respective atât pe piața locală, cât și pe cea internațională (vezi cazul Irak, în ceea ce privește petrolul);
- provocării de incidente politico-diplomatice ce au urmări economice și financiare mai mult sau mai puțin importante;
- modificărilor necesare/impuse politicilor economice și monetare locale;
- rechiziționării/distrugerii unor capacități economice și comerciale;
- scurtcircuitărilor sau întreruperilor fluxurilor de furnizare/aprovizionare cu diverse mărfuri (materii prime, materiale, produse energetice etc.);

2. implicarea personalului forței în activități economico-financiare ilegale:

- tentative și fapte de trafic și comerț ilegal cu bunuri, produse și materiale specifice ce aparțin forțelor militare și civil-militare;

- tentative și fapte de corupere și mituire a personalului forței respective;
- atragerea de partea uneia sau alteia dintre părțile aflate în conflict, prin primirea de foloase necuvenite;
- primirea/darea de comisioane la încheierea diferitelor contracte;

3. scăderea motivației trupelor, ca urmare a neajunsurilor financiare (venituri salariale, diurne, sistem de protecție socială, asigurare de invaliditate/viață etc. neadecvate);

4. amplificarea posibilului decalaj în ceea ce privește condițiile de viață ale personalului structurii participante la gestionarea crizei/conflictului armat și ale populației civile din zonă, ce poate duce la anumite nemulțumiri și ilegalități;

5. provocarea unor reacții ale populației locale cu consecințe economice negative;

6. creșterea numărului de prizonieri, dezertori, refugiați și transfugi, ceea ce necesită fonduri suplimentare pentru îngrijirea acestora;

7. alte provocări economico-financiare.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PROVOCĂRI						
	1	2	3	4	5	6	7
Sediu (reprezentanță)	x	x		x	x	x	x
Comandament	x	x		x	x	x	x
Bază militară (campus militar)	x	x	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x			x
Companie	x	x	x	x			x
Pluton	x	x	x	x			x
Patrulă	x	x	x	x			x
Patrulă mixtă	x	x	x	x			x
Unitate de logistică	x	x			x	x	x
Subunitate de logistică	x	x			x	x	x
Element de sprijin național	x	x		x	x	x	x
Alte structuri	x	x					x

5.2. Pericole

Pericolele economico-financiare ce pot exista la adresa structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea unei crize/conflict armat sunt:

1. planificarea eronată a acțiunilor și misiunilor ce urmează a fi executate în teatru;

2. planificarea eronată a acțiunilor și misiunilor din punct de vedere al resurselor umane, financiare și materiale necesare;

3. estimarea greșită a gradului de completare cu materiale și tehnică necesare pentru îndeplinirea misiunii, dintre cele asigurate/procurate/achiziționate din țară și cele existente în teatrul de operații;

4. interoperabilitatea inexistentă sau parțială cu celelalte forțe, ceea ce generează costuri suplimentare;

5. condițiile pedoclimatice și de relief ale zonei geografice respective și influența negativă asupra oamenilor, echipamentului și tehnicii, ce pot crește consumul de apă, hrană, medicamente, carburanți-lubrifianți, piese de schimb etc., ridicând costurile campaniei:

- condițiile de relief improprii pentru ducerea operațiilor;
- temperaturi extreme, ploaie și vânt puternic, zăpadă abundentă etc.;
- afecțiunile prevalente și bolile transmisibile specifice;
- animale, insecte și plante periculoase specifice;
- calamități naturale;

6. sărăcia populației locale;

7. caracteristicile defectuoase ale căilor de comunicație (ex.: drumuri rudimentar amenajate; poduri, viaducte, tuneluri periculoase etc.);

8. existența unor obiective economice locale cu grad de pericolozitate sporită, ce ar putea fi atacate și sabotate (locații petrochimice, fabrici/uzine și depozite de armament și muniție etc.);

9. ascunderea/mascarea inamicilor și a sistemelor de armament în interiorul unor obiective economice și comerciale civile;

10. existența armamentului, munițiilor și explozivilor asupra populației, ceea ce implică costuri suplimentare pentru misiuni de dezarmare;

11. alte pericole economico-financiare.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PERICOLE										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Sediu (reprezentanță)								x		x	x
Comandament	x		x	x				x		x	x
Bază militară (campus militar)	x	x	x	x	x			x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Patrulă mixtă	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Unitate de logistică	x	x		x	x		x	x	x	x	x
Subunitate de logistică	x	x		x	x		x	x	x	x	x
Element de sprijin național	x	x		x		x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x

5.3. Amenințări

Amenințările economico-financiare potențiale la adresa structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea unei crize/conflict armat sunt:

1. distrugerea capacităților economice de natură să susțină efortul de război al forțelor:

- atacuri din partea forțelor insurgente asupra bazelor militare și a unor facilități economice strategice, prin metode de acțiune directă sau prin utilizarea mijloacelor explozive improvizate, vehiculelor-capcană, metodelor sinucigașe;
- sabotaje, atacuri, diversioni și ambuscade asupra infrastructurii, sistemelor de apă potabilă, de combustibili, facilităților medicale, depozite etc.;
- atentate teroriste îndreptate în principal împotriva personalului civil care lucrează în cadrul ONG-urilor străine, al obiectivelor civile și militare, al organizațiilor umanitare și sediilor acestora din zona de operații pentru întreruperea unor fluxuri de asistență economico-financiară;

- atacuri din partea celor de pe piața neagră locală asupra transporturilor de bunuri, produse și materiale pentru structurile militare și civil-militare, cu scopul de a menține prețurile mari în zona de criză/conflict;
  - executarea unei blocaje de către forțele locale pentru neutralizarea liniilor de comunicație, de aprovizionare și de asigurare logistică a structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei/conflictului armat;
2. deturnări, luări de ostatici și răpiri, ceea ce poate implica plata unor răscumpărări răpitorilor și cheltuieli suplimentare pentru misiuni de căutare-salvare-evacuare;
  3. amenințări la adresa stării de sănătate a forțelor din zona de dislocare, ceea ce necesită cheltuieli neprevăzute de natură medicală:
    - atacuri chimice sau biologice;
    - contractarea diferitelor afecțiuni și boli transmisibile specifice zonei;
    - consumul de alimente, băuturi alcoolice și nealcoolice provenite de la populația locală;
    - folosirea apei potabile și menajere din surse neautorizate;
    - contactul cu animale domestice sau sălbatice, insecte și plante periculoase;
  4. amenințări din partea rețelelor de criminalitate economico-financiară locală;
  5. alte amenințări economico-financiare.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	AMENINȚĂRI				
	1	2	3	4	5
Sediu (reprezentanță)	x	x	x	x	x
Comandament	x	x	x	x	x
Bază militară (campus militar)	x	x	x	x	x
Batalion	x	x	x	x	x
Companie	x	x	x	x	x
Pluton	x	x	x	x	x
Patrulă	x	x	x	x	x
Patrulă mixtă	x	x	x	x	x
Unitate de logistică	x	x	x	x	x
Subunitate de logistică	x	x	x	x	x
Element de sprijin național	x				x
Alte structuri	x	x	x	x	x

5.4. Riscuri

Riscurile economico-financiare la adresa structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea unei crize/conflict armat sunt:

1. dislocarea forțelor militare și civil-militare poate duce la crize economice și financiare în zona de operații:
  - îngreunarea accesului la resurse, ceea ce are drept consecință intensificarea luptei dintre diferitele facțiuni locale pentru resurse agricole, de apă, energetice, minerale și minereuri, industriale etc.;
  - diminuarea accesului pe piețele economice și financiare regionale și internaționale;
  - creșterea prețurilor la anumite bunuri, produse și servicii;
  - scăderea investițiilor naționale și străine;
  - amplificarea comerțului și traficului ilicit;
  - devalorizarea monedei locale;
  - sporirea decalajului economic față de vecini, al celorlalte țări din regiunea respectivă;
  - extinderea rețelelor de criminalitate economico-financiară;
  - facilitarea monopolului asupra unor produse și servicii;
  - amplificarea sărăciei populației locale;
  - sporirea fluxurilor de refugiați;
2. potențiala distrugere a unor obiective și infrastructuri economice, instalații-cheie etc.:
  - distrugerea câmpurilor și exploatărilor de resurse energetice, capacităților interne de transport, prelucrare și depozitare a resurselor energetice (rafinării și combinate petrochimice, centrale electrice), căi comerciale (puncte de trecere, drumuri, căi ferate, poduri, porturi, aeroporturi și aerodromuri etc.) și de (tele)comunicații (punctele de comandă și control și centrele de comunicații) locale;
  - diminuarea logisticii, distrugerea industriei de apărare locale;
  - producerea de pagube materiale importante;
3. potențiale acțiuni ostile sau produse de accidente sau forțe ale naturii la adresa infrastructurii critice locale;
4. posibila asistență externă a forțelor locale;
5. alte riscuri economico-financiare.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	RISURI				
	1	2	3	4	5
Sediu (reprezentanță)	x			x	x
Comandament	x			x	x
Bază militară (campus militar)				x	x
Batalion		x	x	x	x
Companie		x	x	x	x
Pluton		x	x	x	x
Patrulă		x	x	x	x
Patrulă mixtă		x	x	x	x
Unitate de logistică		x	x	x	x
Subunitate de logistică		x	x	x	x
Element de sprijin național	x	x	x		x
Alte structuri				x	x

5.5. Vulnerabilități

Identificarea vulnerabilităților părții adverse în gestionarea unei crize/conflict armat, și chiar stimularea și producerea lor, ajută la crearea condițiilor necesare pentru lovirea punctelor sensibile sau a altor elemente ale celuilalt, cu mijloacele pe care le are la dispoziție sau pe care le poate procura în timp util. Prin urmare, cea mai eficientă strategie este să cunoști și să eviți punctele tari ale adversarului și să-i exploatezi vulnerabilitățile. Accentul se va pune pe distrugerea celor mai importante capacități economico-financiare de acțiune, asigurare sau protecție ale inamicului. Posibilele **vulnerabilități** ce pot avea drept consecință creșterea costurilor campaniei sunt:

1. constrângeri economice și financiare locale;
2. ineficiența resurselor materiale și financiare avute la dispoziție;
3. fondurile disponibile nu sunt adecvate pentru îndeplinirea obiectivelor misiunii de gestionare a crizei/conflictului armat;
4. fonduri în scădere pentru misiunea respectivă;
5. lipsa unor fonduri de rezervă pentru cheltuieli neprevăzute;
6. lipsa fondurilor pentru asigurarea condițiilor minime de viață pentru prizonieri și dezertori;

7. discrepanțele financiare și tehnologice dintre SUA și armatele europene ce pot duce la unele neajunsuri și ineficiență în gestionarea unor crize/conflicte armate;

8. programe de achiziții ce nu țin cont și de specificul noilor misiuni ce trebuie îndeplinite de forțele proprii (trebuie să fie conforme standardelor NATO și compatibile cu cele ale națiunilor aliate/partenere);

9. structura logistică este dimensionată inadecvat specificului teatrului de operații și al misiunii de luptă și nu este în concordanță cu cerințele suportului logistic al forțelor pe care le deservește;

10. manevre de forțe și mijloace greșit efectuate;

11. incapacitatea totală/parțială de a asigura transportul detașamentului precursor, al materialelor, pieselor de schimb și muniției, al personalului, al armamentului și echipamentului;

12. capacitatea redusă/inexistentă de a realiza puncte logistice și infrastructură de sprijin necesară;

13. deficit de securitate al convoaielor de transport și al operațiunilor logistice;

14. cazarmă/tabără inadecvată pentru cartiruirea trupelor;

15. amenajări, împrejurimi existente și elemente logistice de cazarmă/tabără inadecvate (ex.: lipsă de toalete ecologice, spălătoare, sală de îmbăiere; amenajări din lemn pentru punctul de control, punctul medical; corturi de campanie de diferite dimensiuni; mijloace de încălzit și climatizare, iluminat; plase contra insectelor zburătoare la uși, ferestre și paturi; materiale de resortul cazarmării etc.);

16. dotarea necorespunzătoare a forței cu echipamente, tehnică, armament și produse necesare traiului:

- gradul de interoperabilitate al echipamentului și adaptarea acestuia la condițiile climaterice și de sol din zona de operații;
- calitatea și cantitatea carburanților și lubrifianților (ex.: benzine, motorine, petrol de aviație, uleiuri specifice etc.);
- calitatea și cantitatea elementelor de construcții și alte materiale;
- calitatea, cantitatea și specificațiile tehnice ale armamentului individual și de grupă și ale munițiilor și explozivilor;
- calitatea și cantitatea pieselor de rezervă și materialelor de mentenanță (ex. piesele de schimb nu se mai regăsesc în procesele de fabricație);
- calitatea, cantitatea și incompatibilitatea ustensilelor (scule, dispozitive, utilaje și aparatură de diagnosticare) și instrucțiilor specifice echipamentului pentru operațiunile de întreținere/mentenanță;

- calitatea și cantitatea mijloacelor de comunicații și informatică și ale materialelor de birotică;
- gradul de uzură fizică și morală și neadaptarea la condițiile specifice din zona de operații a tehnicii și mijloacelor de luptă (ex.: norme și durate normale de funcționare depășite, grad de operativitate scăzut, mari consumatoare de carburanți-lubrifianți etc.);
- gradul de uzură fizică și morală al mijloacelor de transport combustibil, apă, vehicule (ex.: norme și termene de exploatare depășite etc.);
- gradul de uzură fizică și morală al echipamentului specializat pentru manipularea/manevrarea încărcăturilor și materialelor (ex.: norme și termene de exploatare depășite etc.);
- nerealizarea inspecțiilor și controalelor tehnice periodice ale tehnicii și mijloacelor de luptă din înzestrare;
- mijloace inadecvate de protecție contra incendiilor, de protecție NBC și lipsa materialelor de resortul BAT, NBC, geniu;
- calitatea și cantitatea rației de hrană (ex.: conserve fără cheie de desfacere, plicuri de cafea fără vesela aferentă preparării etc.);
- puritatea și cantitatea apei potabile aprovizionate și cantitatea apei menajere;

17. deficiențe în activitățile de sprijin logistic propriu sau local în ceea ce privește:

- înțelegerile și contractele încheiate cu autoritățile sau agenții economici locali;
- aprovizionarea și livrarea hranei preparate și apei potabile;
- asigurarea apei menajere;
- asigurarea mijloacelor de transport (automobile, tractoare, autospeciale etc.), precum și a mijloacelor de deplasare strategică, multimodală;
- aprovizionarea cu carburanți-lubrifianți, combustibili pentru încălzire, curent electric;
- operațiunile în aeroporturile și porturile de debarcare/îmbarcare;
- igiena, îmbăierea și tunsul efectivelor;
- spălarea echipamentului, lenjeriei și cazarmamentului;
- comunicațiile fixe și mobile;
- serviciile poștale, de recreere (cartiruire, acomodare);

- serviciile sanitare și sprijinul medical - măsuri profilactice, tratare la nivel de urgențe, manevrarea datelor (inclusiv pacientul), evacuare din teatru și din teatru spre casă, aprovizionare cu medicamente și produse de sânge etc.;
- asigurarea condițiilor și materialelor specifice în caz de deces - ladă frigorifică ușor transportabilă, saci de plastic etanși și cu fermoar (bodybags), uniformă militară de rezervă, cruce, lumânări etc.;
- servicii de curățenie și igienizare (materiale de întreținere, detergenți, soluții pentru curățat etc.);
- servicii de vidanjare;
- servicii de dezinsecție, dezinfecție și deratizare;
- igiena mediului (ex.: evacuare, colectare și reciclare deșeuri, gunoaie și reziduuri menajere etc.);
- asigurarea altor materiale de resort;

18. lipsa unor stocuri tampon de bunuri materiale de toate categoriile pentru situații neprevăzute, din care să se facă aprovizionarea la nevoie:

- lipsa unui volum tipizat de piese de schimb (standardizarea defectuoasă a dotării cu tehnică);
- lipsa unor stocuri de medicamente, materiale sanitare și produse farmaceutice sau neadaptarea acestora la afecțiunile prevalente ce pot apărea în zona de operații;
- lipsa unor stocuri de vaccinuri (antihepatice, antitetanos, antitifoide etc.) și antidoturi în doze de atac și de întreținere și a dispozitivelor de administrare a acestora;
- lipsa dotării cu echipamente specifice intervenției la calamități (ex.: trolu, chingi, siguranțe, târgi, echipament cargo-swing etc.);
- lipsa unor suplimente de apă și hrană pentru condiții geoclimatice grele;
- lipsa unor stocuri suficiente de carburanți-lubrifianți pentru susținerea unor activități de deplasare intense, pe perioade mari de timp;
- lipsa unei rezerve de armament, muniții și explozivi;
- lipsa unei rezerve de articole de îmbrăcăminte și încălțăminte;
- lipsa magazinelor PX pentru procurarea contracost a unor materiale suplimentare;
- lipsa altor materiale de resort;

19. negocierile cu națiunea-gazdă, aliații și alte agenții pentru pregătirea logistică a teatrului de operații sunt în impas;

20. sprijinul țării-gazdă (Host Nation Support - HNS), adică resursele și facilitățile, nu este disponibil sau nu face față cerințelor misiunii:

- infrastructurile de transport și capacitățile feroviare, aeriene, navale etc., militare și civile (porturi de debarcare-îmbarcare, logistica la țărm, aeroporturi/aerodromuri de debarcare-îmbarcare și terminale de cale ferată de debarcare-îmbarcare), în vederea asigurării unei recepții rapide și susținerii fluxurilor de resurse umane și materiale spre teatrul de operații;
- facilitățile asigurate de bazele navale și aeriene din zona de operații privind posibilitatea furnizării unor servicii (apă, curent electric, remorcaj, evacuare gunoi, ape reziduale etc.);
- standardele de echipare și securitate sunt precare;
- infrastructurile și mijloace de comunicații și informatică;
- capacități de depozitare militare și civile integrate (pentru armament, muniție, combustibili etc.), cu posibilități de acces rapid la infrastructura națională de transport strategic;
- facilități de prepoziționare a unor stocuri de echipamente și materiale în zone de importanță strategică de pe teritoriul națiunii-gazdă;
- imobile și/sau terenuri militare sau civile pentru stabilirea sediilor comandamentelor;
- facilități de instruire și poligoane de antrenament/tragere și desfășurare exerciții și aplicații;
- lipsa unor acorduri bilaterale sau multilaterale convenite între autoritățile competente ale națiunilor-gazdă, „țările de origine” și/ sau NATO;
- posibilități limitate/inexistente de a achiziționa produse și servicii de la țara-gazdă;

21. coordonarea și cooperarea inefficientă între sectoarele civil și militar în domeniul economico-financiar;

22. cooperarea slabă sau inexistentă cu autoritățile publice locale, populația civilă, organizațiile naționale și internaționale, neguvernamentale și particulare de voluntari din zona de operații, mai ales în ceea ce privește:

- eficiența CIMIC-ului, ceea ce presupune cunoașterea obiceiurilor religioase, tradițiilor, tensiunilor interetnice, particularităților culturale etc.;
- diverse acțiuni și proiecte întreprinse de forțele militare și civil-militare în folosul populației civile (transport, hrană, cazare, asistență medicală etc.);

- asistență și distribuire de ajutoare umanitare populației locale (ex.: medicamente, rechizite, articole sportive, îmbrăcăminte și încălțăminte etc.);
- protecția/securitatea unor coridoare de ajutorare și a intervenției organizațiilor umanitare;
- sporirea posibilităților de relaționare și de contact cu autoritățile locale;
- asistență pe perioada tranziției, în faza de reconstrucție;

23. deficiențe în ceea ce privește derularea contractelor de achiziție/închiriere de produse, servicii și lucrări:

- structura bugetară a misiunii nu permite începerea contractărilor;
- nerespectarea la încheierea contractelor a unor criterii privind raportul calitate-eficiență-preț;
- preluarea/actualizarea unor contracte păguboase cu furnizorii de bunuri și servicii;
- plata întârziată sau neplata bunurilor și serviciilor asigurate de aliați/parteneri/state agreate, de furnizorii naționali sau locali;
- funcționarea defectuoasă a compensării valorice a bunurilor și serviciilor puse la dispoziție cu alte bunuri și servicii, în contrapartidă;
- neadmiterea la licitațiile pentru diverse bunuri și servicii a unor firme private verificate din punct de vedere al condițiilor financiare, scrisori de garanție, recomandări, specialiști etc.;
- neactualizarea listei cu agenții economici autorizați pentru comercializarea produselor și serviciilor necesare forțelor armate străine, în cantitățile solicitate și la standardele de calitate impuse de beneficiari;
- posibilitățile deficitare de relaționare și de contact cu furnizorii locali de bunuri și servicii;
- neasigurarea unor rezerve și surse alternative (comerciale) pentru furnizarea/închirierea echipamentelor, materialelor și serviciilor esențiale pentru misiune;
- neîncheierea de contracte de reparații/mentenanță cu alte contingente naționale sau alți agenți;
- achiziția comercială a bunurilor și serviciilor necesare din surse locale poate obstrucționa HNS și nu ține cont de nevoile esențiale ale populației locale;

24. nerecuperarea infrastructurii, inclusiv a tehnicii, mijloacelor și materialelor și a oricărui stoc nefolosit, ceea ce produce pagube financiare însemnate;

25. alte vulnerabilități economico-financiare.

5.6. Concluzii

1. Aspectele noi, pozitive sau negative, rezultate din experiența structurilor militare și civil-militare în teatrele de operații constituie premise pentru adaptarea și modificarea regulamentelor, doctrinelor și actelor normative specifice, în vederea îmbunătățirii tacticilor, tehnicilor și procedurilor de acțiune sau a normelor de echipare și dotare.

2. Ideal ar fi ca maximizarea efectelor pentru o perioadă cât mai lungă de timp să se obțină cu cheltuieli și resurse minime. Structura militară sau civil-militară trebuie să țină cont pe parcursul operației de:

- „centrelor de greutate” economice și circuitele financiare ale adversarului;
- planificarea resurselor în funcție de exigențele operaționale, mai precis armonizarea resurse-metode-obiective sau resurse-necesar;
- gradul de asigurare cu armament, muniție și explozivi, piese de schimb și materiale, starea tehnicii, calitatea hranei și apei și a celorlalte servicii prestate de responsabilii din teatru, nevoile materiale din țară;
- dezvoltările economice post-criză/conflict.

Desigur, în etapa de stabilizare și reconstrucție post-criză/conflict se are în vedere refacerea sistemului economic, protecția/securitatea obiectivelor de importanță economică și financiară, refacerea infrastructurii teritoriale.

3. În misiunile multinaționale, fiecare națiune participantă poartă întreaga răspundere pentru dotarea propriilor forțe cu echipamentele necesare și asigurarea resurselor logistice (sprijin logistic). În anumite cazuri, suportul logistic poate fi asigurat de o anumită țară pentru o anumită resursă sau din stocuri centralizate, multinaționale, în baza unor tratate/înțelegeri. De asemenea, fondurile necesare pot fi asigurate din fonduri naționale, fonduri multinaționale sau fonduri comune NATO, UE etc.

O cerință deosebit de importantă pentru îmbunătățirea sprijinului logistic al structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizelor/conflictelor armate este instalarea în teatrele de operații a

Elementelor de Sprijin Național (NSE). Acestea vor centraliza toate necesitățile privitoare la misiune, precum: nevoi de reparații, consum motoresurse, lovituri trase și ore de funcționare, cereri de materiale etc., accelerând lanțul logistic.

4. Succesul acțiunilor de gestionare a unei crize/conflict armat depinde în mare măsură de planificarea judicioasă și asigurarea eficientă a condițiilor materiale și de asistență necesare, de nivelul susținerii logistice. Liniile logistice de comunicații, mai ales în ceea ce privește aprovizionarea, transporturile și asigurarea căilor de comunicații, mentenanța, asigurarea medicală și de sănătate, asigurarea de infrastructuri, prestări de servicii, trebuie bine definite și realizate și, mai apoi, trebuie protejate și exploatate eficient. De asemenea, constituirea unei baze cu stocuri tampon în zona de tranzit reprezintă o prioritate pentru succesul misiunii.

5. Un rol deosebit de important în acoperirea cerințelor operaționale necesare în procesul de gestionare a unei crize/conflict armat îl are sprijinul națiunii-gazdă (Host Nation Support - HNS). HNS trebuie astfel dimensionat încât să asigure protejarea forțelor, suportul logistic și infrastructura necesară recepționării, deplasării și angajării acestora. Se creează, astfel, un cadru esențial pentru capacitatea de susținere a tuturor tipurilor și categoriilor de forțe. Desigur, HNS depinde de capacitatea națiunii-gazdă de a pune la dispoziție facilități specifice, forță de muncă, echipamente, bunuri și servicii, depozite, alte elemente de infrastructură.

Dacă este foarte bine planificat și asigurat, HNS asigură o serie de implicații benefice în cursul acțiunii, precum: reducerea necesităților de transport și a deplasărilor costisitoare; eliminarea sau diminuarea numărului de constrângeri pe care le impune asigurarea logistică; crearea posibilității de a îndeplini întreaga gamă de operații; sporirea dinamismului operațiilor militare; posibilități mai ample de organizare a luptei; asigurarea unei logistici continue, cu posibilități de sustenabilitate ieftină și rapidă; accesul la resurse și consolidarea resurselor luptei; posibilitatea redimensionării structurilor de sprijin logistic; creșterea capacității de răspuns la amenințări; sporirea protecției forței, prin creșterea disponibilității logistice și, de aici, a acțiunii mai scurte în teatru; creșterea implicită a performanțelor acționale; mărirea posibilităților de manevră, a disponibilității de a avea o reacție rapidă la schimbările de situație, o mai bună coordonare și cooperare între sectoarele civil și militar etc.

CAPITOLUL 6

MEDIUL GEOSPATIAL, SECURITATEA GLOBALĂ ȘI NOUA FIZIONOMIE A CRIZEI, CONFLICTULUI ȘI RĂZBOIULUI

În principiu, se consideră că securitatea globală și fizionomia războiului nu depind în mod esențial de natura fizică, ci de natura umană. Nu natura fizică este vinovată de producerea războaielor, ci omul. Și totuși, securitatea – îndeosebi securitatea globală – are o componentă geografică și geospațială remarcabilă, întrucât mediul geografic și geospațial este dinamic și nu reprezintă doar un cadru în care se desfășoară acțiunile și activitățile umane, ci el însuși acționează atât asupra mediului uman, cât și asupra propriei sale configurații.

Securitatea globală nu este o simplă însumare de securități naționale, regionale, continentale etc., ci, fără a exclude și o astfel de însumare, își are propria ei existență, propriile sale determinări, configurări și manifestări.

Securitatea globală este, pe de o parte, un produs al globalizării și, pe de altă parte, o condiție a desfășurării în siguranță a procesului de globalizare. Ea se prezintă, deci, ca o funcție intrinsecă de metasistem și ca o creație a acestui metasistem ce se exprimă în generarea procesului complex al globalizării, cu numeroase efecte asupra tuturor componentelor sistemelor care se globalizează și a metasistemului global, luat ca sistem de sisteme.

6.1. Provocări, pericole și amenințări de natură geospațială

Marile pericole și amenințări la adresa societății omenești se află chiar în interiorul acestei societăți, în conflictualitatea ei. Ele sălășluiesc însă și în spațiul în care există și evoluează această societate, adică în mediul geografic și geo-spațial. Pământul (ca planetă, ca spațiu finit) și Cosmosul (ca univers, ca spațiu infinit) sunt mai mult decât simpli suporturi ai acelei părți din biosferă ocupată de ființa umană, mai mult decât „biosfera inteligentă”. Există cel puțin două tipuri esențiale de pericole și amenințări:

- cele pe care și le face omul cu mâna lui;
- cele care nu depind de om sau depind în foarte mică măsură de acesta.

Din prima categorie fac parte acele provocări, pericole și amenințări create de modul în care oamenii își duc viața, de conflictualitatea intereselor,

de realitatea de fiecare zi. Aproape orice acțiune umană conține, într-o formă sau alta, provocări, pericole și chiar amenințări. Din spectrul extrem de larg al acestora, nu pot lipsi cele conținute în următoarele domenii:

- politic;
- economic;
- financiar;
- social;
- informațional;
- național;
- internațional;
- transfrontalier etc.

Aceste provocări, pericole și amenințări pot fi de sistem și de proces, simple, directe sau indirecte, dinamice sau dinamice complexe.⁹ În fiecare dintre domeniile enunțate mai sus, existe sute de provocări, pericole și amenințări de tot felul, cărora li se asociază sute de vulnerabilități ale sistemelor și proceselor, unele determinate strict de provocările, pericolele și amenințările respective, altele fiind de natură mult mai complexă.

Și unele și celelalte sunt greu de identificat, de definit și de gestionat. Viața omului și viața societății omenești nu sunt lineare, ci nelineare, cu evoluții adesea haotice, instabile și imprevizibile, cu echilibru dinamic, ceea ce sporește și mai mult spectrul vulnerabilităților societății față de aceste și față de multe alte categorii de provocări, pericole și amenințări, unele mai sofisticate decât altele.

Provocările, pericolele și amenințările care nu depind de om sau depind în foarte mică măsură de acesta sunt la fel de numeroase, de haotice și de imprevizibile. Omul nu poate face mare lucru în fața lor, dar le poate diminua efectul și își poate adapta comportamentul la acestea. Dacă trăiești în Siberia, trebuie să faci față gerurilor cumplite din această parte de lume. Dacă trăiești în Africa, n-ai nici o problemă cu gerul, ci ai una foarte gravă cu căldura.

Dar provocările, pericolele și amenințările care nu depind de om nu se rezumă doar la cele care țin de climă, ci sunt mult mai numeroase. De aceea, pentru a le înțelege mai bine, le vom împărți în câteva categorii:

- de natură cosmică (spațială);
- de natură climatică;
- de natură geografică;
- care rezultă din intervenția sau din acțiunea omului asupra mediului.

⁹ CRIZA, CONFLICTUL, RĂZBOIUL, vol. 1, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, pp. 18-38.

Ar putea fi incluse și alte categorii, dar, pentru lucrarea de față, ne rezumăm la acestea.

Printre provocările, pericolele și amenințările de natură cosmică (spațială) ar putea fi incluse și următoarele:

- radiația solară nocivă;
- radiația cosmică nocivă;
- obiecte cosmice (meteoriți, fragmente de meteoriți care pătrund în atmosferă și ar putea atinge scoarța terestră sau zona oceanică;
- încălzirea excesivă sau răcirea pământului, ca urmare a unor fenomene soldare sau cosmice;
- alte fenomene cosmice cu efecte directe sau indirecte asupra pământului etc.

Fenomenele de natură climaterică ce s-ar putea constitui în provocări, pericole și amenințări globale sau regionale sunt foarte numeroase. De fapt, aceste fenomene se constituie în amenințarea cea mai gravă, cea mai complexă și cea mai directă la adresa siguranței oamenilor, a infrastructurilor și, în general, a comunităților omenești și nu numai omenești. Printre cele mai frecvente fenomene de acest tip s-ar putea situa și următoarele:

- ploi torențiale cu frecvențe foarte mari în anumite zone, însoțite de inundații masive și revărsări de ape, precum și lipsa completă a precipitațiilor în alte zone;
- furtuni și uragane cu nucleeele deasupra oceanelor și efecte dezastruoase asupra coastelor;
- precipitații foarte frecvente sub formă de grindină, însoțite de furtuni și uragane cu nucleee deasupra uscatului;
- ninsori abundente și excesive, avalanșe, furtuni de zăpadă de mari proporții;
- înghețuri, deșertificări etc.

Aceste tipuri de provocări, pericole și amenințări țin, deopotrivă, de geofizica pământului, dar și de determinările de natură cosmică, de acțiunea Soarelui și a Lunii asupra atmosferei, oceanelor și uscatului.

Provocările, pericolele și amenințările de natură geofizică intră în aceeași gamă cu cele climatice. Ele sunt extrem de grave, dar, în principiu, omul a învățat, de-a lungul mileniilor, să găsească unele soluții sau să-și ia unele măsuri minime de protecție. Oricum, activitatea geofizică a pământului este în scădere. Această scădere nu este însă semnificativă la nivelul timpului uman. Principalele provocări, pericole și amenințări geofizice sunt următoarele:

- cutremurele de pământ ce se produc la diferite adâncimi;

- erupțiile vulcanice;
- cutremurele de pământ care se produc pe fundul oceanelor și dau naștere la tsunami;
- alunecările de teren de mari proporții;
- fenomene de natură geomagnetică și electromagnetică.

Toate aceste fenomene sunt legate de geofizica pământului, sunt neliniare, se produc pe neașteptate și în mod haotic. De aceea, societatea omenească rămâne foarte vulnerabilă la această categorie de pericole și amenințări.

Provocările, pericolele și amenințările care rezultă din intervenția sau din acțiunea omului asupra mediului par a fi foarte numeroase și cu un impact foarte mare asupra securității globale. Într-adevăr, omul poluează mediul și, în acest fel, poate influența configurația și calitatea acestuia. Dar, după părerea noastră, natura fixează niște limite atât în ceea ce privește acțiunea omului asupra mediului, cât și în ceea ce privește efectele acestei acțiuni. În natură, mai ales la nivel geofizic și geospațial, are loc o foarte puternică relație de feed-back, de unde rezultă că, la nivel geospațial, există posibilitatea „corectării” erorilor pe care le face omul în ceea ce privește protecția mediului.

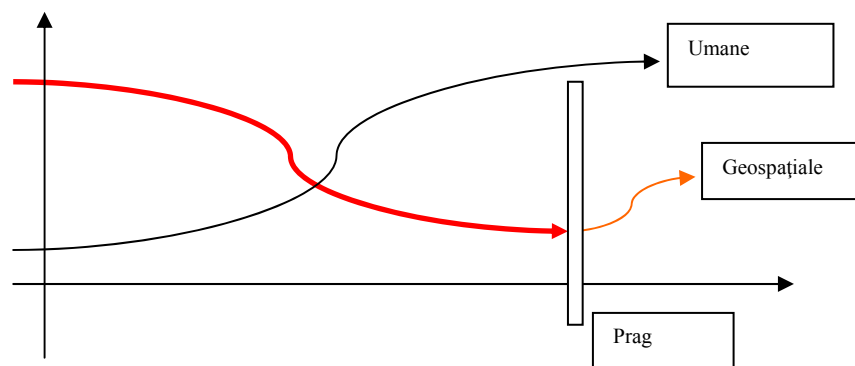
Din spectrul foarte larg al principalelor provocări, pericole și amenințări de acest tip, formulăm următoarele:

1. poluarea industrială a apelor, aerului și mediului ambiant;
2. poluarea electromagnetică;
3. agresarea, prin diferite experimente sau activități (zboruri în stratosferă și în Cosmos, bombardarea ionosferei cu radiații X, plantarea de sateliți pe diferite orbite circumterestre, experimente nucleare, chimice și biologice, folosirea diferitelor sisteme de arme etc.), a straturilor superioare ale atmosferei;
4. amplificarea efectului de seră;
5. intervenții asupra genelor și, în general, a sistemelor de transmitere a informației ereditare;
6. intervenții, prin laseri, sisteme de amplificare a undelor, nanotehnologii și biotehnologii, asupra unor fenomene, fie pentru a grăbi sau stimula declanșarea și efectele lor, fie pentru a le diminua etc.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PPA CE PRIVESC MEDIUL					
	1	2	3	4	5	6
Sediu (reprezentanță)	x	x	x	x	x	x
Comandament	x	x	x	x	x	x
Bază militară (campus militar)	x	x	x	x	x	x
Batalion		x		x		x
Companie		x		x		x
Pluton		x		x		x
Patrulă		x		x		x
Patrulă mixtă		x		x		x
Unitate de logistică	x	x		x		x
Subunitate de logistică	x	x	x	x	x	x
Element de sprijin național	x	x	x	x	x	x
Alte structuri	x	x	x	x	x	x

Desigur, acestea nu sunt singurele provocări, pericole și amenințări de natură geospațială, dar sunt cele mai frecvente și cele mai cunoscute. Cum bine se știe, omul nu poate interveni semnificativ asupra lor, deși se bănuiește că, prin diferite programe, omul chiar și reușește să provoace efecte ce definesc un adevărat război geofizic. Unele dintre afirmații sunt simple fantezii, altele au însă acoperire în fapte, evenimente și fenomene.

Analizând dinamica provocărilor, pericolelor și amenințărilor de natură umană și geospațială, ajungem la concluzia că toate sau aproape toate cele produse de oameni au crescut, în timp ce cele geospațiale s-au diminuat până la un anumit prag, de la care se înregistrează o ușoară creștere, așa cum rezultă și din schema de mai jos.

Dinamica provocărilor, pericolelor și amenințărilor de natură geospațială rămâne foarte complexă și greu de cunoscut și de influențat. De aceea, influența lor asupra configurării conflictualității este și rămâne semnificativă, dar greu de evaluat și de modificat.

6.2. Securitatea geospațială

Omul este preocupat, de regulă, de propria-i securitate. Dacă se poate, aproape că nu-l interesează ce se întâmplă dincolo de gardul lui sau de grădina lui. Globalizarea schimbă însă substanțial această realitate. Odată cu implementarea rețelei, omul devine dependent de rețea, nu mai poate exista în afara acesteia, nu se mai poate izola. Rețeaua nu-l scoate din singurătate, dar îi oferă șansa de a fi singur... împreună cu ceilalți. De unde rezultă că securitatea lui este strict dependentă de securitatea celorlalți, iar securitatea elementelor din sistem, a sistemului și sistemelor este definită pe securitatea metasistemului, pe securitatea globală.

6.2.1. Conceptul de securitate geo-spațială

Securitatea geospațială este o componentă a securității globale. Este suportul ei geofizic și geospațial, este condiția ei. Întotdeauna a fost așa, pentru că altfel nu se poate. Nu poate exista nici un fel de securitate fără securitatea spațiului fizic și a celui geofizic. Această securitate a spațiului geofizic, așa cum arătam, nu este însă deplină și definitivă. Ea depinde de foarte mulți factori, iar omul nu este în măsură nici să-i controleze, nici să-i gestioneze. Atunci ce poate face omul?

Mai întâi, omul trebuie să știe și să fie convins că securitatea lui depinde în mare măsură de securitate geospațială sau de ceea ce am putea numi geosecuritate. Marii geopoliticieni ai lumii au sesizat, în bună măsură, aceste interdependențe și au formulat modele de cunoaștere, interpretare, folosire și chiar influențare a acestora. Harold F. Mackinder vorbea de pivotul geografic terestru (*heartland*), iar Nicolas Spykman de folosirea marginii (*rimland*). De fapt, în marea lor majoritate, ei aveau în vedere spațiul de confruntare și elemente care se confruntă, de o parte fiind situate populațiile continentale și, de cealaltă parte, populațiile maritime. Ei n-au ieșit din orizontalitate. Dar aviația, rachetele balistice, cei câțeva mii de sateliți care survolează, pe orbite circumterestre, pământul, cea de a treia, cea de a patra și, în final, cea de a n -a dimensiune schimbă complet filosofia și fizionomia raporturilor de confruntare și, pe această bază, și conceptul de securitate.

Conștienți de implicațiile colosale ale dimensiunii cosmice și dimensiunii cibernetice ale conceptului de securitate – în speță, ale conceptului de securitate globală – responsabili cu gestionarea spațiului de securitate au instituit și semnat tratate de nemilitarizare a spațiului cosmic. Nu știm cât vor dura aceste tratate, dacă ele sunt sau vor fi respectate cu

adevărat, dar ele dovedesc importanța cu totul specială a dimensiunii geospațiale a securității globale.

Identificând, definind și susținând un astfel de tip de securitate, ca suport și condiție ale securității globale, considerăm că un astfel de concept are următoarele caracteristici:

- este un concept integrat și integrant, care se definește pe condiția geospațială a securității globale și integrează diferite componente ale spațiului de securitate;
- exprimă un anumit nivel atins în evoluția spațiului geofizic, a sistemului solar și vieții pe pământ;
- se constituie într-un răspuns la noile tipuri de provocări, pericole și amenințări de natură cosmică, geospațială și geofizică;
- acoperă vulnerabilitățile la astfel de provocări;
- devine din ce în ce mai mult o componentă esențială a securității oamenilor și mediului uman;
- are o arie foarte largă de cuprindere.

Un astfel de concept, ca, de altfel, tot ce ține de spațiul cosmic, de geospațiu de spațiul geofizic, este prea puțin dependent de voința oamenilor, întrucât se definește pe legi și interacțiuni naturale și cosmice, și prea mult corelat cu dimensiuni și determinări care scapă simțului comun. Omul trebuie să cunoască însă ceea ce se întâmplă în spațiul în care viețuiește, nu de dragul de a cunoaște, ci pentru a-și modela comportamentul și a-și spori gradul de securitate și de protecție. Un astfel de concept influențează absolut tot ce face omul, atât la nivel individual, cât și la nivel comunitar și social. După opinia noastră, cunoașterea cât mai exactă a acestui concept – de fapt, a acestei realități cu dinamism larg, pe termen lung, cosmic – se constituie într-un suport al securității planetei și poate fi luat drept model în arhitectura securității globale.

6.2.2. Tipologia securității geospațiale

Securitatea geospațială este un concept care trebuie definit și explicat. Securitatea este o funcție a sistemului și procesului, dar nu una oarecare, ci una care se realizează și se menține în permanență, atât prin autoreglare și autoprotecție, cât și prin intervenții exterioare, de regulă, dinspre sistemele și procesele superioare (metasisteme) sau ierarhic superioare (sisteme de conducere sau de gestionare). Securitatea acestor tipuri de sisteme și procese nu rămâne, totuși, în afara cunoștinței oamenilor, în afara capacității lor de a o cunoaște, înțelege și chiar influența sau măcar de a o folosi. Oamenilor – ca ființe conștiente, care desfășoară activități în întregul areal geofizic și cosmic – nu le poate fi indiferent modul în care se realizează și se materializează securitatea geospațială, geosecuritatea și

securitatea spațiului cosmic. Ei devin responsabili pentru o astfel de securitate, întrucât intervin în sistemele de autoreglare, introduc perturbații sau redundanțe ce pot avea consecințe neașteptate. Cunoașterea și folosirea mecanismelor și proceselor ce se petrec în jurul planetei este prima dintre măsurile menite să asigure buna funcționare a acestora sau, măcar, să permită luarea unor măsuri care să asigure, în continuare, o mai bună securitate și siguranță a mediului uman.

În opinia noastră, există trei tipuri esențiale de securitate geospațială: securitatea geosferei, adică a planetei Pământ; securitatea atmosferei și securitatea spațiului cosmic, mai exact, a infrastructurilor implementate de om și și a acțiunilor desfășurate de om în spațiul cosmic.

În acest sens, securitatea geospațială ar putea avea următoarea structură:

- securitatea geosferei, cu următoarele componente:
  - securitatea litosferei;
  - securitatea hidrosferei;
  - securitatea biosferei;
- securitatea atmosferei, cu următoarele componente:
  - securitatea troposferei;
  - securitatea stratosferei;
  - securitatea mezosferei;
  - securitatea ecosferei;
  - securitatea ionosferei;
- securitatea spațiului cosmic, cu următoarele componente:
  - securitatea orbitelor sateliților artificiali ai pământului;
  - securitatea stațiilor orbitale;
  - securitatea infrastructurilor spațiale;
  - securitatea zborurilor cosmice.

Odată identificate aceste tipuri de securitate, se formează și se formulează limitele în care oamenii sunt responsabili și în care se pot angaja în gestionarea și influențarea securității acestor spații. De altfel, în principiu, noțiunea de *securitate*, chiar dacă este vorba de securitatea, de vitalitatea și de echilibrul unor spații nedependente de societatea umană, privește, în primul rând, omul și societatea omenească.

6.3. Securitatea geospațială și noua fizionomie a războiului

După toate probabilitățile, în următorii 20 de ani, nu se vor produce mari mutații în ceea ce privește spațiul de desfășurare a războiului sau

conflictului armat. Revine, totuși, în actualitate războiul orașelor. Probabil, confruntările militare se vor desfășura, după aprecierea unor cercetători americani¹⁰, în proporție cam de 75 %, într-un mare oraș sau în capitala unui stat. Va fi un război înalt tehnologizat, iar spațiul de confruntare se va prezenta ca un câmp de bătaie înțesat de roboți și de dispozitive automate acționate de la distanță. Vor acționa, desigur, și câteva trupe la sol, pentru a ocupa terenul. Deja, încă din această fază, se configurează astfel de perspective. Războiul din Irak, ca și cel din Afganistan, exprimă o astfel de opțiune. Aici au fost folosite sisteme de arme de mare precizie, s-a acționat non-contact, iar angajamentul uman – adică folosirea efectivă a trupelor – s-a făcut doar pentru ocuparea terenului. Aici, în această a doua parte, s-au ivit numeroase probleme, întrucât inamicul a acționat asimetric, într-un spațiu insuficient dominat sau gestionat (de către coalitiție) cultural și social. Nu toată lumea este de acord cu acest tip de proiecție asupra viitorului câmpului de bătaie, iar evenimentele ulterioare din Irak și Afganistan, dar și cele din spațiul Balcanilor de Vest, par să confirme aceste îndoieli.

6.3.1. Războiul geofizic, globalizarea și securitatea globală

În opinia noastră, se merge rapid spre robotizarea și cibernetizarea cvasicompletă a spațiului luptei și este o chestiune de timp până când acest lucru se va realiza în proporții convingătoare. Deja pe orbite, în jurul pământului, se află câteva mii de sateliți, la care se adaugă și folosirea „efectului HAARP”¹¹, care vor accelera dezvoltarea unui spațiu informațional, de rețea și în rețea, fără precedent, cu efecte greu de calculat pentru om, pentru societatea omenească și pentru mediu. De aici nu rezultă neapărat că efectele respective vor fi total nocive, ci doar că, la ora actuală, este dificil de anticipat toate aceste desfășurări, dintre care cele mai importante ar putea fi:

- sistemele de sateliți și celelalte dispozitive acționate de la distanță, precum și efectele HAARP asigură sau vor asigura, în scurt timp, o rețea de senzori care va supraveghea zi și noapte întreaga suprafață a pământului, inclusiv fenomenele geofizice și meteorologice; cu alte cuvinte, conceptul RBR se va extinde nu doar în ciberspațiu, ci și în spațiul geofizic și în cel cosmic;
- sistemele de arme de mare precizie vor face posibil „războiul chirurgical”, prin care înțelegem un sistem de

acțiuni militare punctiforme, fără efecte secundare sau colaterale, chiar în afara cunoașterii comune și a cunoștinței publice, pentru realizarea unor obiective politice importante, inclusiv în ceea ce privește protecția mediului sau, dimpotrivă, distrugerea (deteriorarea) mediului într-o zonă sau alta de interes strategic;

- miniaturizarea armelor nucleare și a altor tipuri de arme și renunțarea la conceptul de „distrugere în masă”; folosirea diferențiată și foarte atentă a acestor arme nu doar pentru descurajare, ci, mai ales, pentru influențare și realizare efectivă a unor obiective de mare importanță strategică în epoca globalizării; în acest fel, teribila armă nucleară ar putea deveni una dintre armele complexe ale entităților care vor beneficia în mod direct și imediat de pe urma procesului de globalizare;
- folosirea armelor geofizice și geoclimatice.

Războiul bazat pe Rețea și războiul geofizic se vor apropia foarte mult, în epoca globalizării, slujind, în prima fază, interesele marilor puteri tehnologice și informaționale și impunând noua ordine. Ulterior, probabil, lucrurile vor evolua spre un echilibru strategic complex, în care lumea să acționeze unitar împotriva unor pericole și amenințări care vor afecta civilizația umană și viața pe pământ, în general.

Până atunci, oamenii vor continua să se războiască între ei și, de aceea, marile puteri tehnologice și informaționale, alianțele, coalitițiile și toți cei care studiază conceptele de securitate și apărare și conflictualitatea viitorului sunt preocupați să identifice, să definească, să anticipeze și să descrie cât mai exact posibil, cu toate mijloacele avute la dispoziție, făcând apel inclusiv la imaginație, spațiul de luptă al viitorului. Aceste descrieri sau, mai exact, aceste identificări și definiții descriptive au, adesea, următoarea configurație:

- un sistem de roboți cosmici, aeri, tereștri și chiar submarini, echipați cu senzori multipli, scanează întregul spațiu advers – localități, comunicații, infrastructuri, păduri, zone deșertice, terenuri cultivate, soluri și subsoluri, ape interioare, ape naționale sau internaționale și chiar mediul uman – asigurând continuu dominanța informațională;
- în acest timp, avioane fără pilot, sateliți, mijloace de lovire radioelectronică și de influențare de mare finețe paralizază toate sistemele de comunicații și de informare ale adversarului, toți senzorii lui și toți roboții lui de informații și de supraveghere;

¹⁰ <http://www.armees.com/Le-champ-de-bataille-du-futur,1179.html?suite=2>

¹¹ Prin „efectul HAARP”, înțelegem posibilitatea pe care o oferă acest sistem de a scana și supraveghea scoarța terestră, straturile atmosferei, precum și posibilitatea de a ameliora sistemele de comunicații și de a interveni pentru influențarea mediului și pentru realizarea altor obiective care nu sunt neapărat nocive, război al undelor.

- avioane de luptă fără pilot, sateliți, roboți de luptă, sisteme de amplificare a undelor, rachete de croazieră și numeroase alte mijloace, dirijate prin laser și prin GPS și autodirijate, cu traiectorii haotice și imprevizibile, lovesc selectiv și chirurgical centrele vitale ale adversarului (sau doar anumite elemente importante ale acestuia), punându-l în imposibilitatea de a reacționa;
- unități sau subunități, echipate cu mijloace ultramoderne de comunicație, de lovire și de influențare, înaintează, sub protecția a trei scuturi – scutul informațional, scutul de foc strategic și scutul logistic –, în terenul controlat deja de decidentul strategic și realizează controlul și gestionarea tactică a spațiului.

Un astfel de scenariu nu poate fi realizat decât în condițiile existenței unei rețele strategice globale foarte puternice, cu componente (subrețele) flexibile, etajate, alcătuite, la rândul lor, din elemente dinamice, fiabile, interșanjabile și totdeauna interoperabile.

Referitor la un astfel de scenariu, se apreciază că, după două decenii, vor exista două tendințe principale:

1. Aplicarea unui concept de operații în rețea (OR) pentru francezi, de Network Enable Compatibility (NEC) la britanici și NetworkCentric Warfare (NCW) la americani, sub egida superconceptului sau metaconceptului de *Transformare*, aplicat la ora actuală de toate țările NATO și UE. Aceste concepte, deși au, practic, același conținut, se deosebesc, totuși, între ele, au anumite nuanțe, mai ales în ceea ce privește locul omului în asemenea mecanisme, sisteme și procese.
2. Cea de a doua tendință, complementară cu prima, constă în robotizarea aer-uscă-mare, dusă spre maximum la americani și moderată la europeni, întrucât aceștia din urmă doresc să lase mai mult spațiu pentru elementul uman.

Revista americană *Quadrennial Defense Review* (QDR 2006) reflectă nevoia acestor noi capacități ce se vor adăuga celor deja existente și caracterul determinant al sistemelor infocentrate (NCW) într-o perspectivă interarme și interagenții guvernamentale.

Scenariul de mai sus amintește de „Războiul Stelelor”, însă este mai puțin fantezist. Dealtfel, cum bine se știe, o parte dintre cele enunțate mai sus deja s-au aplicat sau se aplică în teatrele de operații.

6.3.2. Războiul geofizic și RBR în noua fizionomie a securității globale

Acest tip de acțiuni în rețea, la granița dintre spațiul fizic, spațiul virtual și spațiul real (acesta din urmă – spațiul real – fiind definit pe o intersecție dintre spațiul fizic și cel virtual), nu sunt nici simple, nici la îndemână. Există numeroase provocări geofizice, geospațiale și, mai ales tehnologice, dar și organizatorice, care fac extrem de dificilă integrarea spațiu-timp-sisteme, iar viitorul urmează să asigure și soluțiile necesare. Impactul acestor tipuri de operații asupra structurilor militare este deosebit. Este vorba de o nouă artă de a comanda și conduce – cea impusă de rețea –, de noi structuri, mai flexibile și mai dinamice, de noi modalități de acțiune, îmbinând dimensiunea globală – dată de rețea și de informație – cu dimensiunile concrete ale spațiului luptei. Concretul devine însă el însuși fluid și, deci, greu de identificat și de definit.

Confruntarea (războiul) în spațiul geofizic și în spațiul cosmic și în cel virtual se extinde, se complică și, în același timp, se integrează tot mai mult într-un concept deosebit de cuprinzător, pe care-l impune globalizarea.

În această logică, gestionarea sau stăpânirea spațiului are cinci elemente¹² esențiale:

- capacitatea de a lansa, la cerere, într-un interval de o singură zi de la primirea comenzii, sateliți care să fie mai puțin costisitori (500 de dolari pe kg, în loc de 12.000-15.000 dolari pe kg, cât sunt costurile în prezent);
- cunoașterea, în orice moment, a tot ce se întâmplă pe orbită;
- informația în timp real, ceea ce înseamnă apropierea semnificativă a domeniului strategic de cel tactic;
- asigurarea securității sateliților împotriva oricăror amenințări;
- interzicerea adversarului să utilizeze spațiul.

Acest lucru înseamnă doar un singur pas până la încălcarea gravă a legii internaționale care interzice militarizarea spațiului și amplasarea de mijloace de lovire în Cosmos.

Toate mijloacele care sunt, în prezent, amplasate în spațiu – este vorba de mii de sateliți, de stații orbitale, de navete spațiale etc. – sunt, în general, senzori.

Sistemele aeriene sunt, la ora actuală, cele mai evolute și cele mai complexe. Avionul multirol, avionul de cercetare și chiar avionul de luptă fără pilot sunt doar câteva dintre realitățile și proiectele prezentului și viitorului.

Propulsia hipersonică, invizibilitatea, manevrabilitatea și protecția sunt coordonatele principale ale componentei de cercetare și de lovire din

¹² <http://www.frstrategie.org> GCA (2S) Michel Asencio, Chercheur associé m.asencio@frstrategie.org

spațiul aerian. De asemenea, sistemele aeriene se bazează din ce în ce mai mult pe sistemele satelitare și pe rețea. Rețeaua devine dominantă și în spațiul aerian. Ea va asigura condiții nu numai pentru invizibilitate, manevrabilitate, rapiditate, oportunitate și eficiență, ci și pentru gestionarea acestui spațiu. Americanii au creat, în acest sens, o nouă secțiune a DARPA, denumită Joint Unmanned Combat Air System (J-UCAS).

Este necesar un avion cu geometrie variabilă și cu funcții multiple. Nimeni nu poate spune dacă acest avion va fi Eurofighter, F-22 Raptor, F-35 JSF sau Rafale, dar în mod sigur acestea vor fi suplinite sau completate de UAV și de UCAV (Unmanned Combat Aerial Vehicle) și chiar de alte mijloace pe care nici măcar nu le bănuim. Unele vor fi suficient de mici pentru a putea intra pe o fereastră, altele, probabil, vor apela la nanotehnologii sau la viitoarele tehnologii ale secolului al XXI-lea.

De asemenea, zborul hipersonic constituie o preocupare pentru viitoarea strategie de stăpânire a spațiului luptei. Spre exemplu, prin programul FALCON, americanii își propun să realizeze un vehicul reutilizabil care să transporte 6 tone de armament, la o distanță de 17.000 de kilometri, în două ore. Desigur, un astfel de program presupune foarte multe provocări și numeroase dificultăți de soluționat, dintre care cele mai importante sunt, în opinia americanilor, următoarele:

- rezistența materialelor la temperaturi foarte ridicate;
- navigația, aerodinamica și controlul zborului la viteze mici și la viteze hipersonice;
- mijloace de comunicații care să funcționeze în ionosferă;
- postcombustie care să acopere toată plaja de viteze, de la 4 la 11 Mach.

Obiectivul urmărit de americani este unul foarte ambițios și se eșalonează pe mai mulți ani, astfel:

- realizarea, în fiecare an, începând cu 2006, a câte unui zbor demonstrativ cu mijloace consumabile;
- realizarea unui prim zbor cu un prototip în perioada 2010-2025;
- realizarea unui sistem care să permită accesul în spațiu, începând cu 2025.

În 2004-2005, au fost realizate zboruri cu viteza de 6 Mach timp de 15 secunde, cu un avion alimentat cu kerosen. Conceptul aparține totuși viitorului.

Acronimul FALCON semnifică faptul că americanii vor să decoleze de pe teritoriul lor, să lovească și să revină acasă de îndată ce misiunea a fost îndeplinită. Se dorește suprimarea eșaloanelor de forțe intrateatru care

există astăzi. Se dorește, mai ales, să se suprim lanțul logistic și vulnerabilitățile sale.

Sistemele terestre au dobândit o importanță deosebită, datorită conflictelor asimetrice și de joasă intensitate. Se caută soluții tehnice pentru contracararea noilor amenințări. S-a reliefat aici lupta în mediul urban. Reflecțiile, în acest domeniu, se derulează la orizontul anilor 2025. Se preconizează înfruntarea unui adversar asimetric care folosește arme albe, puști, grenade și tot felul de explozivi, lovind punctele slabe ale forțelor care-l atacă. Vor folosi mai ales comunicațiile, mobilitatea și acțiunile tip ambuscadă, foc pumnal, atacul cu arme albe. Pentru a face față unor asemenea amenințări, sunt necesare următoarele abilități:

- de a detecta și a elimina bombele rudimentare plasate în fața convoaielor;
- de a contracara amenințările cu arme ușoare împotriva elicopterelor;
- de a asigura forțelor de la sol tot sprijinul de care au nevoie;
- de a folosi în mod eficient avantajele terenului;
- de a face distincție între amic, inamic și noncombatant;

Folosirea armelor nonletale nu constituie un răspuns pentru orice situație. Acțiunea infanteristului – un luptător de adâncă singurătate, cum îl definea un general britanic – trebuie încadrată într-un sistem. Acest sistem trebuie să răspundă, în opinia noastră, următoarelor exigențe:

- foc precis la distanță foarte mare;
- protecție completă;
- informație în timp real;
- sprijin multilateral;
- protecția mediului și folosirea acestuia pentru îndeplinirea misiunii;
- nonletalitate;
- rapiditate;
- eficiență maximă.

Toate acestea se realizează în cadrul unui concept foarte modern, în care luptătorul terestru nu mai duce greul, ci folosește în mod inteligent avantajele sistemelor de arme, ale bazelor de date, ale terenului, climatei și armelor care pot influența mediul.

Sistemele maritime vor continua să joace un rol deosebit, îndeosebi în manevra strategică și în realizarea dispozitivelor. Marea este internațională și, de aceea, ea poate fi folosită de cine are putere și mijloace. Ea oferă posibilități nelimitate, atât de suprafață, cât și în dimensiunea submersibilă. Principalele tendințe care se manifestă în acest domeniu sunt următoarele:

- dezvoltarea unor nave de suprafață rapide, de mare viteză, invizibile, capabile să comunice și să acționeze în rețea, pentru interzicerea accesului în zonele de litoral sau de fluviu și contracararea pericolelor și amenințărilor asimetrice;
- un nou concept de navă de coastă;
- folosirea roboților submarini;
- propulsie electrică prin pile și combustibil pentru submersibile;
- nedectabilitate-detectabilitate.

Cercetările în domeniul ionosferei, mai ales cele care se referă la amplificarea undelor, vor rezolva, în scurt timp, și problema detectabilității. Se pare că programul de cercetare științifică în domeniul comportamentului ionosferei la bombardarea cu unde de înaltă frecvență oferă soluții în acest sens. Unda de joasă frecvență care se refractă asigură, pe de o parte, îmbunătățirea sistemelor de comunicații cu submarinele aflate în imersiune și, pe de altă parte, detectarea acestora, oriunde s-ar afla.

Sistemele I2SR sunt primele produse la globalizării. S-ar putea spune că aceste sisteme, care cuprind informații, intelligence, sistemele de supraveghere și cele de recunoaștere, se află chiar în avangarda globalizării. Oricum, aceste sisteme, împreună cu cele de comandă-control și cu cele ale platformelor de luptă, constituie arhitectura Războiului bazat pe Rețea. Sistemele I2SR ocupă în jur de 80 % din strategia de transformare, cel puțin în ceea ce-i privește pe americani. Aceste sisteme asigură suportul de rețea absolut necesar, atât pentru sistemele C4, care aparțin comandamentelor operaționale, cât și pentru toate sistemele de lovire. Pentru aceasta, în opinia specialiștilor americani¹³, sunt necesare două condiții:

- înlăturarea ecarterului dintre planificatori și combatanți;
- realizarea de noi entități luptătoare, puternice și ușoare, prin reunirea mijloacelor care, în mod natural, sunt separate.

În materie de informație, până la ora actuală, s-au realizat următoarele:

- accelerarea vitezei de circulație a datelor;
- îmbunătățirea condițiilor de folosire a spectrului electromagnetic;
- gestionarea rețelei;
- protecția informației.

Pentru conducerea operațiilor bazate (centrate) pe rețea (NCO), mai sunt necesare următoarele:

- diseminarea informației pe teren;
- cooperarea la cerere;
- sincronizarea în folosirea mijloacelor;
- capacitatea comandamentului de a cunoaște, înțelege și interpreta situația din teren.

Îndeplinirea acestor cerințe nu rezolvă însă toate problemele. Rețeaua își are propriile sale reguli și, bineînțeles, propriile sale vulnerabilități. În plus, este foarte greu de înțeles cum lucrează sistemele de sisteme. De aceea, se folosește o expresie deosebit de sugestivă referitoare la această realitate: *îmblânzirea monstrului*. Prin aceasta, se înțelege crearea unui sistem capabil să priceapă ce face metasistemul, furnizându-i acestuia, în același timp, experiența acumulată (învățându-l, adică, ce să facă), dar fără a se pierde din vedere elementul uman.

Sistemele logistice trebuie să evalueze cerințele efective ale asigurării cu personal, armament, muniție și materiale și să devanseze acțiunile propriu-zise. De asemenea, aceste sisteme trebuie să se simplifice și să folosească la maximum structurile și funcțiile rețelei.

Politicile, strategiile și doctrinele trebuie să țină seama de această dinamică și să configureze cu claritate și perspectivă spațiul luptei, sistemele de angajare, structurile și funcțiile instituțiilor militare și non-militare ce participă la gestionarea crizelor și conflictelor și, mai ales, confluența acestora cu cerințele, exigențele și restricțiile mediului geografic și geospațial.

La ora actuală, omul deține mijloace de influențare a acestui mediu și, conștient sau inconștient, le și folosește ca arme ce pot deveni teribile nu doar în lupta cu un adversar, ci chiar împotriva spațiului de viață al civilizației umane.

De aceea, soluționarea marilor provocări ale începutului de secol include și soluționarea raporturilor de interdeterminare între mediul geofizic și conceptul de război, îndeosebi de Război bazat pe Rețea și de Război Cognitiv (care se prezintă ca o extensie, în spațiul cunoașterii, a filosofiei și fizionomiei RBR).

Securitatea globală nu înseamnă numai prevenirea războiului, ci și armonizarea raporturilor dintre entitățile care participă la securizarea mediului, protecția spațiului geofizic, ieșire din conflictualitatea intracivilizațională, interumană și reunificarea forțelor pentru protecția planetei și rezolvarea marilor probleme care amenință toată lumea. Este vorba de o mutație strategică de foarte mare amploare, care va schimba complet fizionomia confruntării. (Anexa n. 2).

¹³ <http://www.armees.com/Le-champ-de-bataille-du-futur,1179.html?suite=2>

Trecerea de la confruntarea intercivilizațională la protecția și apărarea civilizației umane este cea mai mare dintre provocările societății omenești și va marca cea mai mare revoluție planetară în domeniul conflictualității.

6.4. Concluzii

1. Crizele și conflictele armate devin, prin excelență, pe de o parte, o confruntare multispațială și multisevențială și, pe de altă parte, un război de tip integrat, mai exact, care se desfășoară într-un spațiu extins, fractal și, în același timp, integrat. Întrucât reunește, în același concept, fractalitatea și integralitatea, conflictul secolului al XXI-lea pare paradoxal și haotic, deși el rămâne o confruntare extrem de riguroasă, de rețea, cu determinări precise și efecte prestabilite. Un astfel de conflict integrat este foarte strâns legat de spațiul fizic și de spațiul cibernetic, reunește aceste spații și chiar le integrează. Acest proces dinamic și complex duce la puternice acțiuni geofizice, geospațiale și umane, astfel încât putem afirma că este pentru prima dată în istoria crizelor, războaielor și confruntărilor armate când spațiul (în toate dimensiunile și rigurile sale) și timpul (în toate determinările sale) sunt nu doar factori perturbatori și restrictivi, ci și suportați generatori de noi și incomensurabile arme și mijloace. Acest lucru poate însemna escaladarea crizei, războiului și a conflictualității, ceea ce echivalează cu o nouă revoluție – de importanța celei nucleare – în reconfigurarea războiului și a conflictualității.

2. Mediul geofizic și cel geospațial devin nu doar suportați, ci și componente ale conflictualității, ceea ce înseamnă că omul tinde să-și extindă supremația și în Cosmos, și în interiorul planetei, construind, deopotrivă, o rețea verticală și una orizontală, care să-l sprijine în realizarea unor obiective, inițial, în termeni de confruntare om contra om, entitate umană contra entitate umană și, ulterior, entitate umană (civilizație umană) contra unor noi provocări, ce încep să se contureze în perioada globalizării și postglobalizării.

3. Aceste interacțiuni sunt, la început, haotice, dar, ulterior, se vor grupa pe linii importante de forțe, potrivit noilor provocări, pericole și amenințări, pentru acoperirea noilor vulnerabilități și realizarea unui concept de securitate în mediul geospațial, unei securități geospațiale. Un astfel de concept – cel de securitate geospațială – trebuie să fie bine studiat, atât pentru elaborarea unui posibil model teoretic, cât și pentru evaluarea și înțelegerea noilor tendințe ale conflictualității în epoca cibernetică, adică în societatea cunoașterii.

CAPITOLUL 7

NORME DE DREPT, DIMENSIUNEA JURIDICĂ A PROCESULUI DE IDENTIFICARE, DE ANALIZĂ, DE MONITORIZARE ȘI DE EVALUARE A PROVOCĂRILOR, PERICOLELOR, AMENINȚĂRILOR, VULNERABILITĂȚILOR ȘI RISCURILOR LA ADRESA STRUCTURILOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE

Structurile militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate, pe timpul operațiilor specifice de răspuns la crize, trebuie să asigure și securitatea intraorganizațională a personalului necombatant, a infrastructurii (clădiri, mijloace de transport, aparatură, rețele informatice sau informaționale etc.) și a resurselor financiare pe care le gestionează.

În acest sens, aceste organizații sunt în continuă transformare, pentru a-și îndeplini acest deziderat, iar unul din mijloacele folosite, pentru a îndepărta celelalte amenințări de naturi diferite: sociale, psihologice, economice, financiare, culturale, informaționale, mediatice etc., este acela al creării cadrului juridic propice.

Personalul oricărei alianțe sau coaliții, care intervine într-o zonă sub mandatul unei organizații (ONU, OSCE, UE), cade sub incidența legislației acesteia astfel încât va fi protejat de aceasta.

Crizele pot fi de diferite naturi: sociale, psihologice, economice, financiare, religioase, culturale, geofizice, mediatice etc.

Personalul tuturor organismelor și organizațiilor care au misiunea de a interveni în zone de criză trebuie să respecte legislația internațională în vigoare: dreptul internațional umanitar, drepturile omului, normele de intervenție pe teritoriul altor state, legislația statului de care aparține etc. În același timp, trebuie ca acesta, la rândul lui, să fie tratat sub incidența aceleiași legislații, astfel încât să fie protejat de eventuale agresiuni: furt, viol, devastarea sediilor sau a infrastructurii, bombardarea, atacarea convoaielor de ajutor umanitar etc.

Amenințările se pot clasifica după obiectul amenințării astfel, la adresa:

- personalului
- infrastructurii
- imaginii organizaționale.

Amenințările se pot grupa și după structura militară sau civil-militară cu misiune de management al crizelor și conflictelor armate: organisme naționale, ONU, NATO, OSCE, UE.

7.1. Instrumente de protecție a personalului structurilor militare și civil-militare care participă la gestionarea crizelor

Principalele instrumente de protecție a personalului structurilor militare și civil-militare cu rol în gestionarea crizelor și conflictelor armate sunt stipulate în legislația internațională astfel:

Dreptul de la Geneva cuprinde:

- *Convenția de la Geneva pentru îmbunătățirea sortii răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie, pentru îmbunătățirea sortii răniților, bolnavilor și naufragiaților forțelor armate pe mare privitoare la tratamentul prizonierilor de război, privind protecția persoanelor civile în timp de război*, din 12 august 1949;
- *Protocolul adițional I la Convențiile de la Geneva* din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale;
- *Protocolul adițional II la Convențiile de la Geneva* din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional;
- *Protocolul adițional III la Convențiile de la Geneva* din 12 august 1949, privind adoptarea unui semn distinctiv adițional.

Dreptul de la Haga cuprinde protecția internațională: în general și pe uscat, pe mare, în aer; la neutralitate și armele permise:

- *Convenția internațională pentru interzicerea atacurilor teroriste cu bombe*, 12 ianuarie 1998;
- *Convenția asupra interzicerii sau limitării utilizării anumitor arme clasice care pot fi considerate ca producând efecte traumatizante excesive sau ca lovind fără discriminare*, Geneva, 10 octombrie 1980;
- *Convenția de la Ottawa privind interzicerea utilizării, stocării, producerii și transferului de mine antipersonal și distrugerea acestora* din 1 martie 1999;
- *Convenția asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității*, din 11 noiembrie 1970;

- *Rezoluția Parlamentului European asupra promovării convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 și a dreptului internațional umanitar*;
- *Protocol referitor la prohibiția întrebuițării, în război, a gazelor asfixiante, toxice sau similare și a mijloacelor bacteriologice*, Geneva, 17 iunie 1925;
- *Regulile războiului aerian fixate de Comisia Juriștilor la Haga*, decembrie 1922 – februarie 1923;
- *Legile războiului maritim în raporturile dintre beligeranți*. Manual adoptat de Institutul de Drept Internațional, Oxford, 9 august 1913;
- *Convenția privitoare la bombardarea prin forțe navale în timp de război*, Haga, 18 octombrie 1907;
- *Convenția privitoare la drepturile și îndatoririle Puterilor și persoanelor neutre în caz de război terestru*, Haga, 18 octombrie 1907;
- *Convenția privitoare la drepturile și îndatoririle Puterilor neutre în războiul pe mare*, Haga, 18 octombrie 1907;
- *Convenția privitoare la legile și obiceiurile războiului terestru*, din 29 iulie 1899. Acest act a fost redactat pentru diminuarea suferințelor războiului, prin crearea unei conduite a beligeranților aflați parte la conflict;
- *Declarația având ca efect interzicerea, în timp de război, a proiectilelor explozive în greutate mai mică de 400 g*, St. Petersburg, 29 noiembrie – 11 decembrie 1868;
- *Manualul de la San Remo din iunie 1994 privind dreptul internațional aplicabil în conflictele pe mare*. A fost elaborat de juriști și experți navali reuniți la Institutul Internațional de Drept Umanitar. Conține reglementări cu privire la distincția dintre combatanți și necombatanți, ca și între obiectivele civile și cele militare, în conflictele armate.

7.2. Reglementări interne

Fiecare țară răspunde de gestionarea crizelor și protejarea cetățenilor de pe teritoriul propriu și decide dacă are nevoie de ajutor extern. Intră în responsabilitatea guvernelor de a-și ajuta cetățenii din străinătate loviți de calamități. Prin urmare, dacă o criză poate fi gestionată fără ajutor extern, se aplică aranjamentele interne. Oricum, în multe cazuri, ajutorul

altor țări este cerut și oferit datorită unor înțelegeri bilaterale or regionale interguvernamentale.

În ceea ce privește țara noastră, nu există un sistem național unic pentru gestionarea crizelor, iar legislația existentă nu acoperă întreaga problematică a domeniului criză. Sunt reglementate numai aspecte referitoare la:

- situații de urgență, organismul de intervenție fiind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență;

- prevenirea și combaterea terorismului, organismul de intervenție fiind Sistemul Național pentru Combaterea Terorismului, coordonat de SRI.

Legislația cu privire la protecția personalului din structurile militare și civil-militare implicate în operații de management al crizelor interne:

- *Hotărârea nr. 160 din 14 februarie 2007 pentru aprobarea Regulamentului privind portul, descrierea, condițiile de acordare și folosire a uniformei, echipamentului de protecție și însemnelor distinctive ale personalului serviciilor pentru situații de urgență voluntare/private;*
- *Hotărârea nr. 547 din 9 iunie 2005 pentru aprobarea Strategiei naționale de protecție civilă, în care se prevede că Sistemul de Protecție Civilă este componentă a Sistemului de Securitate Național cu scop de reducere a riscurilor și prevenire a dezastrelor. Misiunea principală a protecției civile din România este de a asigura cetățenilor săi, bunurilor materiale individuale și colective ale acestora, valorilor de patrimoniu și factorilor de mediu, siguranță și protecție împotriva efectelor dezastrelor naturale și/sau acțiunilor militare pe timp de pace, criză și război, prin respectarea strictă a drepturilor omului;*
- *Legea nr. 481/8 noiembrie 2004 privind protecția civilă, care reprezintă „o componentă a sistemului securității naționale și reprezintă un ansamblu integrat de activități specifice, măsuri și sarcini organizatorice, tehnice, operative, cu caracter umanitar și de informare publică, planificate, organizate și realizate potrivit prezentei legi, în scopul prevenirii și reducerii riscurilor de producere a dezastrelor, protejării populației, bunurilor și mediului împotriva efectelor negative ale situațiilor de urgență, conflictelor armate și înlăturării operative a urmărilor acestora și asigurării condițiilor necesare supraviețuirii persoanelor afectate”;*

- *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, aprobată prin Legea nr. 453/2004;*
- *Hotărârea nr. 1491 din 9 septembrie 2004 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind structura organizatorică, atribuțiile, funcționarea și dotarea comitetelor și centrelor operative pentru situații de urgență;*
- *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 21/2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență, precum și actele subsecvente acesteia prevăd la art. 13 al. (1): Inspectoratul General pentru Situații de Urgență ca organ de specialitate al Ministerului Administrației și Reformei Administrative ce asigură coordonarea unitară și permanentă a activităților de prevenire și gestionare a situațiilor de urgență, iar la art. 15 organizarea pentru provincie de „centre operative” pentru situații de urgență;*
- *Hotărârea nr. 1489 din 9 septembrie 2004 privind organizarea și funcționarea Comitetului Național pentru Situații de Urgență;*
- *Constituția României din 2003, art. 1 al. (3), în care sunt făcute referiri la demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor; art. 11, asupra respectării tratatelor internaționale ratificate de Parlament, ca făcând parte din legislația internă; art. 16, egalitatea în fața legii; în art. 20 se stipulează că dispozițiile și legile constituționale se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului; art. 22 cu privire la respectarea integrității fizice și psihice a fiecărui individ;*
- *Legea nr. 61 din 24 aprilie 2000, pentru aplicarea Acordului dintre statele părți la tratatul Nord-Atlantic și celelalte state participante la Parteneriatul pentru Pace cu privire la statutul forțelor lor, încheiat la Bruxelles la 19 iunie 1995.*

7.3. Standarde, restricții, proceduri

Personalul ONU trebuie să respecte documentele fundamentale ale propriei organizații, în același timp, asigurându-i-se, în același cadru, securitatea, siguranța și bune tratamente în cazul în care ajunge în puterea unei forțe combatante adverse, membră a organizației:

- *Carta ONU*, semnată la 26 iunie 1945, unde în art. 104 și 105 se stipulează că Organizația se bucură în teritoriile tuturor membrilor săi de toate privilegiile și imunitățile necesare pentru îndeplinirea scopurilor sale și, de asemenea,

reprezentanții membrilor săi și oficialii organizației se vor bucura de aceleași privilegii și imunități pentru a-și putea exercita atribuțiile funcțiilor legate de organizație;

- *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată la 10 decembrie 1948;
- *Convenția asupra privilegiilor și imunităților Națiunilor Unite*, adoptată de către Adunarea Generală a ONU la 13 februarie 1946, în care sunt prevăzute statutul juridic al acesteia, inviolabilitatea proprietăților, fondurilor și bunurilor ce aparțin organizației,

Dat fiind faptul că, în ultima perioadă, amenințările împotriva personalului ONU au escaladat, datorită intervenției în medii din ce în ce mai ostile și crize complexe, organizația, de la 1 ianuarie 1992, a pierdut 214 civili în zone de intervenție precum: Republica Centrafricană, Republica Democrată Congo, Burundi, Kosovo, Somalia, Irak și Afganistan. De asemenea, între 1 ianuarie 1994 și 1 octombrie 2002, au fost 74 de cazuri de luare de ostatici sau răpire în care au fost implicați 261 de membri din staff-ul ONU: Somalia, Sudan și Guyana, iar 39 de persoane sunt în diferite sisteme de detenție în locații din lume, Secretarul General al ONU a desemnat un Coordonator de Securitate al organizației (UNSECOORD), care se ocupă, de la 1 august 2002, de revigorarea Sistemului de Management al Securității acesteia. În prezent, UNSECOORD deține 100 de ofițeri de securitate pentru exterior și 200 de persoane la nivel local.

O altă măsură luată, ca răspuns la riscurile cu care se confruntă personalul pe teren, a fost conceptul MOSS (Minimum Operational Security Standards – Standardele Minime de Securitate în Operații). Acesta este constituit drept un mecanism pentru creșterea conștienței de securitate a personalului, pentru reducerea riscurilor și pentru stabilirea criteriilor standard din teren pentru asumarea responsabilității. Acesta conține patru secțiuni: securitatea planificării, antrenarea staff-ului, securitatea telecomunicațiilor și securitatea echipamentelor.

Ca metode de implementare a măsurilor MOSS sunt:

- diseminarea de publicații
- consilierea
- colaborarea cu organizații nonguvernamentale
- contribuții extrabugetare pentru securitatea personalului ONU.

Principalele acte juridice care asigură cadrul implementării măsurilor de securitate ale personalului, infrastructurii și imaginii organizaționale a ONU:

- *Planul de urgență al Secției de Management al Arhivelor și Înregistrărilor ONU*, 22 iunie 2007, ce reprezintă un plan de

răspuns la riscuri la adresa personalului și arhivei de documente și înregistrări audio și video existente la sediul din New York. Scopul acestuia este de a asigura protecția staff-ului ONU, pe cercetătorii din interior și exterior, asigurarea bunei desfășurări a activității, comunicarea nevoilor de urgență și a strategiile către partenerii importanți intra- sau inter-organizaționali;

- *Planul de prevenire a dezastrelor și eliminarea riscurilor al Secției de Management al Arhivelor și Înregistrărilor ONU*, 22 iunie 2007, în care sunt prezentate principalele riscuri posibile la adresa personalului, clădirilor și măsuri preventive ce le vizează;
- *Rezoluția Consiliului de Securitate nr. S/RES/61/257, din 22 martie 2007*, cu privire la întărirea capacității organizației de a înainta în programul de dezarmare, prin care se sprijină ideea constituirii unui Birou pentru Probleme de Dezarmare și numirea unui Înalt Reprezentant drept șef al acestui birou;
- *Rezoluția Adunării Generale nr. A/RES/61/172 din 1 martie 2007* asupra luării de ostatici face referire la Declarația Universală a Drepturilor Omului, care garantează dreptul la viață, libertate de mișcare și protecția împotriva detenției arbitrare;
- *Rezoluția Adunării Generale nr. A/RES/61/143 din 30 ianuarie 2007* referitoare la intensificarea eforturilor de eliminare a tuturor formelor de violență împotriva femeilor, ce reafirmă că discriminarea pe bază sexuală este contrară Cartei ONU, Convenției pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare împotriva Femeilor și altor instrumente ale dreptului internațional și condamnă actele de violență la adresa acestora, promovând egalitatea, dezvoltarea și pacea;
- *Rezoluția Adunării Generale nr. A/RES/61/15 din 23 ianuarie 2007* cu privire la Curtea Internațională de Justiție, ce reamintește de Protocolul încheiat între aceasta și ONU;
- *Rezoluția Adunării Generale nr. A/RES/61/153 din 19 decembrie 2006* privind tortura sau pedeapsa și alte tratamente crude, inumane sau degradante interzise în perioada de pace sau război, subliniind faptul că statele trebuie să ia măsuri pentru respectarea acestor norme. În același timp, face apel la Rezoluția 43/173 din 9 decembrie 1988 ce stabilește principiile pentru protecția tuturor persoanelor aflate în orice formă de detenție sau închisoare;

- *Rezoluția Consiliului de Securitate nr. S/RES/1738, din 23 decembrie 2006*, în care se reafirmă rezoluțiile 1265 (1999), 1296 (2000) și 1674 (2006) cu privire la protecția personalului ONU, personalul asociat și cel de intervenție umanitară în zonele de conflict, precum și alte rezoluții similare și declarații prezidențiale. De asemenea, se face trimitere la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949, în special la Convenția III asupra tratamentului prizonierilor de război și Protocolul Adițional din 8 iunie 1977, cu accent pe protecția jurnaliștilor încorporați în structurile ONU pe timpul conflictului armat și a bunurilor civile și condamnarea celor vinovați de astfel de crime de război care violează normele de drept internațional;
- *Rezoluția Adunării Generale nr. A/RES/60/123 din 24 martie 2006*, cu privire la siguranța și securitatea personalului umanitar și protecția personalului ONU, incluzând Rezoluțiile 59/211 din 20 decembrie 2004, 1502 (2003) din 26 august 2003;
- *Rezoluția Adunării Generale nr. A/RES/60/283, din 17 august 2006*, cu privire la „Investirea în ONU pentru o organizație mai puternică în lume”, prin care se face apel la statele membre de a-și acoperi obligațiile financiare la timp și conform Cartei ONU și Regulamentelor și Regulilor Financiare ale organizației,
- *Rezoluția Adunării Generale nr. A/RES/60/282, din 17 august 2006*, cu privire la „Planul principal de capital”, care conține direcțiuni cu privire la îmbunătățirea ambiantului personalului ONU, prin suplimentarea locurilor de parcare la sediul ONU, construirea a încă trei săli de conferință, încercarea de creare a condițiilor necesare pentru pătrunderea luminii naturale în interior, stabilirea unei perioade mai lungi de timp pentru acomodarea oficialilor la locul de muncă etc. Toate aceste măsuri au fost reiterate datorită deteriorării clădirii sediului ONU, care pune în pericol integritatea fizică, sănătatea și bunăstarea, nu numai a staff-ului, dar și a delegațiilor oficiale și vizitatorilor. Pentru anul bugetar 2008-2009, tot în această rezoluție, s-a hotărât prevederea de fonduri pentru construirea unei noi clădiri a ONU în North Lane;
- *Protocol opțional asupra siguranței personalului Națiunilor Unite și asociat, New York, 2005*;
- *Convenția Națiunilor Unite cu privire la imunitățile jurisdicționale ale statelor și proprietății lor ce aplică*

- imunitatea statului și a proprietății de jurisdicția curților altor state, adoptată în 2004;
- *Rezoluția Adunării Generale nr. A/56/469, din 15 octombrie 2001*, cu privire la Măsuri de securitate interorganizațională: implementarea secțiunii II a Rezoluției Adunării Generale nr. 55/238 din 23 decembrie 2000 denumită „Siguranță și securitate pentru personalul ONU”;
- *Convenția asupra siguranței Personalului ONU sau asociat, din 1994*;
- *Declarația nr. A/RES/49/57 privind întărirea cooperării dintre Națiunile Unite și aranjamentele regionale sau agențiile pentru menținerea păcii și securității internaționale* (9 decembrie 1994);
- *Convenția internațională privind suprimarea și pedepsirea crimelor în Apartheid*, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 30 noiembrie 1973;
- *Convenția privind neaplicarea limitărilor statutare în cazul crimelor de război și al crimelor împotriva umanității*, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 26 noiembrie 1968, *reamintind* rezoluțiile Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite 3 (I) și 170 (II) din 13 februarie 1946 și 31 octombrie 1947 privind extrădarea și pedepsirea criminalilor de război și 95 (I) din 11 decembrie 1946, care confirmă principiile de drept internațional recunoscute prin statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nurnberg și prin sentința acestui tribunal, precum și rezoluțiile 2184 (XXI) din 12 decembrie 1966 și 2202 (XXI) din 16 decembrie 1966, prin care Adunarea Generală a condamnat în mod expres drept crime contra umanității, pe de o parte, violarea drepturilor economice și politice ale populațiilor indigene și, pe de altă parte, politica de apartheid;
- *Acordul între Națiunile Unite și Statele Unite ale Americii nr. A/RES/169* referitor la sediul ONU din New York (31 octombrie 1947).

Pentru asigurarea protecției personalului combatant sau necombatant propriu, pe timpul operațiilor de intervenție în teatre, NATO este în permanentă căutare de noi echipamente, materiale și soluții prin care să se micșoreze numărul răniților și morților din rândurile sale. În acest sens, NATO cere tuturor statelor membre care au trupe în misiune de luptă să îndeplinească condiții standardizate.

Principalele norme prin care se asigură securitatea, siguranța și privilegiile staff-ului civil sau militar de intervenție în operațiuni specifice managementului crizelor și conflictelor armate:

- *Acord între Părțile Tratatului Nord-Atlantic cu privire la statutul forțelor lor din 19 iunie 1951.* Acesta se referă la statutul personalului civil și militar aflat pe teritoriul altui stat membru NATO, sub condiția cetățeniei față de alt stat-membru NATO. De asemenea, este stipulată și protecția membrilor de familie ai forței;
- *Acord între statele-membre ale Tratatului Nord-Atlantic și alte state participante la Parteneriatul pentru Pace cu privire la statutul forțelor lor din 19 iunie 1995,* prin care statele membre PFP aderă la Pactul NATO-SOFA, chiar dacă nu sunt state membre NATO;
- *STANAG 2138 (ediția 4), prin care Agenția Militară pentru Standardizare (MAS) stabilește principiile și procedurile ce trebuie aplicate de forțele NATO în conducerea operațiilor referitor la uniforma de luptă și echipamentul personalului;*
- *STANAG 2345 (ediția 3), promulgată la 13 februarie 2003, prin care Agenția de Standardizare NATO stabilește metoda de evaluare și control a gradului de expunere a personalului la câmpurile de frecvențe radio, urmărindu-se protejarea personalului de niveluri ridicate de radiații radio, care pot provoca probleme de sănătate grave.* Măsurile luate se referă la: echipamente de protecție, informarea personalului când se află în areal asupra pericolelor existente, instruirea personalului care lucrează direct cu astfel de echipamente, instalarea de dispozitive de avertizare a prezenței radiațiilor, semnalarea și semnalizarea zonelor de expunere la radiații.

7.4. Decizii, competențe, responsabilități

Decizii ale OSCE pentru protecția și securitatea personalului, infrastructurii și imaginii organizației:

- *Decizia nr. 19/06 din 5 decembrie 2006, cu privire la întărirea efectivității OSCE,* subliniază rolul organizației conform cap. VIII al Cartei ONU de instrument pentru avertizare timpurie, prevenirea conflictelor, managementul crizelor și reabilitare postconflict;

- *Decizia nr. 18/06 din 5 decembrie 2006, asupra întăririi viitoare a eficienței și structurilor executive ale OSCE;*
- *Decizia nr. 16/06 din 5 decembrie 2006, cu privire la statutul legal, privilegiile și imunitățile OSCE,* în care Federația Rusă insistă asupra conceperii unei carte a organizației care să conțină principalele scopuri și principii ale acesteia;
- *Decizia nr. 14/06 din 5 decembrie 2006, cu privire la îmbunătățirea eforturilor de combatere a traficului de persoane, inclusiv pentru exploatare la muncă, printr-o abordare cuprinzătoare și proactivă* făcând apel la statele OSCE să se asigure că există cadrul legal conform cu cerințele Protocolului ONU cu privire la Prevenirea, Suprimarea și Pedepsirea Traficului de Persoane, iar standardele stipulate pentru condițiile de muncă sunt respectate;
- *Declarația de la Bruxelles cu privire la Sistemul Penal de Justiție din 5 decembrie 2006,* în care sunt prevăzute principiile generale ale activității judiciare, statutul procurorului și drepturile avocaților;
- *Decizia nr. 13/06 din 5 decembrie 2006, cu privire la combaterea intoleranței și discriminării și promovarea respectului și înțelegerii reciproce* rezultată în urma constatării că manifestarea intoleranței și discriminării amenință securitatea indivizilor și coeziunea socială și poate da naștere la crize și violențe. Stabilește măsuri de promovare a respectului pentru toate culturile, religiile sau credințele;
- *Decizia nr. 7/06 din 5 decembrie 2006, cu privire la contracararea uzului Internetului în scopuri teroriste* prin întărirea cooperării internaționale, măsuri de protecție a infrastructurii și rețelelor împotriva atacurilor teroriste, identificarea monitorizării site-urilor teroriste etc.;
- *Decizia nr. 2/04 din 7 decembrie 2004 cu privire la elaborarea unui concept OSCE de management și securitate a frontierei.* Este reafirmat principiul Actului Final de la Helsinki și sunt aduse în discuție principiile Cartei Europene de Securitate;
- *Decizia nr. 14/04 din 7 decembrie 2004, cu privire la planul OSCE pe 2004 pentru promovarea egalității între sexe;*
- *Decizia nr. 12/04 din 7 decembrie 2004 cu privire la toleranță și nediscriminare,* unde se fac referiri la: combaterea antisemitismului prin programe educaționale adecvate; toleranță și lupta contra rasismului, xenofobiei și discriminării;

promovarea toleranței și libertății media pe Internet, cu excepția prohibițiilor amintite.

Uniunea Europeană – deține organisme specializate de intervenție în managementul crizelor și conflictelor armate. Toate programele sale regionale de cooperare – cu CARDS, MEDA, ALA, PHARE; TACIS și Înțelegerea Cotonou –, precum și strategiile preaderare și înțelegerile de cooperare, asociere sau stabilizare cu terții conțin prevederi referitoare la prevenirea conflictului și managementul crizelor. Organismele de intervenție: *Mecanismul de Protecție al Comunității Civile*, creat în 2001, care a intervenit într-o serie de dezastră (inundații și incendii din Europa, tsunami din Asia de Sud-Est – 2004, Katrina – 2005), dinăuntru sau dinafara UE, sprijin mobilizat prin *Centrul de Informare și Monitorizare a Protecției Civile*; *ECHO - Departamentul Comisiei de Ajutor Umanitar* furnizează ajutor la dezastră și naturale și conflicte militare în sau în afara UE; *Secretariatul Consiliului UE* poate facilita mobilizarea și coordonarea unei arii largi de capacități militare relevante pentru protecția populației civile.

European Defence Agency (EDA) - a fost înființată drept Acțiune Unită a Consiliului de Miniștri în 12 iulie 2004, „pentru sprijinirea statelor-membre în eforturile lor de a îmbunătăți capacitățile în domeniul managementului crizelor și de a susține PESA așa cum este în prezent și în dezvoltarea viitoare”.

Institutul de Studii de Securitate al UE (ISS) constituit prin Acțiunea Întrunită a Consiliului din 20 iulie 2001, care are ca misiune conducerea cercetării și analizei din domeniu pentru asistarea la implementarea CFSP și ESDP.

Centrul de Satelit al UE, înființat prin Acțiunea Întrunită a Consiliului din 20 iulie 2001, este o agenție a Consiliului Europei dedicată exploatarea și producerea de informații derivate din observarea spațiului pentru ajutarea acțiunii CFSP.

Centrul de Operații UE, operațional de la 1 ianuarie 2007, poate conduce operații autonome.

Principalele acte care creează cadrul de norme specifice activității personalului civil sau militar de intervenție în operații de gestionarea crizelor:

- *Declarația Președinției Consiliului Drepturilor Omului în numele Uniunii Europene asupra beneficiului procesului de construcție instituțională, 21 iunie 2007;*
- *Decizia Consiliului Europei din 12 decembrie 2006 cu referire la reîntărirea capacităților de urgență și răspuns la criză a*

Uniunii Europene, în care se precizează să se acorde o atenție specială dezvoltării capacității de răspuns rapid a Uniunii, prin includerea de moduli de protecție civilă sau implementarea rapidă a Aranjamentelor de Coordonare a Crizei și Urgențelor UE;

- *Lege cu privire la protecția cetățenilor*, octombrie 2005,
- *Poziția Comună a Consiliului nr. 2004/309/CFSP* din 2 aprilie 2004 reiterând Poziția Comună 2001/931/CFSP asupra aplicării măsurilor specifice pentru combaterea terorismului și reafirmând Poziția Comună 2003/906/CFSP
- *Decizia Consiliului nr. 2004/306/EC din 2 aprilie 2004* ce implementează art. 2 al. (3) a Regulamentului (EC) nr. 2580/2001 asupra măsurilor restrictive specifice direcționate împotriva anumitor persoane și entități potențial implicate în acte teroriste;
- *Poziția Comună a Consiliului nr. 2004/293/CFSP* din 30 martie 2004 reînnoind măsurile în sprijinul efectivei implementări a mandatului Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie;
- *Acord între statele membre ale Uniunii Europene din 31 decembrie 2003 cu privire la statutul staff-ului civil și militar aparținând instituțiilor Uniunii Europene*, ale cartierelor generale și forțelor care pot fi făcute disponibile pentru UE în contextul pregătirii și executării unor sarcini amintite în art. 17 al. (2) al Tratatului UE, inclusiv exercițiile, și ale staff-ului civil și militar al statelor membre puse la dispoziția UE pentru a acționa în acest context (EU SOFA). În acest acord, „staff-ul militar” se referă la personal militar aparținând statelor membre pentru a forma Staff-ul Militar al UE (EUMS); personal militar, altul decât cel din instituțiile europene, care poate fi atras la EUMS pentru mărirea temporară a cadrelor la cererea Comitetului Militar al Uniunii Europene (EUMC), pentru activități ce țin de pregătirea și și execuția sarcinilor incluse în art. 17, al. (2), al Tratatului Uniunii Europene, inclusiv exerciții, personal militar din statele membre care aparțin de cartierele și forțele care vor fi făcute disponibile pentru UE. „Staff-ul civil” cuprinde personal civil trimis de statele membre în instituții UE pentru activități în contextul pregătirii și executării sarcinilor la care se face referire în art. 17 al (2) al Tratatului UE, inclusiv exerciții, precum și personal civil, cu excepția personalului autohton angajat, ce

- lucrează la sedii sau în cadrul forțelor disponibile Uniunii Europene prin statele membre pentru aceleași activități. Conform Părții a II-a, a acestui acord, staff-ul militar sau civil poate deține arme cu acordul statului de trimitere și beneficiază de imunitate UE. De asemenea, în Partea a III-a sunt prevăzute: dreptul la asistență medicală și stomatologică asemănătoare cu a personalului statului-gazdă; dreptul la poliție în toate taberele, stabilimentele, sediile ocupate de forță în exclusivitate; sediile și forțele vor beneficia de aceleași posturi de telecomunicații, mijloace de transport și concesiuni contracost; arhivele și alte documente oficiale sunt inviolabile; pentru evitarea „dublei impozitări” sunt luate măsuri astfel: amenzile sunt plătite în statul trimitător, iar personalul civil și militar este exclus de la impozitul pe salarii în statul-gazdă. Statul trimitător are drept de jurisdicție asupra cetățenilor săi la încălcarea legislației acestuia. Autoritățile statului primitor au dreptul de a exercita jurisdicția asupra staff-ului civil și militar și aparținătorilor lor, în măsura în care acționează contrar legislației sale.
- *Strategia Europeană de Securitate* din 12 decembrie 2003, Bruxelles, care face, printre altele, apel la o implicare mai activă în îndeplinirea obiectivelor strategice. Se reafirmă, de asemenea, cooperarea cu ONU de management al crizelor, cooperarea UE-NATO prin *Berlin plus* prin care se creează cadrul de parteneriat al organizațiilor în operații de managementul crizelor;
  - *Protocolul de amendare a Convenției europene pentru reprimarea terorismului*, Strasbourg, 15 mai 2003;
  - *Protocolul adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția*, Strasbourg, 15 mai 2003;
  - *Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică*, Budapesta, 23 noiembrie 2001;
  - *Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală*, adoptată la Strasbourg la 20 aprilie 1959, și *Protocolul adițional la Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală*, Strasbourg, 17 martie 1978, ratificate prin *Cel de-al doilea Protocol adițional la Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală*, Strasbourg, 8 octombrie 2001;

- *Decizia Consiliului nr. 2000/354/CFSP din 22 mai 2000 pentru înființarea Comitetului pentru aspecte civile în managementul crizelor*;
- *Carta fundamentală europeană a drepturilor omului 18 decembrie 2000*, prin care se reafirmă prevederile Tratatului Uniunii Europene, tratatele comunitare, Convenția europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, Cartele sociale adoptate de Comunitate și Consiliul Europei și jurisprudența Curții de Justiție a Comunității europene și a Curții europene pentru drepturile omului. În Cartă se fac referiri la respectarea demnității umane, dreptului la viață, dreptului la integritatea persoanei; interzicerea torturii și a altor tratamente inumane sau degradante, a muncii forțate și sclaviei;
- *Acțiunea Întrunită nr. 97/817/CSFSP din 28 noiembrie 1997 adoptată de Consiliu pe baza art. J.3 din Tratatul Uniunii Europene, asupra minelor antipersonal.*
- *Convenția civilă asupra corupției*, Strasbourg, 4 octombrie 1999;
- *Convenția penală privind corupția*, Strasbourg, 27 ianuarie 1999;
- *Convenția europeană privind reprimarea terorismului*, Strasbourg, 27 ianuarie 1997;
- *Actul concluziv al negocierii mărimii personalului forțelor armate convenționale în Europa*, 10 iulie 1992, stabilind limite de personal convențional;
- *Carta de la Paris pentru o nouă Europă, 1990*, pentru o nouă eră a democrației, păcii și unității, drepturile omului, democrației, libertate și responsabilitate economică;
- *Convenția europeană cu privire la recunoașterea personalității legale a organizațiilor internaționale nonguvernamentale* din 24 aprilie 1986;
- *Convenția europeană în domeniul informației asupra dreptului străin*, Londra, 7 iunie 1968, și *Protocolul adițional la convenție*, Strasbourg, 15 martie 1978;
- *Actul final de la Helsinki, din 1975*, constituind o declarație de principiu asupra liniilor directoare dintre statele participante: cooperare în domeniul economic, științific, tehnologic și de mediu, probleme referitoare la securitate și cooperare în Mediterana, cooperare în domeniul umanitar;

- *Convenția europeană privind imprescriptibilitatea crimelor împotriva umanității și crimelor de război*, Strasbourg, 25 ianuarie 1974;
- *Convenția europeană privind transferul de proceduri în materie penală*, Strasbourg, 15 mai 1972;
- *Convenția europeană privind valoarea internațională a hotărârilor represive*, adoptată la Haga la 28 mai 1970.

CONCLUZII

1. Amenințările asimetrice (economice, politice, ale crimei organizate, traficului, migrației ilegale etc) și, dintre acestea, îndeosebi cele teroriste sunt de mare actualitate. În următoarele decenii, ele nu vor dispărea, ci, dimpotrivă, este posibil să se diversifice și să se amplifice. Atacurile teroriste, gherila, insurgența, traficul ilegal, criminalitatea etc. sunt și vor fi și în continuare atipice, asimetrice, lipsite de orice moralitate și în afara oricăror reguli ale păcii și războiului, dar inteligente și eficiente. Ele vor viza tot ceea ce este vulnerabil – state, guverne, instituții publice, organizații internaționale, aglomerări urbane și locuri publice, infrastructuri, infrastructuri critice, rețele de comunicații, rețele Internet și, mai ales, oameni, inclusiv bătrâni și copii, întrucât unul dintre obiectivele cele mai importante ale terorismului, crimei organizate transfrontaliere este să creeze oroare, teroare, indignare, dezgust, panică, nesiguranță și frică și să realizeze profituri imense din vulnerabilitățile societății de consum și ale democrației..

2. Cu cât civilizația progresează, cu atât terorismul și celelalte amenințări și pericole asimetrice devin mai abjecte și mai înfricoșătoare. Acestea nu sunt pur și simplu treceri la limită, nici excese ale notei de nemulțumire și ale spiritului protestatar. Ele se prezintă ca o patologie socială și individuală gravă, ca o boală cronică a omenirii, care se accentuează și se complică din ce în ce mai mult. De aceea, lupta împotriva terorismului și celorlalte pericole și amenințări nu se poate duce doar cu ceea ce există și se vede din ansamblul arhitecturilor și construcțiilor clasice antisimetrice, ci și cu numeroasele cauze, realități și efecte ale acestui fenomen deosebit de grav.

3. Dificultatea combaterii terorismului, nu constă neapărat în faptul că teroriștii, traficanții și criminalii ar fi foarte puternici, ci și în aceea că structurile și, mai ales, acțiunile lor nu sunt lipsite chiar de orice logică și de orice filozofie. Ei dispun de o logică asimetrică, de alte reguli de acțiune, total opuse legalității și convențiilor societății civilizate. Combaterea terorismului și a celorlalte pericole și amenințări nu poate ieși însă din legile și obiceiurile războiului și ale luptei armate și, de aceea, dificultățile unei astfel de confruntări vor fi totdeauna foarte mari.

4. Terorismul, crima organizată transfrontalieră, gherila și violența rețelelor infracționale constituie o amenințare din ce în ce mai pronunțată și mai frecventă, nu atât la adresa păcii și securității, cât mai ales la adresa

ființei umane, a siguranței vieții, instituțiilor și proprietății, a valorilor și a civilizației. Această amenințare este direct proporțională cu vulnerabilitățile societății moderne și evoluează pe măsură ce faliiile se adâncesc, conflictele se amplifică și crizele se înmulțesc.

5. În cunoașterea, înțelegerea și combaterea fenomenului terorist și a celorlalte amenințări sunt necesare studii și evaluări permanente și responsabile, și nu doar acțiuni asupra efectelor. De aceea, cercetarea științifică din principalele structuri de apărare, ordine publică și siguranță națională, împreună cu factorii abilitați, potrivit exigențelor și cerințelor Strategiei NATO, prevederilor Strategiei europene de securitate și Strategiei naționale de combatere a terorismului, trebuie să fie în măsură să elaboreze un sistem de criterii și indicatori de evaluare a riscurilor, pericolelor și amenințărilor asimetrice, astfel încât să fie sesizate din timp și prevenite orice fel de atacuri teroriste la adresa României, Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, pe teritoriul țării noastre, în zona Mării Negre și în proximitatea frontierelor naționale.

ANEXE

Anexa nr. 1 Analiza unei decizii politice privind gestionarea unei crize (conflict armat)

1. Denumirea deciziei (Hotărâri ale CS al ONU, decizii ale NATO, UE, ale unor organizații regionale, ale statelor sau altor entități politice etc.)
2. Cine a luat-o
3. Împrejurările (situația)
4. Conținutul pe scurt al deciziei
5. Forțe și mijloace cuprinse în decizie (care participă la gestionarea crizei sau/și conflictului armat)
6. Modalități de angajare
7. Limitele angajării
8. Durata (perioada la care se referă decizia)
9. Aria geografică
10. Efecte imediate
11. Efecte pe termen mediu
12. Efecte pe termen lung
13. Acțiuni și reacții generate de decizia respectivă
14. Legătura ei cu alte decizii anterioare și ulterioare
15. Concluzii

Anexa nr. 2

Analiza unor decizii militare (politico-militare) de punere în aplicare a unor decizii politice privind gestionarea crizelor și conflictelor armate

1. Denumirea deciziei (ordine și dispoziții ale diferitelor structuri militare naționale, NATO, de coaliție sau regionale)
2. Cine a elaborat și cine a dat ordinul sau dispozițiunea
3. Împrejurările (situația)
4. Conținutul pe scurt al deciziei militare sau politico-militare (ordinului, dispozițiunii)
5. Forțe și mijloace cuprinse în decizie (care participă la gestionarea crizei sau/și conflictului armat)
6. Modalități de angajare militară sau civil-militară
7. Limitele angajării
8. Durata (perioada la care se referă decizia)
9. Locația
10. Efecte imediate
11. Efecte pe termen mediu
12. Efecte pe termen lung
13. Acțiuni și reacții
14. Consecința pentru participanți și pentru mediu
15. Efecte colaterale
15. Concluzii generale

Anexa nr. 3

Metodologia de identificate și evaluare a provocărilor, pericolelor, amenințărilor la adresa structurilor militare și civil-militare, monitorizarea și evaluarea acestora

1. Consultarea strategiilor de securitate, a rapoartelor sau documentarelor efectuate și prezentate în diferite țări, organizații și organisme internaționale cu privire la provocări, pericole, amenințări, vulnerabilități, riscuri etc. și desprinderea unor modalități eficiente de identificare a acestora.

2. Analiza unor crize (fiecare pe spațiul de care răspunde) și identificarea provocărilor, pericolelor, amenințărilor și vulnerabilităților care le-au provocat și a riscurilor ce rezultă de aici și, în consecință, a tipurilor de provocări, pericole, amenințări, vulnerabilități și riscuri care privesc direct sau indirect structurile militare și civil-militare din teatre sau care sunt implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate.

3. Consultarea unor lecții-învățate.

4. Formularea provocărilor reale și posibile la adresa structurilor militare și civil-militare care participă la gestionarea crizei (conflictului armat) și alcătuirea unui tabel (exemplu).

1. Atragerea de partea uneia sau alteia dintre părțile aflate în conflict

2. Provocarea unor incidente diplomatice

3. Corupție

4. Implicare în evenimente locale ilegale

n. Alte provocări.

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PROVOCĂRI								
	1	2	3	4	5	6	7	8	n
Reprezentanță ONU	x	x	x						x
Comandament									
Bază militară									
Batalion									
Companie									
Patrulă									

Patrulă mixtă									
Alte structuri									

5. Formularea pericolelor ce există sau pot exista la adresa structurilor militare și civil- militare ce se cer securizate (exemplu).

1. Teren minat (explozia unor mine)
2. Boli specifice zonei (malaria, boli de nutriție etc.)
3. Climă insuportabilă
4. Animale periculoase (șerpi veninoși etc.)
5. Atitudinea populației sau anumitor grupuri rebele
6. Incompatibilități de interese
- n. Infrastructuri periculoase (care sunt acestea).

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	PERICOLE								
	1	2	3	4	5	6	7	8	n
Reprezentanță ONU		x							x
Comandament		x							
Bază militară		x							
Batalion		x							
Companie		x							
Patrulă	x	x							
Patrulă mixtă	x	x							
Formații locale	x								
Alte structuri		x							

6. Formularea amenințărilor posibile la adresa structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei (conflictului armat).

1. Atacuri din partea unor rebeli (gherile) asupra structurilor militare și civil-militare din zonă (ce fel de atacuri)
2. Acțiuni teroriste (ce fel de acțiuni)
3. Atacuri biologice
4. Acțiuni mediatice
5. Atacuri psihologice
- n. Amenințări de natură climatică sau geofizică (naturale sau provocate).

STRUCTURI MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE	AMENINȚĂRI								
	1	2	3	4	5	6	7	8	n
Reprezentanță ONU		x							x
Comandament		x							
Bază militară		x							
Batalion		x							
Companie		x							
Patrulă	x	x							
Patrulă mixtă	x	x							
Formații locale	x								
Alte structuri		x							

7. Identificarea și formularea vulnerabilităților structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei (conflictului) și așezarea lor într-un tabel.

8. Identificarea și formularea riscurilor asociate (asumate, impuse sau conjuncturale) care privesc structurile militare și civil-militare din teatre sau la care se referă sistemul de securitate și așezarea lor într-un tabel.

9. Desprinderea concluziilor necesare.

“

***II. CRITERII DE EVALUARE A EFICIENȚEI GESTIONĂRII CRIZELOR
ȘI CONFLICTELOR ARMATE; ELABORAREA UNEI METODOLOGII
ADECVATE DE CERCETARE ȘI DE TESTARE***

Coordonatori

**General prof. univ. dr. MIRCEA JUREȘAN
General de brigadă (r) dr. GHEORGHE VĂDUVA**

**Autori ai studiului: CRITERII DE EVALUARE A EFICIENȚEI GESTIONĂRII
CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE; ELABORAREA UNEI METODOLOGII
ADECVATE DE CERCETARE ȘI DE TESTARE**

20. General prof. univ. dr. MUREȘAN MIRCEA
21. General de brigadă (r) dr. CS I VĂDUVA GHEORGHE
22. Colonel (r) dr. CS I MOȘTOFLEI CONSTANTIN
23. Colonel (r) dr. CS I DOLGHIN NICOLAE
24. Colonel (r) dr. CS I ALEXANDRESCU GRIGORE
25. Colonel (r) dr. CS II PETRE DUȚU
26. Colonel (r) CS POPA VASILE
27. Cercetător științific dr. SARCINSCHI ALEXANDRA
28. Cercetător științific drd. BĂHNĂREANU CRISTIAN
29. Cercetător științific drd. DINU MIHAI
30. Locotenent-colonel dr. ENACHE DORU
31. Cercetător științific drd. RĂDUICĂ GEORGE
32. Cercetător științific drd. MĂLESCU SIMONA-VALENTINA
33. VLADU CORINA
34. CUCU IRINA
35. ATANASIU MIRELA
36. Căpitan RĂDUICĂ SORINA
37. Economist NICOLAE FLORINA
38. MIHAI DOINA

ARGUMENT

Spargerea bipolarității a spart și simetria strategică. Haosul creat după implozia Tratatului de la Varșovia și a sistemului comunist a deschis larg poarta asimetriei. Nu mai era nevoie de o cursă în doi a înarmărilor. Cursa a dispărut. A apărut însă competiția. Dar și nevoia de cooperare, de parteneriat. De fapt, a reapărut competiția, pentru că ea nu dispărea niciodată. Dar și cooperarea, pentru că nu există competiție adevărată fără cooperare adevărată. Fiecare a trecut la o înarmare pe cont propriu, în funcție de interesele sale vitale și de responsabilitățile pe care și le asumă sau care, într-o formă sau alta, îi revin în planul gestionării crizelor și conflictelor.

Este vremea strategiilor directe, dar și a stratagemelor. Este vremea conflictelor și războaielor bazate pe cunoaștere. Unii lovesc, prin toate mijloacele, asumându-și riscuri imense, centrele vitale și nucleele unor ciclone care generează o conflictualitate din ce în ce mai greu de controlat și de gestionat, ce poate degenera în războaie pustiitoare, alții apelează la crize, criminalitate și terorism. E drept, o parte din forțele lumii se regroupează și se concentrează în alianțe, coaliții, organizații și organisme internaționale și regionale. Altele nu se regroupează, ci doar se întăresc, se reorganizează și se consolidează. Dar toate statele și toate entitățile, de orice fel, au în vedere o poziție geostrategică avantajoasă, accesul la resurse și la piețe, accesul la sistemele de securitate regionale, continentale și planetare, reducerea vulnerabilităților și dezvoltarea unor capacități de acțiune și de reacție în caz de criză și conflict. NATO are, azi, 26 de membri, Uniunea Europeană cuprinde 27 de state europene și, probabil, în viitor, va continua să se extindă, incluzând în acest spațiu ce generează forță economică, stabilitate și securitate și țări de dimensiuni eurasiatice, precum Rusia și Turcia, sau țări de pe falii strategice, cum sunt cele caucaziene, gruparea Asia-Pacific funcționează din plin, forumul Asia de Nord-Est se ocupă deja de exploatarea petrolului din Marea Ohoț, iar mâine, probabil, și de cel din Siberia, Asia de Sud-Est își concentrează forțele pentru a rezolva conflictualitatea de natură economică, etnică și religioasă cu care se confruntă, Asia Centrală dorește să iasă din aura malefică a fostului foaier perturbator...

Toate aceste flexibilități geopolitice și geostrategice își au rațiunile lor. Sunt, într-un fel, firești, pentru că, în acest început de secol și mileniu,

fiecare stat, fiecare continent și lumea în ansamblul ei trebuie să-și asigure resursele vitale, pacea și securitatea.

Dar toate acestea mai generează ceva: disproporționalități flexibile și asimetrii dinamice, dar mai ales mari îngrijorări. Dintre acestea, terorismul și armele de distrugere în masă par a fi cele mai mari și mai presante.

La 1 iunie 2002, George W. Bush prezenta, la West Point, noua strategie americană de securitate din acea vreme. În timpul Războiului Rece, politica americană viza îndeosebi îndiguirea și descurajarea inamicilor Statelor Unite. Președintele american a precizat, cu acel prilej, că o astfel de politică se încheiase. Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 au făcut ca pagina aceasta a îngrădirii și descurajării să fie întoarsă definitiv, întrucât apăruse o nouă amenințare, de natură cu totul diferită, iar aceasta necesita un răspuns adecvat, adică un alt fel de răspuns. Era o schimbare fundamentală de paradigmă politică și strategică: de la îndiguirea la extindere, de la falie strategică la coaliție strategică împotriva unei amenințări comune: terorismul. A fost declarat, cu acel prilej, *Războiul împotriva Terorismului*, care deja fusese declanșat odată cu bombardarea Afganistanului.

După cinci ani de la declanșarea celor două tipuri de războaie asimetrice – războiul terorist și războiul împotriva terorismului –, bilanțul nu este prea clar. Desigur, și pentru motivul că o confruntare de o asemenea amploare, fiind și asimetrică, nu poate fi evaluată de pe o zi pe alta, nici măcar de pe un an pe altul. Este nevoie de foarte mult timp

Realitățile nu pot fi, totuși, ignorate. Orientul Apropiat – cu conflictul său antinomic îndelungat dintre israelieni și palestinieni, cu arzătoarele probleme ale apei (Israelul nu are controlul asupra niciuneia dintre resursele de apă, întrucât râurile care trec prin această țară își au izvoarele în țările vecine, care-i sunt ostile) – este unul dintre focarele cele mai active de conflictualitate disproporționată și asimetrică din această lume. Este foarte posibil ca, până când această problemă extrem de gravă nu va fi rezolvată, să nu existe pace deplină nici în Orientul Apropiat, nici în Orientul Mijlociu, nici în Orientul Îndepărtat și nici în lume. Soluțiile nu sunt însă la îndemână. Toate acordurile de până acum n-au dus, practic, la nici o finalitate nonconflictuală. „Foaia de parcurs” care trebuia să se finalizeze în 2006 prin crearea statului palestinian, încetarea terorismului și instaurarea unei păci definitive în zonă, nu s-a realizat decât în foarte mică măsură. Întregul Orient este în stare de haos violent, asimetric și imprevizibil.

Prefațând cartea americanului Daniel Pipes, *„Islamul care militează pentru cucerirea lumii”*, ce urma să apară în Franța la finele anului 2006, Guy Millière subliniază că, după atacurile de la 11 septembrie 2001, s-a conturat o nouă fațetă a extremismului punitiv și răspunzător: *terorismul*

islamist.¹⁴ Deși pare surprinzător, prin amploare și tragism, acest fenomen nu este, totuși, singular. El nu a apărut pe un loc gol. Intoleranța islamismului a fost exprimată de multă vreme și sub diverse forme: amenințarea cu moartea a scriitorului Salman Rushdie, pentru romanul „*Versele satanice*”, dar și a altor scriitori și oameni de cultură, condamnarea la moarte prin spânzurare a unor musulmani în Iran și prin alte părți ale lumii islamice, atentatele teroriste din Franța, atacarea ambasadelor americane din diferite locuri etc., dar toate acestea nu prezentau parametrii indiscutabili ai unei amenințări de amploarea unui război terorist, ce pare a fi, conform evaluărilor făcute de strategia de securitate națională americană, un adevărat război global, o amenințare de mari proporții și de o cu totul altă natură decât cea a amenințărilor clasice sau nucleare de până acum.

Daniel Pipes folosește un concept foarte interesant în legătură cu ceea ce se petrece în momentul de față în lumea musulmană. Este vorba de ceea ce el numește „*bătălia pentru inima Islamului*”, pe care noi o înțelegem ca pe o confruntare desfășurată pe toate planurile și cu toată lumea pentru definirea sau redefinirea esenței Islamului. Deși, toată lumea musulmană face apel la Coran sau la unele legi chiar mai vechi decât Coranul, la așa-numitele Sharia, căile prin care diferitele grupări din această lume încearcă să-și impună punctul de vedere sunt evident politice, iar strategiile sunt, din păcate, de cele mai multe ori, agresive și, în mare parte, teroriste.

Cum bine se știe, o parte a lumii occidentale, îndeosebi cea care alcătuiește coaliția condusă de Statele Unite, se află în război cu islamismul, mai exact, cu terorismul islamist, de fapt, cu terorismul de orice fel. Islamismul care, uneori, este numit *islam militant* sau *islam radical*, se prezintă ca o politică extremistă, intolerantă ce își ia drept suport islamul. Islamismul, în calitate sa de politică extremistă, intolerantă, a declarat război, deopotrivă, Occidentului, dar și musulmanilor care nu sunt islamiști, care sunt moderați sau care nu acceptă extremismul islamist. Islamismul n-are nimic comun cu religia islamică, n-are nimic comun cu nicio altă religie. Islamismul este, pur și simplu, în concepția lui Daniel Pipes, o politică totalitară. Cea mai gravă eroare ar fi să amestecăm Islamul și islamismul. Or, islamiștii tocmai asta doresc. Musulmanii care cultivă moderația sunt considerați, de către islamiști, ca fiind aliații Occidentului. Nu trebuie făcută, în niciun caz, greșeala de a-i pune pe toți musulmanii în aceeași oală rudimentară, așa cum face Oriana Fallaci în romanul său „*Turbare și orgoliu*”. Și, totuși, acest roman s-a vândut în Italia în peste un milion de exemplare și a fost tradus în mai multe limbi, inclusiv în franceză. Aceasta este o realitate incontestabilă. Un roman care atacă virulent musulmanismul,

¹⁴ <http://www.resiliencetv.fr/modules/news/article.php?storyid=1525> , *Guerre asymétrique de basse intensité*, joi, 30 noiembrie 2006.

care pune toți musulmanii în aceeași tabără primitivă și necivilizată, a fost editat în peste un milion de exemplare și a avut o audiență extrem de mare. Se pune, în acest sens, o întrebare tulburătoare: știți fiind faptul că romanul atacă în mod virulent o civilizație respectabilă, civilizația musulmană, și, în același timp, civilizația occidentală, întrucât autoarea consideră că Occidentul acceptă agresivitatea, violența și primitivismul musulmanismului, fără să facă nimic, cum de a avut o asemenea audiență? Iar răspunsul, în opinia noastră, poate fi situat undeva în zona faliei strategice dintre lumea occidentală și lumea musulmană care, din nefericire, se adâncește din ce în ce mai mult.

Terorismul, gherila, insurgența sunt forme ale acțiunii și reacției de tip asimetric. Dar nu numai acestea. Rețeaua reduce semnificativ vulnerabilitățile sistemelor și proceselor individuale, dar, la rândul ei, și ea acumulează noi vulnerabilități. Oricum, terorismul nu afectează rețelele foarte bine organizate și protejate, nici sistemele militare și civil-militare care, se știe, sunt foarte bine integrate și rigurose organizate.

Conflictele asimetrice constau, în principal, în aceea că protagoniștii au logici și modalități diferite de a înțelege, trata și folosi războiul sau conflictul. Natura asimetriei se află, de fapt, în logica ei. Gherila și terorismul, ca și alte forme ale războiului asimetric, dăinuie de foarte multă vreme. Asemenea forme și formule au fost folosite inclusiv în Antichitate.

Noțiunea de război asimetric nu are același conținut pentru toată lumea. În Enciclopedia militară americană, războiul asimetric este înțeles ca o confruntare în care se folosesc mici unități de tip comando. De asemenea, războiul asimetric este acea confruntare în care se folosește surprinderea și în care, într-un anumit moment, avem de-a face cu o inegalitate a forțelor.

Principalele forme ale asimetriei identificate de Jacques Baud în cartea sa „*Războiul asimetric sau înfrângerea învingătorului*”, apărută în 2003¹⁵ sunt următoarele: nonviolența; violența politică; terorismul; războiul informațional (în parte).

Cele patru forme de acțiune asimetrică sunt pe larg explicate și exemplificate de autor.

În 2002, George W. Bush vorbea de o „axă a răului” compusă inițial din mai multe state, dar, ulterior, redusă doar la trei: Irak, Iran, Coreea de Nord. O astfel de afirmație este destul de greu de susținut, dar ea a generat, în anii care au urmat, politici, strategii și tactici care au mărit conflictualitatea lumii și au adâncit și mai mult faliile strategice. Desigur, aceasta ar putea fi doar o etapă, urmând ca, odată dezamorsate principalele

¹⁵ www.livres-chapitre.com/-W0EF9N/-BAUD-JACQUES/-LA-GUERRE-ASYMETRIQUE-OU-LA-DEFAITE-DU-VAINQUEUR.html, Editions du Rocher, L'art de la guerre, Mars 2003. 210 p., comentariu realizat de Bruno Modica

centre de putere malefică, lumea să se simtă mai puțin amenințată. O viziune optimistă asupra lumii, evident, nu se poate baza doar pe o astfel de afirmație. Lumea se confruntă cu mult prea multe probleme pentru a le soluționa doar prin axe, falii strategice și acțiuni în forță de distrugere a nucleelor vitale ale instabilității și terorismului. De altfel, din toate timpurile, dar mai ales din 2001 încolo, terorismul este din ce în ce mai greu de definit și de identificat. Terorismul este definit, în general, în funcție de anumite coordonate politice și nu neapărat după date foarte obiective, după analize complexe și complete, care să caute determinările profunde ale acestui fenomen, explicații, lanțuri cauzale, bifurcații și tot felul de alte lucruri și de relații care ar putea conduce măcar la o parte dintre înstufatele miliarde de izvoare ale acțiunii și atitudinii de tip terorist.

De asemenea, dificultatea identificării și definirii terorismului ține și de multitudinea formelor sale de manifestare. Jacques Baud rezumă terorismul la următoarele forme¹⁶: *terorismul de drept comun*, organizat sau individual, uneori de sorginte mafiotă, cu baze de tip clanuri; *terorismul marginal*, precum secta Aum din Japonia; *terorismul politic* cu diferite nuanțe, de extremă dreaptă sau de extremă stângă, revoluționar marxist, rural sau urban; *terorismul religios*, cu grupări fundamentaliste în diferite mari religii, îndeosebi în Islam și Hinduism; *terorismul cu cauze specifice, unice*, de tipul celui ce se găsește în mișcările ecologiste radicale sau în cele de protecție a animalelor.

Declanșarea foarte rapidă a războiului împotriva terorismului, sub imperiul unor puternice emoții produse de atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001, și lovirea puternică a Afganistanului – o țară și așa lovită de soartă și de vreo 300 de ani de războaie de tot felul, mai ales disproporționate și asimetrice – pune oarecum la îndoială rezultatele (cel puțin pe termen scurt) ale războiului împotriva terorismului. Dar și această afirmație este relativă. În fond, prin atacarea masivă, rapidă și categorică a fiefului lui Ossama ben Laden, acuzat de a fi principalul autor al atentatelor de la 11 septembrie, Statele Unite ale Americii au reușit să îndepărteze semnificativ atentatele de tip terorist de vastul lor teritoriu. Eficiența măsurilor luate, indiferent ce se spune și ce s-ar spune, a fost și este remarcabilă. Deși teroriștii de formație „rețea ben Laden” declară sus și tare că Statele Unite se află în vizorul lor, întrucât reprezintă inamicul lor principal și, deci, ținta lor predilectă, practic, de la 11 septembrie și până în prezent, pe teritoriul continental al SUA nu s-a mai produs niciun atac terorist. Chiar dacă astfel de atacuri asimetrice s-au continuat cu atentatele de la Madrid, de la Istanbul, de la Beslan, de la Londra și de prin alte părți,

¹⁶ www.livres-chapitre.com/-W0EF9N/-BAUD-JACQUES/-LA-GUERRE-ASYMETRIQUE-OU-LA-DEFAITE-DU-VAINQUEUR.html, BAUD Jacques, *Ibidem*.

războiul împotriva terorismului a înregistrat primele sale victorii, dar și numeroasele sale victime. De unde rezultă că, totuși, războiul împotriva terorismului își are limitele sale.

Armatele constituie argumente foarte eficiente în constituirea unui suport de forță pentru răspuns la crize, inclusiv la crizele generatoare de instabilitate, tensiuni strategice și terorism. Transformarea lor se derulează între necesitatea menținerii și consolidării unor structuri suplă, dar complexe și perfect integrate, capabile să acționeze în orice situație strategică și să reacționeze eficient la toată gama de provocări, pericole și amenințări specifice acestui început de secol și de mileniu, și tendința de a fărâmița aceste armate în mici module și fel de fel de alte mici entități bune la toate. Este foarte posibil ca exigențele impuse de Alianța Nord-Atlantică și cele cerute de constituirea grupurilor tactice din cadrul Forței de Reacție Rapidă a Uniunii Europene, precum și restricțiile bugetare din unele țări să determine unele state să renunțe la menținerea unor structuri complexe, integrate, din toate categoriile de forțe armate, în favoarea unor structuri de nișă, care sunt mai puțin costisitoare și pot face o impresie bună, întrucât acționează în cadrul unor forțe multinaționale. După părerea noastră, astfel de soluții nu ar fi cele mai potrivite. Fiecare stat trebuie să dispună de capacități bine structurate, puternice și interoperabile, adaptabile la condițiile create de noul mediu strategic, un mediu extrem de fluid și în continuă schimbare. Fiecare entitate trebuie să fie un întreg, adică o forță completă, sigură și eficientă în toate formele de acțiune, începând cu cele cerute de art. V din Tratatul de la Washington, de art. 4 din tratatul de Bruxelles și, bineînțeles, de nevoile proprii de apărare și continuând cu cele impuse de operațiile de răspuns la crize.

CAPITOLUL 1 O POSIBILĂ METODOLOGIE DE TESTARE ȘI EVALUARE

Procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate se mulează pe fazele acestor crize și conflicte și trebuie să răspundă provocărilor, pericolelor și amenințărilor respective, să sesizeze vulnerabilitățile, să asigure rezolvarea sau măcar ameliorarea situațiilor care apar și să creeze condiții pentru sesizarea cauzelor, diminuarea sau oprirea violențelor și ameliorarea efectelor.

1.1. Definiție

Evaluarea eficienței procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate este o activitate complexă, care presupune elaborarea și aplicarea unei metodologii coerente și flexibile de elaborare a unor criterii și de selectare a unor indicatori de stare și de dinamică prin care să se realizeze supravegherea, monitorizarea, măsurarea și aprecierea realistă a acțiunilor, costurilor și efectelor acestora în toate fazele unei crize sau conflict armat.

Această evaluare este efectuată de state, guverne, ONG-uri, de organisme ale ONU, îndeosebi de către Consiliul de Securitate, de organizații și organisme regionale, dar și de către fiecare structură implicată în acest proces.

Deși există numeroase definiții generice ale crizelor și conflictelor armate și ale sistemelor de monitorizare și evaluare a acestora, considerăm că, de fiecare dată, când se analizează o criză sau când o structură este implicată în rezolvarea acesteia, este necesară fie o metodologie de evaluare, prin care să se țină seama de condițiile concrete și de specificul acelei crize, fie de adecvarea unor metodologii cunoscute la situația respectivă. De aici nu rezultă concluzia că ar fi nevoie de atâtea metode și metodologii câte crize există, ci doar nevoia de flexibilitate, de coerență și de specificitate în analiza crizelor și conflictelor armate.

După părerea noastră, confirmată și de realitatea concretă a acestor timpuri de intensificare și de extindere în noi spații – spațiul virtual, spațiul psihologic, spațiul informațional, spațiul mediatic – a conflictualității, una dintre marile erori în evaluarea crizelor și conflictelor armate și a procesului de gestionare a acestora este tocmai lipsa de realism și de metodă. Marile

probleme care se ivesc aici – și care nu primesc soluții realiste și eficiente – sunt, în primul rând, lipsa unei filosofii pe măsură, adică a unei cunoașteri profunde a fenomenelor și, în al doilea rând, lipsa unor criterii realiste.

Chiar dacă se consideră că nu criteriile lipsesc, ci modalitățile de ieșire din scheme fixe și din prejudecăți – ceea ce, în fond, reprezintă cam același lucru –, nimic nu poate fi dus la bun sfârșit, sau la un sfârșit mai puțin dramatic, fără o reflecție profundă, fără o gândire filosofică temeinică și responsabilă, fără un set de judecăți asertorice și apreciative care să asigure un *modus cognoscendi* viabil și eficient.

Fără o cunoaștere profundă, a fenomenului, pe toate palierele sale, nu pot fi elaborate criterii care să ancoreze conceptul de gestionare (mai exact, de rezolvare) a crizelor și conflictelor într-o realitate coerentă și dinamică și nu într-una fixă, rigidă, imuabilă și înșesată de prejudecăți și fantasme.

1.2. Scopul și obiectivele evaluării

Crizele și conflictele armate, oricât ar fi de violente și de imprevizibile, au, totuși, o configurație relativ cognoscibilă și urmează un ciclu ce trece, de regulă, prin aceleași etape: normalitate, anormalitate, pre-criză, criză, conflict, război, post-război, refacere, reconstrucție, revenire la normalitate. Procesul de gestionare se mulează pe aceste etape, pe coordonatele de configurare și pe etapele de evoluție, rațiunea lui fiind aceea de a soluționa problemele care apar în fiecare dintre aceste etape sau de a ameliora impactul politic, economic, social și militar al deteriorării situației și recrudescenței violenței.

Scopurile și obiectivele procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate s-ar putea încadra, pe etape, într-o configurație ce se poate constitui într-un suport de elaborare a criteriilor de evaluare și de selectare a indicatorilor cei mai semnificativi.

Normalitatea

Configurația de normalitate nu este aceeași peste tot. În societățile democratice, ea are o configurație bazată pe valorile democratice, pe drepturile omului, pe sisteme de valori, pe când în societățile dictatoriale sau în țările sărace, normalitatea se situează undeva la limita dintre stabilitate și instabilitate, dintre viațuire și supraviețuire.

Oricum parametri de normalitate includ:

- viață politică normală, potrivit formei de guvernământ existente sau rezultate din alegeri, tradiție etc.;

- funcționarea la limita de supraviețuire a economiei naționale;
- promovarea și aplicarea unor programe de dezvoltare economică și socială durabilă;
- asigurarea, din resurse proprii, din și prin colaborare internațională, pentru populație, a unui venit minim necesar vieții de fiecare zi;
- asigurarea unei locuințe;
- asigurarea unui sistem de educație permanentă;
- asigurarea securității țării și a potențialului apărării naționale;
- protecția frontierelor și a valorilor națiunii;
- siguranța persoanei și a instituțiilor;
- asigurarea protecției persoanei, proprietății și instituției;
- respectarea legii.

Toți acești parametri (și indicatorii respectivi) oscilează în jurul unor cote-etalon, așa cum sunt, spre exemplu, pe malurile râurilor, cotele de inundații.

Anormalitatea

Anormalitatea are două etape mari:

- etapa de ieșire din normalitate, caracterizată prin perturbarea tuturor indicatorilor de stare și de dinamică și creșterea (scăderea) valorilor acestora peste (sub) limita cotei de normalitate;
- etapa crizei propriu-zise.

Etapa crizei propriu-zise ar putea fi împărțită în mai multe subetape sau în etape ce țin de criza propriu-zisă. În sensul acestei metodologii, prin anomalitate vom înțelege doar etapa ieșirii din normalitate, urmând ca etapele următoare să fie analizate și evaluate după criteriile specifice crizei.

Ieșirea din normalitate se caracterizează, deci, prin depășirea tuturor cotelor de normalitate (sau a majorității lor) și deteriorarea situației care anunță evenimente ce pot favoriza o recrudescență a provocărilor, pericolelor și amenințărilor specifice.

Sesizarea ieșirii din normalitate este foarte importantă pentru configurarea procesului de gestionare a crizei. În această etapă, se poate stabili (dar nu cu o precizie foarte mare) dacă scopul direct și obiectivul imediat al declanșării procesului de gestionare a crizei se vor axa pe gestionarea crizei ce urmează să se declanșeze sau pe revenirea la normalitate.

În situația în care se apreciază că este posibilă prevenirea crizei, sistemele și acțiunile militare și civil-militare care participă la gestionarea crizei (conflictului) desfășoară, cu prioritate, o serie de activități foarte importante pentru revenirea la normalitate, printre care se situează și următoarele:

- analiza indicatorilor și a valorilor acestora;
- identificarea focarelor generatoare de tensiuni și conflictualitate;
- dezamorsarea rapidă a acestor focare;
- consolidarea măsurilor de protecție și apărare a obiectivelor de importanță strategică;
- intensificarea măsurilor prevăzute în strategia națională de combatere a terorismului;
- intensificarea măsurilor de cooperare internațională bilaterală;
- informarea NATO și UE și, dacă este cazul, solicitarea sprijinului acestora;
- descurajarea acțiunilor violente;
- protecția persoanei, a instituțiilor publice și a proprietății;
- asigurarea ordinii publice;
- reducerea vulnerabilităților proprii;
- intensificarea măsurilor de autoprotecție și autoapărare.

Toate aceste măsuri sunt complementare celor pe care trebuie să le întreprindă rapid conducerea politică pentru identificarea, monitorizarea și soluționarea de urgență, în primul rând, a problemelor-cheie care au dus la ieșirea din normalitate și, în al doilea rând, a situațiilor create de acestea și a problemelor derivate. Ele au la bază o decizie luată de persoana abilitată (de regulă, președintele țării sau primul ministru) și de instituția¹⁷ creată pentru a fundamenta în urgență și susține o astfel de decizie.

Deci, în timp ce structurile militare și civil-militare efectuează activitățile de mai sus pentru definirea, din punct de vedere al securității, a crizei sau crizelor posibile ce rezultă din indicatorii de stare și de dinamică și, în consecință, pentru prevenirea intrării efective în criză și acționează imediat asupra centrelor vitale ale anomalității pentru dezamorsarea acestora și revenirea rapidă la normalitate, conducerea politică (parlament, guvern) efectuează aceleași activități, dar la nivel politic și, derivat din acesta, la nivel economic, social și politico-militar.

În acest scop, conducerea politică, prin comisii speciale, care pot include experți din toate domeniile, în strânsă colaborare cu structurile

¹⁷ Această instituție, în fiecare țară, are diferite denumiri. Consiliu Național de Securitate, Consiliul Suprem de Apărare a Țării etc.

abilitate (institute și centre de studii și cercetări politice, economice, sociale, psihologice, sociologice, de apărare și securitate etc.), efectuează două mari activități:

- validează decizia președintelui (primului ministru) privind acțiunile urgente militar și civil-militare de revenire, dezamorsare a focarelor generatoare de tensiuni și conflicte, de prevenire a escaladării situației și intrării în criză și, pe această bază, de revenire la normalitate în ceea ce privește securitatea, apărarea, siguranța și ordinea publică;
- studierea temeinică a fenomenului și elaborarea unui raport detaliat asupra acesteia, cu scopul de a rezolva de fond, prin toate mijloacele – inclusiv militare și civil-militare – toate problemele sau măcar problemele-cheie generatoare de crize și conflicte armate.

Metodologia unor activități este destul de simplă și se stabilește prin documente speciale create în cadrul acestor instituții pentru situații de criză și urgențe civile și militare.

Pre-criza

Starea de pre-criză este greu de localizat și de definit. Totuși, în opinia noastră, este foarte important ca o astfel de etapă să fie identificată, analizată și soluționată, deoarece:

- oferă încă unele condiții pentru prevenirea crizei și revenirea la normalitate;
- permite actualizarea unor politici și strategii de criză și chiar elaborarea rapidă a unor noi;
- oferă un spațiu concret și de actualitate pentru identificarea direcțiilor de evoluție a situației;
- oferă timp, date și informații de actualitate din care se pot trage concluzii foarte utile cu privire la parametrii crizei;
- oferă un interval de timp pentru realizarea dispozitivului de criză, în situația în care prevenirea crizei este efectiv imposibilă.

Parametrii de pre-criză pot include:

- creșterea (scăderea) peste prag a valorilor tuturor indicatorilor de stare și de dinamică sau numai a unora dintre aceștia;
- multiplicarea focarelor generatoare de tensiuni și conflictualitate;
- amorsarea rapidă a acestor focare;

- multiplicarea și extinderea conflictualității;
- recrudescența acțiunilor teroriste;
- creșterea gradului de nesiguranță a persoanei, instituției și proprietății;
- recrudescența violenței;
- apariția unor grupări paramilitare;
- intensificarea conflictelor etnice, religioase și de altă natură;
- disfuncții grave în economie și finanțe;
- evaziune fiscală;
- trafic ilegal;
- intensificarea infracționalității.

Intervenția structurilor militare și civil-militare în astfel de situații este deja delicată și necesită un mandat special. Pentru statele care fac parte din NATO și din UE, astfel de situații pot fi soluționate prin cooperare, în sensul conceptului strategic NATO, politicii europene de securitate și apărare, în speță, al misiunilor de tip Petersberg etc.

Problematika crizelor și a conflictualității nu se pune, în general, pentru țările membre ale UE și ale NATO, întrucât sistemele și mecanismele de acțiune și de reacție în cadrul acestor țări, precum la nivel european și la nivel euro-atlantic sunt bine puse la punct și nu se pot ivi surprize majore, în afara de cele ce pot fi generate de acțiunile teroriste, de intensificarea migrației, a traficului, a ciberinfraștrucțiilor și cibercriminalității. Această problematică vizează, în general, țările situate pe falii strategice, țările sărace sau pe cele supuse unor guvernări extremiste și dictatoriale.

Criza

Criza presupune creșterea intempestivă și periculoasă a valorilor tuturor indicatorilor sau a valorilor directe ale celor principali, care produc perturbații grave în sistemele politice, economice, sociale și militare. Crizele politice și economice sunt frecvente în lume. Ele izbucnesc ca urmare a competiției politice, economice și financiare și își găsesc soluții în rezolvarea, într-o formă sau alta, a problemelor generate de dinamica intereselor. Aceste crize duc rareori la o conflictualitate care să afecteze grav securitatea și apărarea. Aceste tipuri de crize nu duc nemijlocit la conflicte armate și războaie, chiar dacă ele presupun o conflictualitate economică și financiară destul de ridicată. Cele mai multe probleme le ridică țările care se află în situații complicate, problemele de frontieră, conflictele interne, bătăliile dintre diferite clanuri pentru puterea politică, recrudescența traficului ilegal, a crimei organizate și a terorismului.

Parametrii de criză pot include:

- explozia valorilor tuturor indicatorilor de stare și de dinamică;
- activarea focarelor generatoare de tensiuni și conflictualitate;
- generalizarea rapidă a conflictualității;
- apariția, în mozaic, a unor ciocniri violente armate;
- intensificarea acțiunilor teroriste (atacuri cu bombă, deturnări de mijloace de transport, răpiri de personalități, distrugerii de infrastructuri, atacuri armate directe, cu obiectiv limitat etc.);
- escaladarea conflictualității interetnice, religioase și criminale;
- distrugerii economice și ale sistemelor de finanțe;
- generalizarea infracționalității.

Toate acestea arată că sistemele economice, sociale, politice și de securitate au fost grav avariate, iar remediarea acestor avarii impun măsuri radicale, pe toate palierele, cum ar fi:

- decretarea stării de urgență și validarea ei de către Parlament (în situația în care această instituție mai funcționează);
- distrugerea, prin acțiune directă, a grupurilor paramilitare care provoacă dezordine, crime, conflicte armate și recrudescența violenței;
- sprijinirea autorităților legale pentru menținerea ordinii;
- acordarea de ajutoare materiale și financiare;
- asistență umanitară;
- asistență în vederea prevenirii războiului sau a unui conflict armat major;
- intervenție militară sub egida CS al ONU.

Desigur, procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate presupune o mulțime de alte acțiuni, în funcție de situația creată, dar criteriile și principiile rămân aceleași.

Conflictul armat și războiul

Dacă o criză, indiferent de natura ei, de aria de cuprindere, de cauzele care au generat-o, ajunge în stadiul de conflict armat sau de război, comunitatea internațională trebuie să intervină categoric, sub egida ONU, pentru oprirea acesteia. În acest caz, intervenția militară, sub mandat ONU, este legală, legitimă și necesară, chiar dacă nu totdeauna este și suficientă. Rațiunea unei intervenții militare pentru oprirea unui conflict armat sau a unui război este una foarte simplă: *securitatea lumii*. Orice conflict armat, ca să nu mai vorbim de un război, poate duce la o recrudescență a violențelor în

plan regional, la degradarea situației strategice – chiar la blocarea ei – și, în consecință, poate genera un război de mare amploare, pustiitor, chiar nuclear, oricum, asimetric, pe care omenirea nu-l poate nici accepta, nici suporta, nici gestiona. Războiul a devenit nu doar un pericol greu de acceptat, ci și o amenințare complexă, asimetrică și perversă, ce cuprinde toate formele posibile – de la cele nucleare, la cele teroriste – și nu oferă, practic, nicio șansă de ieșire de îndată ce ar fi și materializată.

Etapele post-criză

Etapele post-criză impun cam aceeași metodologie, dar în sens invers, de la dezamorsarea conflictualității spre restabilirea normalității.

1.3. Principii

Principiile evaluării procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate se înscriu în aria de cuprindere cât mai largă și cât mai profundă a tuturor domeniilor, activităților și acțiunilor ce pot fi supuse crizelor și conflictelor armate, ca și a evoluțiilor posibile și soluțiilor care se așteaptă de la sistemele și acțiunile de gestionare.

Principiile definesc, de fapt coordonatele acțiunilor, limitele și modalitățile de intervenție și de angajare, coordonatele de legitimitate, legalitate și eficiență. Există două tipuri de principii care jalonează metodologia de gestionare a crizelor și conflictelor armate:

- principii generale;
- principii specifice.

Principiile generale sunt *apriori* și exprimă, în mare măsură, experiența acumulată, coordonatele angajării și reperele de bază ale acțiunii. Ele sunt valabile pentru orice proces de gestionare a crizelor și conflictelor armate, oriunde ar fi și orice configurație ar avea.

Principiile generale ale procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate sunt următoarele:

- legalitatea;
- oportunitatea;
- continuitatea;
- intensitatea;
- rapiditatea;
- flexibilitatea;
- proporționalitatea;
- interoperabilitatea;

- eficiența.

Este foarte important de stabilit și de respectat aceste principii, întrucât ele se constituie în instrumente ale legitimării și legitimității acțiunii și ajută decidenții și executanții să procedeze corect și în timp util. Ele rezultă din Carta ONU, din legislația internațională, din drepturile și cutumele războiului și ale conflictelor armate și, într-o lume civilizată, nu pot fi eludate. Mai mult, cunoscând principiile și regulile de acțiune, conceperea *strategiei de gestionare* se efectua în limitele unor obiective foarte clare și de foarte largă cuprindere.

O astfel de strategie are în vedere o anumită configurare a procesului de pregătire a acțiunilor, forțelor și mijloacelor.

Principiile specifice se stabilesc în funcție de caracteristicile crizei și procesului de gestionare a acesteia și țin de experiența acumulată, de universul de cuprindere și de cunoaștere al structurilor de decizie și al entităților care intervin și de alți factori ce nu pot fi eludați în cazul unor intervenții. Aceste principii rezultă din:

- natura crizei și a intervenției pentru soluționarea acesteia;
- specificul situațiilor și al acțiunilor pe care le presupune procesul de gestionare;
- natura și limitele intervenției;
- efectele imediate;
- efectele colaterale;
- implicațiile naționale și regionale.

Principiile fac parte din metodologia de cercetare, evaluare și de intervenție și se cer formulate la timp și actualizate în permanență. Efectele și implicațiile principiilor sunt numeroase. Practic, ele configurează filosofia, fizionomia și metodologia procesului de gestionare și a tuturor activităților pe care le presupune acesta, începând cu cercetarea științifică a fenomenelor generatoare de crize și conflicte, continuând cu structurarea și pregătirea forțelor, mijloacelor și acțiunilor și finalizând cu punerea în operă a unei strategii coerente de acțiune și de intervenție.

1.4. Sfera și conținutul procesului de evaluare

Procesul de evaluare are patru caracteristici esențiale:

- evaluarea dinamicii gestionării crizei (conflictului), în funcție de criteriile și parametri de evoluție a acestora, dar și de caracteristicile strategiei de intervenție, în diferite faze ale concepției și aplicării acesteia;

- evaluarea situației de fapt, adică a rezultatelor efective ale procesului de gestionare;
- evaluarea determinărilor, în dinamica lor;
- prognozarea evoluțiilor.

Aceste caracteristici impun metodologii adecvate pentru fiecare situație în parte, dar și pentru ansamblul procesului de gestionare. Fiecare dintre ele are determinări, restricții, limite și limitări, dar și posibilități de extindere în diferite faze sau în timpul diferitelor acțiuni.

Procesul de evaluare este el însuși dinamic și complex. El are elemente și repere fixe, etalonate și elemente dinamice, care rezultă din variația valorilor de stare și de dinamică. Spre exemplu, evaluarea crizei din Irak, în perioada de după încheierea Războiului bazat pe Rețea, deci, a Războiului de Gherilă, nu se poate face numai după analiza numărului de morți și răniți. Aici intervin și alte elemente – foarte numeroase – care țin de starea de tensiune și de conflictualitate dintre șiiți și sunniți, de solidaritatea și coagularea forțelor pe principii de rudenie, de interese, de orgolii, de civilizație, de strategia de impact a rețelelor și organizațiilor teroriste, dar calitatea și realitatea obiectivelor urmărite de forțele de intervenție, adică de ceea ce dorește, de fapt, coaliția de forțe care acționează în Irak, sub conducerea Statelor Unite. Unele date și informații cu privire la aceste caracteristici și la acești parametri se obțin din surse oficiale, altele rezultă din desfășurarea evenimentelor, iar unele vin din rezultatele analizei riguroase a unor elemente de impact.

De aceea, o evaluare realistă a ceea ce se întâmplă la ora actuală în Irak, în Afganistan, în unele țări din Africa și chiar în Balcanii de Vest este foarte dificilă, iar pe alocuri chiar imposibilă.

1.5. Criterii de evaluare

Desigur, criteriile de evaluare se corelează cu principiile și cu indicatorii de stare și de dinamică. Într-un anumit sens, s-ar putea chiar afirma că însăși dinamica de stabilire și selectare a principiilor și indicatorilor ține de anumite criterii.

Criteriile trebuie să exprime totdeauna o interfață dintre principiile de evaluare și acțiunea de evaluare, o arhitectură de investigație și de cercetare, un proces coerent, flexibil și adaptabil prin care se construiește un sistem de parametri. Parametrii nu sunt, totuși, un dat. Ei sunt pilonii unei realități dinamice care se construiește nu numai potrivit unui proiect, ci și fractal și aleatoriu. În cazul evaluării proceselor de gestionare a crizelor și conflictelor armate, este greu de stabilit cât la sută este sigur sau predictibil și cât

aratoriu și, deci, imprecizabil. De aceea, criteriile rămân foarte importante, întrucât ele jalonează cercetarea, dirijează efortul pe direcții utile și optime, previn sau reduc redundanța și efortul fără finalitate, conduc la rezultate ce se pot constitui într-un suport credibil și destul de solid pentru elaborarea unor judecăți apreciative consistente sau măcar a unor întrebări substanțiale.

Există cinci mari grupe sau categorii de criterii:

- criterii politice;
- criterii economice și financiare;
- criterii juridice;
- criterii sociale;
- criterii de securitate.

Fiecare categorie poate cuprinde un număr de criterii care sunt fixate, în general, de cei care au drept de decizie. Totdeauna criteriile ar trebui să se stabilească în urma unor expertize. Din păcate, în foarte multe cazuri, decidentul consideră că este suficient de competent și de abilitat pentru a nu apela la experți și stabili singur, prin forțe proprii, criteriile de evaluare.

1.6. Indicatori

Cel mai important element în evaluarea crizelor și conflictelor, a proceselor de gestionare a acestora, precum și a cercetării și investigării acestor procese îl reprezintă indicatorii de stare și de dinamică*. Acești indicatori sunt foarte numeroși, întrucât aproape fiecare acțiune și fiecare activitate omenească poate fi evaluată pe criterii de calitate, durată, arie de cuprindere, efect, efect colateral etc.

Evaluarea acestora se face atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. De unde rezultă că indicatorii pot fi grupați pe diferite criterii și pe diferite funcții pentru a se obține date ce pot fi comparate cu unele etaloane și desprinse concluziile de rigoare.

1.7. Gruparea și corelarea indicatorilor

Indicatorii pot fi grupați pe durată, domenii, etnii, confesiuni, structuri de intervenție, acțiuni etc.

Indicatori în funcție de durată:

---

* În etapa I a acestui grant, în cadrul studiului privind analiza crizelor și conflictelor armate, au fost identificați, formulați, iar unii chiar calibrați o serie de indicatori sugestivi de stare și de dinamică.

- permanenți;
- pe termen lung;
- pe termen mediu;
- pe termen scurt;
- instantanei.

Indicatori pe domenii:

- politici;
- economici;
- financiar;
- sociali;
- sociologici;
- psihologici;
- informaționali;
- militari.
- etnici;
- confesionali.

Indicatori pe structuri de intervenție:

- structuri politice;
- structuri economice;
- structuri financiare;
- structuri confesionale;
- structuri militare;
- structuri civil-militare.

Indicatori de acțiune:

- acțiuni politice;
- acțiuni economice;
- acțiuni financiare;
- acțiuni juridice;
- acțiuni informaționale;
- acțiuni mediatice;
- acțiuni educaționale;
- acțiuni militare;
- acțiuni civil-militare.

Urmează un proces destul de complicat (dar deosebit de concludent) de corelare a indicatorilor selectați și de stabilire a interdeterminărilor dintre aceștia.

1.8. Etalonarea și calibrarea indicatorilor

După ce se identifică și se formulează toți indicatorii care pot oferi date și informații analizabile despre procesul de gestionare a crizelor și conflictelor, aceștia sunt introduși în diferite sisteme de supraveghere și monitorizare a crizelor și conflictelor armate, precum și a procesului de gestionare. Desigur, acești indicatori sunt analizați, corelați, dar nu au nicio semnificație dacă nu sunt raportați la anumite valori-etalon.

De aceea, procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate trebuie să fie tot timpul evaluat și comparat cu alte procese, precum și cu anumite valori-etalon. În situația în care aceste valori nu există sau sunt foarte greu de stabilit, întrucât crizele, conflictele și procesele de gestionare a acestora nu pot fi puse în tipare fixe, evaluatorii stabilesc criterii realiste și, pe cât posibil obiective de etalonare și calibrare a acestor indicatori, astfel încât ei să fie utili. Evaluarea nu este un proces în sine. Ea trebuie să ofere soluții pentru optimizarea procesului de gestionare, precum și pentru eficientizarea acțiunilor de teatre de operații, protecția forțelor angajate, a populației și valorilor, prevenirea situațiilor neplăcute și, în final, pentru soluționarea optimă și oportună a crizei.

1.9. Elaborarea de studii, sinteze, grafice și evaluări

Evaluarea procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate se concretizează în elaborarea diferitelor documente la toate eşaloanele și structurile care efectuează o astfel de activitate. La nivelul structurilor internaționale – ONU, OSCE, NATO, UE etc. –, precum și la niveluri regionale sau ale diferitelor organizații și organisme care contribuie la gestionarea crizelor și conflictelor, se elaborează rapoarte de către comisii speciale. Aceste rapoarte – foarte numeroase și foarte consistente – sunt supuse analizei parlamentelor și guvernelor naționale, precum și factorilor de decizie internațională prin consens sau prin alte proceduri, fiecare desprinzând de aici concluzii utile.

Structurile militare și civil-militare care acționează efectiv în teatre – misiuni, comandamente, unități, subunități, detașamente, grupuri sau grupări, forțe speciale etc. – întocmesc, la rândul lor rapoarte sau alte documente, dar mai ales seturi de lecții învățate, deosebit de utile pentru corectarea și perfecționarea acțiunilor directe din teatre.

Institutele și centrele de studii strategice de securitate și apărare alcătuiesc, pe baza cercetării întreprinse, studii, analize, evaluări și prognoze care sunt puse la dispoziția factorilor de decizie și ale societății civile, în vederea optimizării proceselor de gestionare a crizelor și conflictelor armate. Activitatea deosebit de prodigioasă a acestor structuri de cercetare se

concretizează, în afară de studii, analize, evaluări și prognoze, în numeroase expertize care conferă substanță și realism deciziilor politice. Din păcate, decidenții politici nu țin totdeauna seama de aceste expertize.

1.10. Avertizarea

Pe baza studiilor, evaluărilor și prognozelor efectuate de structuri de cercetare și de studii strategice implicate în procesul de analiză a eficienței proceselor de gestionare a crizelor și conflictelor armate, ONU, Consiliul de Securitate al ONU, alte organizații și organisme, precum și factori de decizie de la nivel NATO, UE, al unor organizații și organisme internaționale sau regionale de securitate, umanitare sau de altă natură – dar și institutele și centrele de studii și cercetări strategice care participă efectiv la evaluarea procesului de gestionare – elaborează documente care rețin atenția asupra unor evoluții periculoase ale situației. Numeroase crize și conflicte armate au fost soluționate sau prevenite pe baza acestor avertismente, dar nu totdeauna decidenții țin seama de ele.

CAPITOLUL 2 CRITERII DE EVALUARE

2.1. Criterii generale

Evaluarea eficienței procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate reprezintă o activitate importantă ce ține de mecanismul conducerii și autoreglării și se desfășoară în permanență. Nu există eficiență fără evaluare. Evaluarea procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate constă în măsurarea sau aprecierea, pe baza unor indicatori, a rezultatelor acțiunilor de cunoaștere și optimizare a procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate. Nu este, desigur, totuna cu evaluarea crizelor și conflictelor armate, dar ambele procese – și cel de evaluare a crizelor și cel de evaluare a cantității și calității acțiunilor pentru gestionarea crizelor – fac parte din același sistem de activități. Într-o formă sau alta, evaluarea unei crize, în diferite etape ale ei, și a procesului de gestionare a acelei crize, pe etape și activități, chiar dacă sunt două lucruri diferite, au același scop: crearea unor condiții optime pentru soluționarea crizei. De aceea, elaborarea unor criterii care să confere suport, consistență și metodă acțiunilor de evaluare este absolut necesară. Procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate este foarte complex și cu o arie foarte largă de desfășurare. Acțiunile din cadrul acestui proces sunt dificile, complexe și nu se pot desfășura oricum, ci numai în limitele mandatului și ale legii.

Evaluarea lor se face, pe de o parte, în funcție de număr, eficiență, arie de cuprindere, conținut, rapiditate, oportunitate etc. și, pe de altă parte, în raport cu anumite etaloane, cu respectarea prevederilor legii sau cu limitele angajării. Spre exemplu, o acțiune în forță, care soluționează în mod violent, printr-o acțiune complet disproporționată, o situație de criză, prin lovirea puternică a părților, cu arme foarte moderne, care nu există în dotarea părților aflate în conflict, prin producerea de pierderi din rândul acestora și obligarea lor să renunțe la acțiunile pe care le-au întreprins, chiar dacă, aparent, este eficientă, nu poate fi evaluată astfel, de vreme ce nu a fost autorizată de ONU și nu s-a încadrat în niște limite stabilite de către Consiliul de Securitate sau de către alt organism internațional competent.

Totdeauna, evaluarea unui proces constă în evaluarea fiecăreia dintre acțiunile și activitățile care se desfășoară în cadrul acestuia, iar dacă o

singură acțiune este ilegală, abuzivă, nelegitimă sau disproporționată, nota care se acordă procesului nu poate fi una chiar foarte bună.

De aceea, la evaluarea unei acțiuni din cadrul procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate, trebuie să se țină seama de următoarele criterii:

Politice:

- oportunitate;
- proporționalitate;
- efecte colaterale;
- eficiență politică.

Economice și financiare:

- efecte directe;
- efecte economice;
- implicații financiare;
- costuri.

Geopolitice și geostrategice:

- efecte de rețea;
- efecte remanente;
- efecte de reconfigurare geopolitică;
- efecte de poziționare geostrategică.

Social-culturale, etnice și religioase:

- conflictualitate;
- cooperare și coeziune;
- integralitate.

Juridice:

- legalitate;
- legitimitate.

Gestionarea crizelor și conflictelor armate nu este o chestiune arbitrară – deși, de multe ori, arbitrariul se strecoară și aici –, ci trebuie să răspundă unei cerințe stringente de securitate generală, regională și națională, să respecte normele de drept și să asigure protecția vieții, a proprietății, a patrimoniului și a legii.

2.2. Criterii politice

Există, în principiu, patru criterii politice importante ce se cer aplicate în cercetarea, evaluarea și testarea procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate:

- oportunitatea;
- proporționalitatea;

- efectele colaterale;
- eficiență politică

Așa după cum se știe, politicul este o sinteză a intereselor. Nu există dimensiune politică acolo unde nu există interese. Aceste interese sunt numeroase, multiple și țin de configurația economică, socială, etnică și religioasă a lumii. Toate celelalte dimensiuni – politică, informațională, mediatică și militară – rezultă de aici.

La începutul secolului al XXI-lea, lumea a atins un stadiu de dezvoltare care reconfigurează semnificativ interesele și, deci, politicile. Deși interesele economice și cele sociale rămân predominante, ele nu mai pot fi materializate prin politici sectare, închise, exclusiviste, intolerante și amenințătoare. În noua configurație geoeconomică au crescut semnificativ interdependențele. Au apărut provocări, pericole și amenințări (PPA) care vizează, în aceeași măsură, toate statele, care impun intensificarea colaborării internaționale și conexarea forțelor, mijloacelor și acțiunilor pentru combaterea sau ameliorarea acestora. Cele mai multe PPA sunt create de om, în procesul dezvoltării societății și, paralel, a conflictualității acesteia. Sunt PP de sistem și de proces, care însoțesc orice evoluție, orice dezvoltare. Altele nu depind de om, sunt un efect al evoluției sistemului geofizic și cosmic în care trăim. Primele au o desfășurare rapidă, pe cicluri de viață și de evoluție socială, celelalte se supun timpului și spațiului cosmic. Pe primele le trăim în fiecare zi, pe următoarele, doar secvențial. Dar și unele și altele reclamă o redimensionare semnificativă a politicilor și strategiilor, în sensul intensificării colaborării și cooperării și chiar în cel al globalizării. Oamenii nu mai sunt singuri, statele nu mai sunt singure. Și unii și alții trebuie să-și regândească și să-și rearmonizeze interesele, opțiunile și atitudinile.

2.2.1. Oportunitatea

Oportunitatea procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate constă în realizarea unei corespondențe eficace între sistemul provocărilor, pericolelor și amenințărilor care duc la criză și conflict, mulțimea vulnerabilităților și, pe această bază, în tratarea adecvată și a onora și a celorlalte. PPA nu pot fi pur și simplu combătute, atâta vreme cât sistemele și procesele care se cer securizate sunt extrem de vulnerabile sau doar vulnerabile la acestea. Oportunitatea acțiunilor este o funcție de timp și de stare. Înainte de a decide intervenția, factorii responsabili trebuie să analizeze starea sistemelor și acțiunilor care se cer securizate – inclusiv a sistemelor militare și civil-militare destinate să acționeze efectiv –, evoluția ei în timp și posibilele efecte destabilizatoare și conflictuale. Pe această

bază, ei vor hotărî momentul intervenției, durata aproximativă a acesteia, parametrii și limitele angajării.

Oportunitatea este unul dintre criteriile cele mai importante și cele mai dificile. De foarte mult ori în istoria crizelor și conflictelor armate, nu s-a ținut seama de acest criteriu (care, în același timp, are și funcția de principiu) sau s-a intervenit în mod subiectiv, voluntarist, fără a se ține seama de toate elementele necesare.

Așadar, acest criteriu presupune:

- evaluarea stării elementelor, sistemelor și acțiunilor din aria crizei;
- evaluarea evoluției crizei și a viitoarei stări a componentelor și acțiunilor implicate;
- evaluarea pierderilor și a efectelor imediate și imediat următoare;
- evaluarea nivelului de acțiune imediată și următoare în cadrul procesului de gestionare;
- evaluarea stării (capacității) forțelor și mijloacelor destinate să intervină;
- evaluarea oportunităților;
- stabilirea momentului intervenției.

Evaluările respective se fac pe baza unor indicatori, a observației directe, a supravegherii, monitorizării și analizei crizei. O intervenție inoportună poate avea consecințe deosebit de grave pentru toate părțile implicate, inclusiv pentru sistemele militare și civil-militare angajate.

2.2.2. Proportionalitatea

Proportionalitatea este o funcție a acțiunii și a angajării. Ea exprimă gradul de civilizație și de responsabilitate al epocii în care trăim. NATO, Uniunea Europeană, Statele Unite și alte mari puteri nucleare ale lumii au posibilitatea să „rezolve” foarte rapid, prin mijloace violente, inclusiv prin folosirea ADM, orice criză, indiferent când de intensă sau de complicată ar fi. Cele 18.000 de capete nucleare active pot distruge de câteva ori tot ce este viață și infrastructură pe acest pământ. Numai că o astfel de soluție nu poate fi în niciun caz acceptată. Tocmai aceasta este și rațiunea aplicării unor criterii foarte riguroase în procesul de gestionare a conflictualității lumii, a crizelor și conflictelor armate. Nimeni nu-și poate permite să radă de pe suprafața pământului orice zonă de criză, orice focar care generează conflictualitate, deși, din punct de vedere al mijloacelor, acest lucru este posibil.

Criteriul (principiul) proporționalității presupune:

- elaborarea și aplicarea unei politici și unei strategii adecvate;
- crearea superiorității calitative;
- evitarea disproporționalității zdrobitoare;
- protecția ființei umane, a valorilor și a patrimoniului;
- folosirea tuturor mijloacelor pentru prevenirea acțiunii violente;
- limitarea clară a angajării;
- respectarea dreptului internațional.

De multe ori, astfel de politici și de strategii sunt pe muchie de cuțit, întrucât este dificil să aplici un criteriu de proporționalitate într-o confruntare de tip asimetric. Dar, în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate, precum și în evaluarea calității angajării forțelor și mijloacelor în rezolvarea acestor situații, nu se poate renunța sub nicio formă la principiul și criteriul proporționalității.

2.2.3. Efectele colaterale

Indiferent cât de precise ar fi mijloacele folosite în lovirea centrelor teroriste, a focarelor generatoare de criză, a infrastructurilor legate de arealul crizelor și conflictelor, vor exista și unele efecte colaterale. De regulă, aceste sunt aleatoare și nu pot fi prevăzute cu precizie. Uneori, o rachetă se abate de la traiectorie, un proiectil poate exploda în altă parte, sistemele de instalații din cadrul unor infrastructuri pot genera unele efecte în lanț, lovirea unor obiective din centrele aglomerate, oricât ar fi de precisă, pune în pericol viața persoanelor care se află acolo sau în împrejurimi etc. Totuși, acest criteriu este foarte important. Dacă efectele colaterale pot fi prea mari, atunci trebuie să se apeleze la alte forțe, la alte mijloace, la alte strategii și la alte dispozitive. Dar acest lucru nu se poate face decât în urma unor evaluări consistente, prin analiza datelor și informațiilor din toate sursele, dar îndeosebi din cele directe.

Evaluarea efectelor colaterale nu poate fi însă foarte precisă. Ea ține de foarte mulți factori aleatori și, de aceea, ea poate fi doar prognozată cu o notă destul de mare de subiectivism. Desigur, într-o lume civilizată, totdeauna se ține seama de astfel de evaluări. Dar nu totdeauna urmările sunt cele dorite. Spre exemplu, bombardarea Serbiei de către forțele NATO și mai ales folosirea unor proiectile din uraniu sărăcit au avut numeroase efecte colaterale, care au afectat chiar și unele județe din sud-estul României.

Important este că, în preocuparea ONU, a OSCE, a NATO, a UE și a altor organizații și organisme internaționale și regionale abilitate cu gestionarea crizelor și conflictelor armate există preocuparea de a calcula,

anticipa și reduce cât mai mult efectele colaterale care afectează viața oamenilor, infrastructurile, valorile și mediul

2.2.4. Eficiența politică

Eficiența politică este strâns legată de modul în care sunt îndeplinite scopurile și obiectivele procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate. Nu totdeauna efectele directe, mediate sau în rețea ale acestui proces sunt considerate pozitive pentru toată lumea. Și aici există atitudini convergente – bazate pe o comunitate de interese – și atitudini divergente. Miza politică a proceselor de gestionare este totdeauna foarte mare, dar realizările nu sunt niciodată pe măsură. Dimpotrivă, se poate spune că, la început de secol, conflictualitatea lumii a crescut, terorismul s-a accentuat. PPA s-au diversificat, iar vulnerabilitățile s-au înmulțit. Unele țări, printre care și Statele Unite ale Americii, care finanțează în mod substanțial ONU, apreciază că Organizația Națiunilor Unite, alcătuită imediat după cel de Al Doilea Război Mondial, în prelungirea Ligii Națiunilor, înființată după Primul Război Mondial, nu este suficient de flexibilă și de adaptabilă noilor împrejurări, în timp ce numeroase alte organizații fie că sunt folosite de marile puteri pentru realizarea sau impunerea propriilor interese, fie că nu au mijloacele necesare de exercitare a unei politici și strategii eficiente și imparțiale în gestionarea crizelor și conflictelor armate.

OSCE nu a rezolvat mai nimic nici în Transnistria, nici în Cecenia, nici în Caucaz, nici în Asia Centrală, ONU nu reușește să soluționeze crize din Orientul Apropiat, în timp ce NATO și UE încearcă să țină sub control situația din Afganistan, din Africa și din Balcanii de Vest. Există, desigur, și rezultate foarte bune, dar omenirea se află încă foarte departe de a fi în măsură să-și gestioneze în mod eficient propria-i conflictualitate.

2.3. Criterii economice și financiare

Criteriile economice sunt, de cele mai multe ori, fundamentale, atât în dinamica unor crize și conflicte armate – în sensul că aproape totul pleacă de la interese economice –, cât și în procesul de gestionare a acestora. Aproape toate războaiele au avut cauze și suporturi de natură economică. Și astăzi, în această epocă a civilizației economice a petrolului, bătălia fundamentală se duce tot în spațiul piețelor și resurselor, pentru piețe, tehnologii și resurse. Niciodată nu va fi altfel. Activitatea economică presupune interes economic, deci competiție, concurență, conflictualitate, dar și cooperare, parteneriat, solidaritate.

Între aceste două paliere – conflictualitate și cooperare –, se derulează și se dezvoltă întreaga arhitectură economică și, pe baza ei, politică și socială. Și chiar dacă socialul presupune și cultural – deci sisteme de valori care nu intră niciodată în competiție, ci doar în unitate și armonie –, viața oamenilor și a societăților omenești este marcată de la un capăt la altul de conflictualitatea economică, de cooperarea economică, de parteneriatul economic, adică de această arhitectură a continuului și fractalului.

2.3.1. Efecte directe

Criteriile economice sunt criterii de impact direct sau mediat. Cele de impact direct se referă, în primul rând, la efectul direct al crizei și al procesului de gestionare.

Aceasta înseamnă structuri, infrastructuri, rețele, cheltuieli, avantaje și pierderi. Efectele directe sunt totdeauna măsurabile și, de cele mai multe ori, clare. Nu totdeauna se ține însă seama de impactul lor, întrucât se consideră că nu sunt concludente.

O criză are o desfășurare nelineară, haotică, iar efectele ei economice și financiare directe, oricât ar fi de măsurabile, nu dau chiar o imagine reală a procesului, ci doar a momentului, adică a efectului de moment.

Spre exemplu, bombardând podurile sârbești de peste Dunăre din orașul Novi Sad, aviatorii și cei care au decis această acțiune – planificatorii NATO –, chiar dacă au intuit (poate au și calculat) pierderile economice ale țărilor dunărene, au preferat să distrugă aceste obiective, întrucât, în opinia comandamentului care a condus acțiunea NATO asupra Serbiei, ele reprezentau un punct-cheie în manevra strategică sârbească.

Din punct de vedere economic, comercial, financiar și al relațiilor internaționale, o astfel de acțiune este discutabilă, chiar condamnată.

Din punct de vedere strategic, ea este perfect justificabilă, chiar dacă, într-un anumit sens, efectele ei ar putea depăși sfera criteriilor economice. Pierderile economice al României, Ungariei, Bulgariei, Germaniei, Slovaciei, Ucrainei și ale tuturor țărilor europene care folosesc ca mijloc de transport fluvial Dunărea, chiar dacă au fost foarte mari – iar acest lucru se știa foarte bine, întrucât o mulțime de contracte erau în plină desfășurare, intervenția NATO în criza kosovară a fost nu numai acceptată, ci chiar susținută.

Aici a prevalat interesul politic, deși, pe planul principal, România, Slovacia și Bulgaria vizau crearea unor condiții pentru integrarea în NATO și în UE.

2.3.2. Efecte economice

Efectele economice au fost, din toate timpurile, prioritare. Nimeni nu și-a permis, vreodată, să nu țină seama de ele. Deși, la începutul secolului al XXI-lea, problematica gestionării crizelor și conflictelor armate depășește cu mult sfera economicului, devenind una de geopolitică globală, rațiunile cele mai directe ale proceselor de gestionare a crizelor și conflictelor armate se ancorează tot în economic. Efectul economic al procesului de gestionare a conflictualității este unul intrinsec. Nimic nu poate exista fără o dimensiune economică, fără implicații economice. Criteriul economic, mai exact, criteriul efectului economic este omniprezent. Atunci când dorim să analizăm o politică sau o strategie de gestionare a unei crize sau a unui conflict armat, trebuie să identificăm interesul economic al părților implicate, adică al gestionarilor, forma lui de trecere și de exprimare în configurarea interesului politic și expresia pe care o ia în diferite configurații.

În general, în analiza criteriului economic în acțiunile sau operațiunile de gestionare a crizelor, trebuie să găsim răspunsuri cel puțin la următoarele întrebări:

- *Ce fel de resurse se află în zonă?*
- *Care este valoarea și importanța lor în prezent?*
- *Ce valoare și ce importanță pot avea pe termen scurt, pe termen mediu și pe termen lung?*
- *Cine gestionează aceste resurse?*
- *Ce conflicte majore există cu privire la ele?*
- *Ce corporații sunt implicate?*
- *Care este efectul lor în dinamica economică și în cea a piețelor?*
- *Ce valori economice sunt puse în joc?*
- *Ce interese economice se confruntă?*

Răspunsurile la aceste întrebări și la altele derivate din acestea oferă o imagine concludentă asupra criteriului economic în procesul de gestionare și, în continuare, asupra tipologiei gestionării și efectelor acesteia.

Stabilirea eficienței sau ineficienței gestionării unei crize sau conflict armat este o problemă deosebit de dificilă. Succesul unei astfel de misiuni de gestionare ar trebui să se bazeze pe atingerea a cel puțin două obiective. În primul rând, operația de gestionare trebuie să prevină reluarea ostilităților armate între părțile beligerante, știut fiind faptul că menținerea unui acord de „încetare a focului” reprezintă funcția primară a structurii militare sau civil-militare implicată și o condiție esențială în încercarea de reconciliere a

părților. În al doilea rând, misiunea respectivă trebuie să faciliteze o soluționare finală pașnică a disputei. Această întreprindere poate constitui, adesea, o sarcină foarte grea, deoarece, chiar dacă principalele surse generatoare ale disputei pot fi soluționate, amenințarea cu izbucnirea unei noi dispute este permanent prezentă.

În acest context, etapele de parcurs pentru succesul oricărei misiunii de gestionare a unei crize/conflict armat din punct de vedere economico-financiar sunt:

- identificarea riscurilor și vulnerabilităților economice și financiare;
- centralizarea constatărilor, formularea priorităților și a măsurilor recomandate;
- implementarea măsurilor recomandate.

În plus, ciclul trebuie repetat prin alte reevaluări pentru a identifica noi domenii cu potențiale constrângeri și probleme, noi surse de vulnerabilități economice și financiare etc.

Eficiența gestionării crizelor și conflictelor armate din punct de vedere economico-financiar poate fi cuantificată în raport cu costurile implicate de operația respectivă și obiectivele stipulate în mandatul misiunii. Analiza cost-beneficiu sau cost-eficacitate reprezintă două instrumente importante pentru decidenții politico-militari, deoarece măsoară raportul dintre intrări și ieșiri, mai precis evaluează dacă costurile unei misiuni de gestionare sunt justificate sau nu de rezultate și impact.

Analiza cost-beneficiu reprezintă o modalitate practică de estimare a impactului pe care misiunea de gestionare a crizei/conflictului armat o va avea în viitor, precum și a posibilelor efecte secundare pe care ar putea să le producă. În acest scop, analiza presupune identificarea și evaluarea tuturor costurilor și beneficiilor viitoare, ambele cuantificate în unități monetare.

Totuși, analiza cost-eficacitate pare mult mai adecvată scopului nostru de a determina eficiența unei misiuni de gestionare a unei crize/conflict armat, deoarece, deși are la bază tot principiul raportului dintre costuri și beneficii, implică mai puțin o evaluare în termeni monetari. Desigur, această metodă poate fi folosită și pentru consolidarea sau completarea rezultatelor analizei cost-beneficiu. Ea oferă informații utile despre eficacitatea unei misiuni și a oportunităților de realocare a resurselor în vederea maximizării impactului lor net. Dat fiind faptul că obiectivul misiunii este un dat (specificat în mandat), principala sarcină a analizei cost-eficacitate este de a identifica modalitățile cele mai puțin costisitoare de a atinge obiectivul stabilit.

Prin urmare, criteriile economice și financiare acoperă o serie de aspecte, precum resursele umane, financiare, materiale și informaționale

utilizate, necesitățile locale (în ceea ce privește reconstrucția și dezvoltarea, asistența umanitară și financiară etc.), modificările reale ale nivelului de dezvoltare economică și prosperității sociale, cooperarea civil-militară etc.

Criteriile economico-financiare pentru structurile militare și civil-militare implicate în gestionarea crizei/conflictului armat se referă la:

- nivelul resurselor umane, financiare, materiale și informaționale, naționale și multinaționale;
- nivelul resurselor necesare traiului personalului structurii (cazarmament, echipament, hrană, apă, diverse servicii etc.);
- nivelul resurselor de armament, muniții și explozivi, piese de schimb, carburanți-lubrifianți etc.;
- nivelul tehnologic al tehnicii și mijloacelor de luptă, naționale și multinaționale;
- nivelul de standardizare și interoperabilitate al forțelor și mijloacelor;
- capacitatea operațională a forțelor și mijloacelor;
- capacitatea de transport strategic;
- capacitatea națională de susținere logistică;
- numărul și valoarea contractelor încheiate cu furnizorii locali de bunuri și servicii;
- nivelul sprijinului națiunii-gazdă (numărul de acorduri tehnice, numărul și valoarea contractelor încheiate cu țara-gazdă, capacități puse la dispoziție de țara-gazdă etc.);
- nivelul stocurilor tampon de diverse echipamente și bunuri materiale;
- nivelul cooperării între sectoarele civil și militar;
- nivelul cooperării cu autoritățile publice locale, populația civilă, organizațiile naționale și internaționale, neguvernamentale și particulare de voluntari din zona de operații (numărul de acțiuni și proiecte întreprinse în folosul populației locale, investiții realizate, infrastructuri restaurate/realizate, cantitatea de ajutoare umanitare, numărul de refugiați ajutați etc.);
- nivelul pierderilor și distrugerilor suferite în ceea ce privește infrastructura, tehnica și mijloacele de luptă, materiale etc.;
- alte criterii.

Criteriile economico-financiare pentru țara/populația locală sunt legate de revenirea la normal și posibilitatea de îmbunătățire a performanțelor în ceea ce privește:

- nivelul/valoarea indicatorilor macroeconomici;

- nivelul liberalizării economice;
- eficientizarea politicii economice și fiscale;
- nivelul de dezvoltare a sistemului bancar;
- sporirea indicelui de calitate a vieții;
- stabilitatea mediului de afaceri printr-o legislație adecvată;
- reducerea/ridicarea sancțiunilor economice (embargo) impuse de comunitatea internațională;
- nivelul asistenței economico-financiare regionale și internaționale în zonă;
- numărul de companii multinaționale prezente în zonă;
- menținerea/creșterea numărului de organizații economice și financiare a căror membră este țara respectivă;
- creșterea accesului pe piețele de capital, materii prime, de desfacere etc., regionale și internaționale;
- reluarea/dezvoltarea relațiilor economice cu vecinii și partenerii regionali tradiționali;
- numărul de întreprinderi mici și mijlocii;
- nivelul fluxurilor de furnizare/aprovizionare cu diverse mărfuri (produse energetice, materiale, materii prime etc.);
- nivelul distrugerii unor obiective/capacități strategice și a infrastructurii critice economice și comerciale;
- reducerea economiei subterane și a corupției (număr de rețele de criminalitate economică distruse, numărul de infractori arestați, număr de infracțiuni economico-financiare descoperite, număr de cazuri de corupție descoperite etc.);
- reducerea monopolului asupra unor produse și servicii;
- nivelul rezervelor, producției și consumului, exportului și importului de resurse naturale, energetice, materii prime etc.;
- scăderea numărului de refugiați plecați și sporirea numărului celor reînțorși;
- reducerea disparităților economice în plan teritorial și departamental;
- reducerea disparităților structurale;
- sporirea accesului la tehnologia modernă și know-how;
- diminuarea dezechilibrelor și șocurilor produse de recesiunea economică din țările vecine, regională, a țărilor dezvoltate sau mondială;
- alte criterii.

2.3.3. Implicații financiare. Costuri

Evident, orice acțiune are în vedere implicațiile, efectele și costurile. Implicațiile financiare sunt destul de complexe și nu se referă numai la

costuri. O criză și, mai ales, un conflict armat, poate avea efecte extrem de importante în mecanismele financiare naționale, regionale și mondiale. O criză poate duce la creșterea sau scăderea valorilor a numeroase pachete de acțiuni, la reconfigurarea unor tranzacții, la falimente și la alte mutații financiare grave. Războiul din Golf și reacțiile Occidentului, îndeosebi ale Statelor Unite la programul nuclear al Iranului au făcut să crească brusc costul barilului de petrol, depășindu-se de câteva ori pragurile considerate critice. De pragul de 50 de dolari, considerat înainte de anul 2000 ca fiind critic, nici nu se mai vorbește. Încă vreo câteva crize de acest gen, și civilizația petrolului poate fi aruncată complet în aer.

Criteriile financiare sunt foarte importante. În general, în elaborarea politicilor și strategiilor de gestionare, ca și în evaluarea desfășurărilor și efectelor, se au în vedere, cu prioritate, criteriile financiare, care sunt nu numai concludente, ci și foarte convingătoare. Orice politică și orice strategie de gestionare reclamă, în primul rând, surse de finanțare.

2.4. Criterii geopolitice și geostrategice

Cel de Al Doilea Război Mondial părea să însemne sfârșitul geopoliticii. Părea, pentru că, în realitate, doar europenii și câțiva dintre teoreticieni au renunțat la formularea explicită a coordonatelor geopolitice ale mediului de securitate național, regional și global. În realitate, lucrurile au stat cu totul altfel.

Continuând să denigreze geopolitica, cei mai puternici și mai importanți dintre politicienii lumii n-au prețuit să aplice, în forme extrem de subtile și de realiste, atât geopolitica pivotului geografic (*heartland*) al lui Harold F. Mackinder, cât și geopolitica pivoților de margine (*rimland*), de îndiguire a jurnalistului american Nicolas Spykman. Nici ideile geopoliticienilor germani n-au fost lăsate deoparte.

Chiar dacă nimeni nu a mai vorbit vreodată despre geopolitica spațiului vital, bătălia pentru un astfel de spațiu, mutată, desigur, pe noile coordonate ale globalizării, regionalizării și transfrontalierii, s-a desfășurat și se desfășoară cu aceeași înrâncenare.

Așadar, criteriile geopolitice și geostrategice în evaluarea procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate continuă să fie aplicate. Infodominarea, dominanța economică, financiară și militară strategică, globalizarea și regionalizarea sunt doar câteva dintre efectele aplicării unor criterii geopolitice și geostrategice în gestionarea conflictualității lumii.

2.4.1. Criteriul efectului de rețea

Geopolitica și geostrategia, la începutul secolului al XXI-lea, nu mai au chiar aceleași configurații cu cele din prima jumătate a secolului al XX-lea. Mutațiile survenite în plan geopolitic și geostrategic se datorează, în principal, începutului globalizării informației, comunicațiilor, economiei și relațiilor internaționale, apariției politicii globale și îndeosebi a rețelei. Rețeaua este, de fapt, cea care a schimbat aproape complet configurația geopolitică a lumii. Ea a trecut peste pivoți și coridoare strategice, peste zone conflictuale și zone stabile, peste falii strategice și zone de siguranță strategică, conturând o dimensiune globală, orizontală, de rețea, a geopoliticii, fără a diminua însă acumulările experienței dramatice a trecutului, suportul incontestabil al lecțiilor învățate sau, măcar, neuitate.

Criteriul efectului de rețea permite:

- dezizolarea faliilor strategice și a zonelor conflictuale;
- tratarea PPA în context global, regional și național;
- gestionarea vulnerabilităților într-un cadru global;
- gestionarea globală și regională a insecurității;
- cooperarea internațională și regională;
- transferul de securitate.

Acest criteriu este, de fapt, un criteriu de criterii, întrucât rețeaua facilitează asamblarea, creșterea interdependențelor și a interdeterminărilor reale și criteriale. De-acum înainte vom avea de-a face cu o geopolitică a interdependențelor și interdeterminărilor, chiar dacă competiția, bătălia pentru piețe și resurse, crearea unor zone sigure și a unor sisteme puternice de informații, intelligence, observare, supraveghere și recunoaștere (I2OSR) se va continua și chiar se va intensifica.

Poate, pentru încă multă vreme, vor fi folosite și puse în aplicare concepte de anvergură geopolitică și geostrategică, precum zone extinse de securitate (ZES), uniuni, comunități, alianțe, parteneriate etc., dar acestea vor fi legate între ele prin rețea și supuse în permanență efectului de rețea. Din acest motiv, politicile și strategiile de izolare, de îndiguire, de descurajare, de interdicție, de extindere, de cooperare, de parteneriat etc. trebuie să țină seama de acest efect, de acest criteriu.

2.4.2. Criteriul efectului remanent

În geopolitică, remanența are altă dimensiune decât ceea ce se petrece pe ecranul unui radiolocator sau unui calculator. Efectul remanent, în geopolitică poate să însemne fantasmă ale istoriei, memorie colectivă, vendetă, spirit de răzbunare, conștiință a unui destin neîmplinit, probleme de

frontieră nesoluționate de secole, spirit identitar și multe altele. Efectele remanente sunt generate de marile confruntări, de marile evenimente, de războaie, catastrofe, dominații coloniale și câte altele. Omul este o ființă complexă, trăiește pe mai multe planuri care, deși sunt interdependente, nu totdeauna interacționează benefic. Sau, în orice caz, noțiunea de „benefic” nu are același conținut pentru toată lumea.

Efectul remanent a dus la destrămarea Iugoslaviei, la războiul din Cecenia, la criza din Orientul Apropiat și la atâtea alte crize și conflicte dintre cele mai sângeroase și mai dificil de gestionat și soluționate.

Efectul remanent al războiului din Vietnam și al celui din Coreea a costat Forțele Armate ale Statelor nu doar morți, răniți, traume de tot felul și pierderi materiale și financiare în valoare de peste 600 de miliarde de dolari, ci și crearea unui sindrom politic – sindromul Vietnam –, care, iată, se manifestă și în cazul războiului din Irak.

Desigur, criteriul efectului remanent nu ține neapărat de prejudecăți, ci de realitățile care determină astfel de prejudecăți, de implicațiile acestui efect ce pot fi dintre acela mai felurite, cuprinzând toată gama, de la cele pozitive la cele dezastruoase.

Efectul remanent poate avea valoarea de:

- precedent;
- situație post-fapt împlinit;
- situație regretabilă;
- pericol intrinsec;
- amenințare voalată;
- reconfigurare imprevizibilă;
- vulnerabilitate.

Aplicate la spații mari, la regiuni întinse, precum Asia Centrală, Orient Mijlociu, Balcani de vest etc., aceste posibile forme ale efectului remanent pot amplifica gradul de conflictualitate, pot crea noi tensiuni, noi situații periculoase.

Mai mult, efectul remanent se constituie într-un lanț causal greu de depistat, de identificat de analizat și de cunoscut.

2.4.3. Criteriul efectului de reconfigurare geopolitică

Actuala configurație geopolitică a fost determinată, în prima fază, de urmările celui de Al Doilea Război Mondial – zone de influență, zone de interes, areale ale unor alianțe militare și politico-militare, areale regionale, economice, informaționale, energetice, de securitate etc. – ce permiteau

crearea și menținerea unui echilibru strategic absolut necesar pentru prevenirea războiului și supraviețuirea planetei.

În această reconfigurarea post-război, ONU a avut un rol foarte important. Organismele sale au creat un complicat mecanism de interdependențe care a generat securitate și cooperare și a asigurat un minim control al conflictualității. Spunem „un minim control”, întrucât conflictualitatea planetei n-a putut și nu poate fi încă pusă sub un control riguros. Omenirea nu a atins încă acest nivel și nici nu-l va atinge prea curând, întrucât, odată cu creșterea interdependențelor din zona securității, cresc, aproape în aceeași proporție, și se adaptează la noile condiții, și cele din zona insecurității.

Reconfigurarea geopolitică a lumii se efectuează pe patru coordonate mari:

- economice;
- energetice;
- civilizaționale;
- de securitate.

Coordonatele economice au în vedere finanțele, tehnologia, informația, comunicațiile, piețele, infrastructurile și, evident, resursele. Se creează, pe planetă, fel de fel de zone economice în care se aplică anumite reguli, în funcție de interesele statelor, ale organizațiilor politice și economice, ale alianțelor și coalițiilor. Aceste zone asigură o dezvoltare coordonată a unor întinse regiuni, precum și unele mecanisme de prevenire a crizelor și conflictelor. Desigur, zonele respective răspund exigențelor și intereselor marilor puteri economice, iar acestea sunt obligate să-și asume responsabilități majore în ceea ce privește securitatea economică, politică și militară a planetei.

Coordonatele energetice sunt unul dintre suporturile coordonatelor economice, dar au o importanță specială în reconfigurarea geopolitică a planetei. Civilizația economică a petrolului impune anumite tipuri de regionalizare și de configurare a zonelor de interes. În lucrarea sa „Marea tablă de șah”, Brzezinski sugera o politică și o strategie dinamică de control al rutelor de acces la resursele energetice și, evident, de securitate a acestora. Unul dintre obiectivele intervenției americane în Afganistan, în afară de combaterea infrastructurilor și nucleelor Al-Qaeda, îl constituie, fără îndoială, și cel de securizare a zonei Asiei Centrale și, respectiv, a conductelor de transport al petrolului, prin Afganistan, spre Oceanul Indian.

Conflictualitatea din zona Orientului Mijlociu este strâns legată și de geopolitica și geostrategia petrolului.

Coordonatele civilizaționale nu sunt decât în foarte mică măsură dinamice. Fiecare mare civilizație, care se bazează pe o mare cultură,

dispune de un sistem de valori, geopolitica civilizațională fiind, prin excelență, o geopolitică a armoniei și schimbului de valori.

2.4.4. Criteriul efectului de re poziționare geostrategică

Globalizarea, conceptul strategic NATO, politica europeană de securitate și apărare (PESA), politicile regionale economice și de securitate, preocuparea de ansamblul a ONU, a OSCE, a altor organizații și organisme internaționale, a întregii omeniri pentru prevenirea războiului și gestionarea crizelor și conflictelor armate generează o nouă re poziționare strategică, un nou dispozitiv care să asigure și să garanteze securitatea și stabilitatea. Acest nou „dispozitiv strategic” constă nu doar în arhitectura locațiilor forțelor armate, a armamentului strategic și a structurilor militare și civil-militare destinate să intervină în situații de urgență, în caz de crize și conflicte, ci mai ales în maniera în care statele, alianțele, organizațiile și organismele internaționale înțeleg să coopereze în vederea descurajării crizelor și conflictelor și consolidării mediului de securitate.

CAPITOLUL 3 CRITERII SOCIO-UMANE GENERALE

În procesul de gestionare a crizelor și conflictelor, rolul principal revine omului. El este cel care gestionează efectiv situațiile complicate pe care tot ele le creează, el suportă consecințele, dar și avantajele. Deseori, acest lucru se uită, deși se clamează aproape în fiecare document oficial al tuturor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale, deasupra omului fiind puse și suprapuse fel de fel de structuri, de conjuncturi, de interese și de realități.

3.1. Cadrul teoretico-metodologic

Evaluarea eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate poate fi realizată, în principal, din două perspective:

1. pozitivistă;
2. constructivistă.

Perspectiva pozitivistă (Paul Diehl, William Durch și Steven Ratner) accentuează criteriile legate de mandatul misiunii și contribuția sa la soluționarea conflictului la nivel statal sau regional. Asemenea evaluări pot fi realizate în patru moduri diferite și totuși legate între ele:

- comparația modalității de gestionare a crizei/conflictului cu mandatul misiunii;
- comparația modalității de gestionare a crizei/conflictului cu rezultatele altor misiuni de acest tip;
- impactul asupra statelor implicate;
- impactul asupra ONU sau asupra altor organizații implicate.

Perspectiva constructivistă (Betts Fetherston și Robert Johansen) subliniază nevoia de criterii calitative și contribuția misiunii la conservarea și promovarea unor valori universale, precum pace mondială, justiție și reducere a suferinței umane. Principala problemă a conceptualizării criteriilor pentru evaluarea modalității de gestionare a crizei/conflictului se referă la plasarea acesteia în contextul mai larg al construcției păcii și transformării conflictului. Astfel, este evitată pierderea din vedere a anumitor aspecte ce scapă unei abordări tradiționale ce accentuează interesele guvernelor naționale și ale organizațiilor internaționale. În

schimb, abordarea constructivistă ia în calcul interesele și nevoile societății aflate în criză/conflict.

Cu alte cuvinte, abordarea constructivistă se bazează pe ideea că lumea este produsul interacțiunii sociale, ce nu poate fi măsurată și analizată cu mijloacele științifice folosite de către pozitiviști. Această formă de constructivism social folosește, în studiul securității, ontologia subiectivă și epistemologia obiectivă, cu alte cuvinte afirmă că lumea este construită social.

În acest sens, evaluarea gestionării crizelor/conflictelor armate are o componentă importantă socio-umană, ce pune în evidență importanța estimării corecte a nevoilor civile și umanitare.

3.2. Criterii socio-umane generale în evaluarea gestionării crizelor/conflictelor armate

A. La nivel național:

- rezolvarea tensiunilor/conflictelor culturale/etnice/religioase;
- număr redus de victime în rândul populației civile;
- număr redus de proprietăți distruse;
- nealterarea compoziției populației;
- nealterarea/revenirea la normal a dinamicii populației;
- nealterarea/revenirea la normal a scorului diversității culturale;
- nealterarea/revenirea la normal a scorului diversității etnice;
- nealterarea/revenirea la normal a scorului diversității

religioase;

- nealterarea libertăților umane;
- nealterarea speranței de viață;
- nealterarea accesului la mijloacele de informare;
- revenirea la normalitate a următorilor indicatori ai calității vieții:

- ♦ indicatori și indici sociali și sociologici ai locuirii: stocul de locuințe, condițiile de locuit;
- ♦ indicatori și indici sociali și sociologici ai sărăciei: pragul sărăciei, minimul de subzistență, rata sărăciei, prăpastia sărăciei, indicele Sen, indicele Fishlow, coeficientul Gini etc.;
- ♦ indicatori ai stării de sănătate: rata de morbiditate, morbiditatea pe contingente, accesul la serviciile de sănătate, asigurarea populației cu medici, asigurarea populației cu farmaciști, indicatorul de asigurare cu

- resurse umane etc.;
- ♦ indicatori ai libertății și dezvoltării umane: indicatorul libertății umane, indicatorul dezvoltării umane;
- ♦ indicatori de caracterizare a sistemului de învățământ: rata de școlarizare, eficiența internă a sistemului de învățământ, calitatea serviciilor educaționale și utilizarea resurselor etc.;
- ♦ indicatorii calității percepute a vieții;
- ♦ indicatorii de satisfacție cu viața;
- ♦ indicatorul de fericire;
- ♦ indicatorul de alienare.

B. La nivel regional:

- nealterarea vieții cetățenilor țărilor vecine;
- nealterarea libertăților umane în țările vecine;
- impact redus al fluxurilor de migrație în țările vecine;
- neafectarea dramatică a vieții cetățenilor țărilor care trimit forțe în zonele de criză/conflict.

CAPITOLUL 4 CRITERII SOCIO-MILITARE, PSIHOLOGICE ȘI UMANITARE

4.1. Criterii socio-militare de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate

1. Considerații preliminare privind evaluarea eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de către structurile militare și civil-militare

Gestionarea crizelor și conflictelor armate, ca orice activitate umană, poate și trebuie evaluată sub aspectul eficienței. Aceasta din mai multe motive, printre care esențiale par a fi următoarele:

- *elaborarea măsurilor de corectare* a erorilor comise pe timpul îndeplinirii sarcinilor ce derivă din misiunea complexă de gestionare a crizelor și conflictelor armate;
- *necesitatea raportării despre rezultatele executării misiunii* celor ce au încredințat-o. De regulă, forurile ce decid trimiterea unor structuri militare și civil-militare să gestioneze crize/conflicte armate se interesează de modul în care s-au consumat resursele materiale și financiare, cum a fost folosită resursa umană pusă la dispoziție, care este stadiul îndeplinirii sarcinilor specifice misiunii primite, dificultățile întâmpinate pe parcursul executării misiunii;
- *cerințele realizării feed-back-ului activității* privind executarea misiunii încredințate în parametrii legali și calitativi solicitați;
- *tragerea unor învățăminte utile* în organizarea și derularea unor activități similare;
- *verificarea atingerii scopurilor și obiectivelor planificate* prin mandatul încredințat structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize/conflicte armate.

2. Modalitatea de efectuare a evaluării eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de către structurile militare și civil-militare

În scopul evaluării eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate, pe dimensiunea socio-militară, se pot stabili o serie de criterii adecvate scopului propus. În procesul elaborării criteriilor socio-militare de evaluare a eficienței activității menționate se parcurg două etape obligatorii. Mai întâi, se elaborează *indicatori de măsurare* a eficienței gestionării crizelor/conflictelor armate și, apoi, se face *aprecierea măsurătorilor* realizate. În cadrul primei etape, practic, se stabilește unitatea etalon folosită în măsurarea rezultatelor activității de gestionare a crizelor și conflictelor armate pe dimensiunea socio-militară. Cea de a doua etapă, impune elaborarea unor scale de apreciere a valorilor măsurate în prima etapă. Aceste scale, pentru mai multă exactitate, se cer stabilite pentru fiecare indicator. De asemenea, fiecare scală va fi divizată în trei trepte prin acordarea de puncte astfel: prima treaptă **10 puncte**, treapta a doua **5 puncte** și treapta a treia **1 punct**.

Nivelul eficienței gestionării crizei/conflictului armat ar putea fi apreciat prin intermediul mediei aritmetice a punctelor acordate fiecărei trepte a scalei specifice indicatorilor stabiliți. Valorile mediei aritmetice se pot interpreta astfel:

- **eficiență** = 6-10 puncte. Gestionarea crizelor/conflictelor armate este eficientă dacă structurile militare și civil-militare sunt în măsură să dezvolte un randament superior al activității lor și să se mențină la acest nivel pe întreaga durată a misiunii încredințate, precum și la niște costuri raționale.
- **eficacitate** = 2-5 puncte. Gestionarea eficace a crizelor/conflictelor armate presupune, în mod absolut obligatoriu, atingerea scopurilor și obiectivelor structurilor militare și civil-militare în îndeplinirea misiunii asumate, în condițiile când costurile întregii activități nu se iau în calcul.
- **neeficient** = 1 punct. Gestionarea crizelor/conflictelor armate este neeficientă atunci când, deși s-au depus eforturi și s-au făcut cheltuieli apreciabile, totuși, structurile militare și civil-militare nu și-au îndeplinit misiunea încredințată.

În același timp, se cere ținut seama de formula generală a eficienței unei activități și anume:

Eficiența reprezintă raportul dintre eficacitate, adică atingerea scopurilor și obiectivelor propuse și costul realizării acestora din urmă.

Datele cerute de utilizarea criteriilor socio-militare de evaluare a eficienței gestionării crizelor sau conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare se pot obține prin diferite metode. Printre acestea se pot afla următoarele: *observația științifică*; *ancheta sociologică* realizată prin tehnicile chestionarului și interviului; *analiza conținutului documentelor* ce descriu maniera în care s-a derulat misiunea de gestionare a crizei/ conflictului armat.

Sintetic, rezultatul culegerii informațiilor despre criteriile (indicatorii) socio-militari ai evaluării eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare se redă cu ajutorul tabelului A.

Tabelul A

Criterii socio-militare ale eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de structuri militare și civil-militare

Nr.crt.	Indicatori	Scala de evaluare	Punctaj
1.	numărul persoanelor rănite din rândul membrilor structurilor militare și civil-militare, pe timpul executării misiunii	nicio persoană rănită	10
		o persoană rănită	5
		mai mult de 2 persoane rănite	1
2	număr de persoane ucise în timpul misiunii	nicio persoană ucisă	10
		o persoană ucisă	5
		mai mult de 2 persoane ucise	1
3	frecvența îmbolnăvirilor/săptămână	nicio persoană îmbolnăvită	10
		1-5 persoane îmbolnăvite	5
		mai mult de 5 persoane îmbolnăvite	1
4	numărul persoanelor ce s-au îmbolnăvit în timpul misiunii	1-5 persoane îmbolnăvite	10
		6-10 persoane îmbolnăvite	5
		mai mult de 10 persoane îmbolnăvite	1
5	numărul membrilor structurilor lăuți ostateci	nicio persoană	10
		1-2 persoane	5

		mai mult de 2 persoane	1
6	frecvența folosirii armelor de foc pentru executarea misiunii	niciodată	10
		1-2 ori	5
		mai mult de 2 ori	1
7	nivelul consumului de materiale pentru îndeplinirea misiunii încredințate	sub nivelul planificat	10
		la nivelul planificat	5
		peste nivelul planificat	1
8	volumul pierderilor de armament, muniție și a altor materiale pe timpul îndeplinirii misiunii	nicio pierdere	10
		1-5 pierderi	5
		mai mult de 5 pierderi	1
9	nivelul cheltuielilor financiare făcute pe perioada executării misiunii	sub nivelul planificat	10
		la nivelul planificat	5
		peste nivelul planificat	1
10	numărul tensiunilor ivite între membrii structurilor militare și civil-militare și populația din zona conflictului armat	nicio tensiune	10
		1-2 tensiuni	5
		mai mult de 2 tensiuni	1
11	numărul conflictelor sociale ivite între membrii structurilor militare și civil-militare și populația din zona conflictului armat	niciun conflict	10
		1-2 conflicte	5
		mai mult de 2 conflicte	1
12	numărul tensiunilor ivite între membrii structurilor militare și civil-militare și părțile implicate în conflictul armat	nicio stare tensională	10
		1-2 stări tensionale	5
		mai mult de 2 stări tensionale	1
13	numărul conflictelor ivite între membrii structurilor militare și civil-militare și părțile implicate în conflictul armat	niciun conflict	10
		1-2 conflicte	5
		mai mult de 2 conflicte	1
14	numărul ONG-urilor sprijinite să-și îndeplinească sarcinile în zona conflictului armat	mai mult de 3 ONG-uri	10
		1-2 ONG-uri	5
		niciun ONG	1

3. Criteriile (indicatorii) socio-militari ale evaluării eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de structuri militare și civil-militare

Printre indicatorii măsurării eficienței activității de gestionare a crizelor și conflictelor armate, pe dimensiunea socio-militară, se pot afla și următorii:

- 1) **numărul persoanelor rănite din rândul membrilor structurilor militare și civil-militare, implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate.** Pe timpul derulării procesului de gestionare a crizelor și/sau conflictelor armate este posibil ca între membrii structurilor militare și civil-militare și părțile implicate în criza/conflictul armat respectiv să aibă loc schimburi de focuri ce pot răni unele persoane.
- 2) **numărul membrilor structurilor militare și civil-militare uciși în timpul îndeplinirii misiunii.** Gestionarea conflictelor armate nu este lipsită de riscuri. Unul dintre acestea este reprezentat de posibilitatea ca unii membri ai structurilor militare și civil-militare angajate în gestionarea crizelor și conflictelor armate să fie ucise de persoane care sunt actori ai evenimentelor respective.
- 3) **frecvența îmbolnăvirilor membrilor structurilor într-o săptămână din timpul îndeplinirii misiunii.** Condițiile de derulare a unei misiuni de gestionare a unei crize sau a unui conflict armat pot duce la îmbolnăvirea personalului structurilor militare și civil-militare implicate în evenimentul respectiv. Frecvența îmbolnăvirilor este variabilă, ea depinzând de o paletă largă de factori.
- 4) **numărul persoanelor ce s-au îmbolnăvit în timpul misiunii.** Pe durata executării unei misiuni de gestionare a unei crize sau conflict armat datorită unei multitudini de factori și cauze personalul structurilor militare și civil-militare implicate se pot îmbolnăvi.
- 5) **numărul membrilor structurilor luați ostateci de una sau alta dintre părțile implicate în criză sau conflict.** Personalul structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize sau conflicte armate se expun, printre altele, riscului de a fi luat ostatec de către una sau alta din părțile beligerante.

- 6) **frecvența folosirii armelor de foc pentru executarea misiunii.** Uneori, este posibil ca personalul structurilor militare și civil-militare angajate în gestionarea crizelor și conflictelor armate, pentru a-și îndeplini misiunea sau a se proteja este nevoit să folosească armamentul din dotare.
- 7) **nivelul consumului de materiale pentru îndeplinirea misiunii încredințate.** Misiunea, pe lângă eforturile umane și consumul energiei fizice și intelectuale ale personalului, solicită și un anumit consum de materiale și bunuri.
- 8) **volumul pierderilor de armament, muniție și a altor materiale pe timpul îndeplinirii misiunii.** Posibilitatea pierderii unor materiale, armament, muniție etc. pe timpul îndeplinirii misiunii există. Mărimea acestor pierderi poate fi diminuată printr-o atentă utilizare, păstrare și îngrijire a armamentului, muniției și a altor bunuri.
- 9) **nivelul cheltuielilor financiare făcute pe perioada executării misiunii.** Procesul derulării misiunii de gestionare a crizelor și conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare este un mare consumator de resurse financiare, atât pentru plata și întreținerea personalului lor, cât și pentru asigurarea celor necesare activităților desfășurate.
- 10) **numărul tensiunilor ivite între membrii structurilor militare și civil-militare și populația din zona conflictului armat.** Fiind vorba de o criză sau un conflict armat, pe de o parte, și de structuri militare și civil-militare străine, pe de altă parte, posibilitatea apariției și manifestării unor tensiuni, de natură diversă, între membrii structurilor amintite și populația din zonă există.
- 11) **numărul conflictelor sociale ivite între membrii structurilor militare și civil-militare și populația din zona conflictului armat.** Datorită complexității situației în care se desfășoară gestionarea crizei sau conflictului armat, este posibil ca între populația din zonă și membrii structurilor militare și civil-militare prezente să apară și să se manifeste unele conflicte sociale. Cauze pentru izbucnirea unor astfel de evenimente sunt multiple. De exemplu, deosebirile de cultură, tradiții, obiceiuri, mentalități și cutume dintre personalul structurilor militare și civil-militare ce gestionează criza/ conflictul armat și populația din zonă se pot socoti sau, mai exact, pot deveni cauze ale unui conflict social.

- 12) **numărul tensiunilor ivite între membrii structurilor militare și civil-militare și părțile implicate în conflictul armat.** Actorii crizei sau conflictului armat au interese deosebite de cele ale structurilor militare și civil-militare angajate în gestionarea acestuia. De aici posibilitatea apariției unor tensiuni între ele.
- 13) **numărul conflictelor ivite între membrii structurilor militare și civil-militare și părțile implicate în conflictul armat.** Posibilitatea apariției și manifestării unor conflicte diverse, ca natură și intensitate, între structurile militare și civil-militare și actorii crizei/ conflictului armat există. Printre motivele acestora se pot afla: interesele deosebite; percepția socială a evenimentelor, influența opiniei publice și a mass-media etc.
- 14) **numărul ONG-urilor sprijinite să-și îndeplinească sarcinile în zona conflictului armat.** De regulă, în orice zonă de conflict armat sunt prezente diverse ONG-uri umanitare. Ducerea de către acestea la bun sfârșit a responsabilităților asumate, destul de des, impune ca structurile militare și civil-militare ce gestionează criza/ conflictul armat să le acorde sprijinul necesar.

4.2. Criterii psihologice și umanitare de evaluare a eficienței gestionării crizelor

4.2.1. Criterii psihologice

a. Considerații preliminare

Eficiența gestionării crizelor și conflictelor armate de către structurile militare și civil-militare se poate evalua și din perspectivă psihologică, adică prin prisma efectelor de ordin psihologic pe care le suportă personalul implicat în executarea misiunilor.

Pe timpul pregătirii, îndeplinirii și după efectuarea sarcinilor ce decurg din misiunea primită personalul structurilor militare și civil-militare trăiesc diferit evenimentele, faptele și fenomenele cu care vin în contact pe toată durata procesului complex de gestionare a crizelor și conflictelor armate.

Este evident că efectele de natură psihologică pe care le resimt cei ce aparțin structurilor militare și civil-militare responsabile cu gestionarea crizelor și conflictelor armate, deși sunt trăite diferit ca intensitate, frecvență, durată și consecințe la nivel de individ, ele se vor resimți, la fel, și la nivel și de grup. În cazul din urmă, efectele se vor vedea prin intermediul

analizei manifestării unor proprietăți ale grupului uman: coeziune, climat, conformitate, consens, comportament colectiv.

Prin urmare, se pot stabili indicatori atât pentru efectele psihologice asupra individului, cât și pentru efectele psihologice și psihosociale de grup.

b. Modul de folosire a criteriilor (indicatorilor) psihologice (psihologici) de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate

Datele cerute de utilizarea criteriilor psihologice de evaluare a eficienței gestionării crizelor sau conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare se pot obține prin diferite metode. Printre acestea se pot afla următoarele: *observația științifică*; *ancheta sociologică* realizată prin tehnicile chestionarului și interviului; *analiza documentelor* ce relatează maniera în care s-a derulat misiunea de gestionare a crizei/ conflictului armat.

Ca și în cazul criteriilor socio-militare, și criteriile psihologice de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate se pot operaționaliza prin intermediul indicatorilor și variabilelor. La rândul lor, variabilele se pot „măsura” cu ajutorul unor scale cu trei trepte. Fiecare treaptă primește un număr ce semnifică valoarea efectului psihologic măsurat. Aceasta reprezintă prima etapă a procesului de evaluare a eficienței procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate. Etapa a doua constă în aprecierea valorilor măsurate în etapa anterioară. În final, evaluarea eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate va fi stabilită astfel: 1) se calculează media aritmetică a punctelor acumulate de fiecare criteriu (indicator) psihologic; 2) valoarea astfel obținută se apreciază folosind grila următoare: gestionare *eficientă* (semnifică atingerea scopului și a obiectivelor propuse cu costuri raționale umane, materiale, financiare) = **6-10** puncte; gestionare *eficace* = **2-5** puncte (înseamnă atingerea scopului și obiectivelor propuse indiferent de costuri); gestionare *neeficientă* (se traduce prin nerealizarea scopului și obiectivelor propuse cu toate că s-au făcut eforturi umane, cheltuieli financiare și consum de materiale pentru aceasta) = **1** punct.

c. Indicatori psihologici

Criteriile de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate, din perspectivă psihologică, se pot exprima cu ajutorul unor indicatori ce se referă atât la individul, cât și la grupul uman. Prin individ uman se înțelege orice persoană, aptă fizic și psihic, ce aparține structurilor

militare și civil-militare implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate. Acestea din urmă, se pot socoti grupuri umane, pentru că îndeplinesc condițiile necesare și suficiente ce definesc asemenea entități. Astfel, structurile militare și civil-militare sunt alcătuite din persoane ce au statute și roluri diferite, au obiective stabilite și sarcini comune, se conduc după norme și reguli instituționalizate, dar și informale, și se caracterizează prin: coeziune, conformitate, consens, mărime (număr de membri), climat, eficacitate, relații interpersonale, tradiții, scop.

c.1. La nivel de individ se pot menționa următorii indicatori

1) numărul persoanelor¹⁸ ce se declară stresate permanent. Fiecare individ uman, din punct de vedere psihologic, este unic. Totuși, în esență, fiecare persoană este definită psihologic de tipul de temperament, de aptitudini, de caracter, de afectivitate, de motivație și voință. De aceea, rezistența la stres a fiecăruia este diferită. Prin urmare, este normal ca unii oameni să se simtă stresați permanent, în timp ce alții nu, deși trăiesc și acționează în aceleași condiții.

2) numărul persoanelor ce se declară stresate ocazional. Condițiile complexe și profund dinamice în care activează personalul structurilor militare și civil-militare ce primesc sarcina de a gestiona crize și conflicte armate fac ca stresul să fie o prezență constantă. De regulă, acționează ca agenți stresanți următorii: *gravitatea situației* (aprecierea individuală a gravității, viața în pericol, responsabilitatea de a proteja viața altora - camarazi sau a populației din zonă, a membrilor ONG-urilor umanitare); *elemente imprevizibile* (cele pentru care oamenii nu sunt pregătiți, ineditul situațiilor întâlnite pe parcursul misiunii); *lipsa de timp* (se execută simultan mai multe sarcini, situații ce solicită un răspuns prompt, insuficiente persoane, bani, materiale); *dificultăți ale vieții private* (copii, relațiile în cuplu); *raporturi interpersonale tensionate* și/sau conflictuale (cu șefii, cu colegii); starea personală de sănătate (boli cronice, predispoziția la unele boli psihice).

3) numărul persoanelor cu comportament deviant permanent. Comportamentul, ca totalitatea faptelor, actelor, reacțiilor - motorii, verbale, afective - prin care o persoană răspunde solicitărilor de ordin fizic sau social ale lumii externe, poate fi de mai multe feluri. Astfel, se disting următoarele tipuri de comportament: profesional, prin care persoanele se obiectivează în cadrul relațiilor de muncă; economic, prin care se raportează în calitate de consumator, la bunurile materiale din societate; cultural, prin care se

¹⁸ Este vorba de persoanele ce compun structurile militare și civil -militare angajate în gestionarea crizelor și conflictelor armate. (N.A.)

raportează la bunurile spirituale din societate; politic, moral și juridic, prin care se raportează la structurile politico-juridice din societate; de lider; cotidian. Dacă persoana se comportă potrivit normelor, regulilor, cerințelor etc. recunoscute și acceptate social atunci conduita sa este apreciată ca normală. În caz contrar, se afirmă că persoana respectivă are un comportament deviant. De fapt, devianța este acea formă de comportament caracterizat printr-o distanțare de la normele stabilite pentru statutul social respectiv. Situațiile, prin care trec membrii structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize și conflicte armate, sunt deosebit de complexe, mai ales prin prezența riscului de rănire sau ucidere, de aceea nu este exclus ca unii oameni să aibă *permanent* un comportament deviant. La aceasta, desigur, concurează din plin și trăsăturile psihologice (temperament, aptitudini, caracter, voință, afectivitate, motivație) ale fiecărui individ uman.

4) numărul persoanelor cu comportament deviant ocazional. Pe parcursul derulării activităților legate de gestionarea crizelor și conflictelor armate, personalul structurilor militare și civil-militare angajate în asemenea sarcini se poate afla în situații diverse, complexe, rapid schimbătoare. Acestea pot afecta temporar comportamentul unora dintre membrii structurilor militare și civil-militare, în sensul nerespectării unor norme, reguli și cerințe ale conduitei. De aici, aprecierea că ei manifestă un comportament deviant ocazional.

5) numărul persoanelor ce declară că le este frică pe timpul executării sarcinilor încredințate. Frica, teama sunt sentimente umane normale, firești. Prezența lor nu indică o stare de anormalitate. Într-o anumită măsură, absența lor este și trebuie să fie neliniștitoare pentru cei ce conduc grupuri umane în situații deosebite. Desigur, se cer adoptate măsuri preventive de către șefi, pentru ca aceste sentimente să nu devină dominante și să influențeze decisiv comportamentul colaboratorilor lor.

6) numărul persoanelor ce se simt frustrate pe timpul derulării misiunii la care iau parte. Frustrarea, ca stare emoțională negativă, apare la privarea individului sau grupului uman de drepturi cuvenite, la neîmplinirea unor așteptări și speranțe, ori ca efect al nesatisfacerii unor trebuințe de strictă necesitate. Este evident că mediul și condițiile în care se poate derula activitatea de gestionare a crizelor și conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare pot provoca frustrări atât la nivel individual, cât și grupal. De aceea, existența unor membri ai structurilor ce gestionează crize sau conflicte armate ce trec prin astfel de stări afective este o realitate.

7) numărul persoanelor ce sunt nemulțumite că trebuie să execute anumite sarcini pe timpul derulării procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate. Existența unor persoane nemulțumite de natura unor sarcini pe care trebuie să le execute în timpul procesului de

gestionare a crizelor și conflictelor armate se poate datora atât unor cauze ce țin de personalitatea fiecăruia, cât și climatului psihosocial din respectiva structură militară și civil-militară. De exemplu, sunt persoane cărora nu le place să facă anumite lucruri, dar pe care într-un colectiv sunt obligați să le execute. Aceasta pentru că le-o cere fișa postului sau cutumele grupului de apartenență.

8) numărul persoanelor ce declară că nu au încredere în sine, ori în ceilalți sau în șefi. La diminuarea nivelului moralului individual și colectiv, exprimată prin lipsa încrederii în sine sau în ceilalți ori în șefi, contribuie o serie de factori de natură socială, psihosocială, economică, de mediu. De asemenea, complexitatea situațiilor și a sarcinilor cărora trebuie să le facă față, uneori, într-un interval de timp foarte scurt, pot conduce la pierderea încrederii în sine sau în ceilalți. Numărul celor care trec printr-o astfel de stare este variabil, în funcție de o serie de factori determinanți individuali, sociali și psihosociali.

9) numărul persoanelor ce au avut tentative de suicid pe timpul executării misiunii. Complexitatea misiunii, a condițiilor de îndeplinire a acesteia, potențate de proprietățile psihosociale ale grupului uman - coeziune, conformitate, climat, consens, relații interpersonale -, precum și unele caracteristici ale personalității fiecăruia pot, uneori, să determine unii indivizi să caute ieșirea dintr-o situație stresantă prin suicid. Este drept că personalul structurilor militare și civil-militare este atent selecționat, dar nimeni nu poate garanta că instantaneu o persoană sau alta cu o anumită labilitate psihică, accentuată de condițiile puternic stresante de lucru și viață, pe o perioadă de timp îndelungată, nu va încerca o asemenea soluție de „evadare” din realitatea percepută ca deosebit de periculoasă.

10) numărul persoanelor ce acuză stări de depresie pe timpul executării misiunilor încredințate. Depresia, adică acele stări mentale caracterizate de sentimente de tristețe, deznădejde și lipsă de interes trăite de cei mai mulți indivizi, poate să se ivească și să se manifeste și în rândul personalului structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize și conflicte armate. La apariția și manifestarea acesteia contribuie, din plin, evenimentele de viață negative și alte situații ce induc stresul, atunci când sunt combinate cu vulnerabilitatea generată situațional. Mediul și condițiile de derulare a vieții și activității pe timpul derulării procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare generează situații și evenimente ce duc la apariția depresiei la unii membri ai lor.

11) numărul persoanelor ce acuză stări de anxietate pe timpul îndeplinirii unor sarcini dificile. Anxietatea reprezintă o stare psihică caracterizată prin pesimism, tensiune permanentă, stres, așteptarea

pericolului și a lucrurilor negative posibile. Ea se manifestă și la nivel de comportament prin: *cuvinte* (cum se face aceasta?, ce se petrece?); *comunicare* (pesimism, întrebă mult); *mesaje constrângătoare* („nu te amesteca”, de exemplu); *gândire/acțiune* (indecizie, reflecție îndelungată); *alergie* (incertitudine/asumarea riscului), *frustrare* (pericol, absența reperelor); *efecte asupra celuilalt* (neîncredere, neînțelegere); *stres* (nevoia de siguranță, de susținere). Printre cauzele apariției și manifestării anxietății pe timpul gestionării crizelor și conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare se numără: absența reperelor și a informațiilor liniștitoare; incertitudine față de necunoscut; absența informațiilor despre familie, copii, părinți, frați. Or, asemenea situații sunt frecvente pe timpul executării unor sarcini ce țin de gestionare crizelor și conflictelor armate.

12) numărul persoanelor ce declară că au suferit un șoc psihic pe timpul executării misiunii încredințate. Șocul psihic, de regulă, desemnează o reacție negativă psihologică survenită la contactul cu alte societăți sau situații neprevăzute percepute ca deosebit de periculoase. Natura, conținutul și elementele inedite ale gestionării crizelor și conflictelor armate pun membrii structurilor militare și civil-militare ce execută astfel de misiuni în situații ce le poate provoca un șoc psihic.

c.2. La nivel de grup se pot menționa indicatorii

1) frecvența manifestărilor de panică în grupurile umane constituite de structurile militare și civil-militare pe timpul derulării procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate. Panica este o stare de groază generată de o amenințare sau pericol real și ieșit din comun. Practic, ea este urmarea firească a sentimentului de frică pe care individul nu și-l mai poate controla și cu care îi „iradiază” pe ceilalți din jurul său. În genere, stările de panică declanșează temporar la indivizi comportamente iraționale, cu caracter dezorganizator, neadaptativ. De obicei, la nivelul grupului uman se manifestă ca stare de surpriză și șoc colectiv, cu apariția unor fenomene de sugestie și de imitație colectivă, de contagiune mintală ce slăbesc legăturile grupale, producând o „fugă sălbatică”. La producerea stărilor de panică concură trei categorii de factori: a) fiziologici; b) psihici, ca stări de anxietate mărită; c) sociali, printre care dispariția solidarității colective. La apariția și manifestarea panicii contribuie: *condițiile favorizante* (oboseala acută, îngrijorarea provocată de lipsa informațiilor despre situația în cauză, neliniștea întreținută de zvonuri) și *cauzele declanșatoare* (stimuli șoc) legate de perceperea subită a crizei sau de

confuzia datorată incapacității indivizilor de a interpreta evenimentele în termeni raționali.

Mediul, condițiile și situațiile, prin care trece personalul structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize și conflicte armate, pot declanșa, uneori, manifestări de panică. Aceasta se poate întâmpla, mai ales, dacă încrederea în șefi este diminuată.

2) frecvența scăderii nivelului coeziunii grupale în structurile militare și civil-militare angajate în procesul gestionării crizelor și conflictelor armate. Coeziunea este una dintre proprietățile psihosociale fundamentale ale unui grup uman. Ea exprimă raporturile de îmbinare, solidaritate și unitate dintre membri, raporturi în virtutea cărora grupul funcționează ca o entitate coerentă, relativ de sine stătătoare. Coeziunea în viața de grup poate fi văzută ca o îmbinare de factori ce influențează univoc și simultan o formă de comportament sau alta, ducând la elaborarea unui acord între membrii grupului în raport cu o problemă. Această proprietate poate fluctua fie în sensul creșterii sale, fie al diminuării. În cazul din urmă, ea are consecințe negative pentru activitatea de grup, dar și a membrilor săi luați individual. De pildă, unui membru al grupului, din motive știute de grup, acesta îi retrace sprijinul său. Astfel de situații pot apărea pe timpul vieții și activității în comun ce caracterizează procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate.

3) numărul de conflicte interpersonale în sânul structurilor militare și civil-militare pe timpul executării misiunii încredințate. Structurile militare și civil-militare, în calitatea lor de grupuri umane, sunt alcătuite din persoane cu statute și roluri diferite. Este posibil ca pe parcursul derulării vieții și activității în comun să apară și să se manifeste conflicte interpersonale între unii membri ai respectivelor structuri. Prezența acestor conflicte este ceva firesc, dar accentuarea, permanentizarea, cronicizarea lor afectează negativ viața și activitatea structurilor militare și civil-militare ca grupuri umane.

4) frecvența manifestării neîncrederii unor membri ai structurilor militare și civil-militare în grup ori în șefi pe timpul îndeplinirii misiunii. Complexitatea sarcinilor de executat, duritatea vieții în comun, vicisitudinile mediului și privațiunile misiunii de gestionare a crizelor și conflictelor armate face ca la unii membri ai structurilor militare și civil-militare să apară și să se manifeste, uneori, neîncrederea fie în grup, ca entitate, fie în șefi, ca lideri. Dacă acest sentiment persistă timp îndelungat și se manifestă cu o anumită frecvență, pe durata misiunii, atunci el poate afecta atât moralul individual, cât și cel de grup, cu consecințe nedorite pentru viața și activitatea structurilor respective.

5) **percepția socială negativă de către membrii structurilor militare și civil-militare a populației din zonă.** Percepția socială reprezintă un proces cognitiv, conștient realizat în cadrele experienței sociale a individului prin folosirea tiparelor culturale existente, a sistemului de simboluri verbale ale limbii, cu semnificațiile generalizate existente în colectivitate. Percepția colectivă, grupal elaborată, standardizată în experiențele indivizilor ca „percepție instituționalizată”, constituie un mod comun de a reflecta similar fenomenele. În percepția socială, individul tinde să ordoneze persoanele, să le ierarhizeze într-un univers uman, plin de acte sociale, de intenții, criterii, valori semnificative, așteptări, respingeri. Un asemenea comportament adoptă și personalul structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize și conflicte armate. Astfel, el poate avea o percepție negativă a populației din zona de responsabilitate, care prin diferite acte, acțiuni și conduite a adus atingere îndeplinirii mandatului încredințat lor.

6) **percepția socială negativă de către membrii structurilor militare și civil-militare a misiunii încredințate.** Pe parcursul derulării procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate de către structurile militare și civil-militare personalul acestora îndeplinește o gamă diversificată de sarcini. Evident nu toate sarcinile încredințate unui individ plac acestuia în egală măsură. Pe de altă parte, în orice grup uman, ce trăiește și acționează o perioadă de timp îndelungată în comun, sunt și sarcini mai puțin agreeate de membrii acestuia, dar care sunt absolut necesar de efectuat. Dacă distribuția acestora nu este echitabilă și echilibrat distribuită pe membrii grupului atunci poate să apară la unii indivizi o percepție negativă a sarcinilor ce decurg din misiunea încredințată.

7) **percepția socială negativă de către membrii structurilor militare și civil-militare a părților implicate în conflictul armat.** În criza sau conflictul armat de gestionat există invariabil doi sau mai mulți actori implicați. Comportamentul și atitudinile acestora față de normele și regulile impuse de către structurile militare și civil-militare ce gestionează respectivul conflict armat și față de membrii acestor structuri nu este întotdeauna cel așteptat. De aici, posibilitatea apariției și manifestării unei percepții sociale negative a personalului structurilor militare și civil-militare față de cei care le produc greutate în executarea mandatului încredințat. Instalarea unei astfel de percepții sociale poate avea efecte nedorite pentru cei vizați, ca de exemplu, neîncredere, retragerea ajutorului și sprijinului material și moral acordat membrilor actorilor conflictului armat.

8) **frecvența manifestării devianței comportamentale, simultan, la mai mulți membri ai structurilor militare și civil-militare angajate în gestionarea crizelor și conflictelor armate.** Devianța, ca formă de

comportament definit printr-o îndepărtare semnificativă de la normele sociale stabilitate pentru statutele sociale, poate să se manifeste nu numai la nivel individ, ci și la nivel grupal. Atât timp cât abaterile de la normele stabilite nu aduc atingere îndeplinirii misiunii încredințate ele pot fi acceptate. Dacă însă frecvența lor de apariție și manifestare crește, pe de o parte, și numărul celor ce au un astfel de comportament crește, atunci se impune luarea unor măsuri de revenire la normalitate de către șefii structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize și conflicte armate.

Tabelul B

Indicatori psihologici ai eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de structuri militare și civil-militare (la nivel de individ)

Nr.crt.	Indicatori	Scala de evaluare	Punctaj
1.	Numărul persoanelor ce se declară stesate permanent	Nicio persoană	10
		1-5 persoane	5
		Mai mult de 5 persoane	1
2	Numărul persoanelor ce se declară stesate ocazional	1-5 persoane	10
		6-10 persoane	5
		Mai mult de 10 persoane	1
3	Numărul persoanelor cu comportament deviant permanent	Nicio persoană	10
		1-5 persoane	5
		Mai mult de 5 persoane	1
4	Numărul persoanelor cu comportament deviant ocazional	1-5 persoane	10
		6-10 persoane	5
		Mai mult de 10 persoane	1
5	Numărul persoanelor ce declară că le este frică pe timpul executării sarcinilor încredințate	1 -5 persoane	10
		6-10 persoane	5
		Mai mult de 10 persoane	1
6	Numărul persoanelor ce se simt frustrate pe timpul derulării misiunii la care iau parte	1-5 persoane	10
		6-10 persoane	5
		Mai mult de 10 persoane	1
7	Numărul persoanelor ce sunt	1-5 persoane	10

	nemulțumite că trebuie să execute anumite sarcini	6-10 persoane	5
		Mai mult de 10 persoane	1
8	Numărul persoanelor ce declară că nu au încredere în sine, ori în ceilalți sau în șefi	1-5 persoane	10
		6-10 persoane	5
		Mai mult de 10 persoane	1
9	Numărul persoanelor ce au avut tentative de suicid pe timpul executării misiunii	Nicio persoană	10
		1-3 persoane	5
		Mai mult de 3 persoane	1
10	Numărul persoanelor ce acuză stări de depresie pe timpul executării misiunilor încredințate	1-3 persoane	10
		4-6 persoane	5
		Mai mult de 6 persoane	1
11	Numărul persoanelor ce acuză stări de anxietate pe timpul îndeplinirii unor sarcini dificile	1-3 persoane	10
		4-6 persoane	5
		Mai mult de 6 persoane	1
12	Numărul persoanelor ce declară că au suferit un șoc psihic pe timpul executării misiunii încredințate	Nicio persoană	10
		1-3 persoane	5
		Mai mult de 3 persoane	1

Tabelul C
Criterii (indicatori) psihologice ale eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de structuri militare și civil-militare (la nivel de grup)

Nr.crt.	Indicatori	Scala de evaluare	Punctaj
1	Frecvența manifestărilor de panică/săptămână	nicio manifestare de panică	10
		o tentativă de manifestare a panicii	5
		mai mult de o manifestare de panică	1
2	Frecvența scăderii nivelului	nicio manifestare	10

	coeziunii grupale/săptămână	1-2 manifestări	5
		mai mult de 2 manifestări	1
3	Numărul de conflicte interpersonale în sânul structurilor militare și civil-militare	1-2 conflicte interpersonale	10
		3-5 conflicte interpersonale	5
		mai mult de 5 conflicte interpersonale	1
4	Frecvența manifestării neîncrederii unor membri ai structurilor militare și civil-militare în grup ori în șefi pe timpul îndeplinirii misiunii	o singură dată	10
		2-3 ori	5
		mai mult de 3 ori	1
5	Percepția socială negativă de către membrii structurilor militare și civil-militare a populației din zonă	cel mult o dată	10
		2-4 ori	5
		mai mult de 4 ori	1
6	Percepția socială negativă a misiunii încredințate de către membrii structurilor militare și civil-militare	niciodată	10
		1-2 ori	5
		mai mult de 2 ori	1
7	Percepția socială negativă a părților implicate în conflictul armat de către membrii structurilor militare și civil-militare	cel mult o dată	10
		1-3 ori	5
		mai mult de 3 ori	1
8	Frecvența manifestării devianței comportamentale, simultan, la mai mulți membri ai structurilor militare și civil-militare	cel mult o dată	10
		1-3 ori	5
		mai mult de 3 ori	1

Concluzii

Evaluarea eficienței din perspectiva criteriilor psihologice propuse reprezintă, desigur, o variantă de lucru. Este evident că printr-o aplicare

experimentală îndelungată criteriile propuse pot fi completate cu altele ce se vor dovedi necesare evaluării eficienței.

Distincția individual și grupal se impune dacă se dorește o analiză pertinentă a impactului elementelor de ordin psihologic asupra evaluării eficienței unei activități umane în condiții deosebite. Aceasta întrucât individul este un actor omniprezent în derularea oricărei activități umane instituționalizate sau informale, atât ca persoană, cât și ca membru al unui grup uman. Calitatea de membru al unui grup strict formalizat este definitorie pentru orice persoană ce face parte dintr-o structură militară și civil-militară chemată să gestioneze crize și conflicte armate, într-un mediu diferit de cel din care provine membrii săi. Condițiile diverse în care astfel de structuri trebuie să acționeze pentru îndeplinirea misiunii încredințate pune la „încercare” atât calitățile psihice ale indivizilor ce le compun, cât și proprietățile fundamentale ale lor, în calitate de grupuri umane. Practic, unele manifestări individuale - frica, teama, devianța comportamentală, de exemplu -, care pot afecta semnificativ eficiența gestionării crizelor și conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare, într-un sens sau altul, pot fi atât cauza, cât și efectul unor fenomene psihologice de grup. De aceea, s-a propus analiza atât a indicatorilor psihologici individuali, cât și de grup, ce definesc criteriile psihologice ale eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare.

4.2.2. Criterii umanitare

a. Considerații preliminare

Dimensiunea umanitară a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate se impune a fi abordată din perspectiva respectării ad literam și întotdeauna a următoarelor principii și valori de referință: *neutralitate, imparțialitate și legitimitate*. La aceste principii se adaugă valori individuale cum sunt: profesionalismul, încrederea, solidaritatea, obiectivitatea, onestitatea.

Neutralitatea semnifică faptul că membrii structurilor militare și civil-militare nu trebuie să țină partea unuia sau a altuia dintre actorii implicați în criza/conflictul armat gestionat. Aceasta impune ca personalul structurilor militare și civil-militare să nu se angajeze niciodată în controverse de ordin politic, religios, etnic sau ideologic cu populația din zonă sau cu cei care sunt părți ale conflictului armat. Această neutralitate nu poate fi considerată ca un sfârșit în sine, ci ca un mijloc de a ajunge cu bine la finalul dorit. Este vorba ca personalul structurilor militare și civil-militare să câștige încrederea protagoniștilor crizei/conflictului armat, ceea ce-i va

permite să-și îndeplinească integral misiunea încredințată. De fapt, nicio legătură nu trebuie să se facă între motivul crizei/conflictului și natura misiunii pe care o îndeplinesc structurile militare și civil-militare în zona respectivă.

Imparțialitatea înseamnă că îndeplinirea sarcinilor ce rezultă din misiunea încredințată personalului structurilor militare și civil-militare în procesul gestionării crizei sau conflictului armat nu trebuie să fie condiționată de rasa, naționalitatea, religia, opiniile politice sau de orice alt criteriu analog. Urgența, natura, finanțele sau importanța îndeplinirii misiunii încredințate nu trebuie să depindă decât de elemente de referință obiective așa cum rezultă din mandatul încredințat structurii militare și civil-militare odată cu misiunea de executat. Dacă circumstanțele o justifică, acest demers poate fi efectuat, într-un conflict armat, de exemplu, din unghiuri diferite de abordare. Bineînțeles, atunci când propria securitate este în pericol, ca urmare a acțiunilor ostile ale unora dintre actorii conflictului armat, personalul structurilor militare și civil-militare pot să acționeze potrivit normelor dreptului internațional umanitar.

Legitimitatea constă în derularea tuturor activităților impuse de executarea de către structurile militare și civil-militare a misiunii încredințate potrivit legislației internaționale în materie de drept umanitar - de la diferitele convenții la protocoalele adiționale în materie de conflict armat adoptate de organismele comunității internaționale. Orice exces de zel atât al personalului structurilor militare și civil-militare, cât și al actorilor conflictului armat, fie într-un sens, fie în altul, se cere respins cu fermitate.

Practic, orice structură militară și civil-militară participă la gestionarea unei crize/ conflict armat în baza unui mandat încredințat de ONU, UE sau OSCE. La rândul său, acest mandat este elaborat pe baza normelor dreptului internațional umanitar, a altor acte normative ce emană de la organismele de specialitate ale comunității internaționale, de la ONU, în principal.

b. Principalele criterii umanitare de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate

Desigur, se pot imagina și propune o multitudine de criterii umanitare de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare. Dar, după opinia noastră, cele mai semnificative par a fi următoarele:

1) **atitudinea personalului¹⁹ față de garantarea, asigurarea și respectarea drepturilor generale ale omului persoanelor din zona de responsabilitate a structurilor militare și civil-militare abilitate să gestioneze criza/conflictul armat.** Poziția membrilor structurilor militare și civil-militare față de drepturile generale ale omului poate fi fie pozitivă, adică de acceptare, de susținere, promovare și apărare a lor, fie una opusă, negativă. În adoptarea unui tip anume de atitudine față de garantarea drepturilor generale ale omului populației din zona de conflict dar și a părților implicate contează foarte mult cultura, nivelul de instrucție (studiile), religia, naționalitatea personalului structurilor militare și civil-militare dar și cunoașterea de către acesta a tradițiilor, culturii, obiceiurilor, mentalităților, valorilor fundamentale ale populației din zona de conflict. Un rol important, de asemenea, poate să-l joace experiența anterioară a personalului structurilor militare și civil-militare în materie de gestionare a crizelor/conflictelor armate.

2) **apărarea de către personal a drepturilor generale ale omului referitor la populația din zonă.** În strictă conformitate cu principiile și valorile anterior enunțate membrii structurilor militare și civil-militare pe durata întregului proces de gestionare a crizelor și conflictelor armate au grijă ca drepturile generale ale omului în sânul populației din zona lor de responsabilitate să fie respectate în permanență, fără discriminare și în totalitate. De aceea, conduita lor atentă față de populația din zona de responsabilitate poate fi un început pentru reconstrucția respectivei societăți de după conflict.

3) **respectarea prevederilor tuturor documentelor de drept internațional umanitar referitoare la conflictul armat de către întregul personal.** Normele dreptului internațional umanitar sunt numeroase. Ele au fost transpuse în diverse documente de-a lungul timpului, începând cu Convenția de la Geneva privind serviciul medical în campanie, semnată în anul 1864 și terminând cu Convenția de la Geneva cu privire la armele chimice, semnată în anul 1993. Respectarea prevederilor acestor documente presupune, mai întâi, cunoașterea lor de către personalul structurilor militare și civil-militare ce gestionează crizele și conflictele armate și, apoi, de transpunerea lor în viață, în orice împrejurare.

4) **relaționarea personalului cu populația din zonă, cu părțile implicate în criză/conflict.** Este evident că derularea procesului de gestionare a crizei sau conflictului armat de către structurile militare și civil-militare presupune în mod necesar ca personalul acestora din urmă să intre în relații cu populația din zonă, precum și cu actorii conflictului

¹⁹ Este vorba de personalul structurilor militare și civil-militare implicate în gestionarea crizelor și conflictelor armate (N.A.)

armat/crizei respective. De regulă, pentru a nu impieta asupra succesului misiunii relațiile stabilite între personalul structurilor militare și civil-militare trebuie să fie, pe cât posibil, într-un cadru oficial și pe baza normelor și regulilor unanim recunoscute și acceptate ale dreptului internațional umanitar. Desigur, se cer respectate toate normele, cutumele și valorilor specifice populației din zona de responsabilitate de personalul structurilor militare și civil-militare dacă se vrea stabilirea unor relații adecvate scopului pentru care se îndeplinește misiunea încredințată cu populația și actorii conflictului armat.

5) **acceptarea de către personal a părților implicate în conflictul armat ca parteneri de dialog.** În conformitate cu principiile neutralității, imparțialității și legitimității personalul structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize/ conflicte armate sunt obligați să accepte pe toți cei care au rolul de actori în calitate de parteneri de dialog pentru soluționarea eficientă a misiunilor încredințate. Inițierea și derularea unui dialog cu actorii implicați în conflictul armat și cu populația din zonă de către cei ce gestionează evenimentul – criza sau conflictul armat din zonă – sunt absolut necesare dacă se dorește ca misiunea încredințată să aibă rezultatul scontat. Fără dialog nu se pot cunoaște interesele, aspirațiile, motivele, dorințele, idealurile și nevoile celor ce „alimentează” criza/conflictul armat. Iar fără cunoașterea acestora nu se poate îndeplini integral mandatul încredințat structurilor militare și civil-militare ce gestionează conflictul armat. Altfel spus, nu există o bază de pornire a procesului de soluționare a crizei/conflictului armat.

6) **acordarea de ajutor umanitar punctual populației din zonă aflată în nevoie.** Este posibil ca pe timpul misiunii personalul structurilor militare și civil-militare să constate că unii membrii ai populației din zonă au unele nevoi urgente - asistență medicală, medicamente, transportul unor oameni la spital etc. Satisfacerea acestor nevoi de ajutor umanitar de către structurile militare și civil-militare poate mări șansele de soluționare a crizei/conflictului armat prin atragerea respectului și susținerii morale ale comunității umane din zonă.

7) **colaborarea cu ONG-urile ce acordă ajutor umanitar populației din zonă.** În mod normal, populația dintr-o zonă aflată în conflict armat este ajutată umanitar de diferite ONG-uri. Pentru că ONG-urile își desfășoară activitatea într-un spațiu relativ ostil și plin de necunoscute acestea sunt „obligate” să colaboreze cu structurile militare și civil-militare angajate în gestionarea conflictului armat. De aceea, pentru a-și desfășura activitatea în deplină securitate aceste organizații fac apel la sprijinul calificat al structurilor militare și civil-militare ce gestionează criza/conflictul armat.

8) *acordarea de sprijin concret ONG-urilor umanitare pentru a-și putea îndeplini sarcinile asumate la timp și în totalitate.* ONG-urile umanitare, de multe ori, pentru a-și duce la bun sfârșit responsabilitățile asumate într-o zonă de conflict, apelează la structurile militare și civil-militare angajate în gestionarea crizei sau conflictului armat. Acest sprijin poate consta în asigurarea: protecției bunurilor transportate de ONG-uri, unor mijloace de transport și a altor servicii necesare.

c. Modul de folosire a criteriilor umanitare pentru a efectua evaluarea gestionării crizelor și conflictelor armate

Datele cerute de utilizarea criteriilor umanitare de evaluare a eficienței gestionării crizelor sau conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare se pot obține prin diferite metode. Printre acestea se pot afla următoarele: *observația științifică; ancheta sociologică* realizată prin tehnicile chestionarului și interviului; *analiza documentelor* ce relatează maniera în care s-a derulat misiunea de gestionare a crizei/ conflictului armat.

Pentru a evalua eficiența gestionării crizelor și conflictelor armate de către structuri militare și civil-militare, din perspectivă umanitară, se procedează astfel:

- se culeg informațiile necesare despre maniera de gestionare a crizei/conflictului armat, din perspectivă umanitară, prin metodele amintite anterior;
- se aplică criteriile conform tabelului D;
- se calculează media aritmetică a punctelor acordate fiecărui criteriu;
- valoarea astfel obținută se compară cu grila următoare:

1) **gestionare eficientă** = 6-10 puncte. *Gestionarea eficientă* semnifică atingerea scopului și a obiectivelor propuse cu costuri raționale umane, materiale, financiare.

2) **gestionare eficace** = 2-5 puncte. *Gestionarea eficace* înseamnă atingerea scopului și obiectivelor propuse, indiferent de costuri.

3) **gestionare neeficientă** = 1 punct. *Gestionarea neeficientă* se traduce prin nerealizarea scopului și obiectivelor propuse, cu toate că s-au făcut eforturi umane, cheltuieli financiare și consum de materiale pentru aceasta.

Rezultatul comparării mediei aritmetice cu grila de mai sus dă tipul de gestionare a crizelor și conflictelor armate de către structurile militare și civil-militare cărora li se încredințează astfel de misiuni.

Tabelul D

Criterii umanitare ale eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate de structuri militare și civil-militare

Nr.crt.	Criteriul	Scala de evaluare	Punctaj
1.	Atitudinea personalului față de garantarea, asigurarea și respectarea drepturilor generale ale omului persoanelor din zona de responsabilitate	permanent o atitudine pozitivă	10
		selectiv o atitudine pozitivă	5
		întotdeauna o atitudine negativă	1
2	Apărarea de către personal a drepturilor generale ale omului referitor la populația din zonă	în toate situațiile și pentru întreaga populație	10
		de cele mai multe ori	5
		când este posibil	1
3	Respectarea prevederilor tuturor documentelor de drept internațional umanitar referitoare la conflictul armat de către întregul personal	întotdeauna	10
		de cele mai multe ori	5
		când este posibil	1
4	Relaționarea oficială a personalului cu populația din zonă, cu părțile implicate în criză/conflict	întotdeauna și potrivit normelor de drept internațional umanitar (DIU)	10
		de cele mai multe ori și potrivit normelor DIU	5
		de câte ori este posibil și potrivit normelor DIU	1
5	Acceptarea de către personal a părților implicate în conflictul armat ca parteneri de dialog	întotdeauna toți actorii conflictului	10
		de cele mai multe ori toți actorii conflictului	5

		de câte ori este posibil toți actorii conflictului	1
6	Acordarea de ajutor umanitar punctual populației din zonă aflată în nevoie	ori de câte ori sunt solicitați	10
		de cele mai multe ori	5
		uneori	1
7	Colaborarea cu ONG-urile ce acordă ajutor umanitar populației din zonă	întotdeauna	10
		de cele mai multe ori	5
		uneori	1
8	Acordarea de sprijin concret ONG-urilor umanitare pentru a-și putea îndeplini sarcinile asumate la timp și în totalitate	întotdeauna	10
		de cele mai multe ori	5
		uneori	1

CAPITOLUL 5 CRITERII JURIDICE

Tipologia crizelor (simple, complexe sau combinate) reclamă un mod diferit de intervenție pentru fiecare caz. Astfel, pot fi crize generate de factori interni, precum managementul defectuos – **transgresiuni**, crize care au cauze involuntare în interiorul zonei - **incidente** sau crize externe, ce au cauzele în afara organizației, **accidente** – când zona este afectată involuntar, ca urmare a unor fenomene naturale, calamități etc. și **agresiuni** având cauze intenționate externe (atacuri intenționate) și fac, de obicei, subiectul gestionării datorită imposibilității de premeditare a factorilor exogeni comparativ cu cei endogeni ce pot fi preveniți prin măsuri interne de securitate sau siguranță.

5.1. Domenii ale criteriilor juridice

Criteriile juridice pe baza cărora se face evaluarea eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate sunt stabilite, în principal, în funcție de tipul de criză întâlnită, modul și zona de manifestare și gradul de surprindere, și pot fi împărțite astfel:

- 1) **După arealul de impact:**
  - legislație și organisme legislative și legiferative naționale;
  - legislație și organisme juridice internaționale (regionale: europene, asiatic, ale ONU; globale etc.)
- 2) **După organismul de la care provin instrumentele juridice de gestionare a crizelor și conflictelor armate:**
  - ONU;
  - OSCE;
  - UE;
  - CE;
  - NATO etc.
- 3) **După subiecții de drept:**
  - Subiecți de drept public (statele, organizații nonstatale);
  - Subiecți de drept privat:

- personal combatant (al structurilor militare implicate în gestionarea crizei);
- personal necombatant (civili ai populației gazdă, personal al organismelor de intervenție umanitară, reprezentanți ai mass-media etc.);
- forțe paramilitare (grupări teroriste, organizații extremiste etc.).

4) după momentul de activare al instrumentelor juridice:

- pe timpul conflictului (operaționale);
- postconflict (pentru instaurarea păcii și democrației în zone, judecarea vinovaților).

5) după modul de implementare al instrumentelor juridice:

- administrative;
- penale;
- procesual-penale (în instanță pentru judecarea criminalilor de război, în principal);
- financiare (de acordare a unor fonduri pentru ajutorare, subvenții pentru statele trecute prin criză, sistarea resurselor organizațiilor criminale etc.);
- bancare (politici de redresare financiară, de stopare a fluxurilor bancare teroriste etc.);
- internaționale publice (toate cele menționate mai sus, dar la nivel internațional).

6) după forma instrumentelor juridice:

- criteriul calitativ: creșterea calității sistemului juridic pe ansamblu;
- criteriul cantitativ: număr de acte normative emise în perioada de timp.

7) după gradul de previziune a crizei:

- crize bruște;
- crize inerente;
- crize auto-provocate.

Criteriile juridice se pot constitui în instrumentele care combat areale ale factorilor de criză:

- legislație anti-teroristă, contra-teroristă;
- legislație împotriva crimei organizate (trafic de droguri, persoane, armament; falsificare de bani, fraudă, rețele criminale);
- legislație cu privire la respectarea drepturilor omului;
- legislația umanitară;

- legislația conflictului armat (cu privire la combatanți, necombatanți, arme permise și interzise, convenții etc.);
- legislația penală;
- legislația anticorupție;
- legislația cu privire la proprietatea publică și privată;
- legislația mediului înconjurător

5.2. Criterii juridice de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate

Printre criteriile juridice de evaluare a eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate pot fi situate și următoarele:

1) performanța actului juridic ce se reliefează prin:

- scăderea numărului de acte de violență (atacuri, acte teroriste etc.);
- micșorarea numărului tipurilor de acțiuni agresive;
- scăderea intensității conflictuale;
- scăderea efectelor negative ale conflictului;
- scăderea ratei criminalității;
- scăderea numărului traficantilor;
- scăderea numărului organizațiilor criminale;
- scăderea numărului armelor aflate în posesia populației;
- scăderea numărului fratricidelor;
- scăderea ratei infrațiunii;
- scăderea infraționalității juvenile;
- scăderea densității rețelelor teroriste pe un teritoriu etc.
- creșterea numărului de acte juridice în scopul relansării zonei aflate în criză;
- diminuarea cazurilor de încălcare a drepturilor omului;
- diminuarea cazurilor de încălcare a drepturilor minorităților de orice tip.

2) **densitatea actelor juridice** de stabilizare și democratizare a arealului crizei este un alt criteriu de luat în seamă la stabilirea eficienței.

3) **creșterea numărului instituțiilor juridice** pentru a oferi instrumente mai eficiente pentru gestionarea crizelor și conflictelor armate (Ex. înființarea de tribunale de război nepermanente în situația postconflict).

4) **credibilitatea legislației și a noului aparat legislativ constituit postcriză.**

5) **suplimentarea personalului de specialitate juridică** pentru a crește eficiența organismelor internaționale și pentru implementarea mai rapidă a instrumentelor juridice criză și posteriză.

6) **legitimitatea operațiilor** la intervenția în situația de criză (cu mandat ONU, OSCE sau fără).

7) **proporția structurilor abilitate** în intervenția în criză sau conflict (pe cazuri).

8) **implementarea „lecțiilor învățate”**, adaptarea legislației la situațiile experimentate în teatre și luarea în calcul a noilor factori și indicatori astfel surveniți.

9) **gradul de standardizare** al legislației interne pe teritoriul națiunii-gazdă al crizei cu legislația internațională.

10) **nivelul de operativitate al instrumentelor juridice** adoptate pe timpul și după criză.

11) **gradul de compatibilitate** al setului legislativ nou adoptat în teritoriul aflat în criză, comparativ cu situația dinaintea adoptării acestuia.

12) **scăderea ponderii actelor criminale**, ca urmare a adoptărilor legislative la criză sau conflict armat.

13) **scăderea numărului organizațiilor teroriste, criminale**, ca urmare a scoaterii acestora în afara legii prin măsuri adoptate în perioada crizei sau conflictului armat.

14) **numărul criminalilor de război judecați** de curțile penale internaționale.

15) **reducerea tranzacțiilor economiei subterane**, ca urmare a înăsprii legislației la criză sau conflict armat.

16) **vizibilitatea legislativă** crescută în zona crizei sau conflictului prin medierea și înlesnirea accesului populației la legile noi.

17) **tipul de sistem social** democrat sau autoritar constituit în urma aplicării strategiilor și tacticilor de gestionare al crizelor și conflictelor armate.

18) **tipul de contract social** stabilit în urma activității de gestionare a crizei.

19) **forma de proprietate ce prevalează.**

20) **tipul de sistem juridic** configurat pe baza analizei de sistem a juridicului ca dimensiune inalienabilă a existenței umane, ca parte componentă a realității sociale.

21) **forța juridică a actelor normative emise.**

22) **gradul de eliminare a actelor juridice perimate și asigurarea concordanței între ele.**

23) **arie de aplicabilitate** (norme interne sau internaționale; pe ramuri de drept, public sau privat, subramuri ale dreptului etc.).

24) **efectele actului juridic.**

25) **exercitarea competențelor** (funcții, puteri, competențe) atribuite de normele de drept.

26) **redarea dinamismului realității politice, sociale, economice, culturale.**

27) **concordanța între soluțiile juridice și valorile morale ale societății.**

28) **respectarea principiului libertății exercițiului corect** al instrumentului legislativ.

29) **motivarea emiterii actelor legislative** cu prevederea impactului asupra vieții social-economice a arealului de aplicare.

30) **gradul de respectare a obligațiilor internaționale** de către statele implicate în conflict.

31) **promovarea standardelor de viață minimă la nivel global** prin politici în favoarea săracilor (asigurarea unui venit minim garantat, accesul la proprietate asupra terenurilor și productivitate).

32) **protecția tuturilor civililor ce trăiesc în zona de conflict armat.**

33) **protejarea tuturilor refugiaților.**

34) **securitatea personalului împotriva violențelor civile și amenințărilor.**

35) **stabilirea unor fonduri de tranziție pentru securitatea umană în situații postconflict.**

36) **protejarea civililor împotriva proliferării armelor.**

37) **promovarea condițiilor de comerț legale și a practicilor de piață în favoarea celor săraci.**

38) **securitatea legală și existența unui sistem legal funcțional.**

39) **securitatea mediului înconjurător** (accesul la surse de apă potabilă, aer curat și teren degradat).

40) **claritate asupra drepturilor la identitate și libertate culturală** într-o lume diversificată (afirmarea identității cu respectarea libertății indivizilor de a avea mai multe identități și de a se asocia).

41) **promovarea democrației, drepturilor omului și buna guvernare.**

42) **interzicerea accesului populației la arme ușoare, materiale explozive, muniție etc.**

43) **scăderea tendințelor xenofobe, rasismului și antisemitismului.**

44) **pedepsirea abuzurilor sexuale împotriva femeilor și copiilor pe timpul și după terminarea conflictelor armate.**

45) **prevenirea actelor teroriste prin legislație în domeniu.**

46) îmbunătățirea controlului asupra armelor convenționale.

Evaluarea eficienței gestionării crizelor și conflictelor armate constă în aprecierea a ceea ce s-a realizat, explicarea modului în care au fost obținute rezultatele și planificarea mai bună a activităților viitoare. Instrumentul legislativ este folosit prin caracterul său coercitiv de limitare a conduitei, care implică respectarea normelor juridice atât de către titularii de drept cât și de ceilalți.

Normele de drept internațional au semnificație dublă: ca scop, ele formează baza juridică pentru o administrare corectă a relațiilor internaționale și, totodată, sunt un mijloc, un instrument de realizare a politicii externe a statelor.

Prevederile care includ elemente de conceliere obligatorie și rezolvare a diferendelor sunt potențial «piatra de temelie» în evitarea conflictelor dacă vor fi aplicate cu succes și regulat. Dreptul internațional are menirea să servească ca bază juridică și instrument în prevenirea și gestionarea conflictelor armate.

Metodele sunt tehnici de cercetare folosite pentru evaluarea gestionării crizelor și conflictelor armate pe criterii juridice pot fi:

- **cea comparativă**, ce poate fi aplicată distinct calitativ sau cantitativ astfel:
  - evaluarea situației crizei înainte de aplicarea criteriului juridic și după aplicare și comparația evoluției fenomenului în indicatorii deja stabiliți;
  - compararea evoluției a două sau mai multor crize la aplicarea aceluiași instrumente juridice.
- **observarea sistematică (calitativă sau cantitativă)**, a evoluției indicatorilor după criterii juridice (Ex. Nivelul criminalității pe parcursul întregii crize după criteriul „numărul criminalilor de război judecați”).
- **măsurarea:**
  - atingerii scopurilor propuse prin mandatul de intervenție al structurii militare sau civil-militare în gestionarea crizei sau conflictului armat – tipul de proces birocratic;
  - număr de vieți salvate prin intervenție – abordare a dreptului umanitar;
  - durata până la încetarea focului odată intervenit în arealul de conflict;
  - vulnerabilitățile conflictuale îndepărtate prin intervenție – abordare de rezolvare a problemei.

- **mixtă**, în care sunt aplicate atât tehnici cantitative, cât și calitative. Considerăm că aceasta este metoda cea mai potrivită de evaluare, pentru că:

- cuvintele și pozele pot fi folosite să explice cifrele;
- cifrele pot fi folosite pentru a da precizie cuvintelor și pozelor;
- cercetătorul poate genera și testa o teorie mai solidă;
- se poate răspunde unei arii mai largi de întrebări;
- cercetătorul poate folosi punctele tari ale unei metode (cantitative sau calitative) pentru compensarea celeilalte;
- se aduc argumente mai solide la concluzii prin convergența și coroborarea evidențelor;
- metodele calitative și cantitative folosite împreună pot produce înțelegerea mai completă necesară pentru bazele teoretice și practice.

CAPITOLUL 6

CRITERII NAȚIONALE ALE ȚĂRII-GAZDĂ

În gestionarea crizelor și conflictelor armate, un rol cu totul deosebit îl are țara-gazdă. De regulă, crizele și conflictele se rezolvă de către fiecare țară în parte. Totuși, datorită extinderii componente internaționale în arhitectura mediului de securitate, a crescut semnificativ gradul de cooperare internațională în cadrul procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate. La ora actuală, niciun stat din lume, nici chiar Statele Unite ale Americii, nu-și poate asigura securitatea de unul singur. Pusă în imposibilitatea de a-și rezolva de una singură problemele de securitate, conducerea legitimă este nevoită să apeleze la ajutorul comunității internaționale. În aceste condiții, este necesară stabilirea unor criterii ce se ce puse în aplicare atât de țara-gazdă, cât și de forța de intervenție și sprijin.

6.1. Criterii naționale

- suplețea forței (nr. de militari / misiune);
- capabilități comune (contribuția națională) – efective naționale din totalul de efective ale misiunii;
- volumul asistenței financiare naționale (partea finanțată de statul membru UE);
- nivelul capacității de planificare operativă;
- capacitatea de acțiune în comun (calitatea cooperării) în teatru;
- capacități naționale de transport strategic în teatru;
- nivelul de standardizare și interoperabilitate al misiunilor naționale în teatru;
- eficiența cercetării strategice (a cooperării serviciilor de informații naționale cu celelalte servicii);
- rapiditatea desfășurării capacităților civile (personalului civil);
- coordonarea acțiunilor cu statele membre participante la misiune;

- coerența și rapiditatea răspunsurilor forțelor naționale la criză și conflict;
- nivelul de însușire a procedurilor de lucru;
- profesionalismul comenzii forței naționale;
- calitatea controlului politic al poliției și al celorlalte forțe naționale prezente în teatru;
- nivelul de competență profesională al militarilor și civililor din forța națională;
- nivelul capacităților operative și de gestiune;
- calitatea cooperării forțelor naționale cu Reprezentantul special al UE în BiH (EUSR), cu Misiunea de poliție a UE (MPUE) și delegația Comisiei Europene;
- sinergia structurilor (componenta militară, de poliție și cea economică);
- eficiența ajutorului dat Serviciului frontierei de stat și autorității însărcinate cu importurile indirecte pentru prevenirea accesului ilegal în țară al persoanelor și bunurilor, care favorizează contrabanda și dezvoltarea criminalității;
- număr de tensiuni și crize declanșate în timpul misiunii în teatru (condiție a stabilității durabile);
- nivelul controlului, inspecției și consultării structurilor administrative din teatru de către forțele naționale;
- numărul și eficiența programelor dezvoltate privind afacerile interne, ordinea publică, securitatea și cooperarea cu Serviciul frontierelor și Agenția Poliției de Stat (SIPA);
- asigurarea de către forțele de poliție naționale a viabilității financiare și a stabilității poliției locale;
- aportul național la dezvoltarea independenței poliției, la responsabilizarea acesteia în depolitizare, întărirea rolului directorilor și/sau comisarilor de poliție locali, sporirea transparenței;
- aportul național la dezvoltarea instituțiilor și a capacităților, cu accent pe gestiune, pe procedurile de recrutare și promoție locale, pe consolidarea agențiilor de stat (SBS și SIPA);
- aportul la garantarea întoarcerii refugiaților la locurile de baștină (nr. de refugiați întorși lunar);

- aportul la garantarea de alegeri libere, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
- număr de acțiuni pentru asigurarea protecției minorităților;
- număr de acțiuni de ajutor în reconcilierea etnică;
- eficiența misiunilor de supraveghere a embargoului;
- eficiența observatorilor internaționali;
- număr de infractori reținuți anual;
- număr de polițiști bosniaci formați de forțele de poliție naționale și eficiența acțiunilor lor;
- număr de intervenții ale forțelor naționale pentru restabilirea ordinii publice în zonă;
- număr de misiuni de control al mulțimilor;
- număr de misiuni de escortare convoaie;
- număr de operațiuni speciale (arestare suspecți de crime de război, căutare armament, muniție, droguri, paza unor transporturi de materiale explozive și de valori etc.);
- număr de misiuni de protecție VIP;
- număr de misiuni de pază obiective;
- număr de misiuni de securizare a perimetrului exterior al închisorilor;
- număr de misiuni de pază obiective;
- număr misiuni de salvare și evacuare de sârbi;
- număr misiuni de asigurare a securității unor secții de poliție locale;
- număr de misiuni de aplanare a conflictelor stradale;
- număr de misiuni de depresurizare a unor instituții de stat încercuite de manifestații;
- număr de grupuri ce fac trafic de persoane anihilate;
- număr de programe dezvoltate de poliția națională din teatru pentru sprijinirea constituirii forțelor de poliție locale;
- număr de acțiuni de susținere a poliției locale în lupta împotriva crimei organizate;
- eficiența autorităților locale în a aplica prevederile Acordului de la Dayton și a Acordului de pace de la Paris;
- număr de rețele de crimă organizată distruse (de activități ilicite dejucate);
- număr de cazuri de corupție descoperite;

- număr de activități de legătură vizând creșterea cooperării cu poliția locală și alte instituții;
- număr de persoane reținute acuzate de crime de război;
- număr de operații de dezarmare efectuate;
- număr de zile de mediu sigur și securitate (liniște) în zonă, de la începerea misiunii forțelor naționale ;
- număr de forțe armate instruite ale statului respectiv;
- cantitatea de heroină confiscată;
- suprafața deminată;
- cantitatea de explozivi strânsă;
- cantitatea de grenade mână și mine adunată;
- cantitatea de muniții adunată;
- număr de arme ușoare deținute ilegal adunate.

6.2. Criterii ale țării-gazdă:

- evaluări periodice ale modului de îndeplinire a înțelegerilor privind HNS de către forțele ce acționează pe teritoriul țării-gazdă;
- calitatea planificării HNS și a colaborării pe timpul procesului de planificare HNS;
- mod de aplicare a planurilor de cooperare permanentă a forțelor armate cu autoritățile civile;
- mod de folosire de către forțele armate a capacităților specifice puse la dispoziție de țara-gazdă (facilități specifice, echipamente, materiale, servicii, alte elemente de infrastructură);
- legalitatea tranzacționării produselor și serviciilor țării-gazdă cu forțele armate din teatru;
- modul de funcționare a echipelor de legătură;
- elemente de încălcare a mandatului încredințat, a Regulilor de angajare a Forței Multinaționale și ale Procedurilor Operaționale Standardizate de către forțele care acționează în țara-gazdă, sesizate de către autoritățile acesteia din urmă;
- numărul și tipul de infracțiuni și contravenții comise de militarii forței din teatru pe timpul acțiunii în țara-gazdă;

- coerența activităților specifice reglementate prin acorduri bilaterale privind HNS și desfășurate de către forțele din teatru și țara-gazdă;
- modul cum forțele armate respectă prevederile actelor normative interne și legislația internațională, inclusiv legislația țării-gazdă cu privire la protecția mediului;
- modul de gestionare în comun de către armată și autorități a riscurilor; identificate în zonă și de îndeplinire a obiectivelor stabilite pentru a fi atinse împreună;
- calitatea conlucrării forțelor armate, autorității și populației din teatru în îndeplinirea misiunilor de descoperire a armamentului deținut ilegal, a drogurilor, rețelelor de contrabandă, trafic de persoane, muniții, explozivi, a persoanelor acuzate de crime de război etc.;
- aportul comun armată – populație la îndeplinirea misiunilor umanitare;
- calitatea colaborării armatei cu organele de decizie locale, cu agențiile guvernamentale sau private și cu organizațiile neguvernamentale din țara-gazdă;
- nivelul implicării forțelor armate în activitatea de negociere, conciliere și mediere a comunităților țării-gazdă;
- sprijinul dat de forțele armate administrației publice locale din țara-gazdă în reinstaurarea normalității în zonă;
- inițiativele concrete de ajutorare, de către forțele armate, a autorităților civile locale pentru ieșirea din criză;
- sprijinul dat de forțele armate pentru îmbunătățirea calității vieții populației din zona de acțiune;
- nivelul de cooperare a forțelor armate cu structurile politico-militare și de conducere militară din țara-gazdă;
- modul de folosire a facilităților țării-gazdă de către forțele operaționale;
- reușite ale procesului de externalizare a serviciilor specifice ale forțelor din teatru cu sprijinul organelor țării-gazdă;

- ajutorul dat țării-gazdă, de către forțele militare, la calamități naturale și dezastre;
- numărul de vieți civile salvate de forțele armate dislocate în țara-gazdă;
- calitatea sprijinului și îndrumării de către forțele armate ale țărilor trimițătoare a populației refugiate a țării-gazdă;
- calitatea cartuirii și hrănirii populației refugiate de către forțele armate din teatru;
- modul de folosire de către forțele armate a spațiilor de cartuire puse la dispoziție de către administrația publică locală;
- modul de folosire a personalului pus la dispoziția structurii logistice a forțelor țării trimițătoare de către administrația publică locală, ca urmare a cererilor adresate acesteia, pentru încărcarea-descărcarea materialelor în stațiile de încărcare și descărcare și la sursele de aprovizionare;
- eficiența acordării de către structurile specializate ale forțelor din teatru a asistenței medicale populației din țara-gazdă;
- aprecierea conlucrării forțelor armate cu autoritățile locale din țara-gazdă în executarea evacuării și mentenanței tehnicii militare, a evacuării răniților etc.;
- calitatea legăturilor populației locale cu forțele armate din bazele și raioanele de dispunere;
- calitatea conlucrării forțelor armate cu populația din zonă în operațiunile de deminare a raioanelor de dispunere și a itinerarelor de deplasare;
- modul de întreținere a depozitelor și a celorlalte elemente de infrastructură puse la dispoziția forțelor armate de către administrația publică locală (pentru armament, muniții, carburanți-lubrifianți, materiale de intențență, materiale tehnice etc.);
- conlucrarea forțelor armate cu autoritățile locale în îndeplinirea clauzelor contractelor cu furnizorii pentru aprovizionarea cu materii prime și materiale din zona de acțiune;
- aprecierea de către autoritățile administrative din zonă a calității lucrărilor efectuate de forțele armate pentru

- construirea, repararea și întreținerea căilor de comunicații;
- aprecierea făcută de autorități asupra calității conlucrării cu comanda forțelor din teatru în corectarea disfuncțiilor constatate în relația trupe – populație.

ÎNCHEIERE

Oamenii nu pot trăi fără crize, conflicte armate și războaie. Dar nici nu pot accepta, la infinit, crize violente, conflictul armat sau războiul, ca fenomen politic, economic, social și militar complex, care, o vreme, a distrus pentru a construi, și, de la o vreme, construiește pentru a distruge. În momentul de față, asistăm la o apropiere asimptotică dintre pace și război. Astăzi, aceste două extreme aproape că se ating, fără a se contopi, se amestecă în aceeași oală, se frământă în același creuzet, dezvoltând o mișcare browniană accelerată a particulelor care le compun, dar, deocamdată, fără să intre în reacție, fără să dea naștere la o a treia substanță, de sinteză, deși vorbim foarte mult azi de operații de menținere a păcii, adică de... război pentru pace și de pace susținută de război, adică de forțe militare. Faptul că forțele militare susțin sau impun pacea nu este o noutate. Așa a fost mereu. Numai că, astăzi, mult mai mult ca ieri, și, poate, mâine, infinit mai mult ca azi, forțele militare, chiar mai pregnant decât structurile politice care le generează și le susțin – state, alianțe, coaliții –, sunt cele mai fervente și mai puternice apărătoare ale păcii. Ele expertizează decidentul politic în legătură cu dezastrul războiului și, în aceeași măsură, cu dezastrul păcii hărțuite de conflicte armate haotice, dar tot ele suportă și consecințele, atunci când politicianul le-o spune franc, de la obraz: „Voi sunteți instrumente ale războiului, nu ale păcii! V-am creat pentru a duce războaie, nu pentru a menține pacea! De pace se ocupă alții!”. Prețul acestor cuvinte a fost plătit de armata americană în războaiele din Coreea și din Vietnam, este plătit de armata americană, de forțele NATO și de forțele coaliției în războaiele de... menținere a păcii din Afganistan și din Irak și chiar de militarii care se află în operațiile Althea, Concordia, Artemis etc., conduse de Uniunea Europeană în Balcanii de Vest și în Africa.

Aceasta este realitatea păcii și a războiului, azi, și ea nu poate și nu trebuie să fie eludată. Prețul păcii este, uneori, chiar mai mare decât cel al războiului, iar în viitor, va fi și mai mare, întrucât absolut toate sistemele, procesele și acțiunile se cer securizate. Civilizația modernă are nevoie de o securitate egală cu pătratul nodurilor de rețea care compun relațiile naționale, internaționale, economice, politice, culturale, sociale, informaționale și militare, oficiale și neoficiale, ale acestei lumi. Iar securitatea costă.

În afară de toate acestea – fundamentale pentru ontologia existenței umane –, să ne imaginăm cam ce ar însemna, azi, o pace globală eternă. Dispariția complexelor militare industriale, dispariția armatelor, dispariția forțelor de securitate, dispariția competiției. Or, poate exista lume fără competiție?

CONCLUZII

1. Criteriile reprezintă repere importante în organizarea sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate și, evident, în evaluarea calității și eficienței acestora. Ele nu sunt subiective și arbitrare, dar nici pe deplin obiective. Atât aspectele ce țin de subiectivitate, cât și cele ce definesc obiectivitatea, țin de cunoaștere. Or cunoașterea nu este și nu poate fi niciodată absolută. Totdeauna va exista un grad de relativitate și de subiectivitate în elaborarea criteriilor. Cu cât fenomenele și procesele ce țin de dinamica crizelor și conflictelor armate sunt mai bine cunoscute, cu atât criteriile de evaluare a acestora vor fi mai concludente și mai obiective.

2. Cercetarea științifică ar un rol esențial în identificarea, descrierea și formularea criteriilor. Ele nu se referă neapărat la scopurile și obiectivele procesului de gestionare, ci la valoarea și eficiența acestuia. De aceea, într-un anumit sens, ele sunt independente de conceptul politic și strategic, dar se constituie într-un sistem coerent pe care decidentul politic îl poate folosi și în evaluarea propriilor decizii cu privire la configurarea politică, economică, socială și militară a procesului de gestionare a crizelor și conflictelor de toate felurile și îndeosebi a celor armate.

3. Evident, evaluarea se face prin măsurare, apreciere și comparație. Măsurarea se face pe bază de indicatori, de valori, de rezultate, iar aprecierea presupune comparația cu un etalon sau cu alte rezultate. Evaluarea este, pe de o parte, o relație de feedback și, pe de altă parte, o funcție importantă a conducerii, a comenzii-controlului și trebuie să beneficieze de toate instrumentele necesare pentru ca ea să se efectueze cât mai corect. Aceste instrumente sunt:

- sistemele I2OSR;
- centrele de analiză și de prelucrare;
- institutele și centrele de cercetare științifică;
- comandamentele și structurile de conducere;
- sistemele de comunicații;
- infrastructurile C4I2OSR;
- operatorii.

4. Indiferent în ce domeniu, cum, când și de ce ar izbucni, crizele și conflictele au, în genere, etape și configurații asemănătoare, iar procesele de gestionare a acestora se mulează pe aceste etape. De aceea, evaluarea și cunoașterea procesului de gestionare a unei crize este, în același timp, și o componentă extrem de importantă și de concludentă, în evaluarea crizei respective.

BIBLIOGRAFIE

1. Alain, *Propos sur les pouvoirs*, France, Gallimard, 1998 (1985), 371
2. Allison, Graham T., Zelikov Ohilip, *Essence of decision*, New-York, Longman, 1999
3. Aron, Raymond, *Paix et guerre entre les nations*, Paris, Calman-Lévy, 2004
4. Herve Coutau-Begarie, *Tratat de strategie*, traducere, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006
5. Brecher Michael, Wilkenfeld Jonathan, *A Study of Crisis*, Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1997
6. Brecher, Michael, *Crisis in World Politics: Theory and Reality*, Oxford, Pergamon Press, 1993
7. Brzezinski, Zgbiniw, *Le grand échiquier*, France, Hachette, 2002
8. Cimbala, Stephen J., *Military Persuasion. Deterrence and Provocation in Crisis and War*, University Park, Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press, 1994
9. Coutau-Bégarie, Hervé, *Tratat de strategie*, vol.1, traducere din franceză, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006
10. Crozier, Huntington, Watanuki, (Michel J., Samuel P., Joji), *The crisis of Democracy, Report of the Governability of Democracies to the Trilateral Commission*, USA, New York University Press, 1975
11. Dobry, Michel, *Sociologie des crises politiques*, Paris, Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1992
12. Gilbert, Claude, *Le Pouvoir En Situation Extrême. Catastrophe et Politique*, Paris, L'Harmattan, 2003
13. Gilbert, Claude, (dir.) *Risques collectifs et situations de crise. Bilan et perspectives*, Paris, L'Harmattan, 2003
14. Le Bras, Hervé, *Essai de géométrie sociale*, France, Odile Jacob, 2000
15. Markus, L., *Catastrophes of economic equilibria, Proceedings and Symposia*, New-York, University of Wisconsin, New-York Academic Press, 1976

16. Ned Lebow, Richard, *Between Peace and War. The Nature of International Crisis*, Baltimore, The John Hopkins University Press, 1981
17. General dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Ediția a II-a, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2006
18. Gheorghe Văduva, *Războiul asimetric și noua filosofie a conflictualității armate*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2007
19. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, *Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist, războiul împotriva terorismului*, Editura AISM, București, 2002
20. Florin, Radu – *Crizele Europei*, Institutul de teorie sociala a Academiei Române, Bucuresti, 1992
21. Culda, Lucian – *Particularitati ale strategiilor de securitate nationala in conditiile sporirii posibilitatilor de manipulare informationala*, in „România in situatii limita”, Editura Licorna, Bucuresti, 1995
22. **Col. dr.** Mircea Cosma, Lt. col. Benoni Sfârlog, Lt. col. Alexandru Rizescu, *Dicționar de termeni specifici crizelor*, Sibiu, 2005
23. Col.ing. Vasilescu, Doru – *Evoluția și gestionarea crizelor*, Gândirea Militară Românească, nr.4/1998
24. Col.ing. Vasilescu, Doru, cpt. Ardeleanu, Cristian – *Terminologia N.A.T.O./U.E.O. privind gestionarea crizelor*, Gândirea Militară Românească, nr. 4/1998
25. Col.ing. Vasilescu Doru – *Aspecte ale activitatii de informatii in actiuni umanitare a pacii*, Gândirea Militară Românească, nr. 3/1997
26. W. Davis, Rees – *Arta managementului*, Editura Tehnică, București, 1996
27. Werner, Bauwens, Luc, Revchler – *Arta prevenirii conflictelor*, București, 1996
28. Amiral Liberis, Christos – *Strategia nationala si gestionarea crizelor*, Grecia, 1997
29. Col. Cosma, Mircea – *De la geopolitica la geostrategie*, Editura Academiei Fortelor Terestre, Sibiu, 1999
30. *Revue Internationale et strategique*, numerele din 2006
31. *Gândirea Militară Românească*, numerele din 2006-2007
32. *Monitor strategic*, numerele din 2006 și 2007
33. *Observatorul militar*, numerele din 2006 și 2007
34. *Impact strategic*, numerele din 2006-2007
35. *Revue internationale et stratégique*, numerele din 2006-2007
36. www.stratisc.org, *La revue strategique*, 2004-2005

**III. IDENTIFICAREA CARACTERISTICILOR DIFERITELOR TIPURI
DE CRIZE ȘI CONFLICTE ARMATE ȘI A ELEMENTELOR DE IMPACT
ASUPRA SECURITĂȚII SISTEMELOR ȘI ACȚIUNILOR MILITARE ȘI
CIVIL-MILITARE FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI
CONFLICTELOR ARMATE**

Coordonatori

**General prof. univ. dr. MIRCEA JUREȘAN
General de brigadă (r) dr. GHEORGHE VĂDUVA**

**Autori ai studiului: IDENTIFICAREA CARACTERISTICILOR DIFERITELOR
TIPURI DE CRIZE ȘI CONFLICTE ARMATE ȘI A ELEMENTELOR DE IMPACT
ASUPRA SECURITĂȚII SISTEMELOR ȘI ACȚIUNILOR MILITARE ȘI CIVIL-
MILITARE FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR
ARMATE**

39. General prof. univ. dr. MUREȘAN MIRCEA
40. General de brigadă (r) dr. CS I VĂDUVA GHEORGHE
41. Colonel (r) dr. CS I MOȘTOFLEI CONSTANTIN
42. Colonel (r) dr. CS I DOLGHIN NICOLAE
43. Colonel (r) dr. CS I ALEXANDRESCU GRIGORE
44. Colonel (r) dr. CS II PETRE DUȚU
45. Colonel (r) CS POPA VASILE
46. Cercetător științific dr. SARCINSCHI ALEXANDRA
47. Cercetător științific drd. BĂHNĂREANU CRISTIAN
48. Cercetător științific drd. DINU MIHAI
49. Locotenent-colonel dr. ENACHE DORU
50. Cercetător științific drd. RĂDUICĂ GEORGE
51. Cercetător științific drd. MĂLESCU SIMONA-VALENTINA
52. VLADU CORINA
53. CUCU IRINA
54. ATANASIU MIRELA
55. Căpitan RĂDUICĂ SORINA
56. Economist NICOLAE FLORINA
57. MIHAI DOINA

CAPITOLUL 1

PRINCIPII, METODOLOGII DE IDENTIFICARE

Crizele sunt un însoțitor permanent al societății omenesci, fac parte din această societate, se constituie în momente sau în etape ale evoluției acesteia. De cele mai multe ori, ele sunt evidente, întrucât sunt definite și identificate pe disfuncții economice, politice, sociale, informaționale și chiar militare și pe desfășurări haotice și, de regulă, neeficiente ale unor procese, activități și acțiuni. Evidența nu exclude însă necesitatea analizei fenomenului complex al crizei și conflictului.

1.1. Principii

Analiza fenomenului complex al crizelor și conflictelor armate nu se poate face la întâmplare. Chiar dacă, și aici, ca în oricare domeniu care presupune emiterea și verificarea de ipoteze, se poate efectua un proces de cercetare pentru a vedea ce se întâmplă, în principiu, analiza crizelor și conflictelor armate nu se face prin simulare, ci, mai ales, prin cercetarea și analiza a ceea ce există. Sunt prea numeroase și prea complexe crizele și conflictele armate, pentru a mai rămâne timp de simulări și de experimentări. Chiar dacă și aici, ca în oricare alt domeniu de activitate, pot fi elaborate modele, iar modelele se cer evaluate, testate, experimentate și, apoi, aplicate, realitatea este mult prea bogată și ea poate fi folosită cu maximă eficiență în analiza complexă și profundă a fenomenelor care se produc efectiv. Evident, acestea nu pot fi abordate și analizate oricum. Este nevoie de principii și de metodă. Principiile după care se identifică și se definesc crizele și conflictele, îndeosebi conflictele armate, nu sunt prea numeroase. Ele se extrag, de regulă, din experiența anterioară, din lecțiile învățate, din documentele oficiale, rapoartele, analizele, studiile și cercetările științifice, precum și din anumite componente ale memoriei colective, din ceea ce a acumulat omenirea de-a lungul secolelor și mileniilor.

Există principii generale, valabile oricând și oriunde, și principii identificate și formulate pentru o anumită activitate sau pentru un anumit gen de activități.

Este foarte important ca, înaintea fiecărei acțiuni, să fie identificate și formulate principiile care o definesc și o configurează și regulile ce se cer respectate.

Principiile nu sunt prea flexibile, dar, oricum, universul lor și sfera lor de cuprindere nu sunt nici închise, nici imuabile.

Printre principiile ce se cer respectate și aplicate în configurarea politicilor și strategiilor de identificare a caracteristicilor crizelor și conflictelor armate se situează și următoarele:

- unitatea;
- continuitatea;
- profunzimea;
- flexibilitatea;
- fermitatea;
- transparența;
- suficiența;
- autoreglarea.

Aceste principii sunt, în general, principii de abordare sistematică, coerentă și cu metodă a fenomenelor și proceselor ce se cer analizate. Sunt, deci, principii de analiză, dar și de sintetizare și chiar de acțiune și de reacție efective. Ele impun o conduită corectă, nepărtinitoare și responsabilă, întrucât se aplică în primul rând de către sistemele și în sistemele afectate de simptomul conflictualității și de cel al crizei. Înțelegerea exactă a situației înseamnă primul pas spre o posibilă soluție. Fără o astfel de înțelegere, șansa unei soluții de gestionare a crizei se micșorează simțitor.

1.1.1. Principiul unității

Principiul unității sau, în anumite coordonate, al integralității presupune abordarea unitară a fenomenelor și proceselor care generează, compun și influențează criza și conflictul armat, adică pe toată durata și pe întreaga lor arie de cuprindere, întregul nu corespunde totdeauna cu suma părților sale, de aceea, el trebuie analizat ca entitate, ca unitate cu multiple caracteristici care nu se găsesc și nu se regăsesc totdeauna în sistemul caracteristicilor părților. Principiul unității are cel puțin trei abordări esențiale:

- abordarea holistică;
- abordarea analitică;
- abordarea complexă.

Abordarea holistică ține de filosofia întregului, a entității ca entitate, cu determinările ei specifice și funcțiile ei interconectabile, care-i dau individualitate și calitatea de sistem sau de metasistem. Desigur, abordarea

holistică nu este suficientă, întrucât prezintă doar una dintre perspectivele cunoașterii sistemului și procesului – cea a integralității, a entității ca entitate, în conexiune cu alte entități – și nu și pe cea a complexității structurii și funcțiilor sale interioare, care, de fapt, îi dau forța și consistența necesare existenței și evoluției sale. Principalul neajuns al unei asemenea abordări, atunci când este unilaterală și exclusivistă, pare acela că „din cauza pădurii, nu se mai văd copacii.”

Acest neajuns poate a fi înlăturat printr-o *abordare complementară, analitică*, în primul rând *structuralistă* a proceselor și fenomenelor generatoare de crize și conflicte armate. O astfel de abordare prezintă realitățile interne ale fenomenelor și proceselor, dinamica și dialectica lor, legăturile structurale și funcționale, rețelele, nodurile de rețea, punctele forte, centrele vitale. Dar ea nu reușește să identifice și să evalueze relațiile inter-sisteme, procesualitatea fenomenelor ce duc efectiv la crize și conflicte.

Fără a neglija aceste tipuri de abordări – holistică și structuralistă (analitică) –, pe care le considerăm absolut necesare în cunoașterea detaliată, internă și externă, a fenomenelor și proceselor, considerăm că se impune și o *abordare complexă* a acestora, întrucât primele două, deși prezintă o descriere detaliată a structurii și funcțiilor sistemului, nu identifică, în măsură suficientă, nici punctele tari ale acestuia, nici vulnerabilitățile. Or, din perspectiva securității sistemelor și acțiunilor, în noua configurație politică și strategică a mediului de securitate, o abordare complexă pare o variantă cât se poate de consistentă.

Desigur, în fiecare caz în parte, trebuie definită complexitatea, întrucât, se știe, aceasta este transparentă la semnificație. Complexitatea cere acceptarea variabilității, a posibilității unor evoluții bruște, imprevizibile, cu efecte greu de calculat și de gestionat. În acest caz, este nevoie de o abordare diferențiată, variabilă și flexibilă a regulilor și modalităților de acțiune și de intervenție.

1.1.2. Principiul continuității

Continuitatea analizei este nu numai necesară, ci și obligatorie. Identificarea caracteristicilor unor fenomene atât de complexe, cum sunt cele generatoare de crize și conflicte armate, nu este nici simplă, nici la îndemână. De regulă, crizele sunt rezultate ale unor evoluții sau involuții ale sistemelor și proceselor ce țin de viața oamenilor, a comunităților, de activitatea întreprinderilor, instituțiilor politice, economice și sociale, a statelor, alianțelor, organizațiilor și organismelor internaționale. Pentru a

sesiza și stabili când aceste sisteme și procese intră în criză, este nevoie de analize consistente, pe termen lung, coerente și de foarte largă cuprindere.

Continuitatea se realizează prin:

- existența unor politici și strategii coerente de gestionare a crizelor și conflictelor armate;
- sisteme și structuri de analiză interconectate la rețele funcționale permanente și foarte bine securizate;
- identificarea și folosirea unor indicatori care pot fi urmăriți și evaluați;
- existența unor baze de date interoperabile;
- existența și folosirea unor metodologii adecvate.

Continuitatea nu este doar un act de voință, ci și o expresie a unor realități bine conturate și bine structurate, precum și a unei filosofii consistente în spațiul analizei crizelor și conflictelor.

1.1.3. Principiul profunzimii

Orice analiză – structurală, holistică sau complexă – trebuie să abordeze complex și complet fenomenele și procesele care fac obiectul acestora. Analiza se face atât pe orizontală, cât și pe verticală. Analiza orizontală vizează rețelele și interconexiunile, probabilitățile condiționate, determinările și înlăturirile.

Analiza pe orizontală este, de regulă, lineară. De aici nu rezultă că o astfel de analiză nu are în vedere anomaliile de rețea, efectele secundare, comportamentul sistemelor și interfețelor. Rezultă doar că o astfel de analiză este una de arie, de cuprindere a tuturor elementelor, structurilor și nodurilor de rețea.

Analiza orizontală este o analiză care nu abordează schimbările profunde, ci doar stările. De aceea, ea trebuie completată cu o analiză pe verticală, care are în vedere atât durata, cât și spațialitatea, îndeosebi variația acestora. Este vorba de o analiză tridimensională, specifică celui de al doilea nivel de abordare a proceselor și fenomenelor.

Deși este absolut necesară, nici aceasta nu este și nu poate fi suficientă, întrucât concluziile care se desprind de aici sunt parțiale, dar necesare. Fără ele, nu se poate ajunge la o cunoaștere reală a fenomenelor și proceselor. Oprirea la ele – cum se întâmplă adesea – este însă o mare greșeală. De aceea, deciziile care se iau, pe baza unor concluzii de acest tip, care nu pot fi decât parțiale și fractale, pot avea consecințe extrem de dureroase.

Din păcate, cu unele mici excepții, aproape toate intervențiile de până acum în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor armate au fost

efectuate pe baza unor decizii luate în urma unor concluzii parțiale, lipsite de profunzime și, deci, de consistență.

De aceea, tipurilor de analiză enunțate mai sus trebuie să li se adauge, ca un summum al acestora, analiza complexă, de mare profunzime.

1.1.4. Principiul flexibilității

Trecerea de la un tip de analiză la altul, modul de selectare și de evaluare a indicatorilor de stare și de dinamică, interpretarea și valorificarea rezultatelor, elaborarea deciziilor, actualizarea și corectarea acestora impun o anumită flexibilitate. Orice criză este dinamică și complexă. Chiar dacă, în linii generale, toate crizele urmează aceleași etape și au cam aceleași structuri, fiecare își are propria configurație, propria filosofie și o fizionomie variabilă, în funcție de foarte mulți factori. Lipsa de flexibilitate în procesul de analiză a crizelor și conflictelor, dar și în cel care presupune acțiunea directă și intervenția armată poate avea consecințe foarte grave.

Flexibilitatea presupune:

- înțelegerea fizionomiei și filosofiei duratei;
- acceptarea posibilității schimbării și transformării;
- înțelegerea sau măcar acceptarea comportamentului haotic al sistemelor și proceselor, mai ales în cadrul crizelor și conflictelor;
- sesizarea și analiza la timpul potrivit a variațiilor;
- atitudinea tolerantă;
- conexiunea inversă.

Flexibilitatea nu este cedare, toleranță exagerată, dorință de a fi în relații foarte bune cu toate părțile implicate în conflict. Ea este o necesitate a procesului de gestionare a crizei și conflictului, care constă în capacitatea de a înțelege la timp variațiile de stare și de dinamică, realitățile complexe, stările și tensiunile.

1.1.5. Principiul fermității

Principiul fermității se leagă strâns de cel al flexibilității. Acolo unde flexibilitatea încetează, trebuie să înceapă fermitatea. Fermitatea nu înseamnă rigiditate, ci constanță în respectarea și aplicarea principiilor și regulilor identificate, stabilite și acceptate, înlăturarea nesiguranței și incertitudinii sau acceptarea lor în limite raționale. A fi ferm, în procesul de identificare a caracteristicilor crizelor și conflictelor armate și ale politicilor și strategiilor de gestionare a acestora, presupune:

- a nu accepta jumătăți de măsură;
- a folosi toate pârghiile legale și legitime pentru cunoașterea profundă a fenomenului și procesului;
- a folosi toate mijloacele la dispoziție;
- a nu ieși din limitele legii, ale dreptului internațional, ale legitimității și realității;
- a respecta întocmai regulile și limitele angajării;
- a proteja viața, proprietatea, instituțiile, valorile și mediul;
- a gira și garanta stabilitatea.

Caracteristicile crizelor și conflictelor armate, deși sunt extrem de diferite, de complexe și chiar de complicate, cer, pentru a fi identificate și evaluate în mod corespunzător, persistență, consistență, realism, inteligență, flexibilitate, dar și foarte multă fermitate.

1.1.6. Principiul transparenței

În politicile și strategiile de identificare a caracteristicilor crizelor și conflictelor armate, principiul transparenței pare un principiu aglutinat și de împrumut.

În general, acțiunile prin care se identifică principalele caracteristici ale crizelor și conflictelor sunt, în general, specializate, destul de greoaie, de rigide și lipsite aproape de orice spectaculozitate. Ele nu prezintă interes nici pentru marele public, nici chiar pentru cei care le planifică și le efectuează.

Totuși, principiul transparenței este necesar și util pentru toată lumea, întrucât el reprezintă un nivel de implicare și de atitudine, adică un nivel de civilizație.

Societatea nu poate fi nici indiferentă, nici neinteresată de cauzele care-i determină crizele și conflictele. Transparența este un blazon al societății civilizate, al democrației și legalității.

Principiul transparenței are două coordonate importante:

- transparența publică a informației și a imaginii;
- transparența de sistem și de proces.

Ambele sunt importante.

Prima coordonată pune în operă spiritul de respect pe care-l presupune civilizația democratică, iar cel de al doilea este o funcție de sistem, întrucât, așa cum se știe, sistemele dinamice complexe trebuie să fie transparente la semnificație.

Rețeaua este însă cea care pune cu adevărat în aplicare acest principiu și îl face, în același timp, necesar și util.

1.1.7. Principiul suficienței

De regulă, în cadrul sistemelor și proceselor de identificare a caracteristicilor crizelor și conflictelor armate, acționează *principiul insuficienței*. Totdeauna pare insuficient ceea ce ai. Principiul insuficienței determină greșeli și erori logice de mare semnificație în expertizarea și fundamentarea deciziilor politice, cum ar fi *petito principii* și *ignoratio elenchi*. Din insuficiența premiselor rezultă concluzii insuficiente, mai exact, false, iar deciziile care se iau pe o astfel de fundamentare nu pot fi decât insuficiente, neconcludente și false, deci, neeficiente. Puse în aplicare, ele pot avea urmări ineficiente sau chiar nefericite.

Principiul insuficienței este unul justificativ, bazat pe argumentul „nu se poate” sau pe cel „insuficienței datelor”. De aceea, acest principiu este, în realitate, un contra-principiu sau un non-principiu, întrucât nu are absolut nicio valoare în fundamentarea unei acțiuni sau decizii.

Principiul suficienței constă în identificarea și stabilirea unui nivel minim al informației necesare luării unei decizii sau întreprinderii unei acțiuni. Pentru aceasta, trebuie, mai întâi, stabilite cât mai exact coordonatele acelei decizii, regulile și limitele acelei acțiuni, astfel încât, planul de căutare a datelor și informațiilor necesare să fie realist, util și benefic.

1.1.8. Principiul autoreglării

Acțiunile de identificare a caracteristicilor crizelor și conflictelor armate pot fi desfășurate în cel puțin trei configurații, mai mult sau mai puțin interdependente:

- divergentă;
- convergentă;
- unitară.

Acțiunile de configurație divergentă prezintă avantajul individualității și pe cel al căutării pe cont propriu. Dacă în numeroase domenii ele nu sunt indicate, în cel al identificării caracteristicilor crizelor și conflictelor armate, într-un anumit sens, pot fi chiar indicate. Aici este nevoie de o căutare în detaliu, în diversitatea lor, prin diverse forțe și mijloace și prin diverse metode. Nu totdeauna stricta coordonare înseamnă și eficiență. De menționat că procesul de căutare și identificare a caracteristicilor crizelor și conflictelor armate este unul infinit, cu sisteme de acțiuni convergente, sisteme de acțiuni divergente și sisteme de acțiuni unitare, unele chiar integrate. Fiecare dintre aceste sisteme își are rolul și rostul lui, iar o politică coerentă și o strategie eficientă de gestionare a

crizelor și conflictelor armate trebuie să țină seama de aceste aspecte, după opinia și experiența noastră și a forțelor care acționează în teatrele de operații, foarte importante.

Acțiunile de configurație convergentă sunt, în general, acțiuni cooperative, care se concentrează pe anumite aspecte și realizează o coordonare a eforturilor, astfel încât să se obțină maximum de efecte, într-un timp cât mai scurt și cu costuri cât mai mici. De regulă, aceste sisteme de acțiuni sunt folosite în etapele de pre-criză sau în situația când crizele deja s-au declanșat și nu este timp suficient pentru a despica firul în patru, pentru detalii.

Acțiunile de configurație unitară sau integrată sunt acțiuni de sistem, deosebit de consistente și de rapide. Ele se folosesc, de regulă, în timpul crizelor și vizează identificarea caracteristicilor de sistem și de proces de ansamblu ale crizei sau conflictului, necesare pentru fundamentarea unor acțiuni de mare anvergură. Marele lor dezavantaj este că trec peste detalii. Bombardarea Serbiei de către forțele NATO în 1999 reprezintă punerea în aplicare a unei politici și a unei strategii fundamentate doar pe principiul unei autoreglări cu un feedback grosier, obținut prin acțiuni unitare și integrate de identificare strategică a caracteristicilor crizei și conflictului armat din Kosovo.

1.2. Metode

Metodele folosite în procesul de identificare a caracteristicilor unei crize sau unui conflict armate și, implicit, ale fixării unor coordonate ale procesului de gestionare sunt, în primul rând, metode de cunoaștere științifică aprofundată a proceselor și fenomenelor respective. Numai o cunoaștere profundă, sub toate aspectele posibile, a fenomenelor generatoare de crize și conflicte și a evoluției acestora poate asigura o intervenție corespunzătoare sau o atitudine corectă. Dintre aceste metode nu pot lipsi:

- observarea permanentă;
- monitorizarea;
- analiza;
- compararea;
- sintetizarea;
- evaluarea;
- prognozarea.

Deși există structuri specializate în analiza și evaluarea crizelor și conflictelor, inclusiv a conflictelor armate, sistemele și mecanismele de identificare a caracteristicilor crizelor și conflictelor și de gestionare a

acestor fenomene pot folosi ele însele asemenea metode. Acest lucru este absolut necesar, întrucât procesul de gestionare a unei crize sau conflict nu este nici uniform, nici linear, nici simplu, ci totdeauna capătă dimensiuni complexe, adesea imprevizibile, urmează parcursuri complicate, chiar haotice și, deci, greu de pus în ecuații cunoscute.

1.2.1. Observarea permanentă

Există, în principiu, sisteme de observare a fenomenelor și proceselor politice, economice, sociale, culturale, informaționale și militare bine puse la punct, care funcționează în toate statele și în toată lumea. Mai mult, ONU, OSCE, NATO, UE, precum și numeroase organizații regionale și ONG-uri etc. au constituit sisteme coerente de observare a acestor fenomene (observatori, sisteme de senzori, echipe, comitete, comisii, precum și sisteme tehnice de înregistrare și chiar de analiză extrem de sofisticate și de performante). Instituțiile militare și civil-militare folosesc ceea ce se cheamă sistemele I2SR (Informații, Intelligence, Supraveghere și Recunoaștere), care, practic, înconjoară planeta și primul nivel al Cosmosului cu grile de senzori și sisteme de observare-supraveghere de tot felul. Dacă nu s-ar fi produs tragicele evenimente de la 11 septembrie 2001, s-ar fi putut afirma chiar că nivelul atins de aceste sisteme a făcut lumea transparentă și, în consecință, coerentă și cooperantă. Nu este însă nici pe departe așa. Pe măsură ce se multiplică lucrurile cunoscute, se multiplică și cele necunoscute. Cu cât cunoaștem mai mult lumea, cu atât mai mult ne dăm seama cât de puțin o cunoaștem.

S-a crezut, la un moment dat, că senzorii și celelalte surse tehnice pot înlocui cu succes omul, agentul de informații. Este mai simplu să împânzești lumea cu senzori care să înregistreze orice oscilație, orice mișcare, decât să trimiți agenți peste tot. Dar sistemele tehnice, cel puțin până la atacurile de la 11 septembrie 2001, n-au reușit să sesizeze nuanțele, politicile și strategiile subversive, asimetrice, iar consecințele se cunosc.

Performanțele sistemelor tehnice de observare-supraveghere au crescut, între timp, foarte mult, iar rețeaua le-a amplificat puterea și consistența.

Aceste sisteme sunt conectate între ele, iar factorul uman le asigură coerența, subtilitatea, consistența și eficiența de care este nevoie. Observarea permanentă, din perspectiva sesizării caracteristicilor crizelor și conflictelor armate, înseamnă, în primul rând, crearea și folosirea unor sisteme fiabile și interoperabile de culegere atentă, selectivă și suficientă de date și informații cu privire la stările și evoluțiile sistemelor și proceselor ce pot fi afectate de crize și conflicte sau care generează efectiv aceste fenomene. Calitățile și

caracteristicile acestor sisteme tehnice și umane sunt numeroase. Printre ele, trebuie să fie incluse, în opinia noastră, și următoarele:

- să asigure continuitatea procesului de culegere a datelor și informațiilor;
- să aibă capacitate de selectare, sortare și stocare operativă a datelor și informațiilor;
- să fie în permanență conectate la baze de date;
- să fie fiabile și rezistente la perturbații;
- să fie flexibile.

Observația trebuie făcută continuu, dar și cu metodă, în sensul planificării obiectivelor și elaborării unui plan coerent de căutare a datelor și informațiilor de care este nevoie atât pentru identificarea caracteristicilor crizelor și conflictelor armate, cât și pentru fundamentarea unor politici și strategii viabile de gestionare.

1.2.2. Monitorizarea

Monitorizarea se încadrează, în linii generale, în metoda observației. Ea finalizează de fapt rezultatele observării, le pune într-un sistem coerent și continuu de date și informații.

La orice oră din zi și din noapte, factorii de analiză pot găsi, prin procesul de monitorizare, datele și informațiile de care au nevoie pentru evaluarea stării și dinamicii sistemului sau procesului observat. Desigur, monitorizarea înseamnă mai mult decât simpla înregistrare a datelor și imaginilor.

Înseamnă conexarea și transmiterea lor în timp real, precum și asigurarea accesului, parolat sau nu, la ele. Monitorizarea, oricât de simplă ar părea, reprezintă, totuși, un proces destul de complex, cu implicații deosebite în configurarea și, mai ales, în dinamica mediului de securitate.

Așadar, monitorizarea presupune:

- observarea permanentă, prin toate mijloacele posibile și, de regulă, legale, a unui proces sau fenomen;
- înregistrarea tuturor datelor și imaginilor;
- arhivarea datelor și imaginilor;
- asigurarea accesului operativ și oportun, de regulă, pe baze unui cont, a factorilor de decizie și a tuturor celor care au nevoie de aceste date și informații.

Pentru identificarea principalelor caracteristici ale crizelor și conflictelor armate, monitorizarea oferă un suport de date și informații coerente ce pot fi atribuite unor indicatori de stare și de dinamică pe baza cărora se pot întocmi grile de caracteristici. Este foarte important acest

lucru, întrucât sistemele de caracteristici ale crizelor și conflictelor armate, ale oricăror alte tipuri de crize și de conflicte, nu sunt închise, nu sunt imuabile, ci deschise, variabile, schimbătoare, transformabile. Aceste caracteristici sunt influențate de o mulțime de factori, unii favorizanți, alții perturbatori, care se cer totdeauna avuți în vedere.

1.2.3. Analiza

Analiza presupune descompunerea întregului în părțile sale componente și studierea atentă a fiecăreia dintre ele. O analiză corectă și coerentă nu poate fi făcută decât pe baza unor informații cât mai complete și mai coerente. Analiza este, de fapt, o modalitate de elaborare a unor judecăți identitare, apreciative, concluzive, alteori, doar interogative. Prin analiză se corelează datele și informațiile obținute, se compară judecățile elaborate, se identifică și se evaluează caracteristicile evenimentelor, acțiunilor, sistemelor și proceselor.

Analiza se poate face pornind de la întreg la părți, de la ansamblu la laturi componente, sau de la eveniment la proces, adică de la parte la întreg. Oricum, o analiză trebuie să cuprindă întregul mecanism, în toate componentele sale.

O analiză secvențială nu poate fi totdeauna concludentă. De aici nu rezultă că o astfel de analiză n-ar fi necesară și utilă, ci doar că ea nu oferă o imagine de ansamblu, integratoare, ci doar una de secvență. Din păcate, de prea multe ori, în istoria crizelor, conflictelor și războaielor, au fost luate decizii fundamentate doar pe baza rezultatelor și concluziilor unor analize secvențiale.

Acțiunea ofensivă a Israelului din vara anului 2006 împotriva milițiilor Hezbollah situate în sudul Libanului, soldată cu atacarea efectivă a Libanului și producerea a peste o mie de morți din rândul civililor reprezintă o astfel de decizie luată pe baza unor analize secvențiale neconcludente.

1.2.4. Compararea

Comparația este o etapă necesară a procesului de evaluare. O analiză nu are nicio finalitate dacă nu oferă judecăți și raționamente ce pot fi comparate între ele sau cu unele etaloane pentru a stabili raporturile reale dintre date, informații și ceea ce rezultă efectiv din analiza lor. Comparația este, de fapt, un proces de identificare a corespondențelor, a divergențelor și a indiferențelor. Ea nu este nici reuniune, nici intersecție, ci doar identificare. Prin comparație, se identifică asemănările și deosebirile,

punctele comune și punctele divergente, stările sistemelor, acțiunilor și proceselor comparate.

Metoda comparației este o metodă de evaluare a părților sau chiar a întregului, prin identificare. Aceasta se poate face cu ajutorul unor grile, unor criterii de comparație sau, pur și simplu, prin observație și evaluare directă. Comparația nu este o acțiune simplă, ea presupune o anumită experiență, competență, cunoștințe temeinice în domeniu, dar și o capacitate evaluativă semnificativă, responsabilitate, curaj, inteligență. Deși, aparent, toată lumea se pricepe la comparații, în realitate, foarte puțini pot folosi cu adevărat și în mod eficient această metodă.

Comparația cere:

- criterii clare;
- cunoștințe temeinice;
- experiență;
- competență;
- date și informații suficiente;
- grile foarte bine elaborate (în cazul în care comparația se face prin intermediul lor);
- iscusință și inteligență, pentru sesizarea nuanțelor și a caracteristicilor deosebite.

Comparația este una dintre cele mai eficiente metode de evaluare. De aceea, anumite secvențe ale ei se realizează prin programe special concepute pentru evaluări de mare finețe.

1.2.5. Sintetizarea

Sintetizarea este un rezultat al analizei și al comparației. Sinteza înseamnă esență. Sintetizarea presupune fie un extras, prin analiză și comparație, fie o construcție dinamică, prin contopirea unor elemente disparate sau congruente, a unor părți care efectiv pot forma un întreg. În activitatea de identificare și de evaluare a caracteristicilor crizelor și conflictelor armate, sinteza este momentul esențial, momentul de vârf, summum-ul efortului și al investițiilor.

În activitatea de identificare a caracteristicilor crizelor și conflictelor armate, sinteza poate avea, deci, două arhitecturi:

- de extract;
- de construcție.

Arhitectura de extract presupune analiza și compararea unui mare număr de însușiri și de caracteristici și identificarea celui care conține toate aceste caracteristici sau pe cele care reprezintă efectiv esența aceluia proces sau fenomen.

O astfel de acțiune cere cel puțin patru etape:

1. identificarea tuturor elementele ce se cer analizate (a, b, c, ..., n);
2. identificarea și definirea caracteristicilor fiecărui element ($x_1, x_2, \dots, x_n$);
 $a \supset (x_1, x_2, \dots, x_{n-3}); b \supset (x_2, x_4, \dots, x_{n-2}); \dots, p \supset (x_5, x_6, \dots, x_{n-3}); r \supset (x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, \dots, x_n)$;
3. identificarea elementului care conține toate caracteristicile utile;
4. extragerea acelu element.

Cea de a doua arhitectură este, efectiv, o construcție prin combinarea elementelor și caracteristicilor, astfel încât rezultatul să exprime o configurație specială, de mare forță pentru procesul de identificare a caracteristicilor crizelor și conflictelor și de elaborare a unei metodologii corespunzătoare de gestionare și soluționare.

1.2.6. Evaluarea

Pe baza celor de mai sus, se poate trece la următoarea etapă, cea de evaluare a caracteristicilor și a elementelor identificate sau definite. Procesul de evaluare nu este unul simplu. El nu se rezumă la o simplă însumare a valorilor indicatorilor și caracteristicilor sesizate, ci presupune un nou efort de analizare și comparare a acestora. Rezultatele nu vor fi totdeauna cele scontate, ci unele aproximative sau, în orice caz, discutabile. Dacă analiza și evaluarea unor caracteristici și elemente care compun sau determină conflictualitatea lumii ar fi suficiente pentru a decela caracteristicile, valorile, arhitectura și configurația crizelor și conflictelor armate, lumea ar ajunge cu ușurință la armonia universală. Aceste date oferă, totuși, o perspectivă reală asupra fenomenului și, deci, pot determina decizii și acțiuni cât mai corecte posibil.

1.2.7. Prognozarea

Crizele nu apar și dispar complet și categoric. Există un lanț cauzal, un lanț al rețelilor și un lanț al efectelor.

O criză nu se declanșează ca o furtună sau ca un răsărit de soare, ca o ploaie de vară sau ca un viscol. Ea nu apare dintr-odată și nu dispăre dintr-odată.

Crizele se configurează și se reconfigurează într-o strânsă interdependență, au precedente și, mai ales, urmări. De aceea, în procesul de identificare a caracteristicilor acestor fenomene este foarte important să

avem în vedere trecutul și prezentul, dar mai ales viitorul. Prognozarea precede orice decizie, iar calitatea ei influențează în mod categoric calitatea deciziei. O prognoză cu șanse de îndeplinire creează premise pentru o decizie cu șanse de reușită. Prognoza, ca și decizia, se profilează în viitor, privesc viitorul.

CAPITOLUL 2

CARACTERISTICI ALE CRIZELOR GENERALE. ELEMENTE DE IMPACT ASUPRA SECURITĂȚII SISTEMELOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE

Crizele generale sunt de natură complexă. Ele afectează, într-o formă sau alta, toate statele, toate sau aproape toate instituțiile publice și private, precum și organizațiile și organismele internaționale și regionale. Crizele generale sunt, deopotrivă, crize economice, financiare, cu aspecte politice și chiar militare. Ele bulversează semnificativ relațiile internaționale și costurile, agravează bătălia pentru piețe și pentru resurse, măresc deficitele bugetare, falimentează întreprinderi, distrug structuri și infrastructuri, generează conflicte majore și chiar războaie.

2.1. Caracteristici

Crizele generale vizează sistemele mari, au cauze profunde și conotații geopolitice și geostrategice. Principalii actori și competitori, gestionari și beligeranți sunt statele puternice, marile corporații, sistemele financiare, băncile și infrastructurile gigantice, iar cei mai numeroși perdanți sunt statele insuficient de puternice din punct de vedere economic, politic și social, care nu pot suporta în condiții acceptabile efectul de criză, care nu se pot adapta rapid la oscilațiile imense ale prețurilor, la instabilitatea economică și financiară.

Crizele generale sunt, de regulă, componente ale societății industriale și post-industriale. Ele se prelungesc însă și în noul tip de societate – cea informațională, cea a cunoașterii – și, probabil, vor continua să existe multă vreme, întrucât sunt legate de producție, consum, comunicații, relații între entitățile statale, realități contradictorii și interese de tot felul.

Pe măsură ce statele devin tot mai dependente unele de altele, iar procesul de globalizare înaintează și rețeaua își extinde aria de cuprindere și structura, crizele își modifică și ele forma și conținutul, se adaptează din mișcare noilor cerințe și noilor exigențe. Printre cerințele și exigențele care revoluționează caracteristicile crizelor și conflictelor, se află și următoarele:

- reconfigurarea lumii, potrivit filosofiei și fizionomiei de rețea;

- sporirea și reconfigurarea interdependențelor;
- dominarea filosofiei și fizionomiei de rețea;
- reconfigurarea centrelor de putere;
- creșterea rolului tehnologiei de vârf, îndeosebi a nanotehnologiei, biotehnologiei și tehnologiei informației;
- transformarea provocărilor, pericolelor și amenințărilor;
- apariția unor noi vulnerabilități.

Reconfigurarea lumii este un proces firesc. Unele dintre componentele lumii evoluează, apar unele noi sau cu totul noi, în timp ce altele dispar sau se transformă. Reconfigurarea lumii este o noțiune destul de vastă și destul de aproximativă, care ar putea cuprinde cam orice. Totuși, din perspectiva crizelor și conflictelor armate, se pot formula câteva întrebări și, pe această bază, câteva ipoteze de lucru:

Ce anume stă la baza reconfigurării? Realitatea rețelei? Interesele marilor puteri tehnologice și informaționale? Interesele marilor corporații economice și financiare? Sau toate acestea la un loc? Răspunsul corect pare a fi: *toate acestea la un loc*. Un astfel de răspuns este însă valabil doar ca principiu. Realitatea este că fiecare dintre întrebările formulate mai înainte și din multe alte întrebări care mai pot fi puse are rolul ei și, evident, răspunsul ei, de regulă, afirmativ. Da, lumea se reconfigurează pe bază de interese, de tehnologii, de valori, iar rețeaua permite și facilitează acest proces. Rețeaua nu uniformizează, ci doar conexează, nu estompează, ci reliefează. Astăzi, dacă vrei să exiști și să se țină seama de existența ta, trebuie să exiști în rețea. Rețeaua îți dă cu adevărat posibilitatea să-ți semnalezi prezența, să te exprimi, să afli, să intri în dialog. Iar acest lucru contează foarte mult.

Sporirea și reconfigurarea interdependențelor au loc ca urmare a multiplicării relațiilor internaționale, a intereselor comune ale statelor, corporațiilor economice, transporturilor și comunicațiilor. În acest sens, s-au multiplicat organizațiile regionale, iar cele internaționale, îndeosebi cele create înainte de cel de Al Doilea Război Mondial sau imediat după acestea – este vorba de ONU, cu toate organismele sale, de OSCE, de NATO și de Uniunea Europeană – sunt în curs de actualizare și modernizare. Funcțiile principale ale acestor organizații și organisme sunt acelea de a crea și menține un mediu de securitate cât mai stabil, de a preveni războiul și confruntările armate de orice fel, de a asigura bune relații între state, de a armoniza modalitățile de desfășurare a intereselor statelor, de a defini și identifica interesele comune și de a lua toate măsurile pentru realizarea lor.

Pentru a putea supraviețui, statele au creat un domeniu al relațiilor dintre ele, al intereselor comune – care definesc, de fapt și de drept aceste relații – și, pe această bază, crizele și conflictele care le afectează pe toate sau doar pe o parte dintre acestea.

De-a lungul timpului, s-au întocmit numeroase reglementări, astfel încât doar simpla lor evidență necesită structuri birocratice extrem de complicate și de sofisticate. Ca urmare a neîncrederii și a mii de ani de experiență dramatică, a fost nevoie ca aproape fiecare pas și fiecare acțiune ce țin de sistemele și procesele gestionării crizelor și conflictelor să fie bine reglementate.

Fără îndoială, societatea globală va redimensiona și reconfigura aceste determinări, în noile condiții.

Între aceste noi condiții se înscrie și *dominarea filosofiei și fizionomiei de rețea*. Fizionomia de rețea și, corespunzător, modul de cunoaștere și de gândire impus de această configurație reprezintă o nouă realitate. Ea este menită să asigure comunicarea la timp, informația în timp real, să scoată lumea din nedeterminările de odinioară, s-o facă mai transparentă, mai deschisă, mai cooperantă și mai sigură. Acest obiectiv nu va fi realizat dintr-odată, nici în câțiva ani, ci în timp, probabil, de-a lungul câtorva generații, dar procesul este ireversibil. De aceea, scopul și obiectivul fundamental al acestui tip de reconfigurare – căruia se încearcă să i se spună și „o nouă ordine”, concept restrictiv, părtinitor și nepopular – îl reprezintă ieșirea cât mai rapidă din incertitudine și creșterea încrederii. În final, rețeaua asigură cel mai bun suport pentru un astfel de obiectiv.

Deși filosofia și fizionomia centrelor de putere aparțin perioadei confruntărilor de tip colonial și imperialist, se pare că și în epoca post-Război Rece are loc o *reconfigurare a centrelor de putere*. Este vorba de o nouă reconfigurare, în alte condiții și pe alte suporturi decât odinioară, în perioada pivoților geografici și a războaielor de cucerire. Actualul suport de putere se constituie din înalta tehnologie, tehnologia informației, puterea mediatică și capacitatea de a genera și gestiona rețele.

Are lor, în noile condiții ale relațiilor internaționale, ale extinderii corporațiilor economice și sistemelor financiare, o *creștere substanțială a rolului tehnologiei de vârf, îndeosebi a nanotehnologiei, biotehnologiei și tehnologiei informației*. Astăzi, putere înseamnă informație în timp real și capacitate de a produce tehnologie și rețele. Cei care domină lumea nu cunosc nici frontiere, nici restricții politice arbitrare și voluntariste, nici concesiile, nici lamentări, ci doar prezență oportună, receptivitate și eficiență. Confruntarea se duce, în principal, pe aceste noi coordonate – informaționale, tehnologice și de dominare a rețelelor –, iar efectele se simt și se exprimă pe piață și în viața oamenilor.

Concomitent cu reconfigurarea centrelor de putere, a filosofiei și fizionomiei de confruntare, de cooperare și de parteneriat, are loc și o *transformare semnificativă a provocărilor, pericolelor și amenințărilor*. Cele vechi, care se refereau în general la creșterea puterii unor state și la

amenințarea cu forța a altora, la înarmare, recrudescență a competiției și bătăliei pentru teritorii, putere, influență și resurse, se transformă, concomitent cu apariția altora noi, specifice interdependențelor și rețelelor.

Tot acest proces este însoțit de apariția unor noi vulnerabilități. Acestea sunt, deopotrivă, vulnerabilități de sistem, generate de modul de alcătuire și de funcționare a sistemelor economice, sociale, informaționale și de altă natură, și vulnerabilități de proces, generate de dinamica interacțiunilor și transformării sistemelor și proceselor.

2.2. Elemente de impact

Impactul crizelor asupra sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare are totdeauna o dublă configurație:

- directă;
- mediată.

Configurația directă se referă la determinarea structurării, pregătirii și acțiunii (folosirii) forțelor și mijloacelor necesare procesului de gestionare a crizelor și conflictelor armate. O astfel de configurație trebuie să răspundă la următoarele întrebări:

- *Care sunt scopurile și obiectivele ce pot fi realizate prin acțiuni militare și civil-militare?*
- *Care sunt acțiunile militare și civil-militare ce pot duce la realizarea acestor obiective?*
- *Ce fel de forțe și de mijloace sunt necesare?*
- *Cum pot fi ele structurate (transformate)?*
- *În cât timp pot fi realizate, transformate și pregătite astfel de structuri?*
- *Cu ce costuri?*
- *Ce competențe și responsabilități le pot fi încredințate?*
- *Cu ce implicații?*

Scopurile și obiectivele pentru care sunt necesare structuri militare și civil-militare sunt sau pot fi diversificate. În principiu, se urmărește prevenirea războiului și gestionarea conflictualității și prin astfel de mijloace.

Impactul direct este, în primul rând, de tipul unor determinări tehnologice, economice și financiare:

- Înalta tehnologie – sisteme de arme de mare precizie, armament strategic performant – crize de sistem – acțiuni disproporționate – război disproporționat (uneori) –

impunerea internațională a unui anumit tip de comportament;

- Tehnologia informației – sisteme C4I2SR performante – informație în timp real – crize de disproporție – acțiuni disproporționate – conducere performantă – Război bazat pe Rețea – dominanță strategică și informațională – impunerea voinței puterilor tehnologice – crearea unei fizionomii bazată pe civilizație tehnologică și informațională – gestionare prin cunoaștere și supremație științifică, dar și reacție asimetrică, greu de definit, de identificat de cunoscut și de gestionat;
- Nanotehnologii, biotehnologii, alte tehnologii noi, performante – crize tehnologice sau pe suport tehnologic – acțiuni disproporționate și reacții asimetrice – conflictualitate asimetrică – stare haotică – gestionare dificilă, asimetrică.
- Globalizarea economiei – crize economice generale, cu posibila distrugere a unor economii naționale – acțiuni economice asimetrice – adâncirea decalajelor – recrudescența economiei subterane – conflictualitate economică foarte complexă – război economic.
- Globalizarea sistemelor financiare – variații mari ale prețurilor – instabilitate economică și financiară – crize economico-financiare generale – război economic.

Acțiunea mediată constă în crearea unui efect de criză, ce se face simțit și resimțit în toate compartimentele și structurile, inclusiv în cadrul sistemelor militare și civil-militare destinate să acționeze în situații deosebite.

CAPITOLUL 3 CARACTERISTICI ALE CRIZELOR POLITICE. ELEMENTE DE IMPACT ASUPRA SECURITĂȚII SISTEMELOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE

Crizele politice rezultă totdeauna din conflicte de interese. De altfel, aceasta este și definiția lor cea mai apropiată de realitate. În dinamica foarte largă și foarte complicată a intereselor, există numeroase etape conflictuale. Conflictualitatea intereselor nu este totdeauna corespondentă cu conflictualitatea politică, dar nu există conflictualitate politică fără conflict de interese.

Conflictualitatea politică este una de sinteză, nu o însumare a conflictelor de interese, ci un summum al acestora. Conflictualitatea politică nu este una care să poată fi rezolvată cu ușurință, ci, dimpotrivă, ea poate duce adesea la escaladarea rapidă a tuturor etapelor și la declanșarea războiului. De aceea, crizele politice sunt foarte sensibile, cu soluții specifice, prin dialog și compromis sau prin război.

Dacă avem în vedere omniprezența crizelor politice și impactul lor deosebit asupra națiunilor și relațiilor internaționale, am putea spune că foarte multe dintre aceste crize – cele mai multe – s-au rezolvat prin dialog și compromis. Pornind însă de la ideea că la baza fiecărui război se află o criză politică intrată în blocaj strategic, ajungem la concluzia că foarte multe dintre crizele politice ale lumii au dus la război.

O analiză sumară a războiului din Golf arată că, de fapt, cauzele ultime care au dus la o astfel de confruntare sunt de natură politică, dar cu rădăcini, dimensiuni și cu implicații economice și geopolitice de anvergură. Miza o constituie, desigur, resursele energetice ale Golfului, cele mai ieftine și cel mai ușor de exploatat și de transportat, dar, pentru aceasta, este nevoie de un mediu strategic favorabil. Pentru petrolul din Golf se duce, de când a început civilizația petrolului, o bătălie surdă, prin toate mijloacele posibile, de la cele violente la cele ale diplomației economice. Competitori în această mare bătălie sunt:

Statele Unite ale Americii, cel mai mare consumator de resurse energetice al planetei, statele Europei Occidentale, Japonia și China (al doilea mare consumator de resurse energetice), precum și o mulțime de alte țări, între care și România. Fiecare dintre acestea duce politica pe care o poate susține prin mijloace economice, politice (naționale, de alianță,

coalitiei, uniune și parteneriat) și militare (naționale, de alianță, de coalitiei și de parteneriat).

Conflictualitatea Golfului a trecut, în principiu, prin următoarele etape:

- ascensiunea lui Saddam Hussein la putere, sprijinită de unele dintre marile puteri, inclusiv de Statele Unite;
- declanșarea, în 1970, a războiului dintre Irak și Iran, atât pentru contracararea Iranului post-Pahlavi, cât și crearea și menținerea sub control a unor divergențe care să nu permită o unitate deplină a statelor producătoare de petrol sau a lumii arabe;
- slăbirea celor două țări, Irakul și Iranul, care ar fi putut ridica pretenții de puteri zonale;
- „încurajarea” lui Saddam Hussein, slăbit semnificativ în urma războiului cu Iranul, să atace Kuweitul și să creeze astfel un *cassus belli*;
- lovirea puternică a Irakului și ocuparea lui de facto, până la distrugerea lui efectivă și punerea sub un control îndelungat;
- distrugerea sau izolarea Iranului;
- punerea în operă a proiectului american de creare a Marelui Orient Mijlociu, democratic și prosper.

Evident, toate aceste etape țin de o politică americană coerentă și, dintr-un anumit punct de vedere, interesantă, întrucât, fără nicio îndoială, Orientul Mijlociu, la fel ca Orientul Apropiat, trebuie stabilizat. Dar politica americană suferă de patru mari neajunsuri:

- efectele sprijinirii necondiționate a Israelului;
- neralierea unor țări puternice din Europa Occidentală – Franța și Germania – la proiectul american;
- interesul nuanțat diferit al Uniunii Europene, complet lipsită de resurse energetice, care nu sprijină necondiționat Israelul și care dorește o politică de vecinătate liniștită și care a realizat un parteneriat strategic cu Orientul Mijlociu;
- atitudinea diferită a Chinei și a Rusiei, chiar dacă între SUA și Rusia există un benefic parteneriat strategic.

Ca urmare a acestor neajunsuri, proiectul Marelui Orient Mijlociu pare nerealist, iar situația din zonă este departe de a putea fi pusă prea curând sub control. De aceea, criza politică din Orientul Mijlociu, în loc să fie gestionată și soluționată, a fost, cel puțin în această etapă, lărgită și amplificată.

3.1. Caracteristici ale crizelor politice

Crizele politice sunt „crize de sinteză” și, de aceea, domeniul de definiție al caracteristicilor lor se nu este doar cel strict politic – state, organizații internaționale, partide politice, grupări politice etc. –, ci și economic, social, informațional, militar și chiar cultural, practic, oricare alt domeniu care determină sau influențează politica. Domeniul politic are două mari areale geografice (geopolitice):

- arealul național;
- arealul internațional.

Pornind de aici, trebuie subliniat că și crizele politice se înscriu și se circumscriu acestor areale. În condițiile progresului societății informaționale, al societății cunoașterii, aceste areale devin tot mai interdependente, astfel încât putem spune că nu poate exista o politică națională viabilă în afara politicii internaționale și nici o politică internațională, globală, fără ca politicile naționale – care rămân nucleele și celulele de bază ale politicii internaționale – să fie corecte, interconectabile și eficiente. Acestea este unul dintre motivele pentru care se încearcă promovarea și acceptarea unei anumite arhitecturi politice democratice naționale, care să faciliteze dialogul politic și efortul de integrare politică, absolut necesară în procesul de globalizare.

Crizele politice, ca și reușitele politice, poartă amprenta acestor interdependențe, sunt condiționate de ele și, într-o formă sau alta, le susțin și le pun în operă. Printre aceste interdependențe sau suporturi de interdependențe și intercondiționări, se situează și următoarele:

- programe de dezvoltare regională și națională durabilă;
- regionalizare;
- politici pentru dezvoltarea unor infrastructuri esențiale comune;
- politici de intervenție comună în urgențe civile și militare;
- politici educaționale comune;
- politici de combatere a discriminărilor de orice fel;
- politici de combatere a sărăciei;
- politici și programe comune de protecție a mediului etc.

Aceste politici și programe, la care se adaugă, desigur, și altele, cu zecile, sporesc interdependențele și, deci, dezvoltarea economică armonioasă și durabilă, siguranța și securitatea relațiilor bilaterale și internaționale, securitatea politică, economică, socială, informațională și militară a statelor – aceasta este, de altfel, și rațiunea lor –, dar, în același timp, creează noi vulnerabilități la noile provocări, pericole și amenințări

(PPA) care apar ca urmare a creșterii interdependențelor și creării unor noi tipuri de relații și de entități.

3.1.1. Caracteristici ale crizelor politice naționale

Aceste crize sunt cele mai numeroase. Statele joacă un rol foarte important în structura culturală, civilizațională, politică și chiar economică, socială și informațională a lumii. Etapa statelor nu s-a încheiat și, probabil, nu se va încheia niciodată. Statele sunt subiect de drept internațional. Ele se bucură de protecție, de recunoaștere reciprocă, de suveranitate și de independență. Chiar și în epoca creșterii semnificative a interdependențelor, statele lumii beneficiază de suveranitate și independență. Desigur, aceste noțiuni sunt transparente la semnificație, iar conținutul lor se îmbogățește în fiecare epocă istorică. Astăzi, suveranitate nu înseamnă dreptul de a face orice și oricum pe teritoriul tău național, ci doar dreptul de a hotărî și a acționa fără aprobarea nimănui, dar în limitele de siguranță și de securitate necesare și impuse de comunitatea internațională, de dreptul internațional. De asemenea, independența nu este izolare sau autoizolare, întrucât un astfel de concept echivalează cu „moartea” economică, politică și chiar culturală a statului respectiv. Ceea ce se întâmplă la ora actuală cu Coreea de Nord, dar și cu Iranul, cu Palestina, cu Irakul cu Afganistanul și cu alte câteva țări demonstrează totuși cât de sensibile și de fragile sunt aceste concepte și cât de multe lucruri vor mai trebui făcute pentru siguranța statelor și a oamenilor.

Crizele politice naționale sunt un produs al disfuncțiilor politice, al conflictualității intereselor, al evoluției relațiilor economice, sociale, uneori etnice și de altă natură, spre limita critică a consonanței și coexistenței. Conflictualitatea economică și socială se exprimă, sintetic, în instabilitatea politică favorizează și accentuează instabilitatea și economică și socială.

Există două tipuri fundamentale de crize politice naționale:

- crizele de sistem și de proces;
- crizele de impas politic.

Crizele de sistem și cele de proces au cauze obiective în disfuncțiile de sistem și de proces, în „uzura” structurilor, în degradarea relațiilor, în nevoie de schimbare. Principalele caracteristici ale acestor crize sunt următoarele:

- incapacitatea guvernelor și a parlamentelor;
- creșterea, peste limita posibilei reconcilierii, a conflictelor de interese;
- programe politice demagogice sau fanteziste, fără acoperire financiară, economică, tehnologică și informațională;

- eșecul unor programe politice;
- nesuștinerea internațională a unor proiecte politice;
- doctrine politice insuficient elaborate, confuze, cu efecte discutabile sau chiar dezastruoase în plan economic, politic și social;
- degradarea dialogului politic, imposibilitatea soluționării politice a problemelor curente;
- izolare politică internațională;
- boicot politic etc.

Crizele de impas politic sunt expresii ale lipsei de maturitate a clasei politice, ale neconcordanței dintre cerințele reale ale conducerii politice și capacitățile efective oferite de structurile politice existente, dar și ale subiectivismului și voluntarismului. Ele depind în mare măsură de nivelul de civilizație politică națională, dar nu sunt și nu trebuie considerate doar o rezultată a lipsei de experiență și de maturitate politică a partidelor și guvernelor, a electoratului și, în consecință, a guvernelor, parlamentelor, autorităților locale și instituțiilor celorlalte instituții politice. Crizele de impas politic au cauze obiective și subiective, sunt expresii ale unor acumulări negative substanțiale, ale degradării relațiilor politice din interiorul statului, ale lipsei reformelor politice substanțiale sau ale calității lor slabe.

Principalele caracteristici ale unor astfel de crize sunt următoarele:

- creșterea violenței politice;
- apariția unor tendințe dictatoriale din partea unor structuri politice sau persoane;
- lipsa de interes a electoratului;
- scandaluri politice;
- schimbări numeroase și arbitrare în cadrul structurii politice (partide, alianțe politice, grupări și regrupări politice etc.);
- corupție etc.

Astfel de crize sunt numeroase. Practic, aproape fiecare țară din lume este supusă unor scandaluri politice, relațiilor tensionate dintre partide, incapacității unor guverne de a rezolva problemele cu care se confruntă populația, economia, învățământul, ordinea publică etc.

3.1.2. Caracteristici ale crizelor politice internaționale

Crizele politice internaționale sunt, în general, crize de proces. Cauzele lor sunt numeroase și complexe. Ele rezidă, în primul rând, în confruntarea continuă din relațiile internaționale, în numeroasele probleme rămase nerezolvate de-a lungul timpurilor, dar și în noile valori de

provocări, pericole și amenințări la adresa securității economice, politice, sociale, informaționale și militare a tuturor statelor și a comunității internaționale. De asemenea, procesul de globalizare aduce noi probleme și noi provocări, pericole și chiar amenințări care duc la noi arhitecturi la crizelor și conflictelor, mai flexibile, mai labile și mai greu de sesizat.

Principalele caracteristici ale crizelor politice de sorginte internațională sau cu desfășurări și implicații internaționale sunt următoarele:

- sunt un produs al disfuncțiilor în planul intereselor statelor, alianțelor coalițiilor etc.;
- au o arie de desfășurare foarte mare;
- afectează cel puțin relațiile dintre două state;
- au niveluri și intensități diferite;
- au o foarte mare doză de imprevizibilitate;
- sunt greoaie și cu desfășurări ample;
- au un grad de conflictualitate foarte mare, dar și o scală foarte mare de posibile soluții;
- avantajează statele puternice, cu capacități de răspuns imediat și adecvat la crizele politice internaționale;
- dezavantajează statele mici, cu politici naționale puțin flexibile și incapabile de a-și adapta comportamentul la crize și conflicte;
- au o configurație cu geometrie variabilă, atât pe orizontală, cât și pe verticală;
- sunt crize inter-state.

3.2. Impactul crizelor politice asupra structurilor militare și civil-militare

Impactul crizelor politice este, de regulă, foarte grav. Gravitatea lui rezultă din faptul că aproape toate crizele politice sunt „crize de sinteză”, care cumulează și amplifică tensiunile și conflictualitatea. Există cel puțin două paliere ale acestui impact:

- global;
- direcționat.

Impactul global este unul de sinteză, amplificat de efectul de rețea. Orice criză politică afectează, într-o formă sau alta, întreaga lume, creează o situație conflictuală care necesită eforturi pentru gestionarea ei. Impactul global al crizelor politice este, totuși, unul moderat, dar care cere un efort de reglementare sau de reconstrucție. De exemplu, criza rachetelor din Marea

Caraibilor din 1962 – care a fost, în esență, o criză politico-militară – a avut, în prima parte, un impact politic extrem de grav, omenirea fiind doar la câteva zeci de minute de declanșarea unui conflict nuclear. În a doua parte, impactul ei a devenit chiar benefic, întrucât i-a determinat pe americani să-și retragă rachetele din Turcia, iar pe ruși să renunțe la amplasarea rachetelor nucleare în Cuba și, implicit, la o posibilă strategie de îndiguire a Statelor Unite sau de creare a unui pericol nuclear major chiar în coasta americană.

Dintre elementele de *impact global*, printre cele mai semnificative considerăm că ar putea fi situate și următoarele:

- augmentarea conflictualității politice generale;
- accentuarea politicilor de confruntare;
- favorizarea unor politici și strategii asimetrice;
- proliferarea reacțiilor asimetrice, îndeosebi a terorismului;
- adâncirea falilor strategice;
- crearea și menținerea pericolului unui război nuclear pustiitor;
- crearea unui suport politic pentru întreaga gamă de crize, conflicte și războaie;
- crearea, menținerea și dezvoltarea unor structuri militare strategice și a unor echipamente pentru războiul de foarte mare intensitate.

Dintre elementele de *impact direcționat* fac parte și următoarele:

- crearea de noi presiuni pe care, de regulă, le suportă statele mici, întrucât nu-și pot permite elaborarea unor politici dinamice și ofensive, neavând nici capacitatea de susținere economico-financiară, nici de susținere militară;
- accentuarea conflictualității dintre state, îndeosebi dintre statele vecine;
- crearea unor situații de război local;
- dezvoltarea unor politici și strategii asimetrice;
- creșterea conflictualității etnice și religioase, îndeosebi în interiorul statelor mici și a celor situate pe falii strategice;
- amplificarea terorismului regional;
- amplificarea structurilor militare asimetrice și civil-militare, capabile să acționeze asimetric pe fond de criză și conflict armat;
- proliferarea războiului de gherilă și a războiului de atriție, în general;
- proliferarea economiei subterane, a traficului de droguri, de arme și de persoane, a infracționalității și criminalității transfrontaliere;

- proliferarea mișcărilor anti-globalizare;
- proliferarea politicilor și strategiilor naționaliste și extremiste;
- proliferarea fundamentalismului politic și a celui religios;
- proliferarea extremismului etnic și religios;
- accentuarea acțiunilor și politicilor de fragmentare;
- proliferarea politicilor revanșarde;
- insecuritate și nesiguranță.

Desigur, impactul crizelor politice este mult mai amplu și mult mai profund. Evaluarea lui este însă dificilă, întrucât și analiza crizelor politice este complicată și nu poate fi efectuată rapid. Politicile se bazează, de foarte multe ori, pe stratageme, pe interese ascunse cu multă grijă, pe scopuri și obiective greu de identificat.

Deși reprezintă expresii concentrate ale intereselor, politicile își au dinamica și dialectica lor, reușind să influențeze substanțial și chiar să schimbe radical inclusiv suportul pe care se sprijină și chiar bazele din care s-au creat.

CAPITOLUL 4 CARACTERISTICI ALE CRIZELOR ECONOMICE. ELEMENTE DE IMPACT

În actualul mediu internațional de securitate, componenta economică a unui stat joacă un rol din ce în ce mai semnificativ în structurarea relațiilor sale și în poziționarea acestuia în sistemul internațional. Fiecare guvern își dorește o economie robustă, stabilă și capabilă să constituie o parte activă în cadrul proceselor și circuitelor economice mondiale. În acest context, pe de o parte, activitățile, procesele economice și fluxurile de capital au cunoscut o accelerare deosebită, fenomenul globalizării a proliferat, economiile naționale sunt tot mai integrate și deschise spre economia mondială, piețele s-au liberalizat, iar interdependențele dintre state au sporit. Pe de altă parte, statele și economiile acestora sunt mult mai expuse unor perioade de criză.

Într-o perioadă în care anvergura procesului globalizării este tot mai mare, statele naționale se tem de pierderea autorității în ceea ce privește elaborarea politicilor macroeconomice și industriale, alocarea resurselor, definirea instituțiilor politice, sociale, economice și gestionarea problemelor interne. Temerile au la bază și presiunea concurențială din partea celorlalte țări, forța opiniei publice globale și a instituțiilor internaționale – precum Organizația Mondială a Comerțului, Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială etc. –, presiunile exercitate de organizațiile neguvernamentale și, nu în ultimul rând, de corporațiile transnaționale. În opinia noastră, pericolul cel mai mare pentru economiile naționale este reprezentat, în prezent, de *corporațiile transnaționale*, structuri care domină tot mai mult producția și comerțul și care valorifică oportunitățile oferite de globalizare în propriul lor avantaj și fără a ține seama neapărat de obiectivele de dezvoltare pe termen lung ale țărilor.

Totuși, crizele economice și financiare nu reprezintă ceva nou pentru problematica contemporană, iar instrumentele și politicile de gestionare ce pot fi adoptate nu s-au modificat substanțial. Astfel, teoria marxistă a crizelor economice ciclice și inevitabile ale sistemului capitalist, a cărui universală expansiune este expresia „normalității” economice a lumii în care trăim își menține, încă, valabilitatea. Prezența spectrului unei căderi a bursei sau creșterii necontrolate a prețurilor petrolului sau gazelor naturale, cu consecințe ce pot zguduși în special economiile fragile, poate avea efecte în lanț, devastatoare pentru sistemul economic mondial. Șocurile dintr-o țară se propagă dincolo de granițele naționale, afectând, treptat, activitatea

economică internațională. Prin extindere, putem spune că crizele economice și financiare pot afecta într-o oarecare măsură și sistemele militare sau civil-militare mandatate să intervină în gestionarea crizelor și conflictelor armate.

4.1. Definiția și caracteristicile crizelor economice

Criza economică reprezintă o etapă de schimbări profunde într-un ciclu economic, o stare de dereglare a economiei, expresie a încălcării unor corelații necesare desfășurării activității economice. Mai precis, ea reprezintă o stare persistentă a economiei caracterizată de rate mari ale șomajului și inflației, nivel scăzut al prețurilor, comerțului și investițiilor. Declanșarea ei marchează și momentul începerii unor schimbări calitative ale economiei pentru o nouă fază ascendentă a activității economice.

În timp, activitățile și procesele economice nu au o evoluție uniformă, liniară, ci sunt perturbate de fluctuații sezoniere (au loc în anumite perioade de timp și pot fi, în general, previzibile), întâmplătoare (accidentale, de scurtă durată, determinate de factori aleatori) și ciclice (caracterizate de o durată mai lungă de timp, intensitate mai mare și o anumită regularitate, alternând perioadele de expansiune cu cele de depresiune a activității economice). Totuși, trecerea de la expansiune la încetinire/stagnare economică nu presupune, neapărat, declanșarea unei crize economice. Această trecere poate fi generată fie de unele măsuri restrictive (adoptate de către guvern sau parteneri externi), fie de epuizarea cauzelor care au stat la baza expansiunii.

Cu toate că criza economică poate apărea ca urmare a unei crize politice, tot guvernul este cel în măsură să adopte măsuri anticriză (anticiclice) în virtutea funcției acestuia de regulator al activității economice.

În faza de criză a activității economice din țara respectivă, criză ce poate cuprinde diferite ramuri și sectoare sau economia națională în ansamblul său, mediul de afaceri se degradează treptat, deoarece apar unele dezechilibre, indicatorii macroeconomici înregistrează valori anormale și se manifestă tendința de scădere a:

- investițiilor;
- producției;
- cererii de consum;
- ocupării forței de muncă;
- salariilor;
- profiturilor;
- vânzărilor;

- exporturilor;
- cursului titlurilor de valoare etc.

Toate acestea restrâng și scumpesc creditul și îngreunează celelalte activități economice și financiare. Concomitent, se ajunge la:

rate mari ale inflației (dezechilibru ce se manifestă prin creșterea generalizată a prețurilor și reducerea puterii de cumpărare a unității monetare), ceea ce poate duce la scăderea nivelului de trai mai ales al persoanelor cu venituri fixe, slăbirea capacității concurențiale a firmelor naționale, afectează creditul și descurajează economiile, privilegiază debitorii, determină redistribuirea veniturilor între diferite sectoare, ramuri, categorii de populație etc.;

- sporirea șomajului; creșterea rapidă a importurilor;
- sporirea deficitului bugetar;
- extinderea economiei subterane și criminalității economico-financiare;
- fluctuația ratei de schimb a monedei naționale etc.

În această fază a ciclului economic, putem avea de a face și cu lipsa bunei guvernări sau ineficiența acesteia în realizarea obiectivelor politicii economice, reliefată în ineficiența economică, cu toate consecințele care decurg de aici.

Pentru ca o criză economică să nu se agraveze trebuie luate o serie de măsuri de către agentul economic sau stat, precum:

- înlocuirea și modernizarea masivă a mijloacelor de muncă;
- dezvoltarea tehnologiilor de producție;
- schimbarea unor structuri tehnice, tehnico-economice și organizatorice depășite;
- introducerea în fabricație a unor produse și sortimente noi;
- creșterea investițiilor etc.

De asemenea, pârghiile economice – preț, credit, salariu, dobândă, profit, cost etc. – și instrumentele specifice de politică economică, financiară și fiscală, monetară și de credit joacă un rol deosebit de important în procesul de depășire a perioadei de criză și de dinamizare a economiei. Prin urmare, trebuie restabilite unele echilibre economice prin lărgirea accesului la resursele energetice și restructurarea și reînnoirea factorilor de producție, ceea ce va necesita un cost social ridicat.

4.2. Definiția și caracteristicile crizelor financiare

Criza financiară poate fi interpretată ca orice situație în care o instituție financiară (sau mai multe) nu este capabilă, indiferent din ce

motiv, să-și îndeplinească obligațiile, ceea ce poate perturba funcționarea normală a sistemului financiar. Mai precis, criza financiară este o dislocare neliniară a piețelor financiare, unde problemele asimetrice privind alegerile nefavorabile și riscul financiar devin mult mai acute, astfel încât piețele financiare sunt incapabile să canalizeze eficient fondurile acolo unde se găsesc cele mai productive oportunități de investiții.

De obicei, se consideră criză financiară, atunci când resursele statului sunt insuficiente exercitării funcțiilor sale, putându-se ajunge chiar la incapacitate de plată. Aceasta determină pierderea încrederii în moneda națională și alte active financiare ale țării respective, ceea ce duce la retragerea investitorilor străini și a capitalului internațional. Găsirea celor mai eficiente căi de reducere a riscului unor crize viitoare și îmbunătățirea gestionării unor astfel de crize reprezintă pentru decidenții politici și economici o provocare majoră.

Criza financiară poate fi declanșată de o multitudine de factori, precum:

- politici macroeconomice nepotrivite și lipsa de transparență din partea băncilor centrale și a guvernelor;
- menținerea unui regim de curs de schimb fix sau devalorizarea sau supraevaluarea voită a monedei naționale;
- atacurile capitalurilor speculative;
- efecte de contagiune - tendința unei crize financiare declanșate într-o țară de a cauza crize în alte țări;
- împrumuturi externe mult prea mari;
- plata datoriilor externe din rezervele valutare;
- tranziția țării respective de la net exportator la net importator;
- alte cauze.

Crizele economice și financiare, în funcție de gravitatea lor, pot avea un impact puternic, moderat sau insignifiant la adresa securității sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate. Astfel, constrângerile economico-financiare locale pot avea efecte importante asupra eficienței și eficacității acțiunilor desfășurate de structurile militare și civil-militare, precum:

- deficiențe în ceea ce privește activitățile de sprijin logistic local și derularea contractelor de achiziție/închiriere de produse, servicii și lucrări;
- sprijinul țării-gazdă (adică resursele și facilitățile) nu mai este disponibil, sau nu mai poate face față cerințelor misiunii;

- coordonarea și cooperarea dintre structurile respective și autoritățile publice locale, populația civilă, organizațiile naționale, neguvernamentale și particulare de voluntari din zona de operații înregistrează sincope;
- eventuale sancțiuni economice impuse de comunitatea internațională asupra unor mărfuri, ceea ce perturbă activitatea de furnizare/aprovizionare a structurilor respective;
- precaritatea asistenței economico-financiare regionale și internaționale în zonă;
- creșterea prețurilor la unele bunuri, produse și servicii pe piața locală;
- volatilitatea cursului de schimb al monedei locale;
- creșterea nivelului de sărăcie a populației locale, ceea ce necesită fonduri suplimentare pentru asistență;
- extinderea economiei subterane, a rețelelor locale de criminalitate economico-financiară și amplificarea comerțului și traficului ilicit;
- îngreunarea accesului la unele resurse și amplificarea monopolului asupra unor produse și servicii.

Structurile militare și civil-militare implicate în gestionarea situației de criză sau a unui conflict armat, chiar dacă sunt ele însele afectate de starea precară economico-socială a țării respective, trebuie să acționeze, în strânsă cooperare cu organismele și organizațiile economico-financiare internaționale, pentru a influența evoluțiile economico-financiare locale viitoare:

- îmbunătățirea conjuncturii economice internaționale față de economia țării respective, vizând deschiderea accesului sau un acces sporit pe piețele externe;
- ameliorarea bazei energetice a economiei;
- stabilizarea cursului de schimb a monedei naționale;
- sporirea competitivității producției, prin rețehnologizări;
- recâștigarea piețelor pierdute, penetrarea de noi piețe și consolidarea celor existente;
- intensificarea acțiunilor de restructurare și privatizare;
- creșterea resurselor interne și externe de investiții, concomitent cu asigurarea unui cadru legislativ favorabil;
- stabilizarea relativă a raportului dintre creșterea prețurilor și a salariilor;
- crearea de noi locuri de muncă;

- realizarea echilibrelor macroeconomice și a ajustărilor structurale, în paralel cu creșterea eficienței;
- alte acțiuni și proiecte.

Fără îndoială că aceste crize economice și financiare se regăsesc în panoplia celor mai importante probleme ale lumii contemporane, aspecte fundamentale ale vieții fără a căror rezolvare nu e posibil progresul și bunăstarea populației țării sau regiunii respective. Conștientizarea și cunoașterea acestor probleme reprezintă o condiție esențială pentru a concepe strategii și măsuri cu caracter local, regional sau global, care să permită într-un viitor previzibil eliminarea sau, măcar, diminuarea acestora.

CAPITOLUL 5 CARACTERISTICI ALE CRIZELOR DIN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE. TIPOLOGIA ACESTOR CRIZE. ELEMENTE DE IMPACT

5.1. Definiția și caracteristicile crizei

Din punct de vedere sociologic, *criza* se poate defini drept o perioadă în dinamica unui sistem în care acumularea accentuată a dificultăților și izbucnirea conflictuală a tensiunilor fac dificilă funcționarea normală a acestuia, declanșându-se puternice presiuni spre schimbare. Criza reprezintă manifestarea unor dificultăți temporare sau cronice ale modului de organizare a unui sistem, exprimând incapacitatea sa de a funcționa în modalitatea existentă. Ieșirea din criză se face fie prin schimbarea structurală a sistemului, fie prin importante modificări adaptative ale structurii sale²⁰.

Crizele sunt evenimente caracterizate prin probabilitate redusă și consecințe importante, care amenință o entitate în scopurile ei cele mai profunde. Din cauza probabilității lor reduse, aceste evenimente sfidează orice interpretare și cer un efort susținut de înțelegere. Conform lui Karl E. Weick²¹, pentru rezolvarea unei crize în curs de desfășurare se cere acțiune care, în mod simultan, generează materialul brut din care rezultă cunoașterea și care afectează însăși desfășurarea crizei. Există un echilibru firav între acțiune și inacțiune: acțiunea poate avea consecințe periculoase, însă produce cunoaștere, în timp ce inacțiunea este o cale sigură, dar generează confuzie. Crizele care afectează grupurile sociale diferă prin cauzele și durata lor. Evident, datorită multitudinii tipurilor de crize, rațiunea umană poate juca numai un rol limitat în desfășurarea lor. Cu toate acestea, ele antrenează acțiunea umană, ceea ce poate transforma micile deviații în crize majore. Același Karl E. Weick susține că acțiunile desfășurate în sensul înțelegerii joacă un rol central în geneza crizelor și, în consecință, trebuie înțelese dacă se dorește stăpânirea și prevenirea lor.

²⁰ Zamfir, Cătălin, *Criză*, în Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu (coord.), *op. cit.*, 1998, p. 144.

²¹ Weick, Karl E., *Enacted Sensemaking in Crisis Situations*, în "Journal of Management Studies", 1988, vol. 25, pp. 305-317, reproduș în Pugh, S. Derek (ed.), *Organization Theory. Selected Readings*, Penguin Books, London, 1997.

De asemenea, se poate vorbi și despre alte două concepte: *starea de criză* și *situația de criză*. Conceptul de stare poate fi definit ca o poziție specifică, identificabilă într-un continuum sau o serie a unui proces. Aceasta înseamnă că nu orice deviație ori disfuncționalitate poate fi criză. Intervine aici și percepția celor din jur, a comunității față de evenimente și eventuale consecințe. Situația de criză reprezintă *rezultatul combinării unor circumstanțe într-un anumit moment*²². Identificarea și monitorizarea evoluției acestor circumstanțe fac posibilă proiectarea naturii răspunsurilor, stabilirea momentelor favorabile stingerii situației de criză, menținerea stării de criză într-un echilibru care să permită viitoare dezamorsări. În acest context, într-un algoritm al sensului intensificării unei situații conflictuale, criza este o stare ce precede conflictul puternic: competiție → rivalitate incipientă → rivalitate declarată → dispută intensă → conflict incipient → criză → conflict puternic declarat. În cazul crizei se desprind trei caracteristici esențiale ce pot fi și etape în desfășurarea sa: conștientizarea existenței unei crize, incertitudinea dată de complexitatea fenomenului și urgența în adoptarea unei decizii.

Conștientizarea se realizează prin mijloacele de avertizare timpurie (*early warning*, concept dezvoltat de OSCE) sau prin efecte, iar principalele elemente care vin din experiența anterioară arată ce trebuie și ce nu trebuie făcut într-un asemenea caz. Decizia este luată plecând de la ierarhia inversă, iar clasificările ce se fac în această etapă vizează: dacă bunurile materiale sunt în primejdie sau sunt afectate, dacă este vorba despre un caz foarte grav, dacă poate fi afectată stabilitatea sistemului politic, a democrației, a regiunii ș.a.m.d. Principala preocupare pentru reacție în această fază a analizei este echilibrul între eficiență, legitimitatea reacției și estimarea efectelor inacțiunii.

Incertitudinea legată de complexitatea crizei se referă la faptul că, în etapa de stare, criza nu are diagnostic. Se acumulează o cantitate mare de informații, pe diverse canale, și, adesea, este greu de făcut diferența între cele reale, cele false, bârfe, zvonuri și ceea ce cred despre criză grupurile de decizie, de analiză sau populația. Politicienii trebuie să reacționeze, dar nu știu cu exactitate ce se întâmplă. Decizia este cu atât mai bună cu cât decidentul este legitim, cunoaște orizontul populației și este credibil în deciziile sale din primele momente. Legitimitatea va oferi greutate și suport oricărei eventuale măsuri preventive ori de neutralizare. Decidentul trebuie să anuleze lipsa de certitudine a publicului, să-i ofere motivație, să-i traseze activitățile importante care să-l mobilizeze și să-l mențină într-o formă

²² *World Dictionary*, <http://www.wordiq.com/dictionary/stage.htm> și <http://www.wordiq.com/dictionary/situation.htm>.

organizată și pregătită pentru reacții formalizate, după decriptarea indicatorilor de stare și modelarea unui răspuns la criză.

Urgența în adoptarea unei decizii reflectă lipsa timpului necesar pentru evaluare și reacție: este necesară adoptarea unei soluții cu atât mai rapide, cu cât este mai gravă criza. Chiar dacă este previzibilă, situația de criză apare prin surprindere, provocată de motive care cu greu îi pot justifica violența în alte condiții. Urgența se referă la necesitatea de a salva oamenii, bunurile, dar și de a îndepărta pericolul destabilizării sau prăbușirii sistemului.

Există patru surse importante ale crizelor:

1. la nivelul individual,
2. la nivelul organizației,
3. la nivelul societal și
4. la nivelul sistemului.

La nivel individual, criza își are sursele în erorile provenite din: lipsa atitudinilor de bază (inexistența unor rutine prestabilite sau nerespectarea lor, lipsa atenției sau neglijența), erori ale regulilor prestabilite (greșeli ale legilor, aplicarea unor reguli/rutine la probleme false, evaluarea greșită a tipului de problemă/criză), lipsa de cunoaștere a problemelor.

La nivelul organizațional, criza este declanșată de: lipsa instrumentelor pentru un management eficient (imposibilitatea de a descoperi problema, lipsa infrastructurii de reacție), problemele ergonomice (lipsa indicatorilor), procedurile problematice și nesigure (lipsa responsabilităților, incapacitate de problematizare), problemele de informare (fragmente de informații ce împiedică privirea de ansamblu asupra problemei), existența unor scopuri și interese concurențiale între diferite părți ale organizației (conflicte, competiție de interese, costuri mari ale rezolvării crizei). La nivel societal, recesiunea economică, instabilitatea politică, tensiunile intergrupale, degradarea mediului sunt surse ale crizei, în timp ce la nivelul întregului sistem, avem de-a face cu complexitatea interacțiunilor și efectul domino.

5.2. Caracteristici și tipologii ale crizelor din relațiile internaționale

Crizele din relațiile internaționale sunt crize de sistem, mai precis crize în cadrul sistemului internațional. Astfel, având în vedere componentele acestuia, pot fi delimitate următoarele tipuri de crize:

- *crize de context* – determinate de disfuncționalitățile existente în contextul, atât structural, cât și istoric, ce definește parametrii de bază sau circumstanțele;

- *crize ideologice* – determinate de contradicțiile existente între perspectivele ideologice, cognițiile, sentimentele și judecățile care dau sistemului valoare, sens și orientare;
- *crize structurale* – determinate de lipsa corespondenței între structura de actori și resursele acestora, cu ajutorul cărora realizează scopurile stabilite;
- *crize procesuale* – determinate de relațiile dinamice antagonice, prin care actorii urmăresc realizarea scopurilor;
- *crize intenționate* - determinate de efectele sau consecințele intenționate ale acțiunilor, inacțiunilor și proceselor;
- *crize neintenționate* – determinate de efectele sau consecințele neintenționate ale acțiunilor, inacțiunilor și proceselor.

Din altă perspectivă²³, sistemul global poate fi văzut ca o îmbinare a cinci subsisteme majore. Subsistemele sunt interrelaționate și, în același timp, fiecare reflectă natura specifică a elementelor sale constitutive (context, fundament, structuri, procese, efecte):

1. Subsistemul politic:
  - context: capacitățile și așteptările maselor și ale elitei;
  - fundament: ideologiile;
  - structuri: grupuri de interese, partide, guverne, birocrății etc.;
  - procese: consens, represiune, rebeliune etc.;
  - efecte: guvernare sau violență.
2. Subsistemul economic:
  - context: modele economice;
  - fundament: doctrine economice;
  - structuri: consumatori și producători;
  - procese: cererea și oferta;
  - efecte: prosperitate sau sărăcie.
3. Subsistemul social:
  - context: așteptări sociale și tradiții;
  - fundament: valori, norme, atitudini, identitate și personalitate;
  - structuri: statusuri și roluri sociale;
  - procese: interacțiuni sociale;
  - efecte: echitate sau inechitate.
4. Subsistemul cultural:

- context: imagini ale lumii fizice și sociale, experiențe colective;
- fundament: axiologie, teleologie, deontologie, coduri etice și morale;
- structuri: organizări de educație formală și informală;
- procese: învățare, instruire;
- efecte: cunoaștere sau ignoranță.

5. Subsistemul ecologic:

- context: mediul natural;
- fundament: ecocultura (locul atribuit mediului în viziunea comună);
- structuri: distribuția spațiului și a resurselor;
- procese: epuizarea sau regenerarea resurselor naturale;
- efecte: sustenabilitate sau regres.

Astfel, se configurează o nouă tipologie a crizelor din relațiile internaționale:

- *crize ale subsistemului politic*,
- *crize ale subsistemului economic*,
- *crize ale subsistemului social* (mai exact, socio-demografic, fără componenta culturală),
- *crize ale subsistemului cultural* și
- *crize ale subsistemului ecologic*.

Analizând aceste două tipologii, propunem una nouă, care le înglobează:

	Crize ale subsistemului politic	Crize ale subsistemului economic	Crize ale subsistemului social	Crize ale subsistemului cultural	Crize ale subsistemului ecologic
Crize de context					
Crize ideologice					
Crize structurale					
Crize procesuale					
Crize neintenționate					
Crize neintenționate					

²³ Nef, Jorge, *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*, Ottawa: IDRC Books, 1999.

5.3. Elemente de impact asupra securității sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate

Impactul crizelor din relațiile internaționale asupra securității sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate diferă ca intensitate în funcție de tipul crizei. Vom conveni asupra următoarelor niveluri de intensitate a impactului:

- nimicitor – determină eșecul total al sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate;
- moderat – determină unele modificări în structura și scopurile misiunii și acțiunilor sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate;
- insignifiant – nu afectează cu nimic sistemele și acțiunile militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate.

În funcție de aceste niveluri, matricea construită la punctul **B** poate fi completată astfel:

Tip criză	Nivel de impact				
	Crize ale subsistemului politic	Crize ale subsistemului economic	Crize ale subsistemului social	Crize ale subsistemului cultural	Crize ale subsistemului ecologic
Crize de context	Nimicitor	Nimicitor	Moderat	Moderat	Moderat
Crize ideologice	Nimicitor	Nimicitor	Nimicitor	Nimicitor	Insignifiant
Crize structurale	Nimicitor	Nimicitor	Nimicitor	Moderat	Insignifiant
Crize procesuale	Nimicitor	Nimicitor	Nimicitor	Nimicitor	Insignifiant
Crize intenționate	Nimicitor	Nimicitor	Nimicitor	Nimicitor	Nimicitor
Crize neintenționate	Moderat	Moderat	Moderat	Moderat	Moderat

CAPITOLUL 6 CARACTERISTICI ALE CRIZELOR, CONFLICTELOR SAU DISFUNCȚIILOR CARE AFECTEAZĂ DOMENIUL SOCIO-MILITAR

6.1. Caracteristicile crizelor și conflictelor armate ce afectează domeniul socio-militar.

Analiza factorilor ce alimentează sau intensifică crizele/conflictele armate, ca situații de violență armată, este o activitate dificilă din mai multe motive. Mai întâi, accesul la informații veridice și prompte despre ele este complicat și anevoios. Apoi, diferențierea între cauzele reale ale crizei/conflictului armat și cele aparente este o operațiune ce solicită timp îndelungat, care, în realitate, nu există. În fine, interesele comunității internaționale, ale unor mari puteri și cele ale părților beligerante în soluționarea conflictului sunt greu de decelat. Aceasta întrucât aici coexistă motivații individuale și colective, se ciocnesc unul de altul comportamente aparent raționale și iraționale ale celor implicați direct sau nu în criza/conflictul respectiv și se manifestă ce-i mai rău și ce-i mai bun din natura umană. În plus, datorită fenomenului globalizării și al integrării regionale conflictele și crizele armate locale au un impact puternic și semnificativ asupra mediului de securitate regional și internațional.

Un examen aprofundat al evoluției conflictelor armate survenite în acești ultimi ani tinde să arate o modificare a caracterului conflictelor armate în general și a conflictelor interne în special. Această analiză a crizelor și conflictelor armate din ultimele două decenii pune în evidență o serie de caracteristici esențiale ale acestor fenomene sociale complexe. Printre acestea se numără:

➤ În prezent, *crizele și conflictele armate se produc*, cel mai adesea, în *interiorul statelor*. Exemple sunt suficiente pentru a ilustra această afirmație. Crizele/conflictele armate din Congo, Somalia, Afganistan, Columbia, Jamaica ilustrează, cu puterea faptelor, caracterul intrastatal al crizelor și conflictelor armate actuale. Desigur, cauzele reale ale conflictelor menționate sunt diferite de la o țară la alta, însă ceea ce au comun este pericolozitatea lor pentru afectarea negativă a securității și stabilității regionale și mondiale.

➤ Conflictelor armate din ultimele decenii *diferă de războaiele de eliberare națională din a doua jumătate a secolului XX*. Scopurile și

obiectivele, modul de organizare și ducere a luptelor, forțele sociale participante sunt cu totul altele. Acum, predomină interesele politice, economice, etnice și religioase. Tot mai frecvent, conflictele armate izbucnesc din dorința unor grupuri sociale de a rămâne sau de a accede la putere în stat în dauna altor grupuri mai mult sau mai puțin îndreptățite să guverneze țara. De asemenea, în statele eșuate, dorința unor grupuri de a pune stăpânire pe mari suprafețe de teren, pe surse de apă sau pe zăcămintele naturale (petrol, cărbune, aur, diamante) importante, generează crize/conflicte armate între acestea și alte grupuri cu aceleași aspirații.

➤ Conflictelor armate actuale sunt marcate printr-o *criză a legitimității statului*. Părțile beligerante sunt mai diversificate și obiectivele sau revendicările lor mai variate: opoziție la guvernare, lupte pentru dreptul asupra pământului, acces la resursele naturale, rezistență împotriva opresiunii minorităților etnice sau autohtone etc. Multe grupuri rebele sau de opoziție pot să se afle de aceeași parte față de autoritatea centrală, dar ele au obiective și metode foarte diverse în atingerea scopurilor propuse. Practic, se pune în discuție legitimitatea statului acolo unde aceasta nu este în măsură să-și manifeste autoritatea asupra întregului teritoriu național, fie din lipsa mijloacelor economico-financiare, fie din alte motive.

➤ Conflictelor și crizele armate actuale *se prelungesc și se transformă* profund. Astfel, ceea ce era la început o luptă cu obiective clare, cu un inamic bine identificat și definit, acum, devine o proliferare a grupurilor beligerante și o mai mare ruptură a lanțului de comandă, pe motiv de clivaj etnic sau de altă natură. Cu timpul, ceea ce la plecare era o acțiune întreprinsă pentru motive politice se transformă în jaf și anarhie. În acest context cu multiple părți implicate, actorii influenți depășesc tradiționala împărțire între guvern și guerila politică prin rolurile diverse pe care și le asumă pe timpul, dar mai ales după încetarea crizei sau conflictului armat.

➤ În timpul Războiului Rece și perioada imediat următoare, conflictele armate erau percepute ca rezultând din *clasicele rivalități de putere între state, ca lupte anticoloniale, de eliberare antiimperialistă sau de autodeterminare*. Era vorba în esență de chestiuni locale, apărute în epocile în care implicațiile regionale erau limitate și unde considerațiile mai largi, la scară mondială, erau legate de intervenția superputerilor. Cea mai mare parte a timpului, era posibil să se delimiteze aceste conflicte de o manieră precisă, cu linii de front clar definite, actori statali și nonstatali identificabili, ca și susținătorii lor.

➤ Astăzi, conflictele armate sunt *interdependente*. Este dovedit că factorii locali, regionali și mondiali care au repercusiuni asupra situațiilor de conflict armat interacționează semnificativ unii cu ceilalți. De aceea, în evidențierea caracteristicilor lor este important să se caute ceea ce le leagă

unele de altele și să se înțeleagă cum influențează ele asupra unei situații specifice. De exemplu, situația deosebit de gravă din Afganistan, generată de conflictul armat dintre autoritățile legitime ale statului afgan și talibani se răsfrânge asupra păcii și stabilității din regiune și din lume. La menținerea sa contribuie atât comunitatea internațională care a intervenit pentru a soluționa conflictul, în favoarea autorităților legitime afgane, cât și lumea musulmană care îi sprijină pe talibani. Frecvent apare întrebarea dacă impactul cel mai important provine de la factorii locali sau mondiali. Dificultatea, astăzi, nu este fără îndoială atât de a răspunde la această întrebare, în special, cât de a recunoaște foarte marea diversitate de situații ale conflictului armat căreia trebuie să-i se facă față. O ipoteză din ce în ce mai semnificativă este că noțiunea a ceea ce este local are poate cel mai mic raport cu un loc sau o frontieră reală decât cu aparențe, cu forme de identificare și diferite legături.

➤ Contextul conflictelor *armate*, în prezent, *este mult marcat de o confruntare permanentă la dimensiuni mondiale*, dacă se are în vedere că multe state au declanșat ceea ce s-a convenit să se numească „război contra terorismului” între unele state și o serie de actori nonstatali foarte descentralizați și mai mult sau mai puțin legați între ei. La acest război declarat terorismului au contribuit din plin multitudinea de acte și atentate teroriste deliberate produse în diferite state ale lumii. Atentatele din Madrid, martie 2004, cele din Londra, iulie 2005, Egipt, 2006, și cele cotidiene din Irak sunt numai câteva dintre cele ce au avut loc pe mapamond în perioada menționată.

➤ Combinarea *operațiunilor militare și a măsurilor destinate să combată terorismul* este, acum, frecvent întâlnită când este vorba de conflictele armate actuale. Evenimentele din Afganistan și Irak sunt o expresie a acestei împletiri între operațiunile militare și a măsurilor destinate să combată terorismul. De fapt, accentul pe adoptarea unor măsuri adecvate de combatere a terorismului se pune mai ales în statele vizate de teroriști, adică statele care au „declarat” război deschis terorismului internațional. În acest context, printre măsurile luate a fost și introducerea unei legislații antiteroriste în unele țări.

➤ *Factorii economici* continuă să cântărească greu în dinamica conflictelor armate, cu o serie de actori publici și privați în concurență pentru accesul la anumite piețe și resurse naturale foarte importante ca petrolul, apa.

➤ *Prăbușirea generalizată a serviciilor publice* cum sunt cele ce privesc sănătatea, aprovizionarea cu apă și bunăstarea socială este o realitate în statele afectate de ani buni de conflicte armate. Acest fapt se reflectă în

întârzierea tranziției de la situația de urgență la reluarea vieții normale a comunității statele respective.

➤ La nivel planetar, evoluția situației de violență armată a fost marcată de *proliferarea generalizată a armelor și migrațiile în masă din zonele rurale spre zonele urbane* în plină expansiune în multe țări. Aceasta a contribuit la creșterea apariției a noi forme de violență urbană, îngreunând adesea distincția dintre violența politică și criminalitate.

➤ *Atitudinea activă a comunității internaționale față de crizele și conflictele armate intrastatale din lume*. Intervenția ONU în soluționarea conflictului armat din ex-Iugoslavia ilustrează pe deplin implicarea activă și responsabilă a comunității internaționale în stabilizarea situațiilor de conflict armat intrastatal cu impact negativ semnificativ asupra securității și păcii regionale și mondiale. Pe ansamblu, operațiunile comunității de stabilizare, de îndiguire a violenței armate, de restabilire și menținere a păcii, în ultimii ani, au consumat multe dintre resursele comunității internaționale.

➤ *Conflictele armate* se produc cel mai adesea în contextele unei *mari instabilități socio-economice* și a statelor fragile. Experiența demonstrează că este vorba adesea de lungi procese de demobilizare, de reintegrare și de reconciliere, pentru care mijloacele disponibile sunt insuficiente și voința politică necesară inexistentă. Aceasta a avut ca efect întârzierea ameliorărilor, a menținerii insecurității, a creșterii criminalității, a agravării necazurilor populației din zona de conflict și nu numai.

➤ Practica arată că dacă conflictele armate de astăzi *provoacă în general mai puține pierderi în rândul combatanților decât cele din deceniile precedente*, dar *numărul victimelor indirecte* este, din ce în ce mai ridicat. De exemplu, în Irak, mor zilnic civili ca urmare a atentatelor comise de către insurgenți împotriva armatei și a forțelor de ordine irakiene, dar și a militarilor din coaliția militară internațională împotriva terorismului.

➤ *Situațiile de conflict armat actuale tind să dureze mult timp*, atunci când perioadele prelungite de tranziție nu antrenează adesea de loc acțiuni concertate ce vizează reducerea cauzelor profunde ale conflictului, ceea ce antrenează o reluare a ostilităților în numeroase contexte. Astfel, situația din Afganistan poate fi un exemplu al unui conflict armat ce tinde să dureze mai mult decât s-a estimat când s-a declanșat lupta împotriva terorismului și pentru instaurarea democrației stabile.

➤ *Prezența combatanților ilegali*. Termenul se aplică în general tuturor persoanelor care participă direct la ostilități fără a fi autorizate în acest scop și care, atunci când cad în puterea inamicului, nu au niciun drept la statutul de prizonier de război. În acest sens, un exemplu îl poate reprezenta membrii organizațiilor paramilitare ce luptă cu forțele de securitate ale statului columbian sau insurgenții în Irak.

➤ *Pierderea controlului statului asupra unei părți a teritoriului său este un element central al conflictelor armate actuale.* Ea este adesea atribuită existenței armatelor de rebeli, de insurgenți și de paramilitari care ocupă o parte din teritoriu și duc lupte împotriva forțelor statului. Această violență este alimentată de grupuri cu ambiții politice, ideologice sau economice opuse în sânul societății dezorganizate de diferențele etnice sau religioase sau prin inegalități profunde.

➤ *Incapacitatea statului de a controla anumite zone din teritoriul său* poate conduce la o violență comunitară endemică ce are consecințe dezastruoase pentru populația civilă. Atunci când statul este incapabil să răspundă nevoilor cetățenilor săi, rezultă un „vid de securitate” care este puțin câte puțin acoperit de actori privați: grupuri de autoapărare, de gang și miliții ce caută să-și stabilească dominația asupra spațiilor urbane și rurale circumscrise. În Afganistan, în Columbia, în Congo, în Jamaica, în Pakistan, în Somalia s-au văzut cartiere urbane căzute în mâna grupurilor paramilitare ilegale ce aveau o organizare bine structurată și care controlau un teritoriu delimitat.

6.2. Elemente de impact asupra securității sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate

Caracteristicile crizelor/conflictelor armate actuale au un impact deosebit asupra securității sistemelor militare și civil-militare ce gestionează crizele și conflictele armate. Printre elementele acestui impact se pot afla și următoarele:

- *Dificultatea executării reale, oportune și eficiente a mandatului încredințat de comunitatea internațională* pentru gestionarea adecvată a crizei/conflictului armat. Cauzele principale sunt reprezentate de: slăbiciunea statelor în care se produc aceste crize/conflicte armate; condițiile diverse și frecvent dificile, în care se acționează structurile militare și civil-militare; puterea economică, militară și susținerea populației, precum și sprijinul zonal ce-l primesc beligeranții; resursele alocate de comunitatea internațională pentru gestionarea adecvată a conflictului armat.

- *Complexitatea situației în care acționează structurile militare și civil-militare ce gestionează conflicte armate.* Acest atribut al situației rezidă, în principal, în: absența unei autorități centrale și a unor autorități locale legale, legitime și recunoscute de beligeranți; interesele reale ale celor care au declanșat și doresc menținerea conflictului armat; interesele strategice ale unor mari puteri în zonă; multiplele nevoi ale populației afectate de conflictul armat; resursele limitate ale comunității internaționale

în raport cu numărul mare de crize și conflicte armate ce se produc în lume; multitudinea de actori privați implicați în derularea conflictului armat (vezi situația din Afghanistan, Irak sau Columbia).

- *Principalele provocări umanitare* cărora personalul structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize/conflicte armate trebuie să le facă față: 1) un răspuns umanitar profesionist la nevoile situațiilor de conflict armat (capacitatea de angajament pe termen lung în cazul crizelor cronice, în fazele inițiale ale tranziției sau în situațiile de violență); 2) derularea unor acțiuni de gestionare eficientă și profesionistă a crizei/conflictului armat (preocuparea față de persoane, de demnitatea și sensibilitatea lor atunci când este vorba de a răspunde nevoilor lor imediate; relaționarea cu colaboratori calificați naționali și internaționali, generali și specialiști); 3) responsabilitatea față de comunitatea internațională și față de populația afectată de conflictul armat, precum și de propriul personal angajat în gestionarea concretă a conflictului respectiv; 4) adoptarea și menținerea unei atitudini neutre și independente de către structurile militare și civil-militare în derularea activității de gestionarea a crizelor/conflictelor militare (evitarea controverselor politice și ideologice; neutralitatea față de actorii implicați în conflict).

- *Respectarea de către personalul structurilor militare și civil-militare a legislației internaționale referitoare la conflictele armate* pe tot timpul derulării activităților specifice de gestionare a crizei/conflictului armat. Această cerință rămâne de actualitate și în perioada postconflict când începe tranziția de la starea de urgență la cea de normalitate. Există exemple de persoane ce aparțineau structurilor militare și civil-militare însărcinate cu gestionarea unui conflict armat care nu în toate situațiile și față de toți membrii structurilor beligerante s-au comportat potrivit exigențelor normelor dreptului internațional.

- *Condițiile psihosociale ale vieții și activității în comun a personalului structurilor militare și civil-militare complexe*, precum și presiunea exercitată asupra fiecăruia de executarea misiunii încredințate constituie un element important cu impact asupra securității respectivelor structuri organizaționale. Climatul psihosocial din cadrul structurilor, coeziunea socială, consensul, susținerea grupală pot și acționează fie pentru a facilita traiul și executarea misiunii, fie pentru a o îngreuna.

- *Condițiile de relief, de climă și sociale* din zona în care structurile militare și civil-militare își îndeplinesc misiunea încredințată legal de gestionare a conflictului armat au un impact mare asupra securității celor dintâi. Pe lângă adaptarea la condiții de climă și relief dificile, personalul structurilor militare și civil-militare trebuie să facă față și unui posibil climat de ostilitate din partea populației din zonă, care fie are

așteptări prea mari de la acesta, fie îl percepe ca pe un ocupant împotriva căruia trebuie să lupte sau, cel puțin, să sprijine pe cei care fac așa ceva. Percepția de către populație a structurilor militare și civil-militare ce gestionează conflictul armat în calitate de ocupant se datorează frecvent faptului că aceste structuri trebuie să îndeplinească atribuții ce țin de competența autorităților publice, care fie nu pot să-și exercite rolul cele revine legal, din diferite motive, fie nu mai există ca instituții legitime și recunoscute de populație.

- *Prezența și implicarea în conflictul armat a combatanților ilegali și a sprijinului oferit, benevol sau forțat, de populația din zonă*, are un impact demn de luat în seamă asupra securității structurilor militare și civil-militare ce gestionează crize/conflicte armate. De exemplu, în Afganistan talibanii sunt sprijiniți de populația, din care provin, în acțiunile lor îndreptate împotriva forțelor de securitate afgane și a instituțiilor statale legitime. Acest lucru face ca îndeplinirea misiunii de gestionare a conflictului de către structurile militare și civil-militare interne și internaționale să fie dificilă și cu probleme serioase în materie de securitate. Frecvent, deplasările membrilor structurilor militare și civil-militare, în afara taberelor lor, sunt însoțite de atacuri ale talibanilor. Uneori chiar locațiile structurilor militare și civil-militare ce gestionează conflictul armat devin ținte ale atacurilor actorilor implicați în respectivul conflict.

- *Necesitatea colaborării cu diferite ONG-uri umanitare* ce acționează în zonă pune probleme în materie de securitate structurilor militare și civil-militare ce gestionează conflictul armat. Aceasta atât pentru că membrilor ONG-urilor, cel puțin pe timpul derulării în comun ale unor activități, trebuie să li se asigure securitatea, cât și pentru faptul că personalul structurilor militare și civil-militare implicat în astfel de acțiuni se expune unor riscuri și pericole (rănire, ucidere, luare ca ostatic).

CAPITOLUL 7 CARACTERISTICI ALE CRIZELOR CU EFECT UMANITAR (EXOD DE POPULAȚII, MIGRAȚII, BOLI ETC.) ȘI PSIHOLOGIC

7.1. Definiția și caracteristicile crizelor cu efect umanitar și psihologic

Efectul umanitar al unei crize se referă la acel eveniment sau serie de evenimente care reprezintă o amenințare critică la sănătatea, siguranța și bunăstarea unei comunități sau a unui grup mai mare de oameni, adesea într-o zonă mai extinsă. Conflictele, epidemiile, foametea, dezastrele naturale și alte urgențe majore pot implica sau conduce la crize umanitare.

Crizele/conflictele armate pot produce următoarele tipuri de efecte cu caracteristici umanitare:

- fluxuri de refugiați în țările vecine;
- dislocări masive de populație în interiorul țării;
- epidemii;
- degradarea mediului înconjurător;
- creșterea gradului de sărăcie;
- foamete;
- încălcarea drepturilor omului;
- distrugerea infrastructurii sanitare;
- distrugerea infrastructurii educaționale;
- distrugerea infrastructurii altor servicii sociale de maximă importanță pentru populație.

Efectul psihologic al unei crize există atunci când un individ se rănește pe el însuși sau rănește pe alții sau pierde contactul cu realitatea din cauza unui șoc suferit în urma unor evenimente tragice ce au afectat individul/grupul.

Crizele/conflictele armate pot produce următoarele tipuri de efecte cu caracteristici psihologice:

1. la nivelul populației țării pe teritoriul căreia se desfășoară criza/conflictul armat:

- depresie;
- epuizare psihică;

- teroare;
- marginalizare;
- psihoză de masă;
- pierderea încrederii în instituțiile statului;
- pierderea încrederii în propria persoană.

2. la nivelul trupelor implicate:

- psihoză;
- depresie;
- epuizare psihică;
- marginalizare;
- pierderea încrederii în instituțiile statului;
- pierderea încrederii în propria persoană.

7.2. Elemente de impact asupra securității sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate

(A se vedea punctul *Caracteristici ale crizelor din relațiile internaționale. Tipologia acestor crize. Elemente de impact asupra securității sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate*)

Impactul crizelor din relațiile internaționale asupra securității sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate diferă ca intensitate în funcție de tipul crizei. Vom conveni asupra următoarelor niveluri de intensitate a impactului:

- nimicitor – determină eșecul total al sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate;
- moderat – determină unele modificări în structura și scopurile misiunii și acțiunilor sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate;
- insignifiant – nu afectează cu nimic sistemele și acțiunile militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate.

În funcție de tipul de efect, impactul asupra sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate este următorul:

		Intensitatea efectului asupra sistemelor și acțiunilor militare și civil-militare			
		Nimicitor	Moderat	Insignifiant	
Tip de efect					
Efecte umanitare	Fluxuri de refugiați în țările vecine			x	
	Dislocări masive de populație în interiorul țării		x		
	Epidemii	x			
	Degradarea mediului înconjurător		x		
	Creșterea gradului de sărăcie		x		
	Foamete		x		
	Încălcarea drepturilor omului		x		
	Distrușterea infrastructurii sanitare		x		
	Distrușterea infrastructurii educaționale				x
	Distrușterea infrastructurii altor servicii sociale de maximă importanță pentru populație		x		
Efecte psihologice la nivelul populației țării pe teritoriul căreia se desfășoară criza/conflictul armat	Depresie				x
	Epuizare psihică				x
	Teroare				x
	Marginalizare				x
	Psihoză de masă		x		
	Pierderea încrederii în instituțiile statului		x		
Efecte psihologice la nivelul trupelor implicate	Pierderea încrederii în propria persoană				x
	Psihoză	x			
	Depresie		x		
	Epuizare psihică		x		
	Marginalizare		x		
	Pierderea încrederii în instituțiile statului	x			
Pierderea încrederii în propria persoană			x		

CAPITOLUL 8

CARACTERISTICI JURIDICE ALE CRIZELOR ACTUALE ȘI VIITOARE. ELEMENTE DE IMPACT ASUPRA SISTEMELOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE FOLOSITE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE

Tipurile de crize actuale sunt în continuă transformare ca urmare a apariției, schimbării, mutației și transcenderii permanente a amenințărilor, provocărilor și vulnerabilităților pe orizontală sau pe verticală.

Tipologia generală a crizelor și conflictelor armate actuale și viitoare (economice, financiare, politice, politico-militare, sociale, informaționale, interne etc.) duce la un conținut diferit al caracteristicilor crizelor de orice gen, inclusiv cele juridice.

8.1. Caracteristici juridice

Caracteristicile juridice ale crizelor și conflictelor armate ce constituie elemente de impact asupra securității sistemelor militare și civil-militare se găsesc atât sub forma realităților juridice generale existente pe timpul crizelor, cât și sub forma unor principii particularizate pentru structurile de intervenție. Printre primele se pot număra:

- **amplificarea efectului inuman și devastator (ilegal) al crizelor și conflictelor armate**, ca urmare a dezvoltării științei și tehnologiei prin apariția unor arme cu mare putere de distrugere.
- **complicarea dreptului internațional**, ca urmare a complexității crescânde a crizelor și conflictelor armate.
- **necesitatea accelerării procesului de codificare** a normelor de drept internațional, tot ca urmare a complexității în mișcare a crizelor și conflictelor armate.
- **aplicarea dificilă a normelor internaționale** de drept al conflictelor armate și umanitar datorită complexității domeniilor și a evoluției permanente a acestora.
- **încălcări accidentale ale prevederilor mandatelor ONU.**
- **înmulțirea atacurilor neautorizate asupra concentrărilor civile** (zone locuite ale orașelor, tabere sau coloane de refugiați etc.).

- **înmulțirea practicilor ilegale pe timpul conflictelor**, abuzuri sau represalii asupra persoanelor implicate sau nu în operații cu încălcarea gravă a drepturilor omului și dreptului internațional umanitar (tortura, violul, traficul de ființe umane, molestarea copiilor, răpiri etc.) sau practici de război precum: kamikaze, atacuri fără discriminare asupra obiectivelor civile sau cu efecte excesiv traumatizante, folosirea de scuturi umane pentru punerea la adăpost anumite zone, acoperirea sau favorizarea unor acțiuni de luptă.
- **încălcarea tot mai frecventă a principiilor de drept internațional** derivate din obiceiuri stabilite, principii umanitare și conștiință publică în situații în care există persoane civile sau combatanți aflați în situații-cazuri neacoperite de dreptul pozitiv.
- **terorismul sub toate noile forme ale sale** (cyberterorism, infoterorism, nanoterorism, bioterorism etc.).
- **necesitatea adecvării rapide a normativelor la cerințele din câmpul de operații pe baza „lecțiilor învățate”.**
- **necesitatea respectării principialității legii.** Legislația trebuie formulată clar și făcută publică, ea trebuie să îi pedepsească doar pe cei vinovați de încălcarea ei.
- **existența și tolerarea „armatelor nonstatale”, de guerilă**, persoane aflate în afara legii: teroriști, criminali de război, extremiști etc.
- **folosirea tot mai accentuată de arme nonconvenționale** (interzise sau care provoacă suferințe nenesare adversarului).
- **propagarea și cultivarea unor fenomene ilegale:** xenofobia, antisemitismul, extremismul, de către cercuri de interese și putere.
- **necesitatea înăspririi pedepselor din domeniul afectării cyberspațiului** ce au ca obiect furturile informatice, propaganda ilegală, mesaje ce instigă la violență sau degradare umană.
- **lipsa credibilității populației-gază** în actul legislativ, organele legiferative și reprezentanții structurilor de intervenție în zonă.
- **sanctiuni exagerate sau lipsa unei sancțiuni față de o entitate implicată în criză** (generator sau victimă).

- **creșterea numărului de dezertori, prizonieri, refugiați și transfugi.** Acest fapt denotă și lipsa unei politici juridice adecvate.
- **fenomenul accentuat globalizat al implicării active în conflicte armate și, implicit, în acte de criminalitate juvenilă, a tinerilor de la vârste din ce în ce mai fragede.** Acest trend se datorează sărăciei, culturilor etnocentriste existente și propagandei pronunțat anti-occidentale.
- **înmulțirea atacurilor și a răpirilor de persoane** din rândul structurilor civile de intervenție umanitară sau reprezentanți mass-media pentru răscumpărare sau în scopuri politice (eliberarea unor teroriști, unor lideri criminali etc).
- **înmulțirea crimelor de război, crimelor împotriva umanității și a celor de genocid** cu încălcări flagrante ale drepturilor omului.
- **uzitarea practicii mercenariatului (aparitia unui nou tip de combatant).** Trimiterea de către un stat sau în numele său a unor bande sau grupuri înarmate, de forțe neregulate sau de mercenari care se angajează la acte de forță armată împotriva altui stat sau a structurilor militare sau civil-militare implicate în operații de gestionare a crizelor de pe teritoriul unui stat
- **generalizarea conflictelor armate interne internaționalizate** între două etnii diferite aflate în aceeași entitate statală. Acestea apar în următoarele cazuri: la recunoașterea de către statul-victimă a insurgenților ca fiind beligeranți, când unul sau mai multe state străine intervin cu propriile lor **forțe armate** în favoarea uneia dintre părți sau două state străine intervin cu **forțele armate**, fiecare în favoarea uneia dintre părți. Problemele ce decurg din aceste situații nu pot găsi un răspuns simplu și fără echivoc, cu privire la numeroasele implicații juridice, ca urmare a absenței dispozițiilor internaționale specifice pentru această formă de conflict.
- **înmulțirea abuzurilor asupra personalului combatant „hors de combat”** scos din luptă, luat prizonier sau necombatant.
- **creșterea numărului mișcărilor de rezistență** aflate în afara legii.
- **întețirea cazurilor de încălcare a imunității** unor persoane sau bunuri culturale.

- **acțiuni în afara necesității militare.** În esență, necesitatea militară nu poate fi invocată decât dacă dreptul pozitiv admite expres că prin excepția făcută din rațiuni impuse de necesitatea militară, putem deroga de la o interdicție sau o limitare prevăzută în cazul recurgerii la violență în război.
- **luarea de ostatici și uciderea lor** din rândul structurilor militare și civil-militare care sunt pe teritoriul statului de intervenție.
- **dreptul războiului modern a devenit un subiect de preocupare comun** pentru toate organismele și organizațiile încă din timp de pace datorită implicării în creșterea populației civile în conflictele armate.
- **încălcări dese ale codului de conduită de către personalul militar** al structurilor de forțe, fapte care nu pot fi sancționate legal deoarece nu au putere coercitivă.
- **înmulțirea victimelor de război** din rândul structurilor militare și civil-militare (prizonieri de război, răniți, bolnavi, naufragiați sau morți).
- **frecvente încălcări ale convențiilor internaționale ale dreptului războiului** referitoare la obiectivele civile, locațiile-spital, transporturile sanitare cu regim special pe timpul ostilităților.
- **frecvente încălcări ale neutralității de către statele beligerante** prin acte ostile: vizitarea, percheziționarea deturnarea și/sau atacarea de persoane sau bunuri care se află pe teritoriile neutre (terestre, aeriene, maritime), precum și, folosirea temporară ca refugiu a acestor teritorii de unele forțe beligerante.
- **frecvente atacuri asupra transporturilor umanitare** ce au ca scop aprovizionarea cu mijloace de subzistență a populației afectate de criza sau conflictul armat.
- **necesitatea sancționării mai aspre a încălcărilor dreptului internațional umanitar** prin crearea de mecanisme adecvate.
- **înmulțirea atacurilor asupra categoriilor protejate de personal sanitar, religios** ce aparțin organizațiilor internaționale de asistență și ajutor umanitar.

8.2. Principii particularizate pentru structurile de intervenție

Din cea de-a doua categorie, a principiilor respectate de structurile militare sau civil-militare la intervenția pe un teritoriu-gazdă ar fi:

- **legitimitatea** (sau nelegitimitatea) **operațiilor**. Este dată de prezența (lipsa) mandatului unei misiuni (decizie a unei instituții internaționale) prin care să fie legalizată acțiunea comunității internaționale. Mandatarea se poate da de către Adunarea Generală sau Consiliul de Securitate ale ONU sau de OSCE. Mandatul poate prevedea rolul forțelor, misiunea organizațiilor implicate, sarcinile îndeplinite, mărirea și organizarea forțelor, numirea comandantului, structura responsabilă de operațiune, acorduri generale pentru asigurarea financiară și logistică, structura coaliției și responsabilitățile naționale, timpul limită al mandatului, termenii sau condițiile impuse de către națiunea gazdă, drepturile și imunitățile pentru membrii misiunii. Lipsa legitimității intervenției reprezintă o încălcare gravă a dreptului internațional.
- **egalitatea în fața legii** a tuturor persoanelor care săvârșesc o infracțiune, indiferent de rasă, sex, orientare politică, națiune sau alte diferențieri în afara de cele ce se referă la gravitatea, natura și circumstanțele săvârșirii actului.
- **regulile de angajare** sub care intervin structurile militare și civil-militare.
- **sincronizarea** normelor privitoare la securitatea sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate cu legislația actuală internațională.
- **preîntâmpinarea corupției**. Prevenirea implicării membrilor structurilor militare și civil-militare în acte de corupție ce afectează organizația.
- **cadru juridic propice de acțiune și protejare** a personalului de intervenție umanitar, combatant sau necombatant.
- **constituirea unei „cenzuri restrânse”** legiferate asupra informației pasibile a fi vehiculate în mass-media pentru asigurarea protecției datelor personale ale staff-ului, locațiilor și infrastructurii structurilor militare sau civil-militare implicate în operații.

- **actualizarea legislației cu referire la protecția componentelor structurilor militare și civil-militare** pentru a oferi un cadru de lucru sigur și nestânjenit.
- **prevenirea infraționalității în rândul reprezentanților structurilor militare și civil-militare** prin preîntâmpinarea implicării în tentative și fapte de trafic și comerț ilegal cu bunuri și produse specifice forțelor de intervenție.
- **evitarea ducerii ostilităților în zone care cuprind ecosisteme rare sau fragile** sau care reprezintă habitatul unor specii decimate, amenințate sau pe cale de dispariție.
- **menținerea echității între necesitatea militară și umanitate** la angajarea în gestionarea conflictelor armate.

CAPITOLUL 9 CARACTERISTICI ALE CRIZELOR DIN PERSPECTIVĂ NAȚIONALĂ ȘI DIN PERSPECTIVA ȚĂRII-GAZDĂ

Pentru Națiunile Trimițătoare de trupe în teatre în vederea gestionării crizelor și conflictelor armate, caracteristicile principale ale crizelor sunt de o varietate și complexitate foarte mari, dar interesează îndeosebi din punct de vedere militar și acoperă un perimetru național (intern), frontalier (între două state) sau zonal (regional).

În genere, entitățile angajate conferă crizei tipologia de bază: criză interetnică, religioasă, inter sau intracivilizațională, interinstituțională, intercategoriilor sociale, profesionale etc. Națiunile Trimițătoare sunt preocupate, în același timp, de o ierarhizare după intensitate a crizei în care trebuie să intervină: criză de joasă intensitate, de intensitate medie sau de mare intensitate.

Militar, statele implicate în gestionare acționează fie într-una, fie în toate etapele conflictului: preconflict, conflict sau postconflict. În etapa preconflictuală, statul național are în vedere evoluția fenomenului și intervine, în funcție de obligațiile internaționale pe care le are, a intereselor proprii și a posibilităților ce le deține, pentru stoparea mersului spre conflict al acestuia. În etapa conflictului, se intervine cu trupe pentru aplanarea acestuia și instaurarea păcii, iar în etapa postconflict, forțele armate angajate în zonă (regiune) contribuie la stabilizarea și reconstrucția țării respective, pe baza unui mandat internațional și a înțelegerilor convenite cu Națiunea-Gazdă.

9.1. Caracteristici din perspectivă națională

Caracteristicile crizelor, din perspectivă națională, sunt cele ale oricărei crize politico-militare, care angajează forțe armate, forțe paramilitare și alte categorii de participanți și care este, de fapt, o etapă superioară a unei crize politice interne sau internaționale. Aceste caracteristici, deduse din dialectica și dinamica intereselor implicate, au o varietate remarcabilă, dată de multitudinea disfuncționalităților din sistem care au generat criza. Pentru statul care va trimite trupe în zonă are o importanță esențială paleta caracteristicilor crizei: este generată de

manifestarea tendințelor de autonomizare a unor teritorii pe baza criteriilor etnice sau religioase, are drept cauză bătălia pentru resurse energetice, manifestarea terorismului internațional sau este de natură economică, politică, socială ori în mozaic etc. Totodată, aportul național la proiectarea stabilității și păcii într-o anumită zonă (regiune) va depinde și de amploarea crizei, de dimensiunea ei spațială și temporală, de angajamentele internaționale ale Statului Trimițător de trupe și opțiunea politică, ca și de capacitățile proprii, de gama de instrumente avute la dispoziție, de spectrul estimat al misiunilor, de compunerea forțelor multinaționale ce vor fi angajate în gestionarea conflictului sau postconflict.

Dezamorsarea crizelor, stabilitatea și securitatea regionale și zonale vor fi condiționate decisiv de calitatea proiectării forței în teatru și chiar a proiecției forței naționale. Or, aceasta se realizează în raport cu caracteristicile crizei sau conflictului, cu complexitatea acestora. Într-un fel va fi proiectată forța în spațiul ex-iugoslav (Kosovo) și în alt mod în operații de stabilitate din Africa. Mecanismele viabile de răspuns la crize sunt construite, în primul rând, pe cunoașterea temeinică a crizelor, a laturilor lor cele mai intime.

Multiplele analize realizate asupra conflictului kosovar îi atribuie drept caracteristici: naționalismul extremist, ura, intoleranța, resentimentele, puritanismul etnic, conflictul interconfesional, mentalitățile beligerante, caracterul arhaic, regresiv al confruntării, transformările demografice (migrație, compoziția etnică mixtă a populației etc.), lipsa unei negocieri win to win, nevoia de control tradus prin acțiuni represive, formalismul (de la autonomie până la religie), valoarea simbolică sacră, valoarea simbolică familială, antagonismele culturale, comunicarea ierarhică univocă, de sus în jos, lipsa unui feedback în deciziile celor care dețin controlul, nevoia de securitate. Sunt acestea elemente care trebuie cunoscute în detaliu de către trupele multinaționale care acționează în zonă, în dorința de a avea un aport serios, dacă se poate decisiv, la soluționarea crizei.

9.2. Caracteristici din perspectiva țării-gazdă

Caracteristicile crizei (conflictului) din Balcanii de Vest din perspectiva țărilor-gazdă se referă la:

- permanența situației de criză;
- caracterul complex al conflictului;
- caracterul dinamic al conflictului;
- marea varietate a forțelor angajate în conflict (mercenari, naționaliști, veterani ai fostei armate

- iugoslave, etnici locali, imigranți, mafioți, grupări de gherilă etc.);
- ireconcilierea foștilor inamici;
  - este percepută ca o calamitate de către populația statelor respective;
  - contribuie la distrugerea economică și ecologică și afectarea viitorului ecosistemului regiunii;
  - are substrat etnic, recurgând la practici etnicizante, exacerbarea naționalismului etnic și schimbarea proporțiilor etnice ale comunităților;
  - stimulează înflorirea contrabandei, traficului de arme, droguri, persoane;
  - contribuie la acutizarea divergențelor de ordin religios;
  - asigură adâncirea inegalităților sociale, economice etc.;
  - creează o frustrare generală, datorită lipsei progresului economic;
  - resuscitează reziduuri și experiențe istorice dramatice și modelează experiențe ulterioare;
  - evidențiază lipsa protecției pentru minorități;
  - se sprijină pe instabilitatea și fragilitatea instituțională și statală, pe slaba guvernare;
  - amplifică și stimulează crima organizată;
  - generează și întreține corupția endemică;
  - facilitează apariția unor amenințări de tip nou, îndeosebi teroriste;
  - conflictul este perceput ca distrugător pentru țara-gazdă, din toate punctele de vedere;
  - sugerează o inadecvare a multora dintre măsurile luate de comunitatea internațională la situația complexă din teatru;
  - perpetuează erorile trecutului;
  - generează migrări de populație;
  - întrunește caracteristicile unei catastrofe umanitare;
  - amplifică spiritul necooperării și al concurenței;
  - reașază intempestiv unele porțiuni de graniță, în funcție de evoluția situației conflictuale și de componența populației;
  - evidențiază o asimetrie totală a acțiunilor forțelor din teatru;

- spațiul conflictual sau postconflict este unul al subinformării, al manipulării mediatice;
- generează teamă, angoasă, grija zilei de mâine, diminuate doar parțial de prezența și acțiunea forțelor multinaționale din teatru;
- în etapa post-conflict, prezența „internaționalilor“ (mai ales ai ONU) este considerată, de către radicalii naționaliști, un rău ce aduce sărăcie și nedreptăți: descentralizare, negocieri cu Serbia, recolonizarea provinciei;
- în aceeași etapă, starea post-conflictuală menține lipsa libertății de circulație, a securității și a primatului legii (vezi satele înconjurare, pentru protecție, de sârmă ghimpată).

9.3. Impact

Impactul acestor caracteristici asupra securității sistemelor militare și civil-militare folosite în gestionarea crizelor și conflictelor armate este foarte puternic. În zona granițelor artificiale constituite între comunități și regiuni, ca să luăm doar acest exemplu de caracteristică a conflictului, privită din perspectiva țării-gazdă, sistemele militare și civil-militare înregistrează o gamă sensibil ridicată de riscuri la adresa securității proprii. Locațiile forțelor trebuie reorganizate din punct de vedere al pazei și apărării. Este necesară o pregătire mai riguroasă și o sporire a vigilenței patrulelor și altor misiuni de pe comunicații. Tehnica de luptă trebuie pregătită temeinic și luate măsuri suplimentare de protecție. Aceasta este cerută de faptul că se înmulțesc provocările la adresa personalului misiunii și tentativele de intimidare, corupere etc. Se intensifică acțiunile de criminalitate organizată, de contrabandă și trafic de armament, droguri, persoane. Mai mult chiar: în cazul unei decizii asupra statutului regiunii, zonele de la granița de nord a provinciei ar putea deveni brusc focare ale violenței, cu efect de domino asupra restului provinciei, fapt ce ar implica trecerea la folosirea forței din teatru. De aceea, în zonă va trebui intensificat controlul armamentului și persoanelor, vor fi necesare eforturi sporite pentru realizarea unui echilibru stabil, pentru descifrarea stării de spirit a populației și protejarea acesteia. Asemenea perioade de vârf ale violențelor vor fi gestionate, firește, prin asigurarea unei prezențe mult mai robuste a forțelor multinaționale în zonă, în măsură să facă față cu succes manifestărilor de acest gen.

CONCLUZII

1. Caracteristicile crizelor și conflictelor armate depind în cea mai mare măsură de coordonatele și limitele de reconfigurare a noului mediu național și internațional de securitate economică, politică, informațională și militară, de dinamica și dialectica intereselor pe baza cărora se conturează, se formulează, se construiesc, se exprimă și se impun noile politici de dezvoltare economică de lungă durată, de acces la piețe, tehnologii și resurse, de soluționare a noilor provocări, pericole și amenințări cu care se confruntă și se va confrunta lumea.

2. Are loc un proces complex de extensie a efectului de criză, astfel încât aproape orice criză majoră afectează, într-o formă sau alta, toate continentele, toate regiunile și chiar statele. Efectul de criză este ondulatoriu, persistent și, în mare măsură, haotic, astfel încât el nu poate fi prevăzut și evaluat cu precizie, ci doar sesizat și aproximat.

3. Crizele de la început de mileniu devin înlănțuite și interdependente, dar și haotice, în intensitatea, amploare, forma lor de manifestare și aria de cuprindere, ceea ce le conferă un grad sporit de pericolozitate. Efectele lor au comportamente ciudate în bifurcații și, de aici, perspectiva dezvoltării, în lan, a unor noi seturi de provocări, pericole și amenințări autoreglabile, adică adaptabile la orice tip de entitate, de societate și de activitate.

4. Uneori, crizele întrec, în dinamism, flexibilitate și imprevizibilitate, procesele care le generează sau le adăpostesc și devin surse foarte puternice de conflictualitate și de instabilitate. Noile lor caracteristici se definesc, deci, pe o procesualitate dinamică, iar conținutul lor devine variabil, cu desfășurări ample, transfrontaliere, pe coridoare largi, care includ nu doar nevoia de schimbare, rezultată din evoluții solicitante și uzuri premature, ci și construcții bizare și ilegale, dezvoltări în planul criminalității, spălării banilor, corupției, traficului de influență etc. Astfel, crizele apar ca schimbări radicale și de durată, unele cu desfășurări extrem de violente, chiar cu războaie, în jurul cărora se dezvoltă o cultură periferică abjectă, care pune în mare pericol normalitatea, legalitatea și securitate.

5. Sistemele și acțiunile militare și civil-militare în cadrul acestui spectru al unor crize cu arii foarte largi și dezvoltări complexe trebuie să-și muleze caracteristicile și abilitățile, deopotrivă, simetric și asimetric, proporționat și disproporționat, astfel încât să poată ieși din reacție și să acționeze preemptiv și chiar preventiv, în condițiile în care pot cuceri și menține inițiativa politico-militară și strategică.

BIBLIOGRAFIE

1. Christophe Roux-Dufort, Judith Clair, Christine M. Mearson, *The International Handbook of Organizational Crisis Management*,
2. Herve Renaudin, Alice Altemaire, *Gestion de crise. Mod d'emploi*,
3. Lucien Sfez, *Simbolistica politică*, Institutul European, Iași, 2000
4. Jean-Louis Dufour, , *Crizele internationale : De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*, Bucuresti : Editura Corint, 2002
5. Gazier, B. (1981), *La pauvreté unidimensionnelle. Essai sur la politique sociale aux États-Unis*, Paris, Économica.
6. Eatwell, John (dir.) (1996) *Global Unemployment : Loss of Jobs in the '90s*, Londres, M. E. Sharpe.
7. Benko, Goerges B., et Alain Lipietz (dir.) (1992), *Les régions qui gagnent*, Paris, P.U.F..
8. H. Courtot , *La gestion des risques dans les projets* - Economica
9. Christophe Roux-Dufort, *Gerer et decider en situation de crise*,
10. General dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, ediția a II-a, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006
11. General dr. Mircea Mureșan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Strategia de parteneriat, parteneriatul strategic*, ediția a II-a, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006
12. Cătălin Zamfir și Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Criză*, 1998
13. Weick, Karl E., *Enacted Sensemaking in Crisis Situations*, în “Journal of Management Studies”, 1988, vol. 25, reprodus în Pugh, S. Derek (ed.), *Organization Theory. Selected Readings*, Penguin Books, London, 1997
14. *World Dictionary*, <http://www.wordiq.com/dictionary/stage.htm>
15. <http://www.wordiq.com/dictionary/situation.htm>.
16. Nef, Jorge, *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*, Ottawa: IDRC Books, 1999.

IV. ABORDĂRI MANAGERIALE ALE CRIZELOR PORNIND DE LA METODELE DE MODELARE DE RISC EXTREM

Cooronator:prof. univ. dr. GABRIELA PRELIPCEAN

1.1. Introducere

Se prezintă conceptul VaR (valoarea la risc), modul practic de calcul a VaR, dificultăți asociate lui VaR pentru portofoliile conținând derivate.

Aceasta este nota unui investitor prudent, fie ca este o banca importantă având valoarea activelor de miliarde de dolari, fie că este un pensionar cu doar câteva sute de dolari, având idei despre posibile pierderi care ar putea rezulta din mișcările specifice piețelor financiare. Având în vedere acest fapt, au existat situații extrem de mediatizate în care respectiva instituție nu a avut idei despre ce ar putea rezulta din unele dintre tranzacțiile lor exotice, adesea implicând derivatele.

Ca o parte a căutării pentru o mai multă transparență în investiții, s-a născut conceptul de valoare la risc ca o măsură a unei posibile pierderi din investiție sau portofoliu.

1.2. Definirea conceptelor legate de valoarea la risc

Una dintre definițiile **valorii la risc** (VaR), folosită în mod frecvent în prezent, este următoarea:

Valoarea la risc este o estimare, în condițiile unui interval de încredere dat, a cât de mult putem pierde din portofoliul nostru pe o perioadă dată.

Portofoliul poate fi al unui singur trader, cu VaR măsurând riscul asumat pe banii firmei, sau poate fi portofoliul întregii firme. Prima măsură constă în calcularea eficienței trader-ului, iar cea de a doua va fi interesul proprietarilor firmei, care vor dori să cunoască efectelor mișcărilor pieței acțiunilor reprezentate mai jos.

Intervalul de încredere este fixat de obicei la 95%, 97,5%, 99% etc. Orizontul de timp poate fi o zi, pentru activitățile de tranzacționare, sau câteva luni, pentru managementul portofoliului. Presupunem acesta a fi intervalul de timp asociat lichidării ordonate a portofoliului, prin aceasta înțelegând vânzarea bunurilor la o rată suficient de mică pentru ca vânzarea să aibă un efect nesemnificativ asupra pieței. Astfel VaR este o estimare a pierderii care poate fi realizată, și nu doar pe hârtie.

Ca un exemplu pentru VaR, putem calcula (cu metodele descrise aici) că săptămâna viitoare există o probabilitate de 95% ca să pierdem nu mai mult de 10 milioane USD. Putem scrie aceasta ca:

$$\text{Prob} \{ \delta V \leq -10 \text{ mil USD} \} = 0,05$$

unde δV este modificarea valorii portofoliului (utilizez δ pentru „modificarea în” pentru a accentua că noi considerăm schimbările pe un orizont de timp finit). În simboluri,

$$\text{Prob} \{ \delta V \leq -VaR \} = 1 - c$$

unde intervalul de încredere este c (95%) din exemplul de mai sus.

VaR este calculat considerând condițiile normale ale pieței, înțelegând că condițiile extreme ale pieței extreme ale pieței, cum ar fi prăbușirile, nu sunt luate în considerare sau sunt analizate separat. Așa că, în mod efectiv, VaR măsoară așteptările legate de operațiunile zilnice ale unei instituții.

Calculul lui VaR solicită cel puțin următoarele date: prețurile actuale ale tuturor activelor din portofoliu și volatilității lor, precum și corelațiile dintre ele. Dacă activele sunt tranzacționate, putem lua prețurile din piață (marcare la piață). Pentru contractele OTC trebuie să utilizăm un model recunoscut de evaluare, ca modelul Black-Scholes, acesta fiind atunci încadrarea în model. De obicei se presupune că mișcările componentelor portofoliului sunt aleatorii și respectă distribuțiile normale. Aceasta este desigur o ipoteză care nu mai este valabilă și în cazul evenimentelor extreme, unde distribuțiile sunt puternic asimetrice. Seturile de date pentru volatilitățile și coeficienții de corelație sunt prezentate pe site-ul www.jpmorgan.com și link-urile aferente.

1.3. Calculul VaR pentru un singur activ

Să începem prin a estima VaR pentru un portofoliu conținând un singur activ

Deținem o cantitate Δ de acțiuni, la un preț S și o volatilitate σ vrem să știm, cu o certitudine de 99%, care este maximul pe care îl putem pierde în decursul următoarei săptămâni. În mod deliberat utilizăm notația similară celei din lumea derivatelor, dar acolo Δ ar putea fi numărul de poziții short din portofoliul acoperit. Aici Δ este numărul de poziții long.

În figura 1 este reprezentată distribuția rentabilității posibile pe perioada de o săptămână. Cum calculăm VaR? Mai întâi de toate considerăm că distribuția este normală. Având în vedere că orizontul de

timp este așa de mic, putem să considerăm fără nici o problemă că media este zero. Derivația standard a prețului acțiunii pe acest orizont de timp este

$$\sigma S \left(\frac{1}{25} \right)^{\frac{1}{2}},$$

considerând că unitatea de timp este 1/52 dintr-un an. În final trebuie să calculăm poziția părții finale a graficului din partea stângă a acestei distribuții, corespunzând la 1% = (100 – 99)% din evenimente. Avem nevoie să facem aceasta doar pentru distribuția normală standard, pentru că putem ajunge la orice altă distribuție normală prin măsurare. Referindu-ne la tabelul 42.1, observăm că un interval de încredere de 99% corespunde unei deviații standard față de medie de 2,33. Dacă deținem un număr Δ de acțiuni, VaR este dat de $2,33 \sigma \Delta S (1/52)^{1/2}$

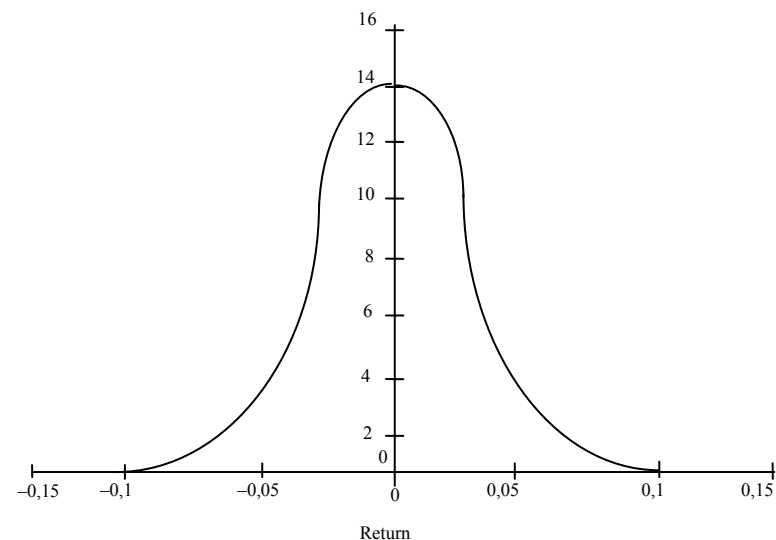

Figura 1 – Distribuția randamentelor așteptate ale acțiunilor

Tabelul 1 – Intervalul de încredere și relația cu deviația față de medie

Interval de încredere	Numărul deviațiilor standard față de medie
99%	2,326342
98%	2,053748
97%	1,88079
96%	1,750686
95%	1,644853
90%	1,281551

În general, dacă orizontul de timp este σt , și intervalul de încredere cerut este c , avem

$$\text{VaR} = -\sigma \Delta S (\delta t)^{1/2} \alpha(1-c), \quad (1)$$

unde $\alpha(\cdot)$ este funcția inversă a distribuției cumulative pentru distribuția normală standard prezentată în figura 2.

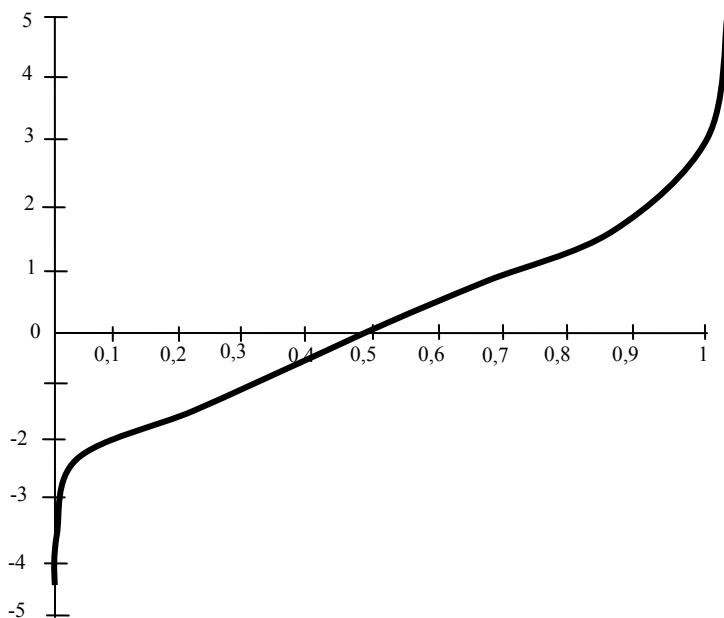

Figura 2 – Funcția inversă a distribuției cumulative pentru distribuția normală standard

În relația (1) se consideră ipoteza că rentabilitatea activului este normal distribuită cu media zero. Ipoteza mediei zero este corectă însă doar pentru un orizont de timp scurt: deviația standard a rentabilității se măsoară în funcție de rădăcina pătrată a timpului, dar media se măsoară în funcție de timpul însuși. Pentru orizonturi de timp mai lungi, rentabilitatea se modifică spre dreapta (este de dorit) cu o sumă proporțională cu orizontul de timp. Pentru intervale de timp mai lungi, expresia (1) ar trebui să fie modificată ținând cont de drift-ul valorii activului. Dacă rata acestui drift este μ , atunci (1) devine:

$$\text{VaR} = \Delta S (\mu \delta t - \sigma \delta t^{1/2} \alpha(1-c)).$$

De reținut că utilizez rata reală a drift-ului, și nu pe cea risc neutrală. Nu vom fi îngrijorați de această ajustare pentru restul acestui capitol.

1.4. Calculul VaR pentru un portofoliu

Dacă se cunosc volatilitățile pentru toate activele din portofoliul analizat și coeficienții de corelație între ele, atunci se poate calcula VaR pentru întreg portofoliu.

Dacă volatilitatea activului i este σ_i , și coeficientul de corelație între activul i și activul j este ρ_{ij} (cu $\rho_{ij} = 1$), atunci VaR pentru portofoliul format din M active deținând Δ_i din activul i este

$$-\alpha(1-c) \delta t^{1/2} \sqrt{\sum_{j=1}^M \sum_{i=1}^M \Delta_i \Delta_j \sigma_i \sigma_j \rho_{ij}}.$$

Câteva critici pot fi aduse definiției lui VaR: rentabilitățile nu sunt normal distribuite, volatilitățile și coeficienții de corelație sunt extrem de dificil de măsurat și nu permite existența derivatelor în portofoliu. Prima observație o vom discuta mai târziu; acum descriu în câteva detalii posibilitățile de introducere în calcul a derivatelor.

1.5. Calculul VaR pentru derivate și inovații financiare

Punctul-cheie în estimarea VaR pentru un portofoliu conținând derivate este acela în care, chiar dacă modificarea activului-suport este normală, nonlinearitatea esențială în derivate înseamnă că modificarea în derivate poate fi departe de o distribuție normală. Cu toate acestea, dacă suntem preocupați de mișcările mici în activul-suport, de exemplu pentru un

orizont de timp scurt, am putea aproxima sensibilitatea portofoliului la modificările activului-suport prin delta pentru o operațiune. Pentru mișcări mai importante am avea nevoie de o aproximare de ordin mai mare. Vedem aceste abordări în continuare.

Aproximarea delta

Considerăm pentru un moment un portofoliu de derivate cu un singur activ-suport, S. Sensitivitatea opțiunii sau a unui portofoliu de opțiuni față de activul-suport este delta, Δ . Dacă deviația standard a distribuției activului-suport este $\sigma S \delta t^{1/2}$, atunci deviația standard a distribuției poziției de opțiune este

$$\sigma S \delta t^{1/2} \Delta.$$

În acest caz, Δ trebuie să fie delta întregii poziții, sensibilitatea tuturor opțiunilor relevante la activul-suport respectiv și prin suma tuturor delta pentru toate pozițiile pe opțiuni pe același activ-suport.

Acesta este un pas mic, dar esențial pentru estimarea lui VaR pentru un portofoliu ce conține opțiuni:

$$-\alpha(1-c)\delta t^2 \sqrt{\sum_{j=1}^M \sum_{i=1}^M \Delta_i \Delta_j \sigma_i \sigma_j \sigma_{ij}}.$$

Aici Δ_i este rata modificării portofoliului în funcție de a activului i .

Aproximarea delta-gamma

Aproximarea delta este utilă pentru mișcări mici ale activului-suport. O aproximare mai bună poate fi obținută prin luarea unui ordin mai mare și încorporând efectul gamma sau efectul convexității.

Voi demonstra acest lucru printr-un exemplu. Presupunem că portofoliul nostru conține o opțiune. Relația dintre modificarea activului-suport, δS , și modificarea valorii opțiunii, δV , este

$$\delta V = \frac{\partial V}{\partial S} \delta S + \frac{1}{2} \frac{\partial^2 V}{\partial S^2} (\delta S)^2 + \frac{\partial V}{\partial t} \delta t + \dots$$

Presupunem că

$$\delta S = \mu S \delta t + \sigma S \delta t^{1/2} \phi,$$

Unde ϕ provine din distribuția normală standard, astfel încât putem scrie

$$\delta V = \frac{\partial V}{\partial S} \sigma S \delta t^{1/2} \phi + \delta t \left(\frac{\partial V}{\partial S} \mu S + \frac{1}{2} \frac{\partial^2 V}{\partial S^2} \sigma^2 S^2 \phi^2 + \frac{\partial V}{\partial t} \right) + \dots$$

Aceasta poate fi rescrisă astfel:

$$\delta V = \Delta \sigma S \delta t^{1/2} \phi + \delta t \left(\Delta \mu S + \frac{1}{2} \Gamma \sigma^2 S^2 \phi^2 + \theta \right) + \dots \quad (2)$$

La un ordin mai mare, componenta aleatorie din valoarea opțiunii este proporțională cu cea din activul-suport. La ordinul următor, există o modificare deterministă în δV datorată drift-ului determinist în S și theta opțiunii. Mai important totuși, efectul lui gamma este de a introduce un termen nonlinear în componenta aleatorie a lui δS .

În figura 3 sunt prezente trei grafice. În primul rând este distribuția presupusă a modificării activului-suport. Este o distribuție normală cu

deviația standard $\sigma S \delta t^{1/2}$, fiind linia îngroșată în figură. În al doilea rând este prezentă distribuția modificării opțiunii presupunând doar aproximarea

delta. Este o distribuție normală cu deviația standard $\sigma S \delta t^{1/2} \Delta$. În final este prezentă distribuția modificării activului-suport presupunând modificarea delta/gamma.

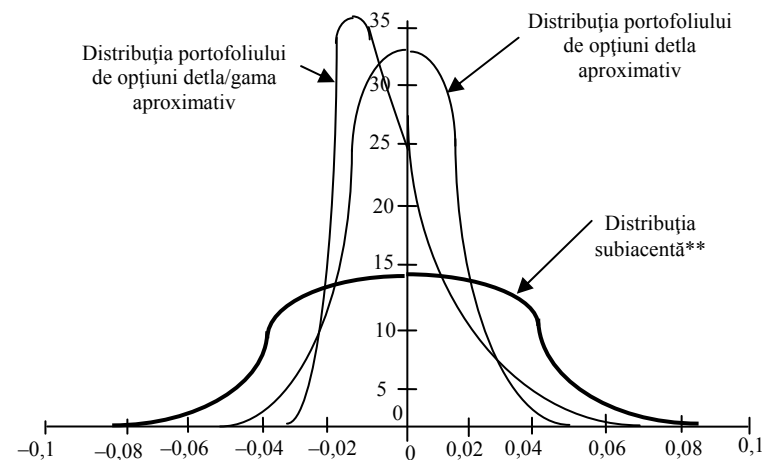

Figura nr. 3. – Distribuția normală pentru modificarea activului-suport (curba îngroșată), distribuția modificării opțiunii presupunând aproximarea delta (altă distribuție normală) și distribuția modificării opțiunii presupunând aproximarea delta/gamma (în definitiv nefiind o distribuție normală)

Din această figură putem observa că distribuția pentru aproximarea delta/gamma este departe de distribuția normală. De fapt, deoarece formula (2) conține ϕ^2 , δV trebuie să satisfacă următoarele restricții:

$$\delta V \geq -\frac{\Delta^2}{1\Gamma}, \text{ dacă } \Gamma > 0,$$

sau

$$\delta V \leq -\frac{\Delta^2}{2\Gamma}, \text{ dacă } \Gamma < 0.$$

Valoarea extremă este atinsă când

$$\phi = -\frac{\Delta}{\sigma S \Gamma \delta t^{1/2}}.$$

Se ridică astfel întrebarea, este această valoare critică pentru ϕ în partea „cozii” graficului care ne interesează? Dacă nu este, atunci aproximarea delta poate fi corectă, altfel ar fi incorectă. Dacă nu putem folosi aproximarea, atunci trebuie să apelăm la simulări ce utilizează formule de evaluare.

O concluzie evidentă este aceea că un gamma pozitiv este bun pentru un portofoliu, și un gamma negativ este nefavorabil. Cu un gamma pozitiv, partea de jos este limitată, iar cu un gamma negativ, partea de sus este limitată.

Utilizarea modelelor de evaluare

Soluția evidentă în jurul căreia se învârt problemele asociate instrumentele nonliniare este utilizarea unei simulări pentru comportamentul aleatoriu al activelor-suport și apoi folosirea unor formule de evaluare sau a unui algoritm pentru a deduce distribuția modificărilor la nivelul întregului portofoliu. Aceasta este soluția finală a problemei, dar prezintă un dezavantaj ce poate fi înlăturat. La urma urmei, putem deci să rulăm zeci de mii de simulări, dar dacă rezolvăm o ecuație diferențială multifactor cu derivate parțiale de fiecare dată, atunci vom descoperi că va lua de departe prea mult timp pentru a calcula valoarea la risc (VaR-ul).

Portofolii cu venit fix

Când activul sau un portofoliu este dependent de rata dobânzii, atunci este normal să tratăm rentabilitatea la maturitatea a fiecărui instrument ca o variabilă normal distribuită. Veniturile diferitelor instrumente sunt atunci de

dorit a fi corelate. Relația prețului modificării venitului este prin durată (și convexitate la un ordin mai mare). Astfel activul cu venit fix poate fi privit ca o derivată a venitului. VaR este atunci estimat folosind durata în locul lui delta (și convexitatea în locul lui gamma) într-o manieră evidentă.

CAPITOLUL 2 MODELAREA CU AJUTORUL TEORIEI VALORII EXTREME (TVE)

2.1. Introducere

Abordarea matematică standard în modelarea riscurilor, are la bază elementele din teoria probabilităților. Riscurile sunt variabile aleatoare și se referă la starea viitoare nevăzută a elementelor valorilor ce reprezintă profituri și pierderi. Aceste riscuri pot fi considerate individual sau văzute, ca parte a unui proces stocastic în care riscurile prezente depind de riscurile anterioare. Valoarea potențială a riscului are o distribuție de probabilitate care nu poate fi observată exact; deși sunt disponibile pierderile trecute datorate unor riscuri similare, acestea pot da informații parțiale referitoare la distribuții. Evenimentele extreme apar atunci când riscul ia valori situate în capătul distribuției.

În managementul riscului catastrofelor naturale interesează modelarea de evenimente cu probabilitate redusă, dar cu pierderi catastrofice. Metodele VaR tradiționale tind să ignore evenimentele extreme și se concentrează asupra măsurilor de risc pentru întreaga plajă de distribuție, aceste modele nefiind funcționale în riscurile catastrofice.

Un răspuns la această problemă constă în utilizarea *testelor de robustețe* și *analizelor scenariilor*. Se pot simula modificările în valoarea portofoliului în condițiile pieței extreme. Acestea sunt utile, dar în mod inevitabil limitate, deoarece nu se pot explora toate scenariile posibile și, prin definiție, nu furnizează indicații privind comportamentul scenariilor considerate.

Această problemă este specifică managementului riscului, pentru situațiile când inabilitatea de a considera în mod corect valorile extreme poate avea consecințe devastatoare. Cercetătorii au propus rezolvarea problemei prin TVE o ramură a statisticii concepută pentru utilizarea optimă a informațiilor limitate despre distribuțiile extreme.

În ceea ce privește TVE, atenția noastră se concentrează spre modelul POT (peaks-over-threshold) al vârfurilor ce depășesc valoarea critică. Indiferent dacă capătul distribuției pierderilor se referă la riscurile de piață, de credit, operaționale sau de asigurare, metoda POT (peaks-over-threshold) este un instrument simplu pentru estimarea riscului la capătul distribuției. Se propune un model original în care metoda POT (peaks-over-threshold) poate

fi înglobată într-un cadru al volatilității stocastice pentru a furniza estimări superioare VaR.

Se propune un model de risc pornind de la selectarea unor distribuții de probabilități particulare; distribuțiile sunt considerate din analiza datelor statistice empirice. În acest caz TVE este un instrument care trebuie să furnizeze cel mai bun estimator posibil al distribuției de capăt. Oricum, chiar în absența datelor utile, TVE furnizează o bună ghidare a tipului de distribuție pe care trebuie să-l selectăm astfel încât riscurile extreme să fie estimate și manevrate corect.

2.2. Măsurarea riscului extrem

În măsurarea riscului interesează distribuția acestuia (măsura riscului). La nivel elementar ar trebui calculată media sau varianța riscului. Acestea măsoară aspecte ale riscului, dar nu furnizează informații despre riscul extrem. Există două măsuri care își propun descrierea distribuției pierderilor la capăt.

Metoda VaR conduce la o estimare a distribuției pierderilor (95-99%). Furnizează un nivel superior al pierderii, care este depășit doar într-un număr mic de cazuri (nivelul de încredere).

Artzner, Delbane (1997) au criticat metoda VaR. Mai întâi s-a arătat că nu este o măsură coerentă a riscului. Există cazuri în care portofoliul este subdivizat în subportofolii, astfel încât suma VaR-urilor corespunzătoare să fie mai mică decât al portofoliului total. Acestea poate produce probleme, dacă sistemul de management al riscurilor are la bază limitele VaR pentru procese individuale. În plus, VaR nu spune nimic despre mărimea potențială a pierderilor excedentare. Autorii au propus ca alternativă la VaR utilizarea *așteptărilor condiționale de capăt* (mărimea așteptată a pierderilor care depășesc VaR).

Cheia TVE este teorema valorii extreme, o rudă a binecunoscutei teoreme limita centrală, care arată că distribuția limită a rezultatelor extreme are întotdeauna aceeași formă, indiferent de distribuția rezultatelor extreme. Acest element este important deoarece permite estimarea probabilităților extreme, inclusiv VaR-urile fără a considera ipoteze restrictive referitoare la o distribuție de proveniență necunoscută.

2.3. Aplicarea metodei valorii la risc (VaR) cu valori extreme (VaR-VE)

TVE (Teoria valorii extreme) furnizează o abordare naturală a estimării VaR, deoarece aceasta este, în esență preocupată de distribuțiile de capăt. Pentru aplicarea VaR, mai întâi se examinează parametrii distribuției, fiind disponibili un număr de estimatori standard; apoi se pot introduce într-un număr de formule alternative și se obțin estimatorii VaR. De exemplu, dacă se dorește estimarea VaR în afara bazei de date se poate proiecta în mod asimptotic capătul pe baza unei relații în care intervine și nivelul de încredere în care este previzionat VaR. TVE furnizează de asemenea expresia intervalului de încredere asociat estimărilor VaR.

2.4. O analiză comparativă VaR-VE versus VaR tradițional

Abordarea valorii extreme în VaR are anumite avantaje față de abordările VaR tradiționale parametrice și neparametrice.

Abordările parametrice estimează VaR prin armonizarea unei distribuții cu setul de rezultate așteptate. Deoarece multe observații se situează aproape de centrul oricărui distribuții empirice, abordările parametrice tradiționale tind să aproximeze bine observațiile centrale dar nu și observațiile de capăt care sunt mai importante. Abordările parametrice tradiționale sunt afectate și de faptul că impun distribuții uneori lipsite de sens pentru estimarea de capăt și care nu se potrivesc cu TVE. Prin comparație, abordarea valorii extreme nu are aceste probleme, fiind proiectată specific pentru estimarea capătului distribuției.

Abordările neparametrice sau simulările istorice estimează VaR pornind de la histograma rezultatelor. Oricum acestea conduc la estimări VaR mai puțin eficiente decât abordarea valorii extreme, deoarece nu implică TVE (care furnizează anumite indicații privitoare la modul în care arată distribuția de capăt). Mai important, aceste abordări au limitări foarte serioase în afara distribuției de date inițiale.

Există două tipuri de modele pentru valori extreme. Prima generație de modele sunt modelele *block maxima*; acestea sunt modele pentru cele mai mari observații colectate din seriile mari de observații.

A doua generație de modele sunt modelele *POT (peaks-over-threshold)*. Acestea sunt modele pentru toate observațiile mari care depășesc un prag critic. Modelele POT (peaks-over-threshold) sunt în general considerate ca fiind cele mai utile în aplicații practice, datorită modului eficient de utilizare a datelor (extrem limitate în cazul valorilor extreme).

În cadrul modelelor POT (peaks-over-threshold) pot exista două stiluri de analize. *Modelele semiparametrice* construite în jurul simulatorului Hill (sau alternativ simulatoarele Beiramt, Daniel Sison) și modelele complet parametrizate, bazate pe distribuția Pareto generalizată (DPG). Ambele abordări sunt justificate și utile empiric dacă sunt utilizate corect. Al doilea stil de analiză este preferat din motive de simplitate, expunere și implementare. Pentru măsurarea riscului extrem se obține o formulă parametrică simplă pentru care este relativ ușor să se furnizeze estimatori ai erorii statistice (utilizând tehnicile mecanismelor de inferență maximă).

DPG (distribuția Pareto generalizată) este practic o distribuție de probabilități la fel de importantă în managementul riscului, ca și distribuția normală (capetele distribuției normale sunt prea subțiri pentru ca distribuția să poată fi folosită în cazul pierderilor extreme).

2.5. Soft-uri adaptate pentru TVE

EVIS (Extreme Values în Ps-Plus) are la bază funcțiile S-Plus din dezvoltarea TVE de la ETH Zurich.

Funcțiile furnizează asistență în trei situații: explorarea datelor pentru a da consistență în zonele de capăt, implementarea metodelor POT, implementarea analizei block-maxima. Funcțiile EVIS furnizează un cadru simplu pe care utilizatorul îl poate dezvolta și adapta la un sistem de management al riscului particular. EVIS combină funcțiile de serie de timp S-Plus cu modulul S+GARCH, fapt ce permite *măsurători dinamice de risc*.

XTREMES este un soft dezvoltat de Rolf Reis și Michael Thomas la Universitatea Siegem (Germania). Pentru uz didactic programul este de succes; este util pentru diverse tipuri de modelări ale valorii extreme posibile. Pentru adaptarea XTREMES este necesară utilizarea programării XPL.

2.6. Concluzii

TVE este o tehnică nouă în managementul riscului, aplicabilă cu succes în cazul distribuțiilor de probabilități de capăt. Metodele bazate pe distribuții de tip normal subestimează riscul de capăt, iar metodele bazate pe simulări istorice furnizează estimări imprecise ale riscului în zona de capăt. TVE este cea mai robustă abordare pentru o problemă inerent dificilă, respectiv previzionarea mărimii unui eveniment rar și cu impact maxim.

TVE are în vedere evenimentele cu probabilitate de apariție redusă și impact maxim. Datorită caracterului evenimentelor extreme, setul de date este foarte restrâns, fapt ce determină ca estimatorii să fie în mod inevitabil foarte imprecizi (VaR și probabilitățile estimate asociate). Oricum TVE realizează maximul într-o problemă inerent dificilă și astfel marchează un pas important în estimarea VaR.

Desigur, la orice instrument din managementul riscului utilizarea de succes a TVE implică aprecierea punctelor forte și a limitărilor.

CAPITOLUL 3

METODA ANALIZEI FINANCIARE DINAMICE (AFD)

3.1. Introducere în tehnicile de management tip active-pasive (ALM)

Sunt reprezentative pentru o gamă extinsă de strategii folosite în sectoarele de asigurări și variază foarte mult din punctul de vedere al complexității. Întrucât fiecare categorie prezintă anumite avantaje și dezavantaje, practicienii nu au reușit să stabilească dacă este preferabil să utilizeze modele simple sau modele complexe.

Modelele simple presupun *costuri reduse*, oferă o mai mare *transparență* și lasă mai puțin loc erorilor de estimare, în plus, este mai ușor să se comunice clienților concluziile și rezultatele unui model simplu, mai ales dacă respectivii clienți nu au o pregătire tehnică. Pe de altă parte însă, modelele simple pot conduce la *concluzii insuficient fundamentate și eronate*.

O serie de specialiști consideră că o *realitate complexă* necesită utilizarea unor *modele complexe*. Modelarea efectelor unui set de modificări asupra structurii dinamice a unui factor considerat, (prin care se acoperă astfel o gamă de variante posibile) permite practicarea unui management mai atent al riscului legat de factorul respectiv și identificarea problemelor pe care abordările mai puțin sofisticate le omit.

Un model integrat al riscului descrie riscurile, evoluția acestora și interconectările dintre ele. Un asemenea model este util întrucât oferă un punct de vedere referitor la modul în care interacționează riscurile, aspect dificil de analizat prin alte mijloace. Complexitatea și elementele subiective multiple ale acestor modele transformă însă într-o provocare aplicarea lor.

Tabelul 3.1. Caracteristicile tehnicilor ALM

Tehnica Caracteristici	Testarea cash-flow	Corelarea fluxurilor financiare	Imunizarea	Analiza financiară în dinamică
Riscul vizat	Rata dobânzii	Rata dobânzii	Rata dobânzii	Multiple
Complexitatea	Moderată	Moderată	Redusă	Ridicată

Sectorul de asigurări în care a fost concepută	Asigurări de viață	Asigurări de viață	Asigurări de viață	Asigurări generale
Domeniul de aplicare	O clasă de produse	O clasă de produse	O clasă de produse	Firma în ansamblu

Se pune întrebarea cât de complex trebuie să fie modelul pentru a fi utilizat în mod eficient, decizia fiind determinată în funcție de costuri. Modelele complexe au devenit din ce în ce mai accesibile ca urmare a progreselor înregistrate în plan metodologic, a reducerii costurilor de aplicare, dar și a faptului că utilizatorii au devenit din ce în ce mai sofisticați. În ultimii ani, orientarea către sistemele tot mai complexe este evidentă. În ciuda acestei tendințe și a progreselor din plan metodologic, o serie de analiști sunt încă sceptici în legătură cu valoarea efectivă a modelelor complexe, fiind înclinați să utilizeze tehnicile clasice simple.

3.2. Analiza financiară dinamică ca formă a managementului active-pasive

Analiza financiară dinamică este o formă a managementului active-pasive, care a început să fie tot mai utilizată în sectorul asigurărilor și reasigurărilor. Această analiză permite asigurătorului să-și evalueze situația financiară în diferite condiții și să determine influențele schimbărilor strategice ale mediului asupra obiectivelor sale. Pentru realizarea analizei financiare au fost concepute o serie de modele care presupun parcurgerea unor etape într-o anumită succesiune. Iată cele cinci etape ale unui astfel de model: *prezentarea condițiilor inițiale; elaborarea unui set de scenarii posibile; determinarea mior indicatori financiari relevanți în condițiile scenariilor stabilite în etapa anterioară; selectarea deciziei optime; prezentarea rezultatelor.*

În prima etapă se fac o serie de referiri la rezultatele anterioare ale companiei analizate (nivelul primelor, ratele daunei etc.) și la situația macroeconomică generală (inflația, produsul intern brut etc.). Deoarece aceste tehnici de management active-pasive se bazează pe legătura dintre condițiile de piață actuale și situațiile viitoare; condițiile inițiale trebuie să se refere inclusiv la experiența recentă a companiei analizate și să genereze rezultate rezonabile.

O etapă deosebit de importantă a modelului de analiză dinamică o reprezintă *elaborarea unui set de scenarii posibile.* Pentru parcurgerea sa pot fi create programe informatice speciale (generatoare de scenarii) care, în

funcție de o serie de indicatori privind situația economică generală a mediului și situația activelor și pasivelor firmei, emit un set de scenarii plauzibile. *Generatoarele de scenarii* funcționează pe baza unor principii diferite, stabilite în concordanță cu obiectivele analizei și cu complexitatea sa. Generatoarele pot emite scenarii concentrându-se asupra unui set restrâns de parametri legați de un anumit aspect sau pornind de la distribuția statistică a tuturor variabilelor mediului și ale firmei și selectând aleatoriu un anumit număr de combinații. Totodată, dacă este cazul, acestea pot crea scenarii ținând seama de relațiile empirice și teoretice existente între anumite variabile.

Cea de-a treia etapă constă în *determinarea unor indicatori financiari relevanți în condițiile scenariilor stabilite în etapa anterioară* și presupune realizarea unor calcule, mai mult sau mai puțin detaliate, în funcție de subiectul studiului. Rezultatele financiare sunt, în general, măsurate pe baze contabile diferite.

Selectarea deciziei optime se realizează utilizând un program informatic. Folosind una sau mai multe serii de date statistice, programul de optimizare evaluează și selectează diferite variante strategice. Selecția se poate face în funcție de unul sau mai multe criterii. Atunci când se ține seama de un singur criteriu, acesta poate fi: rentabilitatea capitalului (randamentul capitalului ajustat în funcție de risc), probabilitatea de atingere a unui anumit obiectiv sau probabilitatea confruntării cu o criză serioasă (de exemplu, probabilitatea de faliment). Luarea în considerare a mai multor criterii presupune conturarea unei „hărți”, care prezintă un set de strategii ce maximizează venitul financiar pentru un anumit nivel de risc în raport cu o frontieră de eficiență.

În final, modelul de analiză financiară în dinamică furnizează un *set de rezultate și prezintă succint concluziile desprinse în urma simulării.* Acestea se referă inclusiv la distribuția parametrilor-cheie și la anumite observații legate de cele mai importante variabile care afectează rezultatele.

3.3. Considerații privind utilizarea AFD în strategiile de transfer al riscului

Analiza financiară dinamică este un instrument eficient prin care se pot evalua, în mod profesionist, modalitățile de transfer a riscului și a strategiilor de reducere a riscului.

O aplicație interesantă a AFD o reprezintă *programele de management integrat a riscului*. Acestea sunt pachete de programe care acoperă expunerile istorice asigurate pornind de la o varietate de politici de asigurări (unele includ și expuneri care nu au fost acoperite istoric de polițe de asigurare). AFD include nu doar riscurile actuariale, ci și riscurile

macroeconomice (ratele dobânzii, prețul acțiunilor). AFD oferă și furnizează asigurătorului o bază cantitativă dedicată, solidă, de atingere a obiectivelor operaționale și strategice.

3.3.1 Principii de construcție a modelelor AFD

Construcția unui model AFD implică identificarea și înțelegerea influențelor externe asupra asigurătorului și a proceselor interne care impun strategiile de hedging, care includ: rata inflației, ratele dobânzii și forma curbei de randament a titlurilor de stat, nivelul spreadurilor de creditare și volatilitatea acestora, randamentele din piețele de capital - nivelul primelor de asigurare din piețele de asigurări și reasigurări.

Deciziile de managementul riscurilor și afacerilor care conduc și protejează firma de asigurări împotriva influențelor externe includ strategia de marketing, politica nivelelor ratelor, strategii de investiții, strategii de reasigurare și structura de capital. Într-un model AFD complet trebuie luați în considerare toți acești factori.

AFD furnizează o gamă întreagă de scenarii și probabilitățile corespunzătoare de apariție. Modelele AFD sunt construite pornind de la influențele externe fundamentale și reflectă strategiile de bază ale afacerii și deciziile și este relativ ușor să se modeleze virtual orice date numerice cheie.

3.3.2 Arhitectura modelelor AFD

Modelele sunt construite astfel încât să se armonizeze cu cerințele generale și particulare ale asigurătorului și simulează acțiuni alternative dorite. De aceea, modelele AFD nu pot fi similare, ci diferă în funcție de necesități. AFD poate simula următoarele elemente strategice ale asigurătorului: resursele de active și alocarea acestora; structura reasigurării (nivelul de retenție; structura optimală; structura de program care se armonizează cu tendința riscului și resursele de capital ale asigurătorului); investiții de capital (pentru o anumită atitudine de risc și un randament așteptat); profitabilitatea; sensibilitatea (cum reacționează firma la scenarii extreme); solvabilitate și lichiditate.

Arhitectura AFD are o structură în *casadă* în care generarea diverselor valori ale activelor și pasivelor pot fi condițiile macroeconomice simulate și transferate. Valorile activelor și pasivelor sunt combinate cu modelele de cash-flow corespunzătoare și rezultă evoluțiile fluxului net de lichidități al firmei. Toate acestea sunt făcute într-un cadru contabil standardizat care facilitează generarea raportărilor financiare pentru o

perioadă specificată. Prin acest proces, se simulează anumiți factori de influență fundamentali, de sute sau chiar mii de ori. Pentru fiecare iterație de simulare se calculează un set nou de raportări financiare. Un exemplu de factor fundamental este structura la termen a ratelor dobânzii. Simularea ratelor dobânzii furnizează un set întreg de traiectorii posibile ale ratei dobânzii, în acord cu perioada considerată. Într-un model AFD, ratele dobânzii generate în acest mod reprezintă variabile aleatoare. Există alte sute sau chiar mii variabile aleatoare într-un model AFD, fapt ce impune reflectarea interdependențelor sau corelației acestora. În caz contrar, pot rezulta scenarii care pur și simplu nu sunt realiste.

3.4. Evidențierea avantajelor modelelor AFD în spectrul asigurărilor

AFD combină o multitudine de metode economice și concepte matematice. Este practic imposibil, să se identifice și să se descrie în mod unic o metodologie AFD.

Pentru analiza efectelor financiare ale diferitelor strategii de asigurări se evidențiază două tehnici de bază.

Testarea scenariilor reprezintă strategia în care proiectarea afacerii rezultă în urma unor scenarii viitoare selectate în mod determinist. Rezultatele sunt valide doar pentru acest scenariu specific; sunt utile doar atâta timp cât scenariul a fost corect. Riscurile asociate unui scenariu specific pot fi cuantificate cel mult grosier.

Tehnica superioară este *simularea stohastică* (AFD), care a fost aplicată cu succes în modelarea fluxului de lichidități al firmelor de asigurări non-viață. Mii de scenarii diferite sunt generate stohastic și permit o distribuție completă de probabilități pentru variabilele de ieșire importante (surplus, prime subscrise sau rata pierderilor).

Primul pas în compararea diverselor strategii este fixarea orizontului de timp la care se referă aplicația. Pe de o parte, am vrea să modelăm o perioadă cât mai mare posibilă pentru a observa efectele pe termen lung pentru o strategie aleasă. În particular, efectele referitoare la evoluțiile pe termen lung apar după câțiva ani și pot fi cu greu recunoscute în primii ani. Pe de altă parte, valorile simulate își pierd din consistență odată cu creșterile perioadei de previziune. Perioada este splitată în subperioade: ani, trimestre sau luni.

Un model AFD este un model stohastic al principalilor factori financiari ai firmelor de asigurări. Acesta trebuie să simuleze stohastic elementele de activ și pasiv și, de asemenea, relațiile dintre ambele tipuri de factori aleatori. Multe abordări tradiționale (managementul active-pasive)

din asigurările de viață consideră pasivele în mod mai mult sau mai puțin determinist, datorită variabilității mai scăzute. Această abordare nu este valabilă în asigurările non-viață în care ne confruntăm cu fluxuri de lichidități de pasive mai volatile. Firmele non-viață sunt mult mai sensibile la inflație, condiții macroeconomice, legislație, fapt ce complică procesul de modelare, iar *caracterul de simultaneitate* face ca rezultatele să fie mai puțin certe decât cele ale firmelor de asigurări de viață. În firmele non-viață sunt incerte atât data apariției, cât și mărimea pierderilor și a despăgubirilor. În asigurările non-viață despăgubirile sunt sensibile la inflație, dar sunt exprimate în termeni nominali. Datorită naturii stochastice a pasivelor și activelor din asigurările non-viață și a interacțiunilor complexe este absolut necesară *utilizarea metodei simulărilor stochastice*.

AFD are capacitatea să justifice *deciziile de management strategic* în raport cu: *alocarea strategică a activelor, alocarea capitalului, măsurarea performanțelor, strategii de piață, mixul de afaceri, deciziile de preț* etc. Această listă sugerează că AFD merge dincolo de proiectarea unei strategii de alocare a activelor.

Înainte utilizării modelului AFD, managementul crizelor trebuie să aleagă o măsură financiară sau economică pentru evaluarea diverselor strategii. Cel mai cunoscut cadru de analiză este conceptul de *frontieră eficientă, intens utilizat în teoria modernă a portofoliilor* (Markowitz). Mai întâi, o firmă trebuie să aleagă o măsură pentru randamentul activității (surplusul așteptat) și o măsură de risc (deficitul sau media condițională cea mai defavorabilă), apoi, se trasează binomul risc-randament măsurat pentru fiecare strategie. Fiecare strategie reprezintă un punct de nivel în risc-randament. O strategie este *eficientă* în cazul în care nu există o altă strategie, dacă nu este alta cu risc mai mic pentru același nivel de randament sau un randament mai mare la același nivel de risc. Pentru fiecare nivel de risc există un randament maximal care nu poate fi depășit. Nu există o certitudine absolută dacă strategia este cu adevărat eficientă sau nu. AFD nu caută în mod necesar o strategie optimală. În schimb, AFD este un instrument prin care *se compară diversele strategii în funcție de risc și randament*. Din păcate, comparația strategiilor poate să conducă la rezultate complet diferite, dacă se schimbă indicatorul de măsură a randamentului sau riscului (o măsură diferită duce la o strategie diferită).

Un concept strâns legat de AFD este *testarea solvabilității* în care ideea centrală este evaluarea probabilistică a capacității firmei de a atinge obiectivele. Aceasta conduce la determinarea capitalului necesar în condițiile nivelului de risc la care este expus asigurătorul.

Majoritatea modelelor AFD cuprind următoarele componente:

Generatorul stochastic de scenarii produce realizările de variabile aleatoare și reprezintă cel mai important factor de influență al rezultatelor. O realizare a variabilei aleatoare în cursul simulării corespunde unui scenariu.

Tabloul de scenarii estimează factorii de risc ce trebuie modelați în fiecare ciclu de simulare. Sunt incluși factori de risc macroeconomic (inflație, ratele dobânzii, rate de schimb), riscuri financiare (prețul acțiunilor, randamentul titlurilor) și actuariale (prime, număr și volume ale solicitărilor de despăgubiri) și riscurile inerente piețelor (ciclurile pieței).

Natura stochastică a modelului AFD are la bază simularea Monte Carlo, o specificație exactă a distribuției de probabilitate.

Practic, aceasta este o specificare exactă a distribuțiilor de probabilități ce descrie caracteristicile factorilor de risc. De exemplu, distribuția Poisson este adeseori selectată pentru modelarea solicitărilor de despăgubiri; unele funcții teoretice, ca de exemplu distribuția Pareto pot fi utilizate pentru distribuția solicitărilor de despăgubiri. Pornind de la valorile de generare, pot fi considerați factorii de risc; generatorul de scenarii modelează, de asemenea, interdependențele între factorii de risc și modelele multiperioade. Aceste interdependențe pot fi implementate, fie prin ipoteze deterministe, fie utilizând concepte stochastice, respectiv matricea de corelație. Deși matricele de corelație sunt adeseori utilizate, datorită simplității, conceptul de modelare stochastică a interdependențelor implică la o modelare mai exactă a interdependențelor, în special, în cazul distribuțiilor de probabilitate multivariate.

Generarea scenariilor are drept caracteristică structura în *casadă*. Mai întâi, factorii de risc macroeconomici exogeni sunt simulați, în funcție de structurile corelațiilor considerate și influențează realizarea riscurilor active și pasive. Pentru asigurarea că scenariile generate au sens, modelul trebuie calibrat corespunzător.

Uneori nu este suficientă simpla ajustare a informațiilor actuale, cu datele istorice. Analistul trebuie să decidă ce dimensiuni, trenduri și volatilități vor descrie comportamentul viitor. Aceasta este cu atât mai importantă în ceea ce privește modificările structurale.

A doua sursă constă în *inputul specific firmei* (severitatea medie a pierderilor per linia de afaceri, respectiv per anul cu accident), ipoteze referitoare la parametrul modelului (rata medie pe termen lung într-un model al ratei dobânzii) și ipoteze strategice (strategia de investiții).

Modelul firmei reflectă structura operațională și organizațională a asigurătorului și include: consolidarea primelor și rezultatelor diverselor clase de afaceri, impactul diverselor structuri de afaceri; reguli de contabilitate și impozitare.

Modelul ilustrează jocul scenariilor factorilor de risc generați, cu strategiile ce vor fi testate virtual. Strategiile sunt definite printr-un set de parametri ce pot fi influențați de management (scopul acoperirii reasigurării, alocarea investiției de capital).

Ultima parte, tabloul de rezultate, este *outputul furnizat de modelul AFD* și poate fi analizat de managementul firmei în scopul îmbunătățirii strategiei sau pentru generarea de noi ipoteze strategice. Aceasta se poate repeta până când managementul este convins de superioritatea unei anumite strategii. Adeseori interpretarea outputului este partea cea mai neglijată și neapreciată.

Pentru fiecare variabilă de simulare, tabloul de rezultate AFD conține realizările factorilor de risc considerați în scenarii și impactul asupra bilanțului și balanței firmei. Pentru fiecare țintă cheie din rezultatele simulării rezultă: distribuția empirică a probabilității, momentele (diverse dimensiuni ale riscului, valoarea la risc (VaR), valoarea la risc pe capăt (VaRC) și anumite probabilități de alertă (de exemplu, probabilitatea de ruină, faliment). În modelele pentru mai multe perioade trebuie extinsă și analiza statistică .

3.5. Analiza variabilele de modelare stochastică

Un punct important în procesul de construire a unui model constă în *identificarea variabilelor aleatoare de bază, variabile care influențează fluxurile de active și pasive*. Practic, trebuie să se decidă dacă și cum se modelează fiecare, sau doar unii din acești factori, și relațiile dintre aceștia. Această decizie este influențată prin considerarea unei negocieri între realizarea unui plus de acuratețe versus creșterea complexității. Riscurile ce influențează poziția financiară a unei societăți non-viață pot fi clasificate în diverse moduri: riscul de prime neadecvate (incorecte); riscul de rezerve insuficiente; riscul investițional (randamentele investițiilor volatile și câștigurile de capital); catastrofele.

Se mai pot menționa și riscul de creditare, în condițiile problemelor la nivelul reasigurătorului, riscul valutar și altele. O parte importantă a modelului AFD este reprezentată de *interdependențele dintre diversele categorii de risc, în particular dintre riscurile asociate cu ramura activelor și cele ce aparțin pasivelor*. Un modul cheie al modelului AFD este generatorul de rate ale dobânzii. Un generator de rate ale dobânzii este necesar pentru rezolvarea problemei privind *evaluarea riscului de rate ale dobânzii*. Mai mult, firmele non-viață sunt puternic expuse la comportamentul ratei dobânzii datorită preferinței de a investi în

instrumente cu venit fix. Se poate considera *ipoteza că ratele dobânzii sunt puternic corelate cu inflația*, care influențează modificările viitoare ale mărimii și frecvenței despăgubirilor. Pe de altă parte, ambii factori afectează viitoarele prime. În plus, se consideră corelația dintre ratele dobânzii și randamentul acțiunilor, o componentă importantă a randamentelor investiționale. Pe ramura pasivelor se consideră în mod explicit patru surse ale caracterului aleator: *pierderi necatastrofice, pierderi catastrofice, ciclurile de subscriere, schemele de plată*. Se simulează separat catastrofele datorită *abordării statistice diferite a pierderilor catastrofice, respectiv necatastrofice*. În general, volumul datelor empirice pentru pierderile necatastrofice este mai mare decât pentru pierderile catastrofice. Separarea celor două categorii conduce la date ceva mai omogene pentru pierderile necatastrofice și rezultă o mai bună corelare a datelor cu distribuțiile selectate.

De asemenea, implementarea modelului permite utilizarea programelor de evaluare a reasigurătorilor. Testarea diverselor deductibilități sau limite este posibilă doar dacă modelul are capacitatea de a genera pierderi individuale suficient de mari.

În plus, se poate face o comparație a *distribuțiilor teoretice ale evenimentelor extreme*. *Ciclurile de subscriere* reflectă condițiile de piață și cele macroeconomice, și reprezintă unul din factorii importanți ce afectează rezultatele afacerii, fiind incluse în setarea modelului AFD pentru România.

Pierderile nu sunt caracterizate doar de mărime, ci și de structura în timp a plăților. Această proprietate crește incertitudinile mecanismelor de despăgubire prin intermediul valorii actualizate a sumelor în funcție de inflația viitoare. Astfel, este necesară nu doar modelarea frecvenței de apariție și severitatea acestora, dar și incertitudinile implicate. Se utilizează o structură de plăți stochastică.

a)Ratele dobânzii

Comportamentul mișcărilor ratelor dobânzii se referă la volatilitatea randamentelor variază cu termenul de scadență; ratele la diverse termene sunt corelate pozitiv; ratele dobânzii nu trebuie să devină negative; volatilitatea ratelor dobânzii este proporțională cu nivelul ratei.

Rogers arată că modelul de rată a dobânzii trebuie să fie *suficient de flexibil* pentru a acoperi majoritatea situațiilor ce apar în practică; *suficient de simplu* pentru a da răspunsuri în timp rezonabil; *bine specificat* pentru ca inputurile să fie observate sau estimate; *realist* pentru ca modelul să nu furnizeze rezultate absurde.

b) *Randamentul acțiunilor*

Pentru aplicarea modelului CAPM este necesară o modelare realistă a randamentului și *portofoliului pieței*. Se aplică formula CAPM și rezultă randamentul condițional așteptat pentru o anumită acțiune.

c) *Pierderile necatastrofice*

Acestea depind de vechimea contractelor de asigurare (rata pierderilor, respectiv pierderi totale raportate la primele câștigate scad odată cu creșterea vechimii poliței). Indiferent de momentul plății pierderii, cei doi factori stochastici principali ce influențează volumul de despăgubiri sunt: numărul pierderilor și severitatea pierderilor. Alegerea unui anumit număr de despăgubiri și a distribuției de mărimi, depinde de linia de afaceri și este rezultatul armonizării distribuțiilor cu datele empirice, (ajustări ale datelor privind pierderile istorice). În simularea numărului de pierderi și a mediei severității pierderilor se utilizează valori medii și deviații standard ale datelor istorice pentru frecvența și, respectiv, severitatea medie a pierderilor.

d) *Catastrofele*

Se referă la pierderile declanșate de evenimentele catastrofice (furtuni, inundații, uragane, cutremure). Există mai multe moduri, diferite, de modelare a numărului catastrofelor (distribuția binomială negativă, distribuția Poisson, distribuția binomială). Se consideră că nu există un anumit trend în numărul catastrofelor. Spre deosebire de modelarea pierderilor necatastrofice se simulează pierderile economice totale (nu doar partea pentru despăgubiri) pentru fiecare eveniment catastrofic separat. Din nou, există distribuții de probabilități diferite, care dovedesc viabilitatea *distribuției Pareto generalizată* (DPG). DPG joacă un rol esențial în *teoria valorii extreme* (TVE).

e) *Ciclurile de subscrieri polițe*

În asigurările non-viață există mai multe sau mai puține cicluri neregulate de subscrieri. Acestea variază semnificativ în funcție de țară, piețe și linii de afaceri. Există mai mulți factori potențiali ce determină caracterul ciclic: efectul de întârziere al procedurii de formare al prețului; trendurile, ciclurile și variațiile pe termen scurt ale despăgubirilor; fluctuațiile ratei dobânzii și valorii de piață a activelor.

Dincolo de introducerea variației ciclice datorate mișcării ratelor la nivelul dobânzii trebuie remarcat că ratele pe termen scurt sunt principalul factor ce afectează toate celelalte variabile din model; se anexează un **submodel** referitor la ciclul primelor induse de strategiile competitive.

În această abordare se utilizează un model cu lanț Markov, în care se acordă simboluri pentru fiecare stare a liniei de afaceri și pentru fiecare an de proiecții:

Starea 1. competiție slabă (prime mari);

Starea 2. competiție medie;

Starea 3. competiție puternică (prime mici).

Probabilitățile de tranziție de la o stare la alta sau de la un an la altul se consideră că sunt egale pentru fiecare an de proiecție. Astfel, lanțul Markov este omogen. Există mai multe posibilități de setare a acestor *probabilități de tranziție*. Este posibil să se modeleze probabilitățile în funcție de condițiile curente din piață, aplicabile separat fiecărei linii de afaceri.

Deoarece este extrem de delicată estimarea probabilităților de tranziție, pe lângă datele istorice se poate folosi experiența bazată pe cunoaștere. Pentru proiecții financiare realiste este crucială setarea corectă a condițiilor inițiale din piață.

3.6. Unele contribuții privind implementarea AFD în practică

1. *Testarea scenariului deterministic.* Superioritatea AFD față de testarea scenariilor deterministe nu implică în mod neapărat inutilitatea secundului. Din contra, acesta este folositor când se urmărește analiza impactului evenimentelor extreme la momente predefinite sau atunci când trebuie evaluate influențele macroeconomice. Capacitatea de a trece de la scenariu stochastic și de a reveni la scenariu deterministe este o caracteristică foarte importantă a AFD.

2. *Mediul macroeconomic.* În modelarea financiară a asigurărilor de viață, rata dobânzii este singurul factor macroeconomic care influențează valorile activelor și pasivelor.

În asigurările non-viață ratele dobânzii reprezintă doar unul din factorii ce influențează valorile pasivelor (rata șomajului și utilizarea capacității industriale pot avea efecte considerabile asupra costurilor pierderii). Aceasta implică o *analiză econometrică a dinamicii factorilor particulari*.

3. *Analiza corelațiilor.* AFD este capabilă să țină seama de existența unor interdependențe între diverse variabile stochastice. Înainte de începerea implementării acestor interdependențe trebuie să existe o bună înțelegere a interdependențelor existente în firma de asigurări. Estimarea corelațiilor dintre pierderile istorice este adeseori nefezabilă datorită modificărilor structurale din trecut, deductibilității variabile, schimbării condițiilor

politice, achizițiilor etc. Corelațiile liniare nu reprezintă un mod corect de modelare a interdependențelor între riscuri.

4. *Modelarea separată a afacerilor noi vs reînnoite.* Se datorează abordării stochastice diferite a portofoliilor pierderilor. Această splitare permite o analiză mai profundă a factorilor de influență valorici din portofoliu și marchează un pas important în determinarea valorii asigurării non-viață.

5. *Validarea modelului.* Experiența, cunoașterea și intuiția utilizatorilor joacă un rol important în evaluarea AFD. Un pericol ar putea fi rezultatele neintuitive, ignorate într-un model greșit ca urmare a ipotezelor incorecte. O altă posibilitate de evaluare a modelelor o reprezintă testarea rezultatelor ce provin din modelul AFD față de rezultatele empirice. Aceasta este fezabilă în foarte puține cazuri, deoarece implică date pe mai mulți ani. Oricum, validarea modelului trebuie să se bucure de o atenție sporită.

6. *Calibrarea modelului.* AFD sofisticate trebuie să fie în acord cu datele și valorile parametrilor. O mare parte din analiza AFD trebuie dedicată acestui exercițiu.

3.7. Analiza SWOT: Puncte forte și puncte slabe ale AFD

Modelele AFD permit un grad înalt de detaliere incluzând analiza programului de reasigurări, modelarea evenimentelor catastrofice, interdependențele între elementele aleatoare. Pe parcursul construcției modelului, trebuie ca atenția să se concentreze pe anumite mecanisme de bază pe care modelul trebuie să le reflecte. Rezultatele vor depinde puternic de ipotezele utilizate în setarea modelului.

Problema critică este cât de sofisticat trebuie să fie modelul AFD. Un model simplu care furnizează rezultate rezonabile va fi mai preferat de mulți utilizatori datorită creșterii aversiunii față de utilizarea modelelor tip cutii negre netransparente. În plus, modelele mici tind să fie în acord cu intuiția și fac mai ușoară evaluarea impactului variabilelor specifice. O bună înțelegere a controlului incertitudinilor și aproximațiilor este vital pentru utilitatea unui model AFD.

3.8. Concluzii

Conflictul dintre detalierea modelării autentice și posibilele dificultăți în evaluarea datorită lipsei de date trebuie să primească o atenție specială. Schematizarea trebuie făcută astfel încât să rezulte suficiente *informații de*

portofoliu și date despre pierderi pentru stabilirea corectă a estimatorilor statistici ai frecvențelor pierderii și distribuției parametrilor pierderii.

Pentru parametrizarea distribuțiilor pierderilor se utilizează întregul portofoliu al riscurilor asigurate – prime și sume asigurate – și pierderile din ultimii ani, într-o bază a pierderilor individuale. Atât datele istorice, cât și impactul modificărilor inflației și portofoliului sunt incluse în acest model statistic.

Modelele pentru catastrofe naturale (EQECAT sau Catrader) a pierderilor de expunere simulate (de exemplu, pentru furtună) pot fi aplicate și pentru cazul producerii inundațiilor. Se testează datele despre pierderi, distribuțiile de probabilitate pentru frecvența și extinderea pierderilor în afara zonei calamitate, parametrizarea fiind efectuată în mai multe variante. Prin aceste comparații rezultă o serie de învățăminte interesante în sprijinul programelor de realizare a managementului riscului și al crizelor.

CAPITOLUL 4
PRINCIPII DE REZOLVARE A PROBLEMELOR SECURITĂȚII
INTERDEPENDENTE CU APLICAȚII ÎN MANAGEMENTUL EVENIMENTELOR
DE RISC EXTREM

4.1. Definirea conceptelor legate de procesele de interdependență

Interdependența este un fenomen larg întâlnit în deciziile din managementul riscului extrem. Un comportament interesant la PPII, în care investiția în protecție furnizează doar o protecție parțială, este posibilitatea de mimare a liderului sau efect de turmă. *Mimarea liderului* (tipping-ul) apare când modificările în comportamentul unui număr mic de jucători implică schimbarea strategiilor tuturor celorlalți, transformând echilibrul în mod radical. În astfel de situații, unul sau mai mulți jucători vor avea un levier mai mare pentru întreg sistemul. *Efectul de turmă* (cascading) e fenomenul prin care schimbarea strategiei de către un agent cauzează schimbarea de către al doilea, fapt ce implică ca un al treilea să investească în prevenire până când părțile au schimbat strategia (efect domino). Echilibrul în PPI este, adeseori, inefficient, datorită efectelor externe negative. Rezultatul social al investiției în protecție este superior celui privat și aceasta poate conduce la sub-investire. Analiza implicațiilor politice este o contribuție de asemenea interesantă.

4.2. Modelarea proceselor de protecție interdependente (PPI)

Se propune un model PPI cu aplicații la managementul crizelor, motivat de faptul că se oferă o examinare a riscului asociat dezastrelor naturale, pornind de la conceptul de *risc interdependent*. Pentru caracterizarea echilibrului Nash, în *problemele de protecție interdependentă (PPI)* se propune utilizarea modelelor din teoria jocurilor. În anumite condiții, riscul adițional poate anula beneficiile așteptate.

Interdependențele se referă nu neapărat la faptul că expunerea unui agent depinde de acțiunile altora, dar această interacțiune reduce inițiativa de investiție a celorlalți agenți.

Ayres, Levitt (1998) au demonstrat beneficiile sociale ale protecției când indivizii investesc în măsuri de protecție neobservabile. Externalitățile pozitive conduc la un nivel suboptimal al investiției private.

Se analizează situația în care nivelele de securitate ale membrilor grupului sunt interdependente și în care investiția în protecție produce externalități pozitive. Prin analogie cu fenomenul de contagiune financiară, în care fragilitatea se propagă, se definește *efectul de contagiune*, un efect transversal între inițiativa agentului și comportamentul celorlalți actori. Se pune problema cum se pot induce mecanismele de mimare a liderului (Schelling, 1978), adică cum se poate asigura că suficienți agenți vor investi în securitate, astfel încât toți ceilalți să-i urmeze (similar cu externalitatea de rețea). PPI au în comun caracteristica că *decizia unui agent*, fie că implică sau nu un cost investițional, va avea un *impact asupra celorlalți agenți* și, de asemenea, va afecta inițiativa de a investi în prevenirea riscurilor.

Clasa 1. Protecție parțială PPII

Investiția unui agent reduce riscul propriu, dar și riscul celorlalți. Această clasă de probleme poate avea echilibre Nash multiple. Cel mai interesant caz este atunci când avem două echilibre: fie toți agenții investesc în protecție, fie nici unul nu o face. Atunci există posibilitatea de mimare a liderului sau de efect de turmă: investiția unor agenți în securitate conduce la urmarea de către alți agenți.

Ori de câte ori există două echilibre Nash (toți agenții sau nici unul nu investește în securitate), *soluția socială optimă va fi ca toți să investească*. Dacă nu apar externalități negative, fiecare agent va considera ca fiind justificată investiția în protecție. Atunci când există un singur echilibru Nash rezultă unele situații în care investiția este eficientă. Cea mai evidentă situație o întâlnim atunci când costul protecției este suficient de scăzut pentru ca toți agenții să se protejeze. Atunci când costul investiției este mare atunci ar fi eficient ca nimeni să nu se implice. Sunt cazuri în care costurile sunt suficient de mari pentru ca toți agenții să refuze investirea în protecția securității, deși pentru întreaga societate ar fi optimă investiția.

Clasa 2: Protecția completă PPII

Această clasă diferă de Clasa 1 prin aceea că *agenții care investesc în securitate nu pot fi vătămați de acțiunea sau inacțiunea altora și reciproc, nu pot afecta pe alții*. În acest caz, există doar un singur echilibru Nash și acesta se poate situa între cazul extreme sau intermediar. Fiind un echilibru unic, nu pot exista fenomenele de *mimare a liderului de piață (tipping)* sau *de turmă* (cascading). În decizia de investiție, agentul *i* compară costurile cu beneficiile. Dacă mai mulți agenți investesc, beneficiul așteptat de agentul *i* scade, deoarece există o reducere a externalităților negative care se translatează într-o probabilitate mai mică de a suferi pierderi.

Ca și în cazul PPII, numărul de agenți ce investesc la echilibru nu va depăși numărul corespunzător optimului social. Fiecare agent *i* nu va ține seama de externalitățile negative. În cazul în care costul investiției este atât

de mic încât fiecare agent va opta pentru protecție, echilibrul Nash va fi eficient din același motiv ca în PPI1

Clasa 3: Externalități pozitive PPI3

Investiția unui agent creează externalități pozitive ce conduc la scăderea atractivității de a fi urmat de alții. Decizia unei firme de a investi în CDI-protecție va fi parțial influențată de alte firme din ramură. Cu cât este mai mare șansa ca firma j să beneficieze de succesul i , cu atât j se va abține de investiții CDI. PPI3 include situații în care investiția în cunoaștere și agenții pot învăța și beneficia din succesul predecesorilor. Ca și în PPI2 există un singur echilibru Nash.

Cu cât mai mulți agenți investesc în cunoaștere există o mai mare șansă ca cei ce nu o fac să beneficieze și ei de acest succes (o creștere a externalităților pozitive). Pentru această clasă de probleme nu există mimarea liderului și nici efect de turmă: dacă un agent convinge pe alții să investească, va avea o motivație mai mică să o facă el.

Un echilibru Nash este eficient dacă singurii agenți care nu investesc sunt cei pentru care beneficiile așteptate totale nu depășesc costul investiției. Vor exista situații în care costurile investițiilor sunt suficient de mari pentru ca agentul să nu se implice chiar dacă prin aceasta vor beneficia și alții. În acest caz, la echilibrul investițional în cunoaștere vor fi mai puțini agenți decât în cazul social optimal.

4.3. Aplicații ale modelului general PPI în protecția împotriva dezastrelor naturale

Acoperă toate cele trei clase de probleme. Se caracterizează prin echilibre Nash și prin condițiile specifice de existență ale echilibrelor multiple (preferința tuturor, respectiv abținerea în investiții pentru protecție). Se caracterizează mecanismele prin care mimarea liderului (tipping) și efectul de turmă (cascading) conduc la modificarea echilibrului. Se definește *coaliția critică* ca fiind cea în care trecerea de la neinvestire la investirea de către membri va induce un comportament similar non-membrilor. Apoi se caracterizează proprietățile coaliției critice în funcție de externalitățile Pigouviene pe baza proprietăților de complementaritate strategică și substituibilitate.

Internalizarea externalităților reprezintă un mod de încurajare a agenților să investească în protecție, atunci când există posibilitatea contagiunii. Se examinează rolul pe care diverse politici, de la mecanismele pieței private, la reglementări guvernamentale și alegerea colectivă, le pot juca în încurajarea agenților de a adopta măsuri de protecție pentru PSI.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexander, C.O. și Leigh, C., 1997, *On the covariance matrices used in VAR models*, Journal of Derivatives, 4(3), 50-62
2. Alexander, C.O., 1996, *Evaluating the use of Riskmetrics as a risk measurement tool for your operation*, Derivatives: Use Trading and Regulation, 2(3), 277-285
3. Alexander, C.O., 1996, *Estimating and forecasting volatility and correlation: methods and applications*, Financial Derivatives and Risk Management, 7 (septembrie), 64-72
4. Alexander, C.O., 1998, *The Handbook of Risk Management and Analysis*, John Wiley
5. Chiriță, N., 1997, *Modelarea cibernetică a economiilor în tranziție*, Ed. Etape, Sibiu
6. Chow, S.N., Hale, J.K., 1983, *Methods of Bifurcations Theory*, Springer Berlin Heidelberg
7. Constantinescu, D.A. (coord.), 1998, *Managementul societăților de asigurări*, Ed. Bren, București.
8. Dixit, A.K. și Pindyck, R.S., 1994, *Investment Under Uncertainty*, Princeton
9. Elton, E.J. și Gruber, M.J., 1995, *Modern Portfolio Theory and Investment Analysis*, John Wiley
10. Fabozzi, F.J., 1996, *Bond Markets, Analysis and Strategies*, Prentice-Hall
11. Faghiura, H.G., Marin, D., Andrei, A., *Teoria echilibrului economic*, Academia de Studii Economice, Catedra CSIE, București, 1993
12. Fama, E., 1965, *The behaviour of stock prices*, Journal of Business, 38, 34-105
13. Glubitsky, M., Schaeffer, F.G., 1988, *Singularities and Groups in Bifurcation Theory*, vol. 2, Springer Berlin Heidelberg.
14. Ingersoll, I.E. Jr., 1987, *Theory of Financial Decision Making (Teoria luării deciziilor financiare)*, Rowman & Littlefield
15. Kalman, R.E., Falb, P.L., Arbib, M.A., *Teoria sistemelor dinamice*, Ed. Tehnică, București.
16. Kealhofer, Stephen, 1995, *Managing Default Risk in Derivatives Portfolios*, in Derivative Credit Risk: Advances in Measurement and Management, Renaissance Risk Publication, London
17. Neftci, S., 1996, *An Introduction to the Mathematics of Financial*

- Derivatives*, Academic Press
18. Oprescu, Gh., 1993, *Cercetări operaționale*, Ed. Fundației România de Măine, București
  19. Oprescu, Gh., 1992, *Matematici economice*, Partea I, Ed. Fundației România de Măine, București
  20. Oprescu, Gh., 1995, *Matematici pentru economiști*, Ed. Fundației România de Măine, București, 1995
  21. Prelipcean Gabriela, Boșcoianu, M., 2006 – *Managementul financiar al evenimentelor de risc extrem*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, ISBN (10) 973-30-1540-7, ISBN (13) 978-973-30-1540-6
  22. Prelipcean Gabriela, 2002 – *Modelarea deciziilor pe piețele financiar – valutare în contextul globalizării*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, ISBN 973-30-2403-1
  23. Scarlat, E., Chiriță, N., 1997, *Bazele ciberneticii economice*, Ed. Economică, București
  24. Stacey, R.D., 1992, *The Chaos Frontier. Creative Strategic Control for Business*, Buthlerworth-Heinemann.
  25. Stănciulescu, F., 1982, *Dinamica sistemelor mari*, Ed. Academiei României
  26. Stewart, I., Poston, T., 1988, *Catastrophe Theory and its Applications*, Pitman, London
  27. Taleb, N., 1997, *Dynamic Hedging (Hedging dinamic)*, John Wiley.
  28. Voinea, R., Stroe, I., 2000, *Introducerea în teoria sistemelor dinamice*, Ed. Academiei României, București.
  29. Wilson, A.G., 1981, *Catastrophe Theory nad Bifurcations, Applications to Urban and Regional Systems*, Choom Helm, London.
  30. Yonves Bensolah, 2000, *Steps in Applying Extreme Value Theory to Finance*, Working Paper, 200-20, Bank of Canada, ISSN 1192-5434, nov.
  31. Zadeh, L.A., Polak, E., 1978, *Teoria sistemelor*, Ed. Tehnică, București

V. DESCRIERI, EVALUĂRI, ANALIZE, REMODELĂRI

Coordonator > prof. univ. dr. STELIAN STANCU

Autorii studiului: DESCRIERE, EVALUĂRI, ANALIZE REMODELĂRI

**O echipă de la Academia de Studii Economice din București
condusă de prof. univ. dr. STELIN STANCU**

CAPITOLUL 1

REMODELAREA BAZEI DE DATE ÎN CONFROMITATE CU NECESITATEA DE MĂSURARE A EFICIENȚEI STRUCTURILOR DE SECURITATE

1.1. Mediul strategic de securitate

1.1.1. Caracterizare generala

Mediul strategic de securitate actual se caracterizeaza prin transformari substantiale care implica continua adaptare si perfectionare atât a criteriilor clasice de analiza a securitatii internationale, cât si a mecanismelor de gestionare a acesteia.

Noile provocari aparute la adresa securitatii internationale, generate de suprapunerea unor procese, cum sunt globalizarea si fragmentarea, se adauga formelor clasice de vulnerabilitati, riscuri si amenintari. Riscurile de natura terorista si amenintarile asimetrice se diversifica si se amplifica în intensitate si ca arie de manifestare, prevenirea si contracararea acestora constituind o responsabilitate comuna a tuturor statelor.

La nivel global, arhitectura actualului mediu de securitate reflecta trasaturile esentiale ale tendintelor geopolitice care au generat-o:

- rolul ONU în competitia dintre principalii actori pentru redistribuirea rolurilor decizionale în arena mondiala;
- tranzitia catre sistemul international unipolar, concomitent cu preocuparea unor state de revenire la ordinea mondiala bi- sau multipolara; extinderea NATO si a Uniunii Europene;
- tentativele actualelor / fostelor puteri de a-si mentine / redobândi statutul pe arena mondiala si de a ocupa pozitii-cheie în organismele internationale de securitate.

Mentinerea conflictelor, a focarelor de tensiune traditionale, a fenomenelor de instabilitate si de criza, a tendintelor de reproiectare geografica a unor zone (ca, spre exemplu: Asia Centrala, Zona Caucaziano-Caspica, Orientul Mijlociu Extins, Africa etc.) si / sau de marginalizare sau izolare a unor state au fost si sunt de natura sa favorizeze existenta si intensificarea unor riscuri si amenintari cu impact major asupra securitatii nationale a diferitelor state. În acest context, sporeste rolul Comunitatii Internationale si, în mod deosebit, cel al organismelor internationale

specializate în soluționarea crizelor și stoparea sau cel puțin „înghețarea” unor situații conflictuale din diferite zone ale lumii.

Mediul global de securitate va fi influențat – direct sau indirect – de comportamentul strategic al principalilor actori mondiali (SUA și Uniunea Europeană), la care se adaugă, din ce în ce mai concludent și semnificativ, Federația Rusă, Japonia, China și India.

În cadrul NATO se constată creșterea capacității de intervenție în situații de criză și a posibilităților de proiectare a forței în spațiile de interes, concomitent cu continuarea procesului de transformare a mecanismelor, structurilor și a procedurilor de luare a deciziilor.

La nivel continental, Uniunea Europeană continuă procesul de integrare economică și politică. Cu toate acestea, capacitățile sale de materializare a politicii de securitate și apărare comune rămân limitate.

Edificarea structurilor de planificare și execuție și a unor infrastructuri complet independente de cele ale NATO este în stadiul de început, motiv pentru care posibilitățile UE de a-și asuma misiuni de gestionare a situațiilor de criză sunt și vor rămâne, încă, limitate în următorul deceniu.

La nivel regional, realitățile Peninsulei Balcanice, ale spațiului ex-sovietic și ale zonei Marii Negre influențează direct mediul de securitate internațional, caracterizat prin menținerea focarelor de tensiune și a situațiilor de criză care au degenerat, la finele secolului XX, în puternice conflicte de natură etnico-religioasă, cu caracter separatist și de contestare a frontierelor existente.

În zona balcanică se mențin, încă, multe probleme divergente, existând puține șanse ca acestea să fie soluționate fără o atentă susținere și implicare a comunității internaționale.

România este implicată substanțial în eforturile de combatere a noilor provocări globale apărute la adresa păcii și securității internaționale.

Astfel, țara noastră a participat la numeroase operațiuni de menținere a păcii, a răspuns la crize și la combaterea terorismului cu peste 10 000 de oameni, personal militar și de poliție. România participă, cu peste 500 de militari, în Operațiunea Enduring Freedom și în cadrul Forței Internaționale de Asistență de Securitate din Afganistan (ISAF) și a trimis peste 700 militari în cadrul Forței de Stabilizare din Irak¹. Participarea la aceste operațiuni subliniază angajamentul global al României în combaterea noilor riscuri apărute la adresa securității internaționale, ca parte intrinsecă a politicii sale de securitate.

De asemenea, parteneriatul strategic al României cu SUA consacră valențele acestui demers ca durabil și fundamentat pe existența unor interese comune în spațiul euroasiatic.

1.1.2. Considerații strategice

Având în vedere cerința NATO de a face față amenințărilor de oriunde ar veni, Armata României va fi pusă în situația de a desfășura operații nu numai pe teritoriul național sau în aria de responsabilitate a NATO, dar și într-un mediu strategic mai extins, influențat permanent de factori care impun schimbarea.

Dintre acești factori, cei mai importanți sunt globalizarea și creșterea gradului de complexitate a amenințărilor teroriste și asimetrice, efectele generate de schimbările demografice și de mediu, ideologiile radicale și conflictele încă nerezolvate.

Acești factori pot conduce, în următorii ani, la afectarea intereselor NATO și ale membrilor săi, mai ales ca tensiunile, crizele și conflictele vor continua să apară fără avertizări prealabile.

În cazul în care interesele naționale ale României vor fi amenințate sau securitatea statelor aliate va fi afectată, inclusiv prin apariția de conflicte între state, Armata trebuie să fie pregătită să acționeze atât împotriva amenințărilor convenționale, cât și a celor asimetrice, independent sau în cadrul Alianței, având în vedere următorii factori²⁴:

- a) Globalizarea și omniprezența acesteia, ceea ce va face ca țările să fie tot mai dependente de stabilitatea și securitatea regională și globală. Mai mult, impactul tulburărilor la nivel local va fi amplificat și diseminat în condițiile în care rețeaua „erei informaționale” poate propaga informația către public. Evident, există tendința ca aceste tulburări să fie monitorizate la nivel global, mai ales în contextul în care teroriștii și grupurile extremiste pot folosi această rețea pentru a încuraja tulburările și nemulțumirile, prin campanii de informare / dezinformare, bine orientate, capabile să exercite presiuni asupra mediului de securitate. În aceste condiții, este de așteptat ca NATO și, implicit, Armata României, să opereze, pentru o lungă perioadă de timp, în regiuni în care mass-media intră în competiție, pentru a influența percepțiile opiniei publice asupra evenimentelor, cu impact major asupra stării de stabilitate și securitate;
- b) Războiul împotriva terorismului, care se manifestă ca fiind un război asimetric.

²⁴ Carta albă a securității și apărării naționale, pg. 5, București, 2004 și Strategia de securitate națională a României-proiect, pg. 5-8, București, 2006

Acest razboi devine din ce în ce mai sofisticat și capacitant prin accesul la tehnologie, putând crea efecte disproporționate. Pe măsura ce accesul la tehnologie devine din ce în ce mai facil, vor exista și posibilități pentru potențialii adversari de a-și dezvolta mijloace neconvenționale eficiente, inclusiv pentru producerea de atacuri directe sau indirecte asupra țărilor membre ale NATO. Iată contextul în care această abordare oferă adversarilor posibilitatea de a-și urmări cauza, mai ales că unii dintre ei sunt pregătiți să întreprindă atacuri sinucigase. În aceste condiții, proliferarea armelor de distrugere în masă (ADM) de către tot mai mulți actori statali și non-statali constituie un motiv real de îngrijorare;

- c) Discrepanțele demografice, în strânsă corelație cu diferențele referitoare la speranța de viață și creșterea populației dintre țările în curs de dezvoltare și lumea dezvoltată vor continua să existe.

Acestea pot conduce la migrații masive de persoane, amplificându-se astfel tensiunile etnice și religioase, exercitând presiuni asupra bunăstării și sistemului de ocupare a locurilor de muncă;

- d) Factorii de mediu, mai ales nevoile crescute de energie, dependența de combustibilii fosili și nevoia, în continuă creștere, de apă și hrană, sunt elemente care nu pot fi ignorate.

Sărăcirea populației și distribuția inechitabilă a acestor resurse alimentează nemulțumirile, îi provoacă pe extremiști și dau ocazia recurgerii la crima organizată, ceea ce constituie o serioasă amenințare la adresa securității. Sărăcia, foametea și bolile dominante prezente în țările în curs de dezvoltare contribuie, în mod direct, la creșterea stresului și la alterarea mediului de securitate;

- e) Grupările care propaga și susțin ideologiile radicale, extremiste.

Acestea vor putea folosi orice mijloace pentru a produce schimbări în sensul dorit de ele, continuând să amenințe, serios, securitatea regională și globală. Conflictele aflate în derulare, cele nesolutionate, precum și/sau cele „înghetate” aflate în diverse zone din lume pot fi reactivate și extinse pe fondul existenței unor condiții favorizante, determinate și generate inclusiv de grupările extremiste.

Complexitatea și diversitatea amenințărilor specifice începutului celui de-al treilea mileniu și gradul lor de pericolozitate asupra mediului de securitate impun, în continuare, implicarea Comunității Internaționale, a organismelor cu vocație în domeniu și, implicit, a statelor care împartășesc valorile comune ale democrației, economiei de piață și respectării drepturilor omului pentru contracararea și gestionarea acestora.

Europa, SUA și Canada întâmpină serioase amenințări la adresa propriei securități. Provocarile de lungă durată la adresa securității, precum state slabite, criminalitatea transnațională și conflictele interne și/sau

regionale, continua să amenințe, serios, interesele Europei. În același timp, atât Europa, cât și aliații săi nord-americani sunt în situația de a face față dezvoltării terorismului internațional, aceasta fiind consecința directă a creșterii extremismului și a pericolelor asociate cu proliferarea armelor de distrugere în masă.

Aceste noi provocări ale securității, cuplate cu dezvoltarea politică a Uniunii Europene, determină ca următorul pas logic al integrării să fie în domeniul apărării. Așa cum este menționat în Strategia de securitate a Uniunii Europene, „Europa are un rol determinant în ceea ce privește securitatea mondială și, drept urmare, are nevoie de forțe militare capabile să protejeze și să promoveze interesele europene, atât pe teritoriile statelor membre, cât și în alte zone ale lumii”³. Iată contextul în care liderii europeni trebuie să ajungă la un consens politic în ceea ce privește rolurile înșusite și misiunile forței militare europene în acest nou mediu de securitate.

1.1.3. Implicații militare ale apartenenței României la structurile de securitate euroatlantice

Aderarea României la NATO și implicarea sa efectivă în noul context i-au oferit posibilitatea de a valorifica experiența și expertiza acumulată în urma participării în cadrul activităților specifice Parteneriatului pentru Pace (PfP) și Consiliului Parteneriatului Euroatlantic (EAPC), în vederea ameliorării continue a nivelului de interoperabilitate cu structurile Alianței. Schimbul de experiență, cooperarea și participarea la programe și activități comune cu alți parteneri, constituie baza pentru realizarea securității cooperative, sub egida celor mai diverse structuri de alianțe

România a promovat o serie de proiecte referitoare la revizuirea PfP și EAPC și dorește să contribuie la adaptarea acestor procese, pentru a putea răspunde, în mod substanțial, atât provocărilor globale, cât și problemelor regionale de securitate.

Date fiind constrângerile politice și bugetare pe care capitalele europene le întâmpină la creșterea bugetelor pentru apărare, modul cel mai evident pentru dezvoltarea și sporirea capacităților europene de apărare, precum și pentru rezolvarea deficitelor existente îl constituie mărirea gradului de integrare a apărării. Aceasta înseamnă că, prin coordonarea eforturilor individuale ale țărilor europene, UE și NATO trebuie să creeze

un set îmbunătățit și interdependent de capacități colective pentru apărare, astfel încât să poată prefigura nevoile viitoare de apărare a Europei²⁵.

În noul context creat, Armata României va opera într-un mediu multinational, împreună cu forțele altor țări membre ale NATO și în strânsă cooperare cu organizații naționale, internaționale, guvernamentale și non-guvernamentale. Viitoarele operațiuni, în care componentele informaționale, economice, sociale, juridice și diplomatice vor avea un rol determinant, vor trebui să fie abordate într-o concepție unitară, coordonată și prin cooperare.

Cu toate că pericolul unei agresiuni de tip convențional, de mare amploare, împotriva României și/sau a aliaților săi este puțin probabil, posibilitatea apariției unei asemenea amenințări, pe termen lung, nu trebuie nici minimizată și nici neglijată.

Iată de ce este de așteptat ca Armata României să participe, în cadrul NATO, la răspunsurile pe care aceasta va trebui să le furnizeze pentru toate provocările aparute împotriva intereselor de securitate, în afara zonei euroatlantice și/sau să intervină în soluționarea unor conflicte, fapt care impune executarea unor operațiuni complexe și de mare intensitate. În aceste condiții, cu toate că riscurile asimetrice se constituie în riscuri imediate și imprevizibile, Armata României, independent sau în cadrul NATO, trebuie să poată executa operațiuni militare de intensitate, astfel încât să fie capabilă să poată face față și amenințărilor convenționale.

Conceptia multinațională referitoare la securitate are implicații militare care depășesc preocupările tradiționale de apărare teritorială. Aceasta presupune: prevenirea oricăror forme de conflict, managementul crizelor, managementul post – criza/conflict, menținerea păcii și impunerea acesteia, sprijin pentru realizarea păcii, răspuns la dezastre și asistența umanitară²⁶.

Drept consecință, NATO și, implicit, România au și vor avea un rol extrem de important în managementul crizelor și soluționarea conflictelor.

Complexitatea amenințărilor la adresa securității crește în timp, iar eforturile de a anticipa crizele și desfășurarea de acțiuni adecvate pentru prevenirea sau evitarea acestora se intensifică, fapt care impune îmbunătățirea capacităților de răspuns oportun, eficient, coerent și coordonat.

O înțelegere cât mai completă a evoluțiilor din mediul de securitate internațional impune atât evaluarea corectă a acestora, cât și abordarea proactivă a crizelor, încă din primele stadii ale evoluției potențialelor stări conflictuale. Aceasta atitudine, susținută printr-o rețea sigură și eficientă de

²⁵ Integrarea apărării europene: Reducerea decalajului dintre strategie și capacități”, pg.4-5, Centrul de Studii Strategice Internaționale, Washington, Octombrie 2005

²⁶ Carta alba a securității și apărării naționale, pg. 6, București, 2004

informații și, de asemenea, de o economie stabilă și durabilă, va permite factorilor de decizie adoptarea unor soluții realiste și o repartitie cât mai adecvată a capacităților necesare soluționării crizelor.

În acest context, se impun modernizări, restructurări, reorganizări și îmbunătățiri la toate esaloanele decizionale, astfel încât timpul dintre anticiparea riscului sau amenințării și executarea acțiunilor de răspuns să fie cât mai redus.

Constientizarea crescândă a opiniei publice, ca rezultat al accesului neîngrădit la informație, împreună cu necesitatea sprijinului public al acțiunilor au generat creșterea constrângerilor politice asupra operațiilor, concomitent cu nevoia de obținere rapidă a succesului.

Nevoia de a limita cât mai mult pierderile umane și distrugerile de mediu va obliga armatele să execute operații „chirurgicale”, utilizând arme letale și nonletale cu eficiență maximă, asupra unor ținte stabilite cu discernământ și precizie. Pentru a răspunde acestor cerințe, forțele militare trebuie să poată opera sub examinarea permanentă a opiniei publice și a mass-mediei, în condițiile unei comunicări și transparențe aproape totale.

De asemenea, comanda și structura de forțe trebuie să aibă caracter expediționar și să poată executa simultan un număr mai mare de operații la scară mică, la distanță de teritoriul național, care să fie susținute logistic pe perioade lungi de timp.

O mare parte a forțelor va trebui să fie dislocabilă și să dispună de flexibilitate, pentru a putea trece, rapid, de la starea de război la cea de menținere a păcii. Pentru aceasta, este necesară o modernizare graduală consistentă a armatei, care să asigure atât starea de operativitate, cât și interoperabilitatea în misiunile internaționale.

Drept consecință, Armata României, ca instituție, trebuie să-și adapteze toate structurile pentru a răspunde acestor cerințe, să dispună de capacități care să facă față provocărilor din mediul de securitate cu rapiditate, precizie și flexibilitate, astfel încât forțele să poată fi dislocate operativ și cu eficiență, oriunde și oricând este nevoie

1.2. Transformarea Armatei României, în contextul transformării Alianței Nor-Atlantice

1.2.1. Considerații generale

Transformarea și adaptarea Alianței la noul context de securitate se finalizează, îndeosebi, prin revalorizarea factorului militar ca sursă principală de credibilitate. Transformarea Armatei României, circumscrisă

transformării NATO, are implicații majore asupra menirii și perspectivei resurselor Forțelor Terestre²⁷.

"Credibilitatea NATO – remarca fostul său secretar general, lordul George Robertson – este și va fi determinată în viitor de capacitățile sale militare". Rostul transformării NATO este crearea acelor noi capacități militare, care permit forțelor să ducă operații în întregul spectru de conflicte, menținerea consensului în procesul decizional al Alianței, chiar în contextul extinderii sale, precum și stabilirea unui nou tip de relații cu UE, Rusia, Ucraina, inclusiv cu state din spațiul Caucaz – Asia Centrală și cel mediteranean.

Noile concepte operaționale, semnificative, pe care se întemeiază procesul, au ca esență crearea și utilizarea forțelor transformate.

Conceptul operațional de creare a forțelor transformate se finalizează prin forțe de răspuns întrunite, capabile să fie introduse în timp scurt în operație; sisteme informaționale puternice pentru proiectarea și evaluarea disponibilității spațiale a forțelor în rețea; sisteme de protecție a forțelor cu desfășurare accelerată în teatru; capacitatea de a asigura prezența forțelor în afara teritoriului și o mai bună mobilitate pentru o desfășurare rapidă; interoperabilitatea forțelor în operații multinaționale.

Conceptul operațional pentru utilizarea forțelor transformate vizează: capacitatea de a interzice pătrunderea adversarului în zonă; creșterea capacității de lovire în adâncime prin utilizarea evaluărilor aeriene tactice; operații de sprijin nemijlocit și manevre în adâncime, decisive, prin evaluarea de la sol; operații planificate din timp și sustenabile.

Reforma Armatei României se definea printr-un spectru de obiective convergente către dezideratul dobândirii calității de membru al Alianței Nord-Atlantice. Statutul, odată dobândit, impune lărgirea gamei de obiective și procese, având în centru pe cele pentru pregătirea forțelor participante la apărarea colectivă și realizarea capacităților necesare întregii game de operațiuni, de la cele de management al crizelor, până la cele multinaționale de combatere a terorismului.

Transformarea Armatei României pornește de la premisele din abordarea potențială a noilor modalități de ducere a războiului, duce la schimbări esențiale în conținutul conceptelor operaționale, în structura de forțe, precum și în sistemul de planificare, programare, bugetare, pentru a realiza acele forțe și capacități care se pot adapta și răspunde rapid la noile provocări, la circumstanțe neașteptate, respectiv acele forțe capabile să acționeze întrunit, bazate pe rețea și distribuite adecvat, cu un sistem de co-

mandă și control în măsură să asigure superioritatea în luarea rapidă a deciziei și obținerea efectelor maxime în câmpul de luptă.

Scopul fundamental al transformării este realizarea interoperabilității depline cu armatele statelor membre NATO în domeniul operațiilor, în concepția privind desfășurarea și dislocarea forțelor, în eficientizarea susținerii logistice, în pregătirea pentru viitor, precum și în alte domenii.

Integrarea în Alianța Nord-Atlantică impune transformarea armatei, dintr-o fostă instituție de apărare, într-una nouă, cu misiuni complexe, cu structura adaptată la mediul de securitate actual și aptă să asigure îndeplinirea angajamentelor României ca membru NATO și al Uniunii Europene, în concordanță cu fenomenele și procesele implicate de transformarea Alianței.

Transformarea Armatei României, în perioada 2007-2025, este proiectată în trei etape distincte ca elemente de conținut, ca termene solicitate de Alianță (cerințele din Obiectivele Forței), precum și ca cerințe ale procesului de integrare în NATO.

Prima etapă – finalizarea restructurărilor de bază, până la sfârșitul anului 2007 și îndeplinirea obiectivelor, pe termen scurt, ale procesului de transformare a Armatei.

Etapa a doua – premisele integrării depline în NATO și UE în perioada 2008-2015, cu îndeplinirea obiectivelor, pe termen mediu, ale procesului de transformare.

Cea de-a treia etapă - consolidarea integrării și armonizării în cadrul NATO și UE și îndeplinirea obiectivelor pe termen lung, în perioada 2016-2025.

Prin acest amplu proces, Forțele Terestre – cea mai importantă categorie de forțe – sunt circumscrise transformării Armatei României, iar resursele lor trebuie să cunoască noi direcții de acțiune pentru a se implementa în noul demers.

Printre rezultatele transformării Forțelor Terestre și resurselor lor, în poziții centrale se situează realizarea unor structuri mai reduse (numeric), complet profesionalizate, moderne, cu un grad sporit de mobilitate, eficiente, structuri flexibile și dislocabile, capabile de a fi angajate, utilizate și susținute în orice teatru de operații, pentru a acționa întrunit în întregul spectru de misiuni asumate de NATO, concomitent cu adaptarea la procesul de transformare a Alianței. Instrumentele de materializare sunt cuprinse în proiectele pe domenii și concretizate pe direcții de acțiune, în ansamblul tuturor resurselor:

1. Asumarea și îndeplinirea obligațiilor față de NATO;
2. Pregătirea și participarea la misiunile UE;

²⁷ Statul Major General, Implicațiile transformării Alianței Nord-Atlantice asupra planificării forței, instrucției, educației și achizițiilor în Armata României-Studiu, București, 2004, p. 15.

3. Modernizarea managementului resurselor umane; creșterea calității vieții personalului; remodelarea și eficientizarea învățământului militar;
4. Remodelarea structurilor de suport logistic; optimizarea sistemului de planificare, programare, bugetare, evaluare și modernizarea coordonată a echipamentelor militare.

1.2.2. Transformarea în domeniul resurselor umane

Modernizarea managementului resurselor umane este un demers centrat pe componenta fundamentală a Forțelor Terestre – forța umană – dar are implicații majore și contribuții substanțiale și în realizarea celorlalte proiecte, enumerate anterior.

Managementul resurselor umane în Forțele Terestre este circumscris amplului proces de transformare și modernizare prin care trece Armata României.

Obiectivul general al transformării în acest domeniu vizează proiectarea și implementarea unui management eficient al carierei tuturor categoriilor de personal, conexarea sistemului de formare și perfecționare a cadrelor militare la cerințele sistemului educațional național și punerea lui în concordanță cu exigențele și evoluția similară din armatele statelor membre NATO și ale Uniunii Europene.

Printre direcțiile acțiunii pentru îndeplinirea obiectivului au prioritate: implementarea criteriilor din Convenția de la Bologna în sistemul de transformare și perfecționare a resurselor umane; modernizarea cadrului legislativ specific; finalizarea sistemului gestiunii informatizate a personalului; dezvoltarea motivării profesionale (venituri salariale, calitatea vieții); ridicarea protecției sociale la condițiile și standardele NATO (îndeosebi în asistența medicală și refacerea capacității de muncă), precum și a politicilor pentru cadrele militare în rezervă, în retragere și veteranii de război.

Concomitent se acționează pentru introducerea noului sistem de promovare a profesiei militare (recrutare și selecționare) pe baza principiului separării politicilor de execuție, la fel ca și a celor din managementul carierei individuale, descentralizat pe niveluri: SMG pentru toate cadrele din categoria specialiști, precum și pentru cei cu grade de general, colonel, locotenent-colonel; statele-majore ale categoriilor de forțe pentru toți ofițerii până la gradul de maior (inclusiv), toți maiștrii militari și subofițerii. Forțele Terestre, deținând aproximativ 2/3 din forțele active la pace ale Armatei României, trebuie să aibă resursa umană capabilă de a se proiecta rapid, generând atât forțele specifice și apte să răspundă la situații de criză,

cât și forțe din cadrul celor active și de rezervă în cazul unui conflict armat major.

Implementarea graduală a politicilor de personal în Forțele Terestre duce la modificări importante de efective, pe etape. De la cei 65.500 militari și civili (7.500 ofițeri; 14.000 maiștri militari și subofițeri; 15.000 militari angajați cu contract; 19.000 militari în termen; 9.000 civili) existenți în 2003, la sfârșitul anului 2007, cifra totală va fi de 48.000 (6.000 ofițeri, 13.500 maiștri militari și subofițeri; 22.500 soldați și gradați voluntari; 2.000 de elevi și studenți; 4.000 personal civil), iar în anul 2015 se preconizează a fi de 49.500 (mai mult cu 500 de ofițeri; 1.500 maiștri militari și subofițeri; 2.000 de soldați și gradați voluntari și mai puțin cu 500 personal civil).

În plan calitativ aceste cifre corespund proiectării structurilor după modelul piramidal de alocare a posturilor și aplicării politicilor de promovare în cariera militară, bazată pe competență, șanse egale și competiție, precum și prin controlarea fluxurilor de intrare, de ieșire și de promovare, pentru menținerea ponderii stabilite fiecărui grad militar.

Prin procesul de transformare se pune accent deosebit pe remodelarea structurilor Forțelor Terestre în sensul corelării cu capacitățile și cerințele stabilite/asamblate, pe tipurile de structuri, precum și pentru asigurarea nivelurilor de completare, conform prevederilor din Catalogul de cerințe NATO, dar și în concordanță cu lecțiile învățate în teatrele de operații și concluziile desprinse din evaluările structurilor destinate NATO.

1.2.3. Transformarea logisticii

Pentru trecerea la o logistică modernă trebuie parcurs drumul²⁸ *"de la procese logistice în rețea, către logistica prin centre de rețea, spre ținta de a crea o planificare și execuție în cooperare a logisticii"*, respectiv trecerea de la logistica bazată pe aprovizionare, la alta flexibilă, agilă, bazată pe distribuție. Dacă în prezent logistica Forțelor Terestre răspunde cerințelor susținerii luptătorilor, este evidentă necesitatea asigurării flexibilității, agilității, mobilității și interoperabilității elementelor necesare pentru suportul logistic al viitoarelor forțe proiectate.

Transformarea logisticii se concretizează în toate componentele sale: aprovizionare, transporturi, mentenanță, infrastructură, asistență medicală, servicii de campanie.

În **aprovizionare** sunt vizate acele elemente care duc la eficientizarea acestui proces: reducerea timpului de așteptare (al beneficiarului), livrarea la timpul stabilit, vizibilitatea totală a echipamentelor.

²⁸ US Defense Logistic Agency, *Focused Logistics Campaign Plan*, 2004, p. 19.

Reducerea timpului de așteptare (al beneficiarului) înlocuiește valoarea medie a cantității asigurate (element principal pentru măsurarea livrărilor), ca nou instrument care măsoară timpul total, din momentul documentării cererii și până când beneficiarul primește materialul solicitat. Beneficiarul apreciază dacă lanțul de aprovizionare este eficient.

Livrarea la timpul stabilit este o altă schimbare majoră pentru procesele de distribuție. Prin simplificarea stabilirii priorităților, livrarea la timpul stabilit dă beneficiarului garanția că va primi echipamentele conform graficului, îi permite să fixeze standarde realiste, reactive, bazate pe nivelul de încredere al luptătorilor și să adopte cele mai bune decizii. Totodată, permite și măsurarea eficienței sprijinului logistic acordat luptătorului.

Vizibilitatea totală a echipamentelor se asigură prin tehnologia de identificare automată (AIT), utilizată în punctele critice ale sistemului logistic, pentru colectarea cu acuratețe a datelor și crearea unui mediu de transfer a informației utile. Introducerea echipamentelor permite vizibilitatea, atât în staționare și în tranzit, cât și asupra întregului proces (achiziție, mentenanță etc.).

Totodată, transformarea aprovizionării răspunde dar și favorizează cerința de a implementa *Sistemul Informatic Logistic* în Forțele Terestre, ca parte componentă a Sistemului Informatic de Sprijin al Acțiunilor Militare, creând astfel premisele realizării managementului integrat al tuturor resurselor de apărare.

Sistemul Informatic Logistic se implementează, etapizat, până în 2009 și acoperă următoarele arii funcționale: cererile de materiale, achiziția, expedierea și recepția produselor, gestionarea stocurilor, pe cele cinci clase de produse, gestiunea mijloacelor fixe și managementul financiar.

Într-un context mai larg, transformarea aprovizionării este strâns legată, chiar dependentă de implementarea noii Concepții Logistice a Armatei României în forțele terestre, pentru care considerăm că este necesară *transformarea sistemului de achiziții de tehnică, materiale și servicii*, prin remodelarea celui actual centralizat și descentralizat, pe niveluri de competență, astfel: centralizat, de către Departamentul pentru Armamente, Comandamentul Logistic Întrunit, Direcția Domenii și Infrastructuri, Comandamentul Comunicațiilor și Informaticii, Direcția Medicală; descentralizat, de către Brigăzile Logistice/C.A.Trt., batalioanele logistice/Bg., precum și prin structurile cu competențe de achiziții din compunerea marilor unități și unități ale Forțelor Terestre.

Prin măsurile și direcțiile de acțiune prezentate mai sus, pentru optimizarea și eficientizarea fluxurilor apreciem că va crește și eficiența lanțului de aprovizionare cu materiale atât pentru sprijinul logistic al

operațiilor pe teritoriul național, cât și al forțelor dislocate în teatrele de operații.

Transformarea transporturilor, la nivelul Forțelor Terestre, va asigura, în principiu, cerințele de dislocare și mobilitate, prin concentrarea și angajarea forțelor, la timpul și locul corespunzător (capabilitate de dislocare), pentru a fi în măsură să se deplaseze rapid, de îndată ce au fost desfășurate (mobilitatea).

Eficientizarea întregului proces (organizare, planificare și executare) al transporturilor de aprovizionare și evacuare este o măsură importantă pentru realizarea deplasării în spațiu a tuturor categoriilor de materiale din resursele repartizate depozitelor marilor unități și unităților și de la acestea la subunitățile luptătoare.

Realizarea, în cooperare cu celelalte structuri abilitate, a capabilităților de transport strategic constituie o altă măsură importantă pentru transporturile pe calea ferată, pe apă și pe calea aerului, a tehnicii și materialelor atunci când marile unități și unitățile se deplasează dintr-o zonă de operație în alta, sau când dinspre celelalte zone de operații trebuie transportate tehnică și materiale în folosul lor.

Pentru structurile participante la operațiuni în afara teritoriului național, tehnica, echipamentele și materialele se transportă pe calea ferată sau cu mijloace de transport maritim, iar personalul pe calea aerului, în conformitate cu acordurile și înțelegerile încheiate.

Planificarea și efectuarea transporturilor și dislocării forțelor are la bază Sistemul Aliat de Dislocare, Mișcare și Transport (ADAMS), cu următoarele avantaje:

- scurtarea timpului prin planificarea după proceduri standard de execuție atât în cadrul țărilor membre, cât și în comandamentele NATO;
- optimizarea coordonării utilizării mijloacelor și infrastructurilor de transport, evitând blocajele de trafic și aglomerarea porturilor (aeroporturilor) de debarcare/îmbarcare;
- scurtarea timpului de execuție a transporturilor prin folosirea judicioasă a rețelelor de căi de comunicație și a capacităților porturilor (aeroporturilor) de debarcare/îmbarcare;
- pe timpul derulării, planificatorii au posibilitatea să monitorizeze activitățile planificate și să le ajusteze pentru îndeplinirea obiectivelor propuse;
- rețea securizată de efectuare a schimbului de date între națiuni și comandamentele NATO;
- proceduri standard de elaborare și combinare a planurilor de dislocare/redislocare;

- instrument de analiză a planurilor de dislocare/redislocare elaborate.

Avantajele acestui sistem, mai ales pentru interoperabilitatea cu structurile NATO, determină continuarea procesului pentru implementarea sa într-o primă etapă, pe termen scurt, la nivelul Centrului de Coordonare a Mișcării (CCM) și Categorii de Forțe Armate (CFA), urmând ca, în etapa a doua, pe termen mediu, să fie extins la nivelul diviziei naționale și al marilor unități (nivel brigadă) ce vor fi puse la dispoziția NATO.

Măsuri specifice au fost adoptate pe linia asigurării de comunicații vizând îndeosebi viabilitatea acestora (întreținerea, repararea și restabilirea căilor de comunicații), serviciul de comendare și îndrumare a circulației, paza și apărarea lucrărilor de artă de pe căile de comunicații și asigurarea pazei coloanelor și a convoaielor de transport materiale.

Totodată, continuă preocupările pentru a întări viabilitatea structurilor și a ridica nivelul de dotare, pentru îndeplinirea misiunilor specifice, precum și pentru înfăptuirea altor măsuri, care vizează, în principal:

- îmbunătățirea legislației în domeniu și armonizarea acesteia la cerințele NATO și UE;
- încheierea de înțelegeri specifice (acorduri, memorandumuri, contracte în așteptare) care să faciliteze accesul și să asigure resursele de transport strategic pentru completarea deficitelor;
- asigurarea, în cooperare, a capacităților de transport strategic, necesare dislocării, susținerii și redislocării forțelor alocate la NATO și UE;
- asigurarea capacităților necesare pentru recepția, staționarea și continuarea deplasării forțelor în teatrele de operații (RSOM), concomitent cu continuarea pregătirii personalului destinat încadrării funcțiilor specifice în Unitățile Logistice Multinaționale Integrate (MILU) pentru Mișcare și Transport.

Mentenanța în Forțele Terestre va cunoaște, de asemenea, transformări esențiale, în deplină concordanță cu noua *Concepție de restructurare a sistemului de mentenanță în Armata României* și Dispoziția șefului SMG pentru aplicarea unitară a acesteia.

Creșterea eficienței intervențiilor de mentenanță este o direcție prioritară, de importanță în acțiune, pentru a realiza capacități modulare compuse din materiale, manoperă și echipamente, un nou sistem modular cu efecte pozitive, semnificative asupra readiness-ului unei unități luptătoare.

Creșterea eficienței diagnosticării este o altă direcție de acțiune în transformarea sistemului de mentenanță al Forțelor Terestre. Sistemele de

diagnoză încorporate și înlocuirea simplă a elementelor defecte vor determina reducerea numărului de persoane implicate în procesul de mentenanță.

Externalizarea graduală a unor lucrări de mentenanță este o altă preocupare majoră. Externalizarea mentenanței trebuie să vizeze prioritar categoriile de echipamente tehnice: nou introduse în înzestrare; aflate în teatrele de operații; provenite din import și a celor a căror fabricație a încetat.

Pentru echipamentele tehnice nou introduse în înzestrare, la elaborarea DNM, DCO și a caietelor de sarcini trebuie să se prevadă, explicit: opțiunea achizitorului de a contracta, concomitent, și pachetul ILS (Sistem Logistic Integrat); intervențiile de mentenanță; perioada de exploatare a acestora și casarea la terminarea duratei de viață. Costurile de mentenanță prevăzute a se aloca anual trebuie să fie de circa 8-10% din valoarea produsului²⁹.

În cazul tehnicii și tehnologiei informatice se va specifica inclusiv asigurarea constantă a nivelului tehnic, prin up-grade (modernizare).

Managementul ciclului total de viață își propune, în primul rând, să îmbunătățească suportul sistemului de armament prin stabilirea responsabilităților și contabilizarea tuturor acțiunilor pentru respectivul suport cu îndeplinirea acelor cerințe ale luptătorului agreeate în cadrul managementului superior al programului. Implementarea imediată a acestor soluții necesită training adecvat și suportul complet al comandanților de la toate nivelurile.

Managerii de program sunt răspunzători pentru întregul ciclu de viață al sistemului privind: respectarea termenelor de achiziție, îndeplinirea cerințelor de performanță, integrarea suportului și a mentenabilității pe timpul procesului de achiziție, îndeplinirea sau depășirea performanțelor pe parcursul întregului ciclu de viață.

În *mentenanța echipamentelor tehnice din teatrele de operații*, plecând de la modul deficitar actual, îndeosebi la lucrările de nivel intermediar și general realizate cu agenți economici și/sau structuri militare abilitate (timpul mare de intervenție, până la remediere; conținutul redus de piese, scule și accesorii din completele de întreținere; condițiile puse de agentul economic pentru efectuarea lucrărilor; avizele de securitate și protecție pentru personalul agenților economici etc.) avem în vedere, pe termen scurt și mediu, creșterea capacităților structurilor (înzestrare, dotare și încadrare cu personal specializat) din organica forțelor destinate a acționa în teatrele de operații.

Experiența acumulată în teatrele de operații a demonstrat că numai o structură de mentenanță mobilă - corespunzător dimensionată, bine înzes-

²⁹ James V. Jones, *Integrated Logistics Support Handbook*, TAB Books Inc., USA, 1987, p. 114.

trată, specializată în executarea diferitelor activități specifice și asigurată cu completele de piese de schimb și materiale necesare - este capabilă să refacă în timp optim starea de operativitate a tehnicii - aspect esențial, necesar continuării derulării acțiunilor.

Ca un alt domeniu specific avem în vedere *realizarea unei infrastructuri flexibile*, indispensabilă în asigurarea unui suport logistic, de nivel ridicat, pentru realizarea operațiunilor de transport, distribuție și aprovizionare.

Creșterea calității condițiilor de odihnă și lucru este de importanță crucială și accentul trebuie pus pe stabilirea modalităților și posibilităților de dislocare a trupelor în localitățile din zona acțiunilor de luptă, de asigurare a cazării și odihnei acestora. Preocupările și măsurile concrete vizează atât mijloacele din dotare, cât și oportunitățile oferite în zonă de populația civilă sau de firme specializate, în funcție de specificul misiunii, de zona acțiunilor militare, de resursele financiare la dispoziție și nu în ultimul rând, de legislația locală sau internațională în vigoare.

Asigurarea facilităților oferite de Forțele Terestre în calitate de gazdă (Sprijinul Națiunii Gazdă - HNS) reprezintă o problemă actuală și de mare importanță. Pentru sprijinul necesar celorlalte state membre NATO a fost elaborat Catalogul de Capabilități al României cu facilități de cazare, hrănire, instruire, transport, de depozitare militară sau civile, destinate stocării unor categorii de materiale și pentru constituirea, din timp de pace, a unor Capacități de Depozitare Integrate potrivit Catalogului de Capabilități NATO.

Prin **transformările în domeniul asistenței medicale**, o măsură importantă trebuie să fie *creșterea eficienței acțiunilor preventive*, pentru reducerea mortalității pe câmpul de luptă. Această evoluție împinge suportul medical înainte, pe calea implementării unor tehnici moderne de stabilizare a răniților și de evacuare aero-medicală în timp util. Echipamentele medicale constituite într-un pachet complex de asistență în teatrul de operații se vor reduce cantitativ, dar va crește calitativ suportul asigurat prin facilități medicale modulare, containerizate, specifice misiunilor, îmbarcate pe nave maritime de suport logistic sau asigurate în cadrul facilităților suportului națiunii-gazdă.

Creșterea vitezei de răspuns a sistemului medical este o altă direcție de acțiune importantă pentru asistența medicală de urgență, chiar și în situația unor distanțe mari. Evacuarea medicală cu echipele de intervenție de urgență se va realiza utilizând experiențele în domeniu ale echipelor de intervenție la accidente rutiere grave sau la calamități. Aceasta înseamnă că vor fi utilizate, acolo unde este posibil, soluții viabile testate, în cooperare cu

sectorul civil, creându-se premisa utilizării mai eficiente a capabilităților militare, numai pentru anumite situații speciale.

Concomitent se acționează și pentru *creșterea eficienței asistenței medicale la nivel brigadă și divizie*, prin asigurarea facilităților medicale ROL 2 și ROL 2+ și implementarea, pe termen mediu, la nivelul Forțelor Terestre, a sistemului medical de informare și coordonare (MEDICS), incluzând sistemul medical de management al informației (MIMS).

La nivelul structurilor Forțelor Terestre (atât în țară cât și T.O.), asistența medicală este de nivel ROL 1, dar la nivel brigadă și, în perspectivă, la nivel cadru de divizie, sunt deja luate măsuri pentru achiziția echipamentelor necesare unor formațiuni medicale ROL 2 care, în conformitate cu noile state de organizare ce urmează a fi proiectate, vor avea funcții de medici specialiști (chirurg, ortoped, anesteziat, infecționist, personal sanitar mediu), precum și un număr suplimentar de paturi și unități de tratament cu aparatură medicală specifică. De asemenea, acestea vor fi înzestrate cu un număr suplimentar de autosanitare atât pentru evacuarea răniților și bolnavilor de la ROL 1 la ROL 2, cât și pentru evacuările de la ROL 2 la ROL 3.

Suportul medical al Forțelor Terestre va fi afectat de transformările întregii armate și se va adapta schimbărilor structurale și misiunilor acesteia. Planificarea suportului medical va fi parte integrantă a suportului logistic al operațiilor, în funcție de natura și specificul misiunii, riscuri, caracteristici epidemiologice, caracteristici geoclimatice etc. Se va dezvolta constant gradul de interoperabilitate cu structuri similare ale Alianței, prin implementarea în continuare a standardelor operaționale.

Rezultatele obținute de armatele unor state membre NATO confirmă ideea că organizațiile care pot implementa cu succes *externalizarea serviciilor* drept suport pentru îndeplinirea unor misiuni, se pot orienta și concentra pe îndeplinirea mai eficientă a obiectivelor principale ale acestora. Din această perspectivă, apreciem că implementarea externalizării serviciilor suport va permite concentrarea pe îndeplinirea cerințelor operaționale la un nivel ridicat de profesionalism.

Externalizarea competențelor secundare este una din cele mai bune practici comerciale, care poate reduce costurile și poate facilita achiziția unor tehnologii de vârf. Prahalad și Hamel³⁰ argumentează că o competiție a viitorului este parțial o competiție pentru a construi și utiliza competențe principale. Deoarece aceste competențe sunt atât de importante pentru evoluția unei organizații, trebuie evitată diminuarea nivelului de performanță al acestora.

³⁰ C.K.Prahalad and Gary Hamel, *The Core Competence of a Corporation*, Harvard Business Review (May-June 1990)

În concluzie, transformarea forțelor de logistică la nivelul Forțelor Terestre, ce are ca scop, bineînțeles, asigurarea interoperabilității cu structurile similare ale celorlalte state membre NATO și garantarea succesului misiunilor, constituie un demers extrem de complex, care nu poate fi realizat decât gradual, prin tratarea tuturor componentelor și subsistemelor într-un mod integrat din punct de vedere conceptual și acțional.

1.3. Viitorul politicii europene de Securitate si Aparare (EDSP)

1.3.1. Considerații generale

Implicarea directa in cadrul eforturilor europene comune este esential, avand in vedere forma nu tocmai buna in care se afla UE. Pentru a depasi perioada dificila care a urmat esecului procesului de ratificare a Constitutiei europene, UE si-a prescris o "pauza de reflectie" pentru a vedea ce e de facut. Se pare ca unii oficiali de la Bruxelles au luat aceasta mult prea in serios. La acest moment, asistam, mai degraba, la o pauza de reflectie decat la o perioada de reflectie fructuoasa asupra unei abordari viitoare a procesului de integrare european. Articolul de fata intentioneaza sa rupa tacerea, dorind sa raspunda la patru intrebari:

- Cum se prezinta situatia in interiorul UE dupa respingerea Tratatului constitutional?
- In ce constau problemele fundamentale ale ESDP?
- Pot fi ele depasite?
- Care ar fi coordonatele generale ale politicii europene de securitate comuna?
- Stadiul in care se afla UE. S-a convenit asupra faptului ca Europa traverseaza o perioada de "euroscleroza". Trebuie amintit, totusi, ca esecul referendumurilor organizate in Franta si Olanda pe tema ratificarii Constitutiei europene constituie mai degraba o consecinta decat o cauza a acestei euroscleroze. In prezent, proiectul integrarii europene sufera de pe urma a cel putin trei situatii.

UE se confrunta cu problema acceptarii sale de catre public.

Asteptarea ca cetatenii sa fie de acord cu fiecare aspect al politicilor UE este, cu siguranta, iluzorie, insa intotdeauna a existat un acord implicit. In ultimii ani, UE si integrarea au fost evaluate, una peste alta, in termeni pozitivi. Acum, insa, evaluarile pozitive implicite din partea publicului nu mai exista. Absenta acestora nu poate fi suplinita prin campanii de promovare sau gesturi simbolice.

Totodata, UE se confrunta si cu o problema de relevanta. Consensul, in nuante pozitive, in ceea ce priveste UE nu s-a modificat numai la nivelul publicului, ci si la nivelul decizional si al actorilor politici. Importanta acordata UE a scazut. Acest gol nu poate fi cosmetizat, pur si simplu, ci necesita aparitia altor protagonisti pe scena politica.

Anumite componente de baza ale integrarii europene - cum ar fi relatia germano-franceza, considerata, in mod traditional, drept motorul UE - au incetat sa existe. Aceasta se datoreaza, in parte, faptului ca ambele state si-au pierdut caracterul de model pentru celelalte state europene. De asemenea, o contributie in acest sens a avut-o si diminuarea influentei franceze in cadrul structurilor UE fata de noile state membre din Europa de Est.

EDSP a fost, cu siguranta, influentata de aceste evolutii negative ale UE. In tot cazul, ESDP era deja cea mai slaba abordare comuna a UE. Motivul pentru care ESDP s-a bucurat de un succes limitat, in comparatie cu alte politici europene comune, poate fi identificat intr-o serie de probleme fundamentale.

1.3.2. Problemele ESDP

ESDP a fost caracterizata intotdeauna de o nepotrivire remarcabila intre logica conceptuala si implementarea insuficienta. Pe de-o parte, ratiunile din spatele unei politici europene de securitate si aparare comune sunt edificatoare. Politicile europene externe, de securitate si aparare comune reprezinta parti integrante logice ale procesului de integrare. ESDP este indispensabila pentru asigurarea conditiilor de securitate necesare in interiorul UE. Ea este, de asemenea, o componenta esentiala in cadrul structurilor de securitate euro-atlantice, de vreme ce demonstreaza bunavointa UE de a prelua o parte din responsabilitatile transatlantice.

Pe de alta parte, ESDP a fost caracterizata intotdeauna de inconsistente si probleme fundamentale, care au ingreunat implementarea sa. Aceste probleme au fost ignorate sau puse in pagina intr-o retorica ambitioasa. Cinci dintre acestea atrag in mod deosebit.

Intotdeauna au existat puncte de vedere diferite in UE in ceea ce priveste obiectivele ESDP: in vreme ce un grup distingea o mai mare sinergie euro-atlantica in aceasta, un altul o considera mai mult o alternativa la NATO. Disputa a ajuns la apogeu in perioada crizei din Irak, cand unele voci au incercat sa impuna UE drept contrapondere in fata SUA.

Ideile si planurile pentru constituirea unei politici de securitate si aparare comune au fost intotdeauna ambitioase. In acelasi timp, ele nu au dispus niciodata de mijloacele financiare necesare implementarii lor. UE nu

si-a finantat niciodata propunerile. Se poate presupune ca aceasta contradictie a fost posibila numai pentru ca fortele capabile ale NATO erau pregatite sa "rezolve" orice situatie de criza, care ar fi depasit structurile europene. Am vazut aceasta in Balcani in perioada 1992-1995 si cu ocazia crizei din Kosovo.

Un element obisnuit al politicii externe si de securitate europene il constituie exagerarea retorica in abordarea problematicilor politice. Aceasta retorica isi atinge punctul culminant in pledoariile regulate ale unor politicieni luminati, potrivit carora Europa trebuie sa devina o superputere. La o analiza a situatiei reale a politicii de securitate internationala, este evident faptul ca o astfel de perspectiva este iluzorie.

De asemenea, exista contradictii in perceptia publicului. In sondajele de opinie, cetatenii solicita frecvent ca Europa sa isi asume rolul unei mari puteri. Cu toate acestea, aceleasi persoane refuza sa accepte alocarea unor fonduri proportionale cheltuielilor necesare implementarii politicilor externe si de securitate. Este interesant cat de populara este ESDP, avand in vedere performantele ei limitate.

Deoarece performantele economice ale unor state-cheie ale UE se afla in declin de cativa ani, UE nu dispune de mijloace adecvate pentru dezvoltarea unei politici externe puternice. In Germania, tendinta este evidenta: in 1990, cheltuielile a trei "ministere destinate politicii externe" au revendicat aproximativ 21,5% din buget. In 2003, acestea s-au limitat la 12%.

Tratatul constitutional european nu ar fi rezolvat nici una din aceste dileme sau probleme fundamentale. Aceasta nu pentru ca documentul nu ar fi avut prestanta; dimpotriva, contine toate elementele care ar fi putut avea un efect pozitiv asupra ESDP (ministrul de Externe comun, servicii diplomatice comune, clauza de solidaritate etc.).

Totusi, Tratatul constitutional nu reprezinta un factor decisiv pentru soarta ESDP. Unele prevederi ale Tratatului pot fi implementate in absenta ratificarii, daca exista vointa politica necesara. Mai mult, nici una din operatiunile desfasurate de UE -(in Bosnia, Macedonia, Georgia, Irak, Darfur) nu este afectata in mod direct de Tratatul constitutional.

1.3.3. Ar putea fi rezolvate problemele fundamentale ale ESDP?

Cu siguranta, da, in conditiile in care exista vointa politica necesara. La asta se reduce totul - nu s-au evidentiat idei sau concepte noi care sa se aplice perioadei care a urmat respingerii Tratatului constitutional (cel putin nu in privinta ESDP). Proiectele destinate unei politici de aparare a UE eficiente au fost deja etalate: exista o strategie de securitate, exista

planuri de constituire a unor forte militare comune, obiectivele acestora au fost deja definite si au fost incheiate, de asemenea, acorduri cu NATO pentru coordonarea actiunilor europene si americane (Berlin-Plus). In mod similar, NATO si-a facut temele in privinta unor actiuni combinate si flexibile, ramanand ca acestea sa fie doar implementate.

In aceasta privinta, insa, perspectivele nu se anunta favorabile, de vreme ce nici una din problemele fundamentale nu a fost abordata spre rezolvare. In acest sens s-au evidentiat trei aspecte relevante:

- Numai faptul ca este incorect, din punct de vedere politic, sa se vorbeasca despre "moartea" Constitutiei demonstreaza ca, acum, mai mult ca niciodata, nu mai exista disponibilitatea de a adapta retorica la realitate. Aceasta tendinta nu va suferi modificari; dimpotriva, ESDP va continua sa fie insotita de vorbe mari.

- Perspectiva cresterii economice sustinute in cadrul unor state centrale ale UE (Germania, Franta) este mai degraba nefavorabila. Aceasta va constitui o bariera naturala in calea asumarii unor angajamente suplimentare de politica externa si securitate.

- UE se confrunta cu o problema la nivel de conducere. Cine ar trebui sa isi asume rolul principal in cadrul Uniunii? Cine ar putea conduce Europa pe calea unei abordari directe a acestor crize? Conducerea politica porneste de la trei premise: in primul rand, vointa de a conduce; in al doilea rand, existenta unor mijloace adecvate si, in fine, un model convingator. La acest moment, Germania nu indeplineste nici unul din aceste criterii. Franta are vointa necesara asumarii rolului de lider, insa este sprijinita de prea putine state in acest sens. Marea Britanie este considerata drept prea apropiata de SUA. Iar "axe" de orice gen nu au o reputatie prea buna in estul Europei.

1.3.4. Ce inseamna toate acestea pentru viitorul ESDP?

Exista trei tendinte (pozitive și negative):

- Disponibilitatea UE de a initia noi misiuni militare este deja destul de reduca si nu isi va reveni prea curand. Aceasta este rezultatul problemelor mentionate mai sus, la care se adauga faptul ca majoritatea statelor membre ale UE se plang ca fortele militare de care dispun sunt, deja, suprasolicitate. Mai mult, Franta, in calitate de adepta a suplimentarii numarului de operatiuni desfasurate de UE, se afla pe o pozitie subrezita in urma referendumului pe tema Constitutiei europene.
- Dezvoltarea capacitatilor militare, cu alte cuvinte, miezul ESDP, va decurge, in mod similar, deosebit de lent, datorita motivelor deja

enunțate. Extinderea nu va însemna o ameliorare a situației, de vreme ce contribuțiile majorității noilor state membre sunt minime. Astfel, Europa va înșela așteptările SUA. În consecință, abordarea asimetriilor va reprezenta o provocare majoră în cadrul relațiilor transatlantice.

Perspectivile colaborării NATO-UE se va îmbunătăți. În acest sens, există trei factori relevanți:

- Mai puțină teorie în relațiile transatlantice, odată cu schimbarea Guvernului german;
- Administrația Bush și-a schimbat atitudinea față de Europa în urma eșecului din Irak;
- Și faptul că membrii cu state vechi ai UE înțeleg acum efectele procesului de extindere asupra structurilor europene. UE se prezintă altfel, în sensul unei Uniuni în cadrul căreia SUA dispune de o pondere mai însemnată. Într-un fel, criza irakiană nu s-a manifestat numai la nivel transatlantic, ci și la nivel european.

Dacă Europa va abandona tentativa de a impune UE drept contrapondere la SUA și Washingtonul va înceta să facă o distincție între "vechea" și "noua" Europa, atunci perspectiva transatlantică pare ceva mai atrăgătoare

CAPITOLUL 2 DESCRIERE INSTRUMENTE SOFTWARE ȘI MOD DE UTILIZARE ÎN VEDEREA MĂSURĂRII EFICIENȚEI, FOLOSIND DIVERSE METODE DE CALCUL

2.1. Tehnici de măsurare a eficienței

Aceste tehnici se pot clasifica în:

✚ Tehnici neparametrice (de anvelopare)

Sunt dezvoltate de către Charnes, Cooper și Rhodes (1978). Este vorba despre metodologia numită **DEA** (*Data Envelopment Analysis*), ce folosește modelele ale programării matematice pentru a construi anvelopa mulțimii rezultatelor Z . În ideea lor, o suprafață de anvelopare este formată din porțiuni de hiperplane definite în Z de forma:

$$\sum_{r=1}^N \mu_r y_r - \sum_{i=1}^M \nu_i x_i + \varpi = 0$$

unde $\mu_1, \mu_2, \dots, \mu_N, -\nu_1, -\nu_2, \dots, -\nu_M$ și ϖ sunt coeficienții hiperplanului.

Un astfel de hiperplan este un hiperplan-suport (adică formează o față a suprafeței de anvelopare) dacă și numai dacă toate punctele z^k ale suprafeței se găsesc „pe” sau „sub” acest hiperplan, și în plus, hiperplanul trece prin cel puțin unul din aceste puncte. Aceste condiții pot fi formulate astfel:

$$\sum_{r=1}^N \mu_r y_{rk} - \sum_{i=1}^M \nu_i x_{ik} + \varpi \leq 0 \quad \text{pentru } k = 1, 2, \dots, K$$

$$\sum_{r=1}^N \mu_r y_{rs} - \sum_{i=1}^M \nu_i x_{is} + \varpi = 0 \quad \text{pentru unele unități } s.$$

Pentru estimarea frontierei de rezultate se rezolvă deci K probleme de programare matematică, fiecare unitate de decizie fiind la un moment dat un evaluator.

🚧 Tehnici parametrice (econometrice)

Aceste tehnici au fost dezvoltate de către Aigner și Chu (1968), Aigner, Lovell și Schmidt (1977), Battese și Coelli (1988), Meussen și Van den Broeck (1977), etc. Ideea principală a acestor tehnici este aceea conform căreia funcția de rezultat a unității k (luată aici ca un element dintr-un eșantion presupus) este mai potrivit a se lua de forma:

$$y^k = f^k(x^k) \cdot \varepsilon^k$$

unde ε^k exprimă ineficiența unitatii k . Aceasta ineficiență ia valori în intervalul $(0,1]$ și conține factori aflați în afara controlului unitatii, de tipul unei performante slabe a intrarilor, unor distorsiuni etc.

Dacă frontiera se estimează în prezența acestei noi variabile, spunem ca obținem o **frontieră deterministă**. În raport cu aceasta toate observațiile vor fi „pe ea” sau „sub ea” și se pot face diverse ipoteze privind forma ineficienței.

Există însă situații în care apar și perturbații aleatoare de tip „zgomot alb”. Acestea trebuie introduse în forma funcției de rezultat. Trebuie estimat acum atât parametrii funcției de rezultat cât și parametrii noilor variabile: ineficiența și zgomotul alb. Frontiera se va numi acum **frontieră stohastică (SFA)**. Valori ale unităților de decizie pot să apară acum și deasupra frontierei, din cauza evenimentelor aleatoare.

2.2. Utilizarea unor produse software în estimarea eficienței

Metoda neparametrică DEA a devenit, odată cu trecerea anilor, din ce în ce mai populară în analiza eficienței. Numărul aplicațiilor realizate folosind această metodă este astăzi foarte mare. Cercetarea teoretică dar și practică, din ultimul timp, au condus la o înțelegere mai profundă a modelului DEA, simplu în aparență, dar complex în esență. Paralel cu această metodă deterministă, abordarea econometrică are importanța sa teoretică și practică în ambele sale variante: estimarea unei frontiere de rezultat deterministe (DFA) și estimarea unei frontiere de rezultat stohastice (SFA).

În modelele DEA nu se impune o formă a funcției de rezultat (în sensul analitic) și nici o condiție asupra distribuției eficiențelor (sau a ineficiențelor) actorilor, adică, nu se face nici o specificare privind caracterul aleator al variabilelor din model.

Modelul SFA necesită în schimb ipoteze mai ample din acest punct de vedere și pare, de multe ori, mai atractiv. Totuși, abordarea stohastică implică faptul că frontiera de rezultat trebuie să genereze toate datele, cu o anumită probabilitate, ceea ce uneori, poate fi un dezavantaj. În cele mai multe cazuri, sunt suficiente estimări ale mediei ineficienței iar o estimare a dispersiei ineficienței poate fi un rezultat foarte apreciat.

2.2.1. Utilizarea programului DEAP2.1 în abordarea neparametrică

În **abordarea neparametrică DEA**, se va analiza eficiența cu randamente constante la scară *CRS* și cu randamente la scară *VRS*, orientată atât spre factori cât și rezultate, separat pentru cei doi ani 2003 respectiv 2004. Pentru realizarea acestor analize am folosit programul DEAP2.1 .

Metodele de envelopare DEA estimează frontiera de rezultat pentru un grup actori (DMU) luând pe rând câte un actor ca evaluator. În modelele DEA, tehnicile de programare liniară sunt folosite pentru a „înfașura” datele și a descrie astfel frontiera de rezultat. Este calculată distanța de la fiecare observație din setul de date la aceasta frontieră, și în consecință, este calculată eficiența tehnică a fiecărei unități de decizie.

Ipotezele clasice ale modelelor DEA, valabile și în abordarea acestei lucrări sunt:

- 1) convexitatea mulțimilor factor și rezultat de nivel;
- 2) dispunerea liberă a factorilor și rezultatelor;
- 3) randamentul constant la scară CRS sau cel variabil la scară VRS.

Eficiența tehnică a unui actor reflectă potențialul acestuia de a-și crește proporțional rezultatele fără a utiliza mai mulți factori – aceasta este *eficiența orientată spre rezultate* – sau, potențialul unitatii de a-și reduce proporțional factorii fără a reduce însă rezultatele - *eficiența orientată spre factori* .

Alegerea unui tip sau altul de model, orientat spre factori sau spre rezultate, este legat de obiectivele analizei. În cele mai multe dintre cazuri, analiștii tind să selecteze modele orientate spre factori, deoarece, la cele mai multe unitati, cantitatea de factori este decizia primordială, deși această argumentare nu este la fel de puternică pentru toate unitatile.

În anumite cazuri, unitățile de decizie (DMU) au cantități fixate de resurse pe care pot să le folosească și li se cere să realizeze cât mai mult rezultat posibil. În aceste cazuri, un model orientat spre rezultate este mai potrivit.

În consecință, selectarea obiectivului trebuie să se facă în funcție de cantitățile de factori sau de rezultate asupra cărora decidentul are cel mai

mult control. Mai mult, s-a constatat, în diverse studii, că alegerea orientării are o influență minoră asupra scorurilor de eficiență obținute.

2.2.2. Utilizarea programului FRONTIER4.1 în abordarea parametrică

În abordarea econometrică SFA, se vor analiza eficiențele tehnice ale unitatilor în cele două perioade de timp (2003-2004), pentru două funcții de rezultat, funcția *Cobb-Douglas*, în ipoteza că variabila ineficiență (din termenul eroare) are o distribuție normală $N(0, \sigma_u^2)$ și funcția de rezultat *translog*, ipoteza că variabila ineficiență are o distribuție normală trunchiată $TN(\mu, \sigma_u^2)$. În realizarea acestei analize am folosit programul FRONTIER4.1.

Programul folosește o procedură în trei etape pentru a găsi estimările de verosimilitate maximă:

- 1) estimările OLS (adică metoda celor mai mici pătrate) pentru toți parametrii modelului, inclusiv pentru $\sigma^2 = \sigma_u^2 + \sigma_v^2$, unde $v-u$ = termenul de eroare al modelului, v = eroarea statistică și $u \geq 0$ variabila ce explică ineficiența.
- 2) funcția de verosimilitate logaritmată este evaluată pentru un număr de valori ale lui $\gamma = \frac{\sigma_u^2}{\sigma_u^2 + \sigma_v^2}$, valori cuprinse în intervalul (0,1). Pentru aceasta se folosesc estimările OLS pentru toți parametrii cu excepția termenului liber și a variantei, acestea din urmă trebuind corelate conform cu COLS. La finalul acestei etape, se alege acel γ pentru care funcția de verosimilitate logaritmată are valoarea cea mai mare.
- 3) se găsesc estimările MLE pentru toți parametrii modelului.

2.3. Măsuri ale eficienței

Indicatorii performanțelor tehnice ale unei unitati se pot defini în măsură pentru un moment de timp dat sau în dinamică. Mai mult utilă este însă compararea activității acesteia cu cea a unor unitati „similare” din punct de vedere, ce fac parte din aceeași „industrie” cu ea.

Să presupunem că dispunem de factori și rezultate observate pentru un lot de K unitati similare din punctul de vedere al activității lor de rezultate. Dacă tehnologia este specificată prin funcția de rezultate, voi defini conceptele de **funcție frontieră de rezultate** și, în raport cu aceasta, conceptul de **eficiență**.

2.3.1. Funcția frontieră de rezultate

Să presupunem un proces de rezultate cu un singur rezultat variabil y , obținut prin combinarea a M factori variabile $x = (x_1, x_2, \dots, x_m)$. Dispunem de valori observate pentru factori și rezultat pentru toate cele K unitati luate în considerare. Mai presupunem că, pentru o unitate k , procesul de rezultate este descris cu ajutorul funcției de rezultate f^k . Astfel avem o familie de funcții de rezultate de forma:

$$y^k = f^k(x^k) \cdot \varepsilon^k \text{ pentru } 1 \leq k \leq K \text{ cu } (y, -x^k) \in Z$$

ce exprimă, pentru fiecare unitate în parte, cantitatea maximă de rezultat ce se poate obține cu o cantitate dată de factori.

Funcția **frontieră de rezultate** F este o funcție reală, definită pe spațiul factorilor prin expresia:

$$F(x) = \max_k f^k(x^k) \text{ pentru } (y^k, -x^k) \in Z \quad (2.1)$$

ce indică, pentru fiecare combinație de factori realizabili, cantitatea maximă realizabilă de rezultat ce se poate obține pentru ansamblul lor.

Punctele de pe frontiera de rezultate reprezintă cel mai bun rezultat ce se poate obține în practica de rezultate.

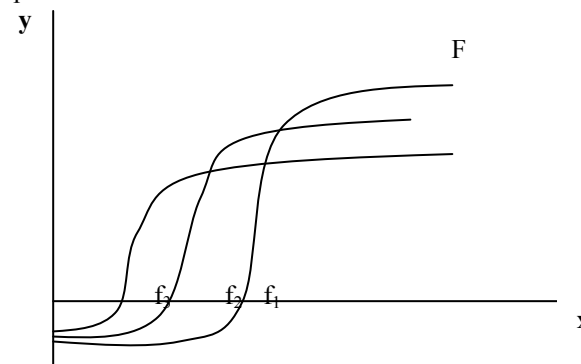

Figura 2.1 Frontiera de rezultate obținută ca o anvelopă a funcțiilor de rezultate a trei unitati

$$e(\mu) = \frac{df}{d\mu} \times \frac{\mu}{f} \quad (2.2)$$

Frontiera de rezultate este o funcție continuă (dacă toate funcțiile de rezultate ale unitatilor sunt funcții continue) dar nu este, în mod necesar, diferentiabilă în fiecare punct. În Figura 2.1 este reprezentată frontiera de rezultate obținută prin anveloparea funcțiilor de rezultate a trei unitati.

2.3.2. Măsurarea eficienței

În sens larg, conceptul de eficiență caracterizează modul de utilizare a resurselor în procesul de rezultate. Prin urmare, eficiența ar trebui să exprime, cantitativ, performanțele privind modalitatea de transformare a factorilor în rezultate. Evident, eficiența este un concept relativ, deoarece performanța unei unități de rezultate trebuie să fie comparată cu un standard, iar stabilirea acestuia implică un proces de decizie în care se pot lua în considerare obiective diverse ale activității de rezultate.

Iată câteva zone ale economiei în care analiza eficienței ar fi foarte utilă:

✚ **Eficiența la nivelul macro** se măsoară prin luarea în considerare a unor niveluri agregate de indicatori ai performanței economice la nivelul unei economii naționale (PIB, nivelul exporturilor, etc), obținute prin alocarea unor resurse de capital, forța de muncă, etc. Unitățile analizate pot fi sectoare de activitate din domeniul economiei naționale (industrie, agricultură, sfera serviciilor, etc) de cele mai multe ori observate în evoluția lor (în dinamică).

✚ **Eficiența la nivelul unei „industrii”** se referă la analiza activității productive la nivel de ramură, fie din domeniul industriei, fie din sfera serviciilor. Aici unitățile (de cele mai multe ori unitatile din domeniul respectiv) sunt comparate între ele după modul în care își folosesc resursele pentru a-și realiza rezultatele.

✚ **Eficiența la nivelul micro** se referă, în special, la analiza modului de utilizare a resurselor interne ale unei unitati. Apar aici mai pregnant analize de managementul unitatii, de utilizare eficiență a tehnologiilor existente etc. În acest context, fixarea obiectivelor unitatii este foarte importantă pentru a putea măsura „distanța” acesteia în activitatea productivă față de anumite „ținte dorite”.

Scara optimă

Elasticitatea la scară, pentru un vector de factori dat x^0 și un scalar pozitiv μ , se poate scrie:

Se pune problema să găsim, pe direcția radială corespunzătoare lui x^0 acea valoare pentru scalarul μ care corespunde unui rezultat maxim obținut utilizând cât mai puține factori. Acest lucru ar însemna găsirea acelor valori ale scalarului μ pentru care, de exemplu, expresia $\sum_{i=1}^M \frac{y}{x_i}$ să

fie maximă. (Se observă că aceasta exprimă Eficienta medie, abstracție făcând de factorul M).

Spunem că parametrul μ , cu aceasta proprietate, este o scară optimă pe direcția radială a factorului x^0 .

În acest fel, pentru diverse direcții radiale date de inputul x , se definește **scara optimă**. Aceasta este descrisă de mulțimea tuturor planurilor de rezultate $z = (y, -x)$ pentru care Eficienta medie își atinge valoarea maximă de-a lungul unei direcții radiale, în spațiul factorilor.

Pentru a exemplifica conceptul de scară optimă am reprezentat în Figura 2.2 evoluția rezultatului y pe direcția radială descrisă de un factor x^0 . Valoarea rezultatului depinde numai de valoarea scalarului μ . Se observă că valoarea $\hat{\mu}$ corespunde scării optime pe direcția x^0 . Pentru acest nivel al scalarului μ valoarea rezultatului este $\hat{y}$, pentru factorul $\hat{\mu} x^0$.

Eficienta medie corespunzătoare pentru perechea $(\hat{y}, \hat{\mu} x^0)$ este maximă.

Scara optimă pentru planurile de rezultate $(y, -x)$ se atinge atunci când elasticitatea la scară, pentru toate direcțiile radiale, este egală cu unu, adică $e(x) = 1$ pentru orice factor x (Forsund și Hjalmarsson).

Frontiera eficientă

Pentru a exprima cantitativ eficiența unei unități de rezultate trebuie mai întâi definit, pentru un proces de rezultate dat, planurile de rezultate „ținte”. În acest scop, se introduce conceptul de frontieră eficientă.

Revenind la lotul de K unitati care utilizeaza M factori $x = (x_1, x_2, \dots, x_m)$ pentru a realiza un rezultat scalar y , eficiență se poate defini funcție de **coeficienții de factor**, notați $\xi = (\xi_1, \xi_2, \dots, \xi_M)$. Aceștia exprimă câte unități din fiecare factor sunt necesare pentru

producerea unei unități de rezultat, prin urmare

$$\xi_i = \frac{x_i}{y} \quad \text{pentru } 1 \leq i \leq M$$

Funcțiile de rezultate, cu aceste noi notații, sunt date de expresiile:

$$y^k = f^k(y^k, \xi), \quad 1 \leq k \leq K.$$

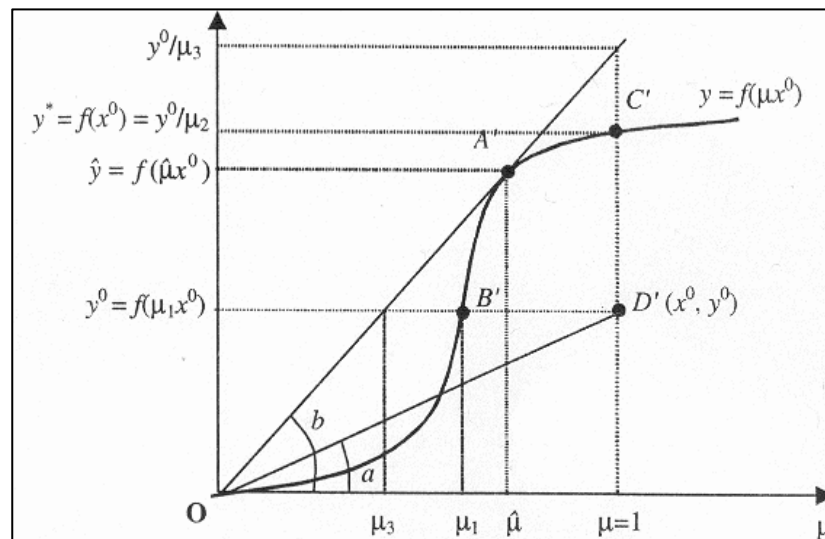

Figura 2.2 Secțiune radială în funcția de rezultate

Frontiera eficientă (*Eff*), pentru cele K unitati se poate defini, în spațiul coeficienților de factor ξ , astfel:

$$Eff = \left\{ \xi = (\xi_1, \xi_2, \dots, \xi_M) \mid \xi_i = \min_k \min_{\mu} \frac{\mu \cdot x_i^0}{f^k(\mu \cdot x_i^0)}, 1 \leq i \leq M, 1 \leq k \leq K \right\} \quad (2.3)$$

unde μ este un scalar pozitiv, iar $\mu \cdot x^0$ este un factor realizabil.

Frontiera eficientă corespunde planurilor de rezultate $z = (y, -x)$ pentru care coeficienții de factor ξ își ating valorile minime de-a lungul direcțiilor radiale $\mu \cdot x^0$, pentru oricare vector de factor realizabil x^0 .

Coeficienții de factor își ating valorile minime de-a lungul unor direcții radiale, în spațiul factorilor, în punctele având elasticitatea la scară optimă. (Forsund și Hjalmarsson).

În Figura 2.3 este prezentată frontiera de eficiență *Eff* obținută prin anveloparea frontierelor eficiente *Eff1* și *Eff2* a două unități de rezultate.

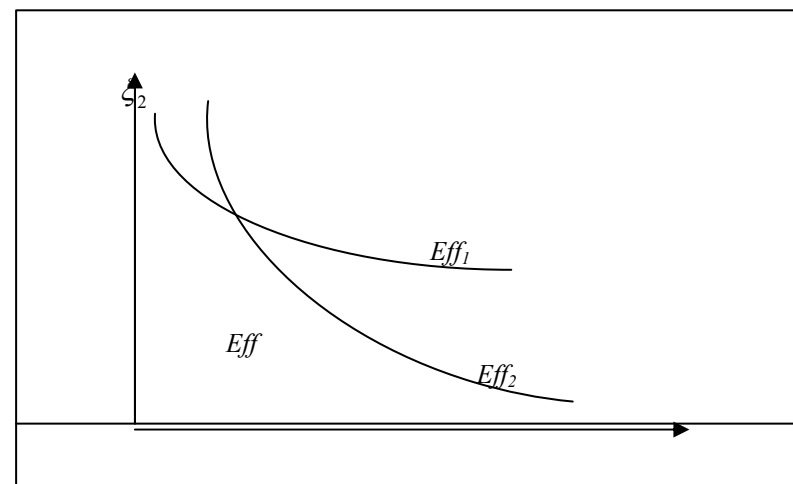

Figura 2.3 Frontieră eficientă obținută prin anvelopare

Măsurile factor orientate

În continuare se pune accentul pe cele mai folosite măsuri de eficiență și se va discuta despre cum pot fi acestea calculate, care este reprezentată în general de anumite forme ale funcției frontiere de rezultate. Frontierele au fost estimate prin diferite metode în decursul ultimilor 40 de ani. Există însă două metode principale de estimare, și anume:

1. frontiere de anvelopare (DEA)
2. frontiere stohastice

care implică metode de programare matematică respectiv econometrică.

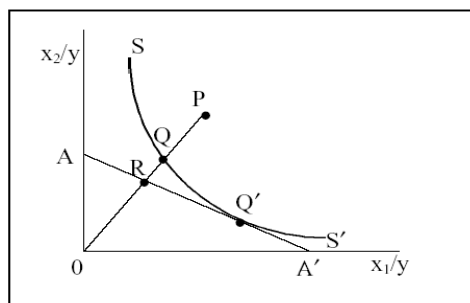
Pentru estimarea acestora se pot folosi softuri specializate ca DEA în cazul anvelopelor și FRONTIER în cazul frontierelor stohastice.

Se prezintă în continuare **măsurile moderne de eficiență Farrell**, care definesc eficiența unitatilor ce folosesc mai multe factori. El a propus ca eficiența unei unitati să fie compusă din două componente: *eficiența tehnică*, care reflectă abilitatea unei unitati de a obține maximum de rezultat fiind dat un set de factori, și *eficiența alocativă*, care reflectă abilitatea unei unitati de a utiliza factorile în cantități optimale, date fiind prețurile acestora. Aceste două măsuri sunt apoi combinate pentru a măsura *eficiența*

economică totală. Farrell a reprezentat aceste idei într-un spațiu factor/factor și a observat o reducere concentrată a factorilor. Acestea sunt așa-numite **măsurile factor orientate**. El a ilustrat aceste idei folosind un exemplu simplu care se referea la unitati ce folosesc două factori x_1 și x_2 pentru a produce un singur rezultat y , în condițiile unor randamente constante la scală.

Izocuanta unitatilor eficiente³¹, reprezentată prin SS' în Figura 2.4, permite măsurarea eficienței tehnice. Dacă o unitate folosește cantitățile de input definite de punctul P , pentru a produce o unitate de rezultat, ineficiența tehnică a unitatii poate fi reprezentată prin distanța QP , distanță ce arată cantitatea cu care toate factorii pot fi reduse proporțional, fără a reduce rezultatul. Aceasta se exprimă procentual prin raportul QP/OP , care reprezintă procentul cu care toate factorii pot fi reduse. **Eficiența tehnică** a unei unitati (TE) este măsurată prin:

$$TE_I = \frac{OQ}{OP} = -\frac{QP}{OP} \quad (2.4)$$

Figura 2.4 Eficiența tehnică și alocativă

Acesta³² va lua o valoare între 0 și 1, indicând gradul de ineficiență tehnică a unitatii. Valoarea 1 a acestuia indică o unitate eficientă tehnic. De exemplu, punctul Q este eficient tehnic deoarece se află pe izocuanta de eficiență. Dacă se cunosc de asemenea și prețurile factorilor, se reprezintă linia AA' putând astfel calcula eficiența alocativă. **Eficiența alocativă** (AE) a unei unitati ce operează cu cantitățile din punctul P este definită astfel:

³¹ Funcția de producție a unitatilor eficiente nu este cunoscută în practică, și de aceea ea trebuie estimată prin observări asupra unui eșantion de unitati din "industria" respectivă. În lucrare s-a folosit DEA pentru estimarea acestei frontiere.

³² Indicele "I" este folosit la măsurarea TE pentru a indica faptul că acesta este o măsură input orientată.

$$AE_I = \frac{OR}{OQ} \quad (2.5)$$

unde distanța RQ reprezintă reducerea în costurile de rezultate care ar apărea dacă rezultatul ar fi realizat corespunzător punctului de eficiență alocativă (și tehnica) Q' , în locul punctului de eficiență tehnică dar nealocativă Q .

Eficiența economică totală (EE) este definită astfel:

$$EE_I = \frac{OR}{OP} \quad (2.6)$$

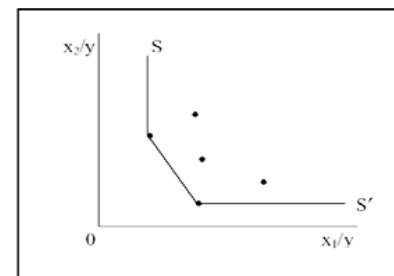
unde distanța RP poate fi interpretată de asemenea în termeni de reducere a costurilor.

Se observă, deci, că produsul dintre eficiența tehnică și alocativă reprezintă eficiența economică totală:

$$TE_I \cdot AE_I = \left(\frac{OQ}{OP}\right) \cdot \left(\frac{OR}{OQ}\right) = \frac{OR}{OP} = EE_I$$

Toate cele trei măsuri ale eficienței sunt cuprinse între 0 și 1.

Aceste măsuri de eficiență presupun cunoașterea funcției de rezultate. În practică acest lucru nu se cunoaște, motiv pentru care se estimează o izocuanta eficiență din date înregistrate. Farrell a sugerat fie folosirea unei izocuante convexe cu prețuri liniare neparametrice, construită astfel încât nici un punct observat să nu se situeze la stânga sau dedesubtul ei (Figura 2.5), sau folosirea unei funcții parametrice, ca de exemplu Cobb-Douglas, astfel încât nici un punct să nu se afle la stânga sau dedesubtul ei.

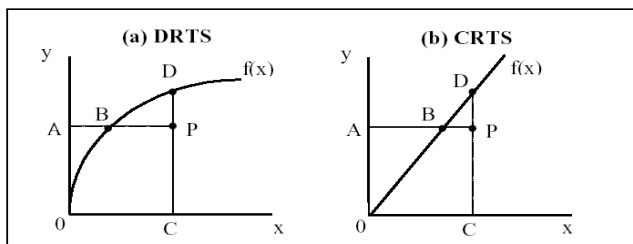
Figura 2.5 Izocuanta convexă liniară

Măsurile rezultat orientate

Măsura de eficiență tehnică factor orientată adresează întrebarea: „Cu cât se pot reduce proporțional factorii fără modificarea cantităților de

rezultat obținute?”. S-ar mai putea pune și întrebarea: „Cu cât se poate mări proportional outputul obținut fără a modifica cantitățile de factor folosite?”. Aceasta este o **măsură rezultat orientată**.

Pentru a observa diferența dintre măsurile orientate factor și rezultat se consideră o unitate cu un singur factor și un singur rezultat.

Figura 2.6 Măsurile eficienței tehnice orientate factor și rezultat cu randamente descrescătoare și constante la scară

În Figura 2.6 (a) avem o tehnologie cu randamente descrescătoare la scară reprezentată prin $f(x)$, și o unitate ineficientă care operează în punctul P . Măsura Farrell orientată factor a TE ar fi egală cu AB/AP , iar măsura orientată rezultat a TE ar fi CP/CD .

Măsurile orientate factor și rezultat asigură măsuri echivalente ale eficienței tehnice doar atunci când avem randamente constante la scară, dar vor diferi atunci când apar randamente crescătoare sau descrescătoare.

Cazul randamentelor constante la scară este reprezentat în Figura 2.6 (b) unde se observă faptul că $AB/AC = CP/CD$, pentru orice punct ineficient P am alege.

Se consideră în continuare măsurile rezultat orientate, pentru cazul unei acțiuni care implică obținerea a două rezultate y_1 și y_2 și folosirea unui singur factor x_1 .

De asemenea, dacă se presupun randamente constante la scară, se poate reprezenta tehnologia printr-o curbă a posibilităților de rezultate.

În Figura 2.7 curba ZZ' reprezintă curba posibilităților de rezultate iar punctul A corespunde unei unitati ineficiente. Acest punct A este situat dedesubtul curbei de rezultate, deoarece ZZ' reprezintă limita superioară a posibilităților de rezultate.

Măsurile de eficiență Farrell rezultat orientate se definesc astfel: distanța AB reprezintă ineficiența tehnică. Aceasta reprezintă cantitatea cu care rezultatele ar putea crește fără a necesita noi factori.

Astfel, **eficiența tehnică** rezultat orientată³³ este dată de:

$$TE_o = \frac{OA}{OB} \quad (2.7)$$

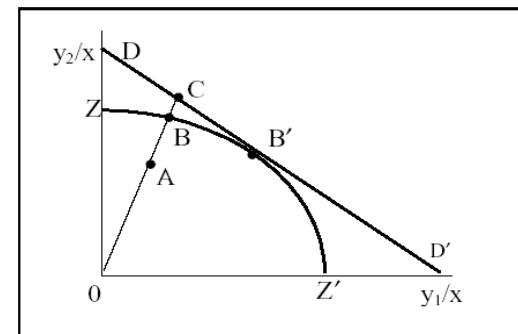
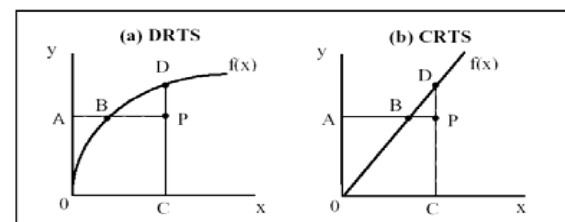
Daca avem informații legate de prețuri, se trasează dreapta de buget DD' , și se definește **eficiența alocativă** astfel:

$$AE_o = \frac{OB}{OC} \quad (2.8)$$

În continuare, **eficiența economică totală** se definește ca produs între:

$$EE_o = \frac{OA}{OC} = \left(\frac{OA}{OB}\right) \cdot \left(\frac{OB}{OC}\right) = TE_o \cdot AE_o \quad (2.9)$$

De asemenea și aceste măsuri sunt cuprinse între 0 și 1.

Figura 2.7 Eficiențe tehnice și alocative în cazul unei orientări rezultat

³³ Indicele “O” este folosit la măsurarea TE pentru a indica faptul că acesta este o măsură rezultat orientată.

Trebuie precizate două observații importante referitoare la aceste șase măsuri ale eficienței:

- toate aceste măsuri sunt evaluate de-a lungul unei linii care pornește din origine și ajunge la punctul de rezultate analizat. Ca atare, acestea mențin proporțiile relative ale factorilor (sau rezultatelor) constante. Un avantaj al acestor *măsuri de eficiență radială* este acela ca ele sunt invariante. Adică, schimbarea unității de măsură (de exemplu, măsurarea cantității factorului muncă în persoane oră în loc de persoane an) nu va modifica valoarea măsurii de eficiență;
- Măsurile de eficiență Farrell orientate factor și rezultat pot fi egale în cazul *funcțiilor distanță input și rezultat*.

2.4. Măsurarea eficienței

2.4.1. Caracteristici generale

Ideea principală în măsurarea eficienței este aceea că se poate calcula un indicator global al eficienței, numit **factor total al eficienței**. În acest fel, eficiența tehnică este o componentă importantă a acestuia, iar creșterea eficienței (o dată cu creșterea netă a rezultatului) este determinată de variația acestui factor al eficienței și se datorează atât schimbării eficienței tehnice, cât și a schimbării tehnologiei. Voi prezenta în cele ce urmează **indicii de eficiență Malmquist**, des folosiți în măsurarea performanțelor în timp ale producătorului sau grup de producători.

Indicii numerici măsoară creșterea rezultatului în timp, dar nu explică cât din creștere se datorează schimbării tehnologiei și cât schimbării de eficiență.

Rezultatele importante în explicarea acestor componente și introducerea indicilor de eficiență se datorează lui Caves, Christensen și Diewert (1982) care au creat și dezvoltat cadrul pentru măsurarea eficienței prin indici. Ideea autorilor constă în faptul că măsurarea schimbării în eficiență înseamnă a vedea cât rezultat în plus s-a produs folosind un nivel dat al factorilor și o anumită tehnologie. O alternativă a acestei abordări este aceea a măsurării și schimbării eficienței, examinând reducerea la minim a factorilor folosite (bineînțeles la nivelul realizabil tehnic) pentru a produce un vector fixat de rezultate, pentru o metodologie dată. Obținem astfel două abordări în măsurarea schimbării în eficiență: **abordarea orientată spre rezultat și abordarea orientată spre factor**.

2.4.2. Indici Malmquist orientați spre rezultat

Se revine în această parte la cazul general în care activitatea de rezultate se desfășoară pe T perioade, și fie t și $t + 1$ perioade consecutive. Se presupune că tehnologiile de rezultate sunt GR^t și GR^{t+1} , iar mulțimile rezultat de nivel corespunzător sunt $P^t(x)$ respectiv $P^{t+1}(x)$.

Se vor măsura prin funcția distanță rezultat relativ la cele două perioade de activitate, urmatoarele:

✚ Eficiență tehnică a perechii (x^t, y^t) față de tehnologia GR^t , prin distanța $D_0^t(x^t, y^t)$, și eficiența tehnică a perechii (x^{t+1}, y^{t+1}) față de tehnologia GR^{t+1} prin distanța $D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})$. Aceste mărimi sunt independente între ele, iar o informație comună se obține luând, de exemplu, raportul lor:

$$\Delta TE(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) = \frac{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^t(x^t, y^t)} \quad (2.10)$$

raport care exprimă variația eficienței tehnice între cele două perioade. Acest raport ia valori reale pozitive; cu cât ia valori mai mari, cu atât eficiența tehnică a crescut mai mult în perioada $t + 1$ comparativ cu perioada t ;

✚ Eficiența tehnică a perechii (x^t, y^t) față de tehnologia GR^{t+1} prin mărimea $D_0^{t+1}(x^t, y^t)$ și eficiența tehnică a perechii (x^{t+1}, y^{t+1}) față de tehnologia GR^t prin mărimea $D_0^t(x^{t+1}, y^{t+1})$. Se fixează acum o tehnologie de referință, fie aceasta cea din perioada t . Putem lua în considerare următorul raport:

$$(I_0^B =) M_0^t(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) = \frac{D_0^t(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^t(x^t, y^t)} \quad (2.11)$$

ce compară perechea (x^{t+1}, y^{t+1}) cu perechea (x^t, y^t) proiectând rezultatul y^{t+1} pe frontiera mulțimii $P^{t+1}(x^{t+1})$, și rezultatul y^t pe frontiera mulțimii $P^t(x^t)$, adică pe *Isoq* $P^t(x^t)$.

Acest raport este un prim *indice de eficiență Malmquist* pe care îl vom nota

I_0^B . Cum numitorul său – măsurând eficiență tehnică – poate lua valori mai mici sau egale cu 1, iar numărătorul poate lua valori reale pozitive oarecare, indicele de eficiență backward poate lua orice valoare reală pozitivă.

Distingem următoarele situații:

- Dacă $I_0^B > 1$, atunci perioada t (între momentul t și momentul $t + 1$) s-a produs o creștere a eficienței;
- Dacă $I_0^B = 1$, atunci Eficienta a rămas aceeași între cele două momente;
- Dacă $I_0^B < 1$, atunci Eficienta a scăzut între cele două momente.

Evident, comparațiile se fac relativ la tehnologia din perioada t .

Mai putem lua în considerare, în varianta forward, următorul raport:

$$(I_0^F) M_0^{t+1}(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) = \frac{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} \quad (2.12)$$

numit *indicele de eficiență forward*, cu o interpretare analoagă.

Pentru a analiza mai bine elementele ce conduc la variația eficienței se recurge la descompuneri ale indicilor I_0^B și I_0^F . Printr-o amplificare corespunzătoare obținem o prima descompunere:

$$\begin{aligned} M_0^t(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) &= \frac{D_0^t(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^t(x^t, y^t)} \cdot \frac{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} = \\ &= \left[\frac{D_0^t(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})} \right] \cdot \left[\frac{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} \right] = \\ &= \Delta T(x^{t+1}, y^{t+1}) \cdot \Delta TE(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) \end{aligned} \quad (2.13)$$

Se observă că indicele de eficiență Malmquist poate fi exprimat ca produs de doi indici; cel de-al doilea, $\Delta TE(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1})$, este un indice al schimbării eficienței tehnice, iar primul $\Delta T(x^{t+1}, y^{t+1})$, măsoară schimbarea tehnologiei calculate pentru perechea (x^{t+1}, y^{t+1}) .

Analog, putem obține o descompunere a indicelui forward I_0^F :

$$\begin{aligned} M_0^{t+1}(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) &= \frac{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} \cdot \frac{D_0^t(x^t, y^t)}{D_0^t(x^t, y^t)} = \\ &= \left[\frac{D_0^t(x^t, y^t)}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} \right] \cdot \left[\frac{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^t(x^t, y^t)} \right] = \dots (2.14) \\ &= \Delta T(x^t, y^t) \cdot \Delta TE(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) \end{aligned}$$

În această formulă apare același indice al schimbării eficienței tehnice $\Delta TE(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1})$ ca și în formula (2.13) dar și indicele deplasării tehnologiei calculate pentru perechea (x^t, y^t) , și anume $\Delta T(x^t, y^t)$.

Atât indicele I_0^B , cât și indicele I_0^F depind de perioada de timp, prin intermediul tehnologiei de referință, această dependență putând fi de tip backforward (referința este tehnologia de la momentul t) sau forward (referința este tehnologia de la momentul $t + 1$). Pentru a obține un indice independent de perioada de timp, Fare, Grosskopf, Lindgren și Ross (1989) propun utilizarea mediei geometrice a celor doi indici I_0^B și I_0^F , prin urmare a indicelui:

$$M_0(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) = \left[\frac{D_0^t(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^t(x^t, y^t)} \cdot \frac{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} \right]^{1/2} \quad (2.15)$$

Folosind însă descompunerile anterioare se observă că acest ultim indice admite descompunerea:

$$M_0(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) = \Delta TE(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) \cdot \left[\Delta T(x^t, y^t) \cdot \Delta T(x^{t+1}, y^{t+1}) \right]^{1/2} \quad (2.13)$$

În această expresie apare mai întâi indicele schimbării eficienței tehnice $\Delta TE(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1})$ între momentele t și $t + 1$, apoi media geometrică a indicilor deplasării tehnologiei ΔT calculați pentru perechile (x^t, y^t) și (x^{t+1}, y^{t+1}) .

Concluzionând, putem afirma că indicele Malmquist al eficienței depinde atât de modificările eficienței tehnice ce apar între cele două perioade t și $t + 1$, cât și media geometrică a modificării tehnologiei. O valoare mai mare decât 1 a indicelui indică o creștere a eficienței, o valoare

egală cu 1 indică o staționare în eficiență, iar o valoare subunitară indică o descreștere a eficienței (între cele două perioade de timp).

Se pot da și alte interpretări indicilor de eficiență Malmquist, interpretări ce rezultă din alte descompuneri ale lor. În acest sens amintim descompunerea indicilor variației $\Delta T(x^{t+1}, y^{t+1})$ prezentată de către Fare, Griefell-Taťje, Grosskopf și Lovell (1997). După aceștia, indicele schimbării $\Delta T(x^{t+1}, y^{t+1})$ poate fi exprimat astfel:

$$\begin{aligned} \Delta T(x^{t+1}, y^{t+1}) &= \frac{D_0^t(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})} \cdot \frac{D_0^t(x^t, y^t)}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} \div \frac{D_0^t(x^t, y^t)}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} = \\ &= \left[\frac{D_0^t(x^t, y^t)}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} \right] \cdot \left[\frac{D_0^t(x^{t+1}, y^{t+1})}{D_0^{t+1}(x^{t+1}, y^{t+1})} \div \frac{D_0^t(x^t, y^t)}{D_0^{t+1}(x^t, y^t)} \right] = \\ &= \Delta T(x^t, y^t) \cdot B(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1}) \end{aligned} \quad (2.16)$$

prin urmare este produsul dintre $\Delta T(x^t, y^t)$ și un alt indice notat cu $B(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1})$. Acesta din urmă măsoară depalarea tehnologiei ca raport între $\Delta T(x^{t+1}, y^{t+1})$ și $\Delta T(x^t, y^t)$, adică dintre schimbarea măsurată în perioada $t+1$ față de cea din perioada t . Dacă $\Delta T(x^t, y^t)$ măsoară distanța relativă între frontieră din perioada $t+1$ și frontiera din perioada t pentru observația (x^t, y^t) , indicele de deplasare $B(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1})$ măsoară schimbarea distanței relative între cele două frontiere calculată pentru observațiile (x^{t+1}, y^{t+1}) din perioada $t+1$ și (x^t, y^t) din perioada t . Valorile acestui indice al deplasării conduc la următoarele concluzii:

- 1) Dacă $B(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1})=1$, acest indice nu are nici o contribuție la schimbarea eficienței;
- 2) Dacă $B(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1})>1$, atunci acesta contribuie la creșterea eficienței;
- 3) Dacă $B(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1})<1$, atunci acesta contribuie la descreșterea eficienței.

Dacă se notează cu ΔT schimbarea tehnologiei ca medie geometrică între $\Delta T(x^{t+1}, y^{t+1})$ și $\Delta T(x^t, y^t)$, adică: $\Delta t = [\Delta t(x^t, y^t) \cdot \Delta T(x^{t+1}, y^{t+1})]^{1/2}$ avea următoarea expresie pentru schimbarea tehnologiei:

$$\Delta T = \Delta T(x^t, y^t) \cdot [B(x^t, y^t, x^{t+1}, y^{t+1})]^{1/2}.$$

2.4.3. Indici Malmquist orientați spre factor

Prin analogie cu indicii prezentați anterior, se pot defini indicii Malmquist de eficiență orientați spre factor. Aceștia măsoară variația eficienței – între două perioade de activitate- păstrând rezultatul “constant” și urmărind influența variației factorilor.

Dacă se ia ca referință tehnologia din perioada t obținem indicele de eficiență Malmquist *backward* (analog cu indicele), iar dacă se ia ca referință tehnologia din perioada $t+1$ obținem indicele de eficiență *forward*.

O interpretare a valorilor unui asemenea indice este următoarea: valori supraunitare indică o utilizare în exces a factorilor între perioadele t și $t+1$, făcând posibilă o îmbunătățire a eficienței prin reducerea factorilor. Valoarea 1 a indicelui arată o menținere constantă a eficienței între cele două perioade. Valori subunitare indică o utilizare rațională a factorilor (conservare a factorilor) punând în evidență o eficiență scăzută – în raport cu factorii – între cele două perioade de timp.

Descompunerile făcute pentru indicii rezultat sunt posibile și în cazul acestui indice.

Evident și în acest caz descompunerile indică proveniența variației eficienței, ce poate fi o variație a eficienței tehnice sau dintr-o schimbare. În acest fel se pot da anumite indicații privind îmbunătățirea activității viitoare

CAPITOLUL 3
STABILIREA UNOR CRITERII DE EVALUARE ȘI A UNOR MODALITĂȚI DE
CALCUL AL SCORURILOR DE EFICIENȚĂ ÎN DOMENIUL CRIZELOR ȘI
CONFLICTELOR ARMATE

3.1. Tehnici cantitative pentru estimarea performanțelor

3.1.1. Introducere

Metodele de clasificare au ca scop gruparea indivizilor, caracterizați printr-o serie de atribute, într-un număr de clase omogene.

Sopul acestei secțiuni este să grupeze o serie de indivizi caracterizați printr-o serie de atribute într-un număr de clase omogene. În vederea acestei grupări vom folosi metoda de clasificare « Hierarchical Cluster Analysis » - Tehnica ierarhică de clasificare.

Vom considera o singură serie de date privită din două puncte de vedere. Folosind analiza Cluster vom încerca să explicăm modalitatea de grupare în clase cât mai omogene a unui număr de țări ce fac parte dintr-o anumită zonă geografică, iar mai apoi vom încerca să clasificăm în clase cât mai omogene indicatorii lor de eficiență în domeniul crizelor și conflictelor militare. Algoritmul ierarhic de clasificare folosit este un algoritm ascendent (de agregare) ce îl folosim în vederea sintetizării datelor prin reducerea numărului indivizilor grupându-i pe aceștia în clase.

Dorim să stabilim grupe de indicatori cu tendințe comune și în același timp dorim să identificăm modul în care țările caracterizate de acești indicatori se pot grupa în funcție de valorile indicatorilor lor.

3.1.2. Tehnici cantitative pentru estimarea dependențelor în economie

Tehnici de clasificare

Metodele de clasificare au ca scop gruparea indivizilor, caracterizați printr-o serie de atribute, într-un număr restrâns de clase omogene. Dacă analiza factorială încerca să reducă numărul variabilelor (atributelor) studiate, prin tehnicile de clasificare se urmărește sintetizarea datelor prin

reducerea numărului indivizilor, grupându-i pe aceștia în clase. Clasificarea face parte dintre tehnicile de analiză a datelor care funcționează într-un cadru foarte general, cu un număr mic de ipoteze. Gruparea este efectuată în așa fel încât indivizii aparținând unei aceeași clase să fie cât mai **asemanători** (similari) între ei prin valorile caracteristicilor lor, în timp ce indivizii aparținând la clase diferite să fie cât mai **deosebiți** (disimilari).

Indicatori de proximitate între indivizi

În tipologie indivizii ce urmează a fi clasificați sunt caracterizați prin valorile luate de ei pe un ansamblu de variabile, care pot fi de diferite naturi.

În primul rând, variabilele considerate se disting prin **rolul** lor în procesul clasificării. Există astfel **variabile active** care servesc la constituirea grupelor și **variabile pasive** care servesc pentru explicarea grupelor.

În al doilea rând, variabilele diferă între ele prin **scarile de măsură** utilizate: variabile cantitative și variabile calitative.

Variabilele cantitative sunt relativ simple de prelucrat, ele ar putea prezenta doar probleme legate de unitatea de măsură folosită. Pentru o tratare unitară a acestui tip de variabile ele se standardizează.

Variabilele calitative pot să apară fie în formă binară, fie să prezinte mai mult de două modalități.

Pentru constituirea grupurilor vom folosi măsuri de similaritate sau disimilaritate între obiectele studiate.

Indicele de proximitate este un număr care exprimă asemanarea (similaritatea) - sau deosebirea (disimilaritatea) - existentă între doi indivizi, luând în considerare toate variabilele active care îi caracterizează pe aceștia.

Indicatori de proximitate între clase – Algoritmi de clasificare

Atunci când dorim să evaluăm proximitatea între clase sau grupuri de indivizi putem recurge la mai multe proceduri. Vom prezenta în continuare câteva dintre ele:

- A. **Metoda vecinilor celor mai apropiați – Single Linkage³⁴**: prin aceasta, distanța dintre două grupuri este asimilată cu distanța dintre elementele cele mai *apropiate* între ele (elementele aparținând evident la grupuri diferite). Utilizarea acestei metode

---

³⁴ Spiricu, Liliiana – Calciu M. – “Analiza datelor de marketing”, editura All, 1994

poate conduce la riscul aparitiei de grupuri foarte eterogene, deoarece nu luam in calcul elementele extreme ale grupului.

- B. **Metoda vecinilor celor mai departati - Complete Linkage:** prin aceasta distanta dintre doua grupuri este asimilata cu distanta dintre elementele cele mai *departate* intre ele.
- C. **Metoda inlantuirii medii - Average Linkage:** aceasta metoda consta in evaluarea distantei intre doua grupuri pornind de la "*centrele*" lor. Desi aceasta metoda este foarte logica ea cere insa multe calcule suplimentare in comparatie cu primele.

Metodele ierarhice se caracterizeaza prin faptul ca numarul de grupuri nu este cunoscut dinainte, ci va fi determinat pe parcurs, prin algoritmul de clasificare.

Distingem doua categorii de algoritmi ierarhici de clasificare: algoritmi **ascendenti** (sau de agregare) si algoritmi **descendenti**. Algoritmii ascendenti au urmatoorii pasi:

- 1) Se considera $n_0=n$. In multimea celor n_0 indivizi se selecteaza doi, cei mai apropiati dupa indicele de proximitate; acestia vor forma primul grup;
- 2) Se calculeaza o noua matrice de proximitate, ce va contine numai n_0-1 linii corespunzatoare celor n_0-2 obiecte inca negrupate si primului grup creat.

Pe baza acestei noi matrici se identifica alte doua obiecte, cele mai apropiate intre ele, si cu aceasta se va forma un nou grup. Aceste obiecte pot fi fie doi indivizi, fie un individ si un grup deja constituit, fie doua grupuri deja constituite. Descrestem $n_0 = n_0 - 1$ si repetam pasul 2 pana cand toti indivizii au fost grupati.

Aceasta este o tehnica ascendenta de clasificare deoarece ea dirijeaza indivizii izolati spre grupuri.

La prima vedere, aceasta procedura pare destul de contradictorie in raport cu obiectivul fixat, deoarece la sfarsitul ei toti indivizii vor fi grupati intr-o singura clasa. De fapt, cercetatorul va decide numarul de grupuri care I se pare mai potrivit, plecand de la diferite nivele de grupare. Se poate allege asa numitul **prag de clasificare**, ce este acel nivel de grupare incepand de la care grupurile create pot fi considerate eterogene, iar sub acest prag grupurile se considera a fi omogene. Alegerea acestui prag este mult usurata de o reprezentare grafica numita **dendograma**.

Explicarea si validarea grupurilor

Explicarea grupurilor are ca scop principal *depistarea variabilelor care joaca un rol important in grupare*. Acest lucru se poate realiza prin

descrierea fiecarui grup atat cu ajutorul variabilelor active (de grupare) cat si cu ajutorul variabilelor pasive.

In ceea ce priveste **variabilele active** pentru fiecare grup se poate calcula valoarea medie pentru fiecare dintre aceste variabile. In caz ca diferentele mediilor pe grupuri –pentru o variabila – sunt mici, variabila respectiva contribuie putin la formarea claselor. Dimpotriva, daca diferentele pentru grupurile constituite sunt mari, atunci variabila respectiva contribuie efectiv la formarea claselor. Caracterul discriminatoriu al unei variabile poate fi apreciat si cu ajutorul vizualizarii grafice a profilului fiecarui grup in parte. Se poate recurge si la teste statistice, de exemplu la analiza variantei (atunci cand avem clase descries prin variabile cantitative).

Variabilele pasive descriu clasele, dar nu participa la formarea acestora.

Se pune intrebarea daca grupurile constuite sunt realmente diferite unele de altele; este necesara astfel **validarea**, o alta etapa in analiza clasificarii. Exista mai multe procedee de a efectua o validare:

- Se poate recurge, asa cum am amintit, la teste de analiza a variantei pentru fiecare variabila active (cantitativa) ;
- Se pot aplica tehnici de analiza a discriminarii in care variabila explicate (nominala) este tipul grupului caruia ii apartine individual ;
- Se poate aplica un procedeu iterativ de clasificare pe o multime de indivizi-martori pana la stabilizarea grupurilor.

3.2. Analize uni- și bivariate

Pentru aceasta se poate folosi structura tipica de date utilizata pentru data mining, cea de tabel in care sunt plasate pe linii observatiile si variabilele (indicatorii) sunt asociate coloanelor.

Fiecare dintre aceste caracteristici poate fi un potențial factor de risc. Mai mult decât atât, potențialii factori de risc acționează și corelat, efect care poate duce la creșterea riscului total, față de riscurile asociate individual.

Mai întâi remarcăm faptul că printre caracteristici se pot identifica unele exprimate prin variabile continue cantitative, iar altele exprimate prin variabile categoriale (calitative) de tip nominal.

Scopul acestei analize consta in obtinerea de clase (grupuri cat mai asemanatoare).

Analiza statistica preliminara

Caracteristicile utilizate in componenta matricei sunt formate din variabile continue, categoriile din care fac parte variabilele nominale si binare.

Variabilele continue provin din caracteristici ce exprima atribute cantitative ale indivizilor. Scara lor de masura este continua, putand acoperi in general un interval de valori. In cazul studiat variabilele continue sunt: venit, alte credite, rate, perioada de creditare.

Variabilele categoriale provin din caracteristici care exprima atribute calitative. Aceste variabile au doua sau mai multe nivele de valori, nivele numite modalitati sau categorii. Din subclasele acestor variabile fac parte:

Analiza clasificarii

Metodele de clasificare sau de analiză „cluster” au ca scop gruparea indivizilor, identificați printr-o serie de atribute – variabile numerice – într-un număr cât mai restrâns de clase omogene. Ceea ce le caracterizează este faptul că realizează o analiză globală a indivizilor ce sunt studiați printr-un număr mare de variabile, iar ipotezele cerute sunt minime. Mai precizăm faptul că obiectul clasificării nu-l reprezintă numai indivizii (liniile matricei de date) ci poate fi și variabilele (coloanele matricei de date).

Se dorește a se realiza clase (grupuri) în așa fel încât indivizii aparținând unei aceleiași clase să fie cât mai asemănători între ei prin valorile variabilelor lor (adică să fie similari) în timp ce clasele constituite să fie cât mai diferite. Putem spune că efectuarea unei analize „cluster” presupune parcurgerea a două etape:

a) alegerea unei măsuri de proximitate, mai precis, definirea unei măsuri de apropiere dintre indivizi pe baza tuturor variabilelor observate;

b) precizarea unor reguli de construire a claselor așa încât diferența între acestea să fie cât mai mare, în timp ce indivizii aflați în același grup să fie cât mai apropiați.

Indicatori de proximitate între indivizi

Să presupunem că vrem să comparăm trei țări notate simbolic A , B și C după două variabile, și anume **procentul de risc al unui atac armat terestru** și **procentul de risc al unui atac armat aerian**. Putem să afirmăm, fără să greșim, că două țări care au același procent de **risc al unui atac armat terestru** și același procent de **risc al unui atac armat aerian** sunt perfect similare. Dar, ce se întâmplă dacă valorile variabilelor sunt diferite? Cum putem să

asociem diverselor situații un indicator (o măsură) a asemănării? Să considerăm situația din tabelul următor:

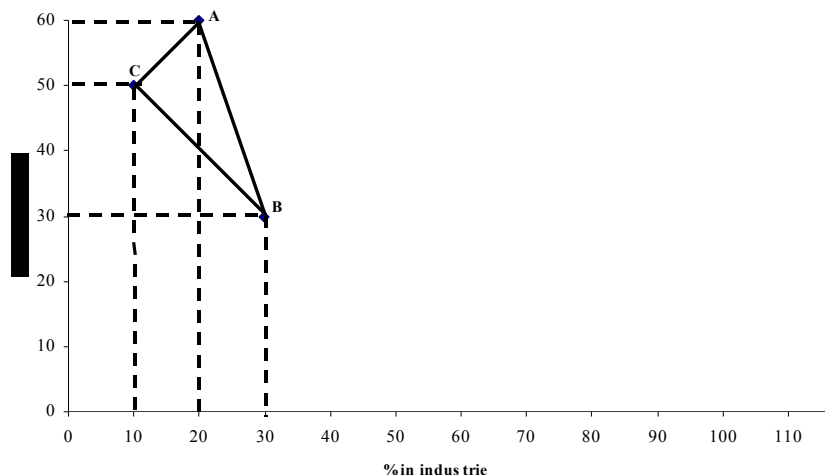
Țara	% risc al unui atac armat terestru	% risc al unui atac armat aerian
A	20	60
B	30	30
C	10	50

Analizând graficul corespunzător prezentat în figura 3.1. se observă că, poziția celor trei puncte A , B și C în plan – ce au coordonate liniile din tabel – reprezintă cele trei țări având cele două variabile. Lungimile segmentele AB , AC și BC exprimă distanțele euclidiene între punctele respective și se observă că acestea pot fi folosite ca măsuri de comparare a țărilor. Cu cât distanța dintre puncte este mai mare cu atât punctele sunt mai puțin asemănătoare. Deci, putem afirma faptul că distanțele măsoară mai degrabă disimilaritatea între puncte. Cum distanțele se află în următoarea ordine:

$$AB > BC > AC,$$

putem afirma că: țara A este similară cu țara C (distanța dintre A și C fiind cea mai mică); țara B este disimilară cu țara A (distanța de la A la B fiind cea mai mare). Putem trage concluzia că distanța (euclidiană) poate fi folosită ca indicator al disimilarității.

$$\begin{aligned} AC^2 &= 10^2 + 10^2 = 200 \\ AB^2 &= 10^2 + 30^2 = \\ BC^2 &= 20^2 + 20^2 = \end{aligned}$$

Figura 3.1. Distanțe euclidiene
Figura 1

Să revenim la exprimarea datelor în forma unei matrice $X(n \times p)$ ce reprezintă cei n indivizi asupra cărora s-au măsurat p variabile.

Indicele (indicatorul) de proximitate este un număr ce exprimă asemănarea (similaritatea) – sau deosebirea (disimilaritatea) – existentă între doi indivizi, luând în considerare toate valorile observate asupra variabilelor lor. Astfel, putem să spunem că proximitatea între indivizi este măsurată printr-o matrice $D(n \times n)$ în care un element d_{ij} exprimă similaritatea (desimilaritatea) între individul i și individul j .

Există mai multe moduri de construire a matricei de proximitate, să exemplificăm prin următoarele trei situații:

1) Să presupunem că datele inițiale sunt exprimate printr-o matrice de forma indivizi $\times$ variabile. Fie doi indivizi i și j și liniile corespunzătoare lor în matricea de date. Mai precis, fie x_i linia corespunzătoare individului i și x_j linia corespunzătoare individului j . Pentru cei doi indivizi putem calcula distanța dată de norma L_r :

$$d_{ij} = \|x_i - x_j\|_r = \left\{ \sum_{k=1}^p |x_{ik} - x_{jk}|^r \right\}^{1/r} \quad (1)$$

Să considerăm în expresia (1) distanța euclidiană (obținută pentru $r = 2$). Așa cum am văzut în exemplul anterior, această distanță poate fi folosită ca o măsură de proximitate, ea măsurând disimilaritatea între indivizi. Mai precis, cu cât distanța între indivizi este mai mare, cu atât disimilaritatea între aceștia este mai mare (sau similaritatea este mai mică). Se mai observă faptul că, distanța astfel calculată, ne va conduce la o matrice de proximitate simetrică, având 0 pe diagonala principală.

Sunt prezentate etapele parcurse într-un algoritm ierarhic pentru a clasifica cele 68 firme în funcție de indicatorii financiari.

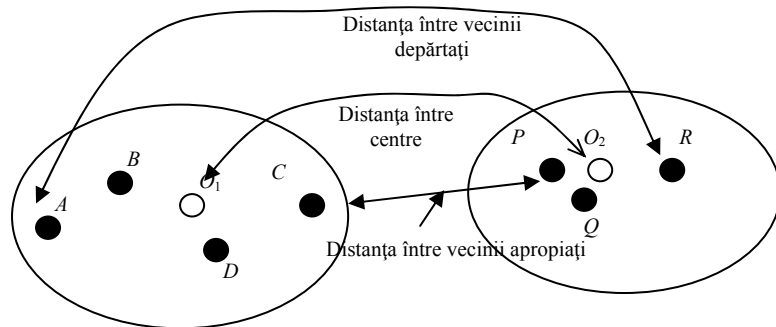
Am urmarit gruparea firmelor în clase cât mai omogene luând în considerare indicatorii analizați și în acest scop am calculat matricea de proximitate prezentată mai jos.

Fiecare element al matricei reprezintă distanța euclidiană între firmele corespunzătoare calculată în funcție de indicatori. Distanța euclidiană este folosită ca măsură a disimilarității.

2. Indicatori de proximitate între clase. Algoritmi de agregare

Atunci când dorim să evaluăm proximitatea între clase (grupuri) de indivizi, putem recurge la mai multe proceduri. Iată trei dintre acestea:

- Metoda vecinilor celor mai apropiați.** Prin aceasta, distanța dintre două clase este asimilată cu distanța dintre elementele cele mai apropiate între ele (elemente aparținând, evident, la grupuri diferite). Utilizarea acestei metode poate conduce la riscul apariției de grupuri foarte eterogene, deoarece nu luăm în calcul elementele extreme ale clasei.
- Metoda vecinilor celor mai depărtați.** Prin aceasta, distanța dintre două clase este asimilată cu distanța dintre elementele cele mai depărtate între ele. (Ca mai sus, elementele vor aparține la clase diferite.)
- Metoda agregării prin medii.** Aceasta constă în evaluarea distanței între două clase pornind de la „centrelor de greutate”. Deși această metodă este foarte logică, ea cere multe calcule suplimentare în comparație cu primele două. De aceea, de multe ori este mai indicat a se utiliza una dintre metodele anterioare.

Să explicăm cele trei metode pe exemplul din figura anterioară. Aici avem deja constituite două clase: prima formată din elementele A, B, C , și D , iar a doua formată din elementele P, Q și R . Am mai marcat în prima clasă centrul de greutate O_1 iar în clasa a doua centrul de greutate O_2 .

a) După metoda vecinilor celor mai apropiați, distanța dintre cele două clase este dată de distanța de la punctul C la punctul P .

b) După metoda vecinilor celor mai depărtați, distanța între clase este dată de distanța dintre A și R .

c) După metoda agregării prin medii, distanța dintre clase este distanța dintre centrele lor de greutate, marcate cu O_1 și O_2 .

Se pot lua în considerare două strategii de clasificare constând în:

1) precizarea apriorică a numărului de clase, urmând ca algoritmul să distribuie fiecare element spre clasa ce-l reprezintă;

2) folosirea unei metode ierarhice de clasificare.

Metodele ierarhice de formare a claselor se caracterizează prin faptul că numărul de clase nu este cunoscut dinainte, ci este determinat pe parcurs, prin algoritmul de clasificare. Se disting două categorii de algoritmi ierarhici de clasificare, și anume algoritmi ascendenți (sau de agregare) și algoritmi descendenți.

În cele ce urmează vom prezenta pașii principali pentru un algoritm de agregare. Presupunem că avem n indivizi pe care dorim să-i clasificăm.

Pasul 1. Se consideră $n_0 = n$, adică partiția cea mai fină, formată inițial din clase cu un singur individ fiecare. În această mulțime de indivizi/clase se selecționează doi, cei mai apropiați după indicele de proximitate folosit. Aceștia vor forma primul grup.

Pasul 2. Se calculează o nouă matrice de proximitate ce conține $n_0 - 1$ linii, corespunzătoare celor $n_0 - 2$ obiecte/clase încă negrupate și primului grup creat.

Pe baza acestei noi matrice se identifică alte două obiecte, cele mai apropiate între ele, și cu acestea se va forma un nou grup. Iterativ, aceste obiecte pot fi fie doi indivizi, fie un individ și un grup deja constituit, fie două grupuri deja constituite.

Descrăștem $n_0 (= n_0 - 1)$ și repetăm pasul 2 până când toți indivizii au fost grupați.

CAPITOLUL 4
ANALIZA EFICIENȚEI SISTEMELOR MILITARE ȘI CIVIL-MILITARE ȚN
GESTIONAREA NOILOR TIPURI DE CRIZE ȘI CONFLICTE ȘI GESTIONAREA
SECURITĂȚII ACESTORA

4.1. Politica de apărare

În 2006, Ministerul Apărării a urmărit cu precădere îndeplinirea **obiectivelor politicii de apărare** prevăzute în programul de guvernare 2005-2008.

În acest context, **Optimizarea capacităților de apărare** a presupus continuarea eforturilor de revizuire a structurii de forțe în scopul generării de capacități cu un grad ridicat de sustenabilitate și interoperabilitate, flexibile, mobile, rapid dislocabile în teatru, capabile să participe la întreaga gamă de misiuni internaționale (NATO, UE, ONU, OSCE).

Dezvoltarea capacității instituționale a Ministerului Apărării a continuat pe mai multe paliere, urmărindu-se creșterea capacității operaționale a forțelor, îmbunătățirea managementului resurselor umane, creșterea nivelului de pregătire și a calității învățământului militar, asigurarea interoperabilității cu forțele statelor aliate, armonizarea cadrului legislativ în domeniu, eliminarea stagiului militar obligatoriu și trecerea la o structură de forțe bazată pe voluntariat.

La baza acestor procese au stat principalele documente de planificare ale apărării, la nivel național – Programul de guvernare 2005-2008 și Strategia de Securitate Națională a României. Un element de noutate l-a reprezentat decizia CSAȚ de a elabora, la nivelul președinției, Strategia Națională de Apărare, care oferă liniile strategice pentru asigurarea securității naționale a României, respectiv obiectivele și opțiunile fundamentale ale politicii de apărare a statului român, în contextul apartenenței la instituțiile europene și euro-atlantice și ale contribuției la stabilitatea regională și globală.

Strategia de transformare a Armatei României, elaborată de Statul Major General, a trasat viziunea pe termen mediu și lung a procesului de restructurare și modernizare a forțelor armate, urmărindu-se îndeplinirea angajamentelor asumate prin Obiectivele Forței, atingerea standardelor NATO în domeniu, precum și adaptarea forțelor la cerințele mediului de securitate actual și viitor.

Eforturile naționale de **consolidare a statutului de membru NATO** au avut ca prioritate: îndeplinirea angajamentelor asumate în cadrul procesului

aliat de planificare a apărării; susținerea și participarea la inițiativele ce vizează dezvoltarea forțelor și capacităților aliate; participarea la toată gama de operațiuni ale Alianței și creșterea nivelului de interoperabilitate și a capacității de acțiune în cadrul multinațional.

Activitățile de restructurare și operaționalizare au fost orientate prioritar pe Obiectivele NATO privind forțele (Force Goals 2004, actualizate în 2006), reprezentând cerințele NATO pentru dezvoltarea capacităților naționale în vederea asigurării interoperabilității la nivelul Alianței. Conform planurilor interne, operaționalizarea forțelor destinate NATO se va realiza gradual, în perioada 2006 – 2015.

România a avut o abordare pragmatică și o implicare pro-activă în procesele demarate la nivel aliat, optând pentru sprijinirea eforturilor de dezvoltare a caracterului expediționar al Alianței. Contribuția Armatei României la Forța de Răspuns a NATO se înscrie din acest punct de vedere în cadrul demersurilor aliate de constituire a unor capacități de reacție rapidă, urmărind în același timp extinderea efectului catalizator al NRF la nivelul întregului proces de transformare al forțelor naționale.

O direcție majoră de acțiune pentru consolidarea statutului României de stat membru NATO o reprezintă angajarea și participarea cu forțe și capacități la operațiunile Alianței. România a continuat să participe la operațiunile NATO din Afganistan (ISAF), Kosovo (KFOR), Bosnia-Herțegovina (NATO HQ Sarajevo) și Irak (Misiunea NATO de Instruire pentru Irak (NTM-I). De asemenea, în 2006, România a participat, pentru a doua oară, cu o fregată la Operațiunea „Active Endeavour”, contribuind la misiunile NATO de combatere a terorismului și a traficului ilegal pe mare.

În contextul eforturilor pentru **integrarea în Uniunea Europeană**, România și-a dezvoltat participarea în cadrul Politicii Europene de Securitate și Apărare având ca prioritate strategică contribuția la îndeplinirea Obiectivului Global 2010 (HG 2010) al UE. Din acest punct de vedere, s-a urmărit menținerea unui nivel de participare similar celui din perioada de pre-aderare și consolidarea angajamentului cu forțe și capacități în funcție de evoluțiile Politicii Europene de Securitate și Apărare.

România a continuat participarea la dezvoltarea Grupurilor Tactice de Luptă (Battle Groups - BGs) ale UE, prin contribuții în 2 BGs, alături de Italia (stat cadru) și Turcia (în stand-by în semestrul II/2010), precum și alături de Grecia (stat cadru), Bulgaria și Cipru (în stand-by în semestrul II/2007).

Totodată, s-a avut în vedere consolidarea profilului României în cadrul PESA prin sprijinul acordat operațiunilor desfășurate de către Uniunea Europeană. În acest cadru, România a continuat participarea cu forțe la operația militară „ALTHEA”, conform Memorandumului de participare aprobat de către

C.S.A.Ț. cu subunități de transport, poliție militară, HUMINT, personal de stat major, cu un efectiv de 81 militari.

Urmărind promovarea stabilității în Balcani și zona extinsă a Mării Negre, Ministerul Apărării a continuat să promoveze o politică regională pro-activă bazată pe o angajare solidă în Europa de Sud-Est și în mod deosebit în Balcani și creșterea contribuției la securitatea regiunii Mării Negre și a Caucazului. Ministerul Apărării a participat la toate inițiativele regionale politico-militare la care este parte, contribuind la dezvoltarea acestora, atât din punct de vedere instituțional, cât și operațional. În anul 2006, România a exercitat președinția Comitetului Director CENCOOP, facilitând schimbul de informații pe subiecte de interes comun pentru țările membre. În prima jumătate a anului 2006, România, ca țară gazdă, a contribuit substanțial la succesul misiunii Comandamentului SEEBRIG, care a participat în Afganistan, în cadrul ISAF. Alte participări notabile au fost cele din cadrul SEDM, SHIRBRIG, BLACKSEAFOR- în cadrul căreia am asigurat cu succes comanda grupării navale, până în August 2006, Batalionul RO-HU, Batalionul Tisa, Inițiativa privind securitatea frontierelor la Marea Neagră (BSBSI).

Terorismul constituie, datorită evoluției sale globale, o amenințare majoră la adresa securității naționale și a stabilității internaționale.

Angajarea specifică în lupta împotriva terorismului a Ministerului Apărării a vizat în principal:

- *generarea de capacități de răspuns la amenințările teroriste.*
- *contribuția la operațiunile de luptă împotriva terorismului (OEF, OAE și operațiunea de stabilizare în Irak).*
- *contacte la nivelul structurilor de informații militare cu state aliate și partenere.*

Un rol important în îndeplinirea obiectivelor politicii de apărare l-au avut activitățile de cooperare militară internațională. Aceste activități au avut ca obiectiv sprijinirea eforturilor pentru accelerarea procesului de integrare deplină a Armatei României în NATO și aderarea României la UE, creșterea stabilității regionale în Balcanii de Vest și regiunea extinsă a Mării Negre și participarea la campania împotriva terorismului.

În anul 2006, am continuat cooperarea privilegiată cu țările cu care avem încheiate Parteneriate Strategice (Franța, Germania, Italia, SUA) care au vizat: dezvoltarea relațiilor militare bilaterale dintre Armata României și armatele țărilor respective; acordarea unei atenții speciale activităților de instruire, cu un accent pe asigurarea calității în defavoarea cantității; amplificarea sprijinului politico-militar în vederea pregătirii pentru aderarea României la Uniunea Europeană în anul 2007; impulsionearea acțiunilor întreprinse în comun pentru stabilizarea mediului de securitate din Europa de

Sud-Est; oferirea unor programe de asistență și expertiză pentru procesul de transformare a Armatei României.

4.2. Planificarea apărării

În anul 2006, planificarea apărării s-a desfășurat în baza prevederilor Legii nr. 473/2004 și a avut ca obiectiv principal optimizarea Sistemului de Planificare, Programare, Bugetare și Evaluare (SPPBE) prin care s-a urmărit integrarea eforturilor structurilor Ministerului Apărării pentru realizarea capacităților militare planificate corelate cu utilizarea eficientă a resurselor disponibile, precum și oferirea instrumentelor necesare exercitării controlului democratic civil asupra formulării și implementării politicilor în domeniul apărării.

În procesul de Planificare a Apărării s-a ținut seama de prevederile Directivei Ministeriale NATO, de rezultatul consultărilor cu Aliații privind contribuțiile la Forța de Răspuns a NATO (NRF), precum și de obligațiile asumate în contextul Angajamentelor de la Praga privind Capabilitățile (PCC). În luna aprilie 2006, s-au formulat liniile directoare ale planificării apărării pentru următorii șase ani, stabilindu-se prioritățile și obiectivele generale ale Ministerului Apărării pentru optimizarea capacităților de apărare ale României. Pe baza acesteia, s-au elaborat cele opt programe majore ale Ministerului Apărării pentru perioada 2007-2012. Acestea vizează transformarea organismului militar și, în special, a categoriilor de forțe ale armatei, în instrumente moderne și flexibile de susținere și promovare a intereselor naționale. Datele rezultate din programele majore ale Ministerului Apărării au stat la baza completării Chestionarului de Planificare a Apărării (DPQ).

Sunt în curs de revizuire Instrucțiunile privind planificarea apărării, care vor aborda concepte privind stabilirea unei ierarhii de dezvoltare/avizare/decizie, statuarea unui flux informațional/decizional, periodicitatea și termenele de transmitere/actualizare, precum și integrarea în cadrul procesului de planificare a apărării la nivel național a unor elemente de nivel multinațional (NATO, UE, ONU, OSCE).

În noul ciclu de planificare, programare, bugetare și evaluare, care a început în septembrie 2006, se urmărește îmbunătățirea unor aspecte ale funcționării SPPBE, cum ar fi:

- implementarea unui mecanism mai clar de prioritizare a obiectivelor generale ale Ministerului Apărării;
- realizarea unei corelații mai bune între Sistemul de Planificare, Programare, Bugetare și Evaluare, Sistemul de

- Dezvoltare Capabilități și Sistemul Integrat de Management al Achizițiilor;
- elaborarea unei baze de date comune privind costurile unitare;
- urmărirea trimestrială a Planului Anual pentru a se putea analiza influența deschiderilor de credite asupra indicatorilor;
- fundamentarea necesarului de resurse pe baza unei matrici de priorități.

Astfel, se urmărește creșterea transparenței privind repartitia resurselor pe programe, precum și crearea unui mecanism pentru susținerea și fundamentarea resurselor necesare. Ca elemente de noutate, putem enumera:

- stabilirea unor priorități clare în alocarea resurselor pe 13 domenii:
  - cheltuieli cu personalul (inclusiv pensii);
  - utilități și cheltuieli administrative;
  - contribuții și cotizații;
  - reprezentanți în structuri internaționale;
  - rambursări de credite, dobânzi, comisioane;
  - credite de angajament pentru contracte angajate sau în curs de angajare;
  - participarea/susținerea forțelor în teatre de operații;
  - implementarea obiectivelor forței;
  - delaborarea muniției periculoase și excedentare
  - cheltuieli de operare și mentenanță;
  - investiții care nu sunt solicitate prin obiectivele forței, dar contribuie la realizarea unor obiective ale politicii de apărare;
  - alte investiții care nu sunt solicitate prin obiectivele forței sau obiectivele politicii de apărare;
  - investiții de infrastructură.
- stabilirea unor obiective pentru fiecare domeniu de planificare a apărării:
  - planificarea forței;
  - planificarea armamentelor;
  - planificarea resurselor;
  - planificarea logistică;
  - planificarea pentru comandă, control, comunicații;
  - planificarea pentru urgențe civile.
- definirea unor obiective specifice pentru fiecare program major, în concordanță cu principalele domenii de activitate și cu respectarea priorităților de alocare a resurselor.

- introducerea unei noi anexe cuprinzând contribuția României la obiectivul global (HG 2010) al Uniunii Europene.
- definirea indicatorilor care descriu nivelul capacității operaționale al forțelor și echipamentelor, pentru realizarea standardelor NATO și UE.

Ca o recomandare pentru noul ciclu de planificare: se impune desfășurarea seminarului "*Concluzii desprinse din activitatea de planificare și programare din perioada 2006-2007*", activitate care în anul 2006 nu s-a executat.

În procesul de planificare a apărării s-a ținut cont de calendarul desfășurării activităților în cadrul SPPBE, corelat cu graficul derulării procesului de planificare în cadrul NATO. Rezultatele pozitive obținute de Ministerul Apărării în implementarea unui sistem de planificare a apărării modern și eficient au fost recunoscute și de către NATO. Astfel, România a fost recomandată să acorde asistență unor țări din Caucaz în domeniul planificării apărării. De asemenea, s-au desfășurat activități bilaterale în domeniu cu Ucraina, Serbia, R. Moldova, Albania, prilej cu care partenerii au solicitat continuarea și intensificarea colaborării.

4.3. Managementul resurselor de apărare

Resursele avute la dispoziție au fost utilizate pentru efectuarea de achiziții de produse, servicii și lucrări destinate modernizării înzestrării și infrastructurii, precum și asigurării tehnico-materiale a categoriilor de forțe ale Armatei și a celorlalte structuri ale Ministerului Apărării, inclusiv a forțelor aflate în misiuni în afara teritoriului național. Totodată, în anumite cazuri, cum ar fi participarea la misiuni de înlăturare a efectelor calamităților naturale, unele produse și materiale au fost asigurate din existentul Armatei.

4.3.1 Managementul resurselor umane

Politicele de resurse umane pe anul 2006 au vizat realizarea unei armate cu personal în întregime profesionist, astfel încât începând cu 01.01.2007, a fost posibilă trecerea la serviciul militar pe bază de voluntariat prin crearea și implementarea unui sistem unic de recrutare și selecție, capabil să asigure, la standardele cantitative și calitative necesare, forța activă a Ministerului Apărării.

În paralel cu reducerea și restructurarea personalului, s-a urmărit asigurarea măsurilor de protecție socială adecvate. Măsurile adoptate în

domeniul planificării și controlului fluxurilor de intrare/ieșire a personalului pe parcursul anului 2006 au condus la o reducere totală a efectivelor armatei de aproximativ 7.000 persoane, din care circa 6.000 (85,7%) personal militar și 1.000 (14,3%) salariați civili (fără a lua în calcul personalul civil finanțat de la fondul unic de asigurări de sănătate). Procesul de structurare a funcțiilor militare după modelul piramidal, coroborat cu restructurarea pe grade a corpului ofițerilor, maiștrilor militari și subofițerilor a avut ca principal efect diminuarea an de an a vârstei medii.

Pentru a veni în sprijinul militarilor disponibilizați, ca urmare a procesului de restructurare a armatei, s-a continuat procesul de implementare a Programului de reconversie profesională. Astfel, în parteneriat cu Ministerul Muncii și Solidarității Sociale și Familiei și Banca Mondială au fost aplicate următoarele măsuri: consiliere în vederea reorientării profesionale (1080 persoane), cursuri de calificare/recalificare (223), sprijin pentru plasare pe piața muncii (620), consiliere pentru afaceri (82) și facilitarea deschiderii unei afaceri în incubatoarele de afaceri (32).

Totodată, a fost avută în vedere perfecționarea sistemului de învățământ, pentru a fi în acord cu reforma structurală a acestuia la nivel național, precum și cu doctrinele, standardele și procedurile NATO. Învățământul militar superior funcționează conform principiilor și obiectivelor enunțate în Declarația de la Bologna. Pe această bază, a fost necesară reprojectarea planurilor și programelor de învățământ în contextul reconfigurării, la nivel național, a domeniilor și specializărilor universitare.

O atenție deosebită a fost acordată și în anul 2006 procesului de învățare a limbilor străine, orientat îndeosebi spre îndeplinirea Obiectivului Forței G 0356 „Cerințe lingvistice pentru forțele dislocabile”, obiectiv aflat în responsabilitatea direcției. La 31.12.2006, numărul total al cunoscătorilor de limba engleză era de 12.116, din care 7634 (63 %) ofițeri, 3635 (30 %) subofițeri/maiștri militari, iar 847 (7 %) funcționari publici/personal civil contractual.

O altă latură esențială a procesului de modernizare și dezvoltare a managementului resurselor umane a constituit-o îmbunătățirea cadrului normativ intern pentru personalului civil din Ministerul Apărării, în funcție de modificările care s-au produs în domeniul legislației pe plan național și în acord cu nevoile generale de profesionalizare la nivelul armatei. Reglementările adoptate au avut drept scop creșterea eficienței și contribuției acestei categorii de personal la îndeplinirea obiectivelor și misiunilor organismului militar.

În cadrul activității de cooperare internațională în domeniul pregătirii personalului militar și civil, în anul 2006, un număr de 880 persoane, din care 592 ofițeri, 64 maiștri militari și subofițeri, 154 civili și 70 de studenți

din instituțiile militare de învățământ au absolvit diferite forme de pregătire în străinătate, prin care li s-a asigurat competențele și abilitățile necesare și suficiente pentru ocuparea unor funcții în structuri internaționale sau naționale, iar un număr de 201 persoane (138 ofițeri, 2 civili, 28 studenți și 33 elevi), aparținând armatelor partener de cooperare, au participat la studii organizate în instituțiile militare de învățământ din Ministerul Apărării.

4.3.2 Managementul financiar-contabil

Anul 2006 a reprezentat și pentru domeniul financiar-contabil o perioadă importantă, care a adus confirmări pozitive în procesul de transformare ce se desfășoară pe toate planurile în Ministerul Apărării.

În această perioadă, managementul financiar-contabil a urmărit respectarea legalității, regularității, economicității, eficacității și eficienței în utilizarea fondurilor publice și în administrarea patrimoniului armatei, pe următoarele domenii prioritare:

• Planificarea financiară și execuția bugetului ministerului

Între planificarea financiară și execuția bugetară a fost o foarte bună armonizare; finanțarea a fost realizată la timp, creditele bugetare fiind transmise cu operativitate, până la ordonatorii terțiari de credite.

Execuția bugetului a fost organizată pe cele 8 programe majore ale Ministerului Apărării, pentru care au fost planificate fonduri în valoare totală de 6.652.333.000 lei, din care s-au utilizat 6.325.233.603 lei, rezultând un grad de utilizare de 95,08%.

Bugetul alocat, în sumă de 6.652.333.000 lei, pe surse de finanțare se prezintă astfel:

- bugetul de stat 6.257.194.000 lei;
- intrări de credite externe 15.856.000 lei;
- venituri proprii 379.283.000 lei.

Ministerului Apărării i-au fost aprobate inițial credite bugetare în sumă de 5.978.940.000 lei, iar ulterior, prin actele normative rectificative, acestea au fost majorate, ajungându-se la sfârșitul anului la o valoare de 6.257.194.000 lei. Din totalul creditelor bugetare deschise, în valoare de 6.254.479.349 lei, s-au utilizat 6.222.112.958 lei, rezultând un grad de utilizare de 99,44 %.

Pentru asigurarea finanțării reprezentanțelor și misiunilor permanente în străinătate, a operațiunilor valutare, a decontărilor interne și internaționale

ale Ministerului Apărării au fost utilizate fonduri în sumă de 36.909.470 lei, cu 37% mai mult față de anul anterior, din care 16.522.846 lei au reprezentat cheltuieli de personal și 20.386.624 lei cheltuieli de întreținere.

Cotizațiile și contribuțiile la organisme internaționale în valoare de 48.805.900 lei, din care 39.482.137 lei contribuții la bugetele NATO și 9.323.763 lei contribuții și cotizații la alte organisme internaționale, au fost achitate, în baza actelor normative în vigoare.

Salarizarea personalului militar și civil a avut ca prioritate creșterea continuă a standardului de viață al cadrelor militare, soldaților/gradaților voluntari și salariaților civili, prin proiectarea, elaborarea, promovarea și susținerea mai multor proiecte de acte normative.

Și în anul 2006 s-au desfășurat printr-un efort susținut și constant activitățile de plată și evidență a drepturilor convenite pensionarilor militari și urmașilor acestora, stabilirea, recalcularea, revizuirea și actualizarea pensilor militare, precum și soluționarea cererilor, sesizărilor și reclamațiilor, astfel:

- plata drepturilor convenite pentru un număr mediu lunar de 77.717 pensionari;
- stabiliri, revizuirii și actualizării drepturi de pensii militare de stat pentru 7.354 beneficiari;
- recalculări pensii militare de stat pentru 9.212 pensionari;
- cereri, sesizări și reclamații adresate de un număr de 49.565 persoane.

4.3.3. Managementul resurselor materiale

Modernizarea înzestrării Armatei

În cursul anului 2006, în conformitate cu direcțiile de acțiune prioritare stabilite prin Directiva de Planificare a Apărării, îndeplinirea obiectivelor privind restructurarea forțelor armate ale României în calitate de membru NATO, operaționalizarea și interoperabilitatea acestora, realizarea capacităților angajate în procesul aliat de planificare a forței prin implementarea Obiectivelor Forței (FGs), au impus, în condițiile resurselor avute la dispoziție, eforturi sporite la nivelul ministerului pentru realizarea unui management, care să asigure utilizarea eficientă a acestora.

În acest sens, obiectivele în domeniul înzestrării au urmărit:

- continuarea programelor majore de achiziții aflate în derulare destinate categoriilor de forțe ale armatei, privind modernizarea mașinilor de luptă blindate, artileriei reactive, artileriei a.a. a avioanelor de școală și antrenament IAR 99 ȘOIM, realizarea sistemelor de comandă control la

diferite eșaloane, a sistemelor de rachete a.a. cu bătaie medie și a sistemelor de radiolocație, a sistemelor de securitate a obiectivelor militare, precum și operaționalizarea fregatelor tip 22;

- asigurarea echipamentelor militare și sistemelor necesare îndeplinirii angajamentelor asumate de România (Obiectivele Forței-FGs, Angajamentele de la Praga privind Capabilitățile-PCC, Forța de Răspuns a NATO-NRF);

- inițierea și pregătirea unor noi programe de achiziții destinate Forțelor Terestre (capabilități medicale ROL2, autoturisme de teren blindate și neblindate de tip ușor, avion fără pilot), Forțelor Aeriene (avion de transport mediu/scurt curier, sisteme a.a. cu bătaie scurtă și foarte scurtă) și Forțelor Navale (Sistemul integrat de observare și monitorizare la Marea Neagră, Sistemul integrat de comunicații al Forțelor Navale).

Astfel, s-au derulat proceduri de achiziție de tehnică pentru dotarea cu echipamente militare și sisteme de armament a unor structuri cu sarcini de operaționalizare, printre care Brigada 282 Mecanizată, Batalionul 2 din Brigada 282 Mecanizată, Brigada 8 Artilerie Mixtă, Batalionul 21 VM, Regimentul 53 RAA, Batalionul pentru Operațiuni Speciale, Compania 196 Război Electronic, Baza 90 Transport Aerian, Baza 71 Aeriană, Baza 86 Aeriană, Brigada 1 RSA, Școala de Aplicație a Forțelor Aeriene, Regimentul 70 Geniu, Divizionul 56 Fregate, CON/SCOMAR, DNFOs, Centrul de Operațiuni Psihologice, COCMIL, Comandamentul Comunicațiilor și Informaticii, Direcția Topografică Militară, Secția de Poliție Militară, Comandamentul Logistic Întrunit etc.

În anul 2006, au fost alocate pentru înzestrarea Armatei fonduri bugetare în valoare de 1.500.581.426 lei, reprezentând 22,56% din bugetul Ministerului Apărării, cu 13% mai mult decât în anul 2005, astfel: 1.168.308.000 lei la titlul Cheltuieli de capital, 316.417.426 lei pentru Rambursări de credite, dobânzi și comisioane, 15.856.000 lei pentru Intrări din credite externe. La acestea s-au adăugat venituri proprii în sumă de 138.820.000 lei. *De semnalat că bugetul alocat pentru Înzestrare, la nivelul Departamentului pentru Armamente, a crescut în trimestrul IV cu 44,6%, față de începutul anului, pentru Cheltuieli de capital.*

Ponderea cheltuielilor pentru înzestrarea Armatei, respectiv cca. 94,47%, a revenit Departamentului pentru armamente, diferența de 5,53% fiind utilizată de categoriile de forțe și de alte structuri cu atribuții în domeniul înzestrării din Ministerul Apărării. Gradul de utilizare a creditelor externe și a intrărilor din credite a fost de 100%.

Managementul programelor majore de achiziții

În conformitate cu prevederile Concepției de Înzestrare cu Sisteme și Echipamente Majore a Armatei României în perioada 2006-2025, aprobată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării cu Hotărârea nr. 27/13.02.2006, în anul 2006 au fost inițiate programe de achiziții de armamente și tehnică militară, menite să asigure creșterea performanțelor acționale ale structurilor militare și interoperabilitatea cu structurile militare ale țărilor membre NATO, în concordanță cu statutul României de stat membru cu drepturi și obligații depline al Alianței.

Inițierea acestor programe de achiziții de armamente și tehnică militară a avut la bază misiunile stabilite prin Strategia de Transformare a Armatei României, precum și prevederile documentelor de Planificare a Apărării pentru perioada 2007-2012, urmărindu-se:

- implementarea proiecției structurii de forțe definite în Strategia de Transformare a Armatei României;
- îmbunătățirea stării tehnice a armamentelor și tehnicii militare din înzestrarea armatei;
- alinierea la standardele NATO în materie de înzestrare;
- utilizarea capacităților tehnice și tehnologice ale industriei românești;
- încadrarea în prognozele privind bugetul Armatei României pentru înzestrare.

Astfel, programele majore de achiziții de armamente și tehnică militară care au fost inițiate în anul 2006 corespund necesităților Ministerului Apărării și recomandărilor Alianței Nord-Atlantice, urmărind:

- înzestrarea cu armament, tehnică de luptă și echipamente moderne apte să asigure acțiunile comune în cadrul alianței, mobilitatea, manevrabilitatea, flexibilitatea, capacitatea de dislocare, protecția, autosusținerea și puterea de foc sporită, atât pentru forțele puse la dispoziția NATO, cât și pentru generarea și regenerarea acestora;
- achiziționarea de armament, tehnică de luptă și echipamente noi și modernizarea/revitalizarea tehnicii și echipamentelor existente în scopul dezvoltării capacității militare de a desfășura operații întrunite, atât în mod independent, cât și în cadrul unor forțe multinaționale;
- dezvoltarea de programe pe termen scurt, mediu și lung pentru compatibilizarea graduală, din punct de vedere tehnic și operațional, cu structurile militare ale NATO și UE;
- asigurarea cu prioritate a operaționalizării structurilor militare puse la dispoziția Alianței prin crearea unor forțe militare eficiente, apte să se disloce și să acționeze rapid oriunde se decide și care să dispună de capabilități avansate necesare executării întregii game de misiuni.

Pe parcursul anului 2006, la nivelul Ministerului Apărării, prin Departamentul pentru armamente s-au derulat 55 programe majore de achiziții, pentru finanțarea cărora au fost alocate fonduri bugetare în sumă de 899.145.705,99 lei.

Activitatea de cercetare și tehnologii militare

Comparativ cu anul 2005, în anul 2006 alocațiile pentru cercetare-dezvoltare au crescut cu 7,8%, demonstrând coerența în abordarea domeniului, în concordanță cu tendința la nivel mondial și permițând abordarea unor proiecte complexe și rezolvarea, într-o măsură mai mare, a solicitărilor categoriilor de forțe privind realizarea Obiectivelor Forței.

În acest sens, în cadrul Planului sectorial 2006, au fost promovate cu prioritate proiectele având la bază cerințele operaționale transmise de categoriile de forțe și structurile centrale din Ministerului Apărării, pentru realizarea Obiectivelor Forței, materializate în: 37 studii de concept, 65 studii tehnice, 2 studii de fezabilitate, 13 demonstratoare tehnologice și modele experimentale, 16 prototipuri de cercetare și industriale.

Este necesară, în continuare, creșterea alocațiilor anuale destinate activităților de cercetare și tehnologii pentru domeniul Apărare, în vederea atingerii plafoanelor minime din țările membre UE și întăririi cooperării internaționale sub egida Agenției Europene pentru Apărare, precum și prin Programul Cadru 7 al UE.

În anul 2006, **activitatea de asistență militară** a urmărit, în special, coordonarea achizițiilor din fonduri nerambursabile, asigurarea asistenței de specialitate structurilor beneficiare, precum și a interfeței Ministerului Apărării cu Office of Defence Cooperation.

În derularea programelor majore de achiziții și modernizare a tehnicii din dotarea armatei, Ministerul Apărării a urmărit, în mod constant, implicarea în cât mai mare măsură a operatorilor economici autohtoni, în funcție de profil și capacitate, în principal în calitate de integratori de produse, sprijinind cooperarea acestora cu firme străine pentru fabricația de tehnică militară, în condițiile stimulării transferului de know-how și tehnologii moderne.

Totodată, pentru a veni în sprijinul operatorilor economici din industria de apărare, Ministerul Apărării a întreprins demersuri în vederea inițierii și dezvoltării cooperării acestora cu agențiile NATO specializate, precum Agenția NATO pentru Întreținere și Aprovizionare (NAMSA) și Agenția NATO pentru Consultanță, Comandă și Control (NC3A), în vederea furnizării de produse și servicii de interes pentru armatele țărilor membre ale Alianței.

În anul 2006 au fost lansate comenzi către agenții economici interni din industria de apărare în valoare de 224,52 mil. lei, din care 62,06 mil. lei (circa 27,64%) au revenit operatorilor economici din coordonarea Ministerului Economiei și Comerțului.

Managementul procesului de atribuire a contractelor a urmărit utilizarea eficientă a fondurilor publice alocate pentru achizițiile de produse, servicii și lucrări necesare armatei, într-un cadru concurențial legal, pe baza criteriilor economice de atribuire a contractelor de achiziție publică și a principiilor prevăzute de legislația în vigoare.

Achiziția de produse și servicii, a fost organizată și derulată în anul 2006 de către Departamentul pentru Armamente, în condiții de transparență, în conformitate cu legislația specifică în vigoare, și s-a materializat în achiziția a 494 poziții de plan prin atribuirea unui număr de 250 de contracte. Trebuie menționat că activitatea de contractare a întâmpinat în anul 2006 dificultăți majore, îndeosebi ca urmare a schimbării legislației din domeniul achizițiilor publice, care au avut un impact negativ asupra PAP-2006, aflat în sarcina Departamentului pentru Armamente.

Pentru creșterea eficienței activității de valorificare a tehnicii și materialelor excedentare din cadrul Ministrului ApărăriiN, în anul 2006 s-au avut în vedere:

- oferirea tehnicii militare excedentare unor armate străine (Irak, Afganistan etc), la prețuri modice sau gratuit, în condițiile asigurării unor pachete de servicii de revitalizare/modernizare a acestora de către agenții economici din industria națională de apărare;

- scoaterea din înzestrare a unor categorii de armamente, planificarea și alocarea resurselor financiare necesare delaborării și casării munițiilor care au viața tehnică depășită și care prezintă pericol în depozitare.

Prin aceste măsuri, s-a urmărit reducerea stocurilor de materiale existente și, implicit, a cheltuielilor de depozitare și pază aferente.

4.3.4. Managementul informațiilor pentru apărare

I. Obiectivele majore ale activității Direcției Generale de Informații a Apărării în anul 2006 s-au materializat prin îndeplinirea sarcinilor specifice, astfel:

- Culegerea de date și informații în vederea informării operative a factorilor de decizie politică, politico-militară și militară asupra evoluției fenomenului militar și politico-militar din zonele de interes pentru România

- Culegerea de date și informații a vizat, în mod special identificarea și cunoașterea factorilor de risc și amenințările interne și externe, militare și

non - militare care pot afecta securitatea națională și a aliaților; identificarea acțiunilor care ar putea aduce atingere capacității operaționale, personalului și patrimoniului armatei; prevenirea și contracararea acțiunilor grupărilor teroriste și ale crimei organizate, proliferării armelor de distrugere în masă; descoperirea și prevenirea actelor de spionaj, subversiune, corupție și alte activități ilegale în care ar putea fi implicat personalul armatei.

- Informarea operativă a factorilor de decizie politică, politico-militară și militară s-a concretizat în elaborarea de buletine și sinteze informative referitoare la evoluția politico-militară și militară internațională, evoluția situației din teatrele de operații Irak, Afganistan și Balcani care au fost diseminate la beneficiari aparținând Ministerului Apărării, cât și din afara acestuia.

➤ Realizarea obiectivelor forței

Una din priorități a constituit-o îndeplinirea obiectivelor Forței din sfera de responsabilitate a Direcției Generale de Informații a Apărării și anume:

- gestionarea programelor Informații pentru apărare;
- Informații la nivel strategic și la nivel operativ-tactic

Realizarea acestor capacități va aduce la sporirea gradului de interoperativitate cu structurile militare ale statelor membre NATO.

➤ Conducerea forțelor operative în teatrele de operații

Principalele priorități au urmărit operaționalizarea și conducerea operativă a structurilor de informații militare (HUMINT, SIGINT, MINT, OSINT, GEOINT). Totodată s-au depus eforturi susținute pentru îmbunătățirea sistemului de pregătire a personalului structurilor de informații și contrainformații militare din Teatrele de Operații și de dotarea acestor structuri cu autovehicule și tehnică modernă.

➤ Activitatea de reprezentare și diplomație militară

În anul 2006 s-a avut în vedere restructurarea reprezentării diplomatice a Armatei României în străinătate prin membrii birourilor atașatilor apărării. S-a pus accent pe prezența în zone de interes atât pentru România, cât și pentru Alianță. În prezent Direcția Generală de Informații a Apărării prin structura de specialitate din subordine, conduce și gestionează activitatea birourilor atașatilor apărării în peste 55 de țări.

➤ Activitatea de contrainformații militare

S-a elaborat și implementat noul cadru normativ de funcționare a structurii specializate din cadrul Direcției Generale de Informații a Apărării având la bază prevederile Doctrinei înrunitate aliate de informații și contrainformații și securitate. Aceasta a condus la intensificarea activităților specifice de identificare a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților la

adresa organismului militar din domeniile: terorism, spionaj, sabotaj, subversiune, crimă organizată și starea armatei; optimizarea capacităților de procesare primară și de valorificare integrată a datelor și informațiilor din contrainformații și securitate militară; realizarea operativă a schimbului de informații cu celelalte servicii/structuri departamentale cu atribuții în domeniul securității naționale precum și asigurarea sprijinului de contrainformații a obiectivelor tehnicii și efectivelor militare străine pe timpul tranzitării teritoriului național sau participării la exerciții multinaționale desfășurate în România.

➤ *Activitatea de securitate militară*

A fost îmbunătățit cadrul normativ și s-a pus accent pe pregătirea personalului responsabil cu asigurarea măsurilor de securitate specifice (securitatea personalului, securitatea fizică, securitatea informațiilor clasificate, securitatea informațiilor în sistemele informatice și de comunicații, securitatea industrială).

Eficiența activității este relevantă atât de totalul de informații culese, precum și de modul în care acestea au fost valorificate. Din cele peste 100.000 de informații procesate, aproximativ 3200 au făcut obiectul informării structurilor centrale din Ministerul Apărării, peste 3000 informații au fost aduse la cunoștință șefilor categoriilor de forțe ale armatei, aproximativ 130 s-au transmis celorlalte instituții cu atribuții în domeniul siguranței naționale, peste 10.000 au reprezentat date și informații operative solicitate/primate de la structurile similare iar diferența a fost valorificată prin informarea comandanților de mari unități și unități.

➤ *Activitatea de vetting persoane și industrial*

- În procesul de autorizare a accesului la informații naționale, NATO și UE clasificate pentru personalul Ministerului Apărării, A.N.R.S., O.C.P.S. s-au desfășurat activități procedurale specifice de verificare și eliberare a documentelor de securitate, care s-au finalizat prin: eliberarea a peste 6000 certificate de securitate/autorizații de acces la informații naționale clasificate; peste 6200 certificate de securitate pentru accesul la informații NATO clasificate și pentru participarea la activități NATO; un număr de aproximativ 2900 documente de securitate pentru misiuni non-NATO și cursuri externe și un număr de 90 confirmări de acces la informații UE clasificate pentru personalul care a executat misiuni externe la organele și structurile UE.

În cursul anului 2006 au fost remise/retrase un număr de 4200 certificate/autorizații de acces la informații naționale clasificate.

- În ceea ce privește activitatea de vetting industrial pentru autorizarea accesului la informații naționale/NATO clasificate al

operatorilor economici care au solicitat derularea/derulează contracte clasificate a Ministerului Apărării situația se prezintă astfel: s-au dat 16 avize de securitate pentru eliberarea de către ORNISS a autorizațiilor/certificatelor de securitate industrială, necesare derulării contractelor; peste 200 autorizații de securitate pentru derularea contractelor clasificate; peste 1600 avize pentru eliberarea de către autoritățile contractante a autorizațiilor de acces la informații clasificate și peste 800 de permise de vizită în locuri protejate și la informații clasificate în cadrul relațiilor contractuale ale Ministerului Apărării.

Din totalul operatorilor economici, 19 nu au fost autorizați, deoarece nu au avut implementate standardele naționale de securitate.

- Pentru respectarea prevederilor reglementărilor naționale și departamentale pe linia informațiilor clasificate, în anul 2006 s-au executat peste 160 controale planificate și inopinate cu ocazia cărora au fost depistate un număr de 28 incidente de securitate.

➤ *Activitatea criptografică*

Această activitate a avut în vedere: asigurarea managementului sistemelor criptografice (activitatea de reglementări criptografice, legăturile criptografice, generarea materialelor criptografice și autorizarea criptografică, cercetarea și dezvoltarea sistemelor criptografice); executarea activității de criptoanaliză și certificare criptografică și asigurarea infrastructurii de chei publice.

În anul 2006 a fost înființat și autorizat contul cripto al Ministerului Apărării, iar în cadrul armatei au fost autorizate conturi cripto naționale și autorizate/reautorizate complexe de cifru. S-a generat și distribuit materialul criptografic pentru sistemele naționale și pentru sistemele criptografice NATO aflate în exploatare în structurile Ministerului Apărării. Totodată s-a pus accent pe pregătirea personalului ce exploatează sistemele criptografice și s-au verificat și autorizat cadre militare aparținând Ministerului Apărării pentru acces la activitatea criptografică.

➤ *Prevenirea, combaterea și intervenția contrateroristă*

Această activitate a constat în: asigurarea pazei, protecției, controlul antiterorist – deturnare și a intervenției contrateroriste în sprijinul demnitarilor militari români și străini și a obiectivelor de importanță deosebită din Ministerul Apărării; organizarea măsurilor de combatere a terorismului pentru protecția forței în teatrele de operații și asigurarea securității, obiectivelor, intereselor și personalului NATO și a statelor aliate pe timpul prezenței în țara noastră în vizite oficiale sau în misiuni precum și cooperarea cu celelalte elemente ale Sistemului Național de Prevenire și

Combatere a Terorismului, cu serviciile specializate ale NATO, UE și a altor state aliate, celelalte structuri ale Ministerului Apărării cu atribuții în domeniul, potrivit protocoalelor de colaborare și/sau multilateral.

II. Direcțiile de perspectivă pentru anul 2007:

- creșterea capacității de operaționalizare și conducere a structurilor de informații/cercetare în scopul asigurării datelor și informațiilor necesare factorilor de decizie;
- operaționalizarea centrului de excelență HUMINT;
- adaptarea permanentă a structurilor de contrainformații și securitate militară la mutațiile ce au loc în planul tehnicilor de agresare, precum și la cerințele de interoperabilitate cu structurile similare din statele membre NATO și UE;
- continuarea elaborării, implementării și armonizării actelor normative specifice cu prevederile legislației în domeniul UE și NATO;
- coordonarea și controlul activității structurilor de securitate din armata României pentru reducerea vulnerabilităților care pot conduce la incidente de securitate;
- intensificarea pregătirii și evaluării de securitate a personalului armatei;
- testarea, evaluarea și autorizarea unor noi sisteme criptografice, modernizarea sistemelor existente și realizarea unui sistem de management al echipamentelor generatoare de material criptografic;
- intensificarea pregătirii de specialitate a structurilor de intervenție contrateroristă prin participarea la exerciții multinaționale.

4.4. Starea armatei

4.4.1. Capacitatea operațională a Armatei

Armata României a continuat, în perioada analizată, procesul de restructurare și operaționalizare pentru îndeplinirea misiunilor constituționale ce-i revin:

- apărarea teritoriului statului român prin răspuns militar la o agresiune armată;
- participarea la apărarea colectivă în cadrul Alianței Nord Atlantice;
- garantarea ordinii constituționale;

- participarea la operațiile de răspuns la crize, potrivit intereselor naționale și angajamentelor internaționale asumate de România;

- sprijinirea organelor administrației publice centrale și locale, în situații de criză și urgențe civile.

Obiectivul fundamental al activităților desfășurate a fost realizarea unor capacități militare moderne, flexibile și eficiente, în măsură să răspundă provocărilor actuale și viitoare din mediul de securitate și proiectarea unei structuri de forțe care să corespundă cerințelor stabilite prin „Strategia de Transformare a Armatei României”.

Principalele direcții de acțiune au fost: (1) continuarea procesului de transformare, reorganizare, resubordonare și desființare a unităților, (2) perfecționarea capacității de luptă și de reacție a forțelor, (3) îndeplinirea obligațiilor asumate în cadrul Angajamentelor de Capabilități de la Praga (PCC), precum și pentru Catalogul de Forțe al Uniunii Europene, (4) continuarea operaționalizării unităților planificate pentru NATO și UE, (5) pregătirea pentru participarea la misiunile NATO și UE, (6) declanșarea proceselor de remodelare a structurii de comandă - control, a structurilor de suport logistic și a sistemului medical al armatei și (7) finalizarea procesului de profesionalizare a armatei.

Stadiul restructurării și operaționalizării

În acord cu prevederile Strategiei de Transformare a Armatei României, procesul de restructurare a inclus un număr de 315 de activități care au vizat:

- structuri transformate/reorganizate: **127**;
- structuri desființate: **39**;
- structuri operaționalizate: **59**;
- structuri înființate: **6**;
- structuri resubordonate/redislocate: **84**.

Procesul de operaționalizare a forțelor destinate NATO și UE a vizat îndeplinirea angajamentelor asumate pentru punerea la dispoziția Alianței a capacităților stabilite prin Obiectivele Forței. Toate structurile planificate pentru operaționalizare în anul 2006 au fost afirmate de către CC Land Madrid și CC Air Izmir.

În prezent, Armata României are un număr de 12 structuri afirmate de către comandamentele NATO: 1 comandament de batalion transport (inclusiv 1 companie transport), 2 batalioane de infanterie mecanizată, 2 batalioane de vânători de munte, 2 batalioane de artilerie, 3 structuri de nivel

companie, 1 structură de 4 avioane MiG 21 LanceR și 1 element de operații psihologice de nivel brigadă.

De asemenea, 1 structură de 4 avioane MiG 21 LanceR este în serviciul de Poliție Aeriană, sub comandă NATO.

Nivelul de interoperabilitate cu armatele statelor membre NATO și UE

Interoperabilitatea presupune realizarea celor două componente interdependente - **pachetul de forțe și parametrii operaționali, tehnici și administrativi** ce trebuie să caracterizeze aceste forțe.

În cadrul procesului de standardizare, pentru realizarea **parametrilor operaționali, tehnici și administrativi**, au fost acceptate 303 acorduri de standardizare NATO, numărul total al STANAG pe care România le-a acceptat ajungând astfel la 587.

În perioada analizată, **Reprezentanțele Militare ale României la NATO, UE și Comandamentul Aliat pentru Transformare** au avut ca **obiectiv principal** promovarea fermă și consecventă a intereselor naționale în procesul angajării forțelor armate ale României la îndeplinirea misiunilor colective sub mandat ONU, NATO și UE, manifestând deschidere, pragmatism, flexibilitate și inițiativă, în scopul realizării consensului prin negocieri și discuții, referitoare la:

- transformarea militară a Alianței Nord Atlantice;
- abordarea operațiilor pe baza efectelor scontate - EBAO;
- elaborarea și implementarea cadrului de management al capabilităților;
- viziunea pe termen lung și catalogul de forțe pentru UE;
- cooperarea civili-militari în operațiile de management al crizelor;
- utilizarea mijloacelor militare în răspunsul la dezastre;
- informarea oportună privind aspectele referitoare la implicarea Armatei României în operațiile conduse de NATO.

În viitor Reprezentanțele Militare vor continua consolidarea relațiilor statuate, promovând permanent interesele naționale și consolidarea statutului României de țară membră NATO și UE. Obiective prioritare vor fi:

- participarea la pregătirea pachetului de forțe pentru NRF;
- stabilirea ofertei de forțe destinate UE;
- conectarea Transformării Armatei României la Transformarea Militară a NATO.

Intervenția cu trupe. Participarea la operații în afara teritoriului statului român

Potrivit angajamentelor asumate, contribuția României s-a concretizat prin participarea cu 2170 de militari și tehnică din Ministerul Apărării la majoritatea misiunilor conduse de NATO, precum și la cele ale UE, OSCE și ONU. Concomitent, s-au desfășurat acțiuni alături de statele membre ale coaliției de luptă împotriva terorismului.

Tipurile de misiuni au fost: participarea la operații de răspuns la crize; participarea la operații de asistență umanitară în afara teritoriului României; participarea la operații militare în cadrul unor coaliții ad-hoc; participarea la inițiative de cooperare în domeniul apărării și la implementarea măsurilor de creștere a încrederii și stabilității; oferirea de asistență militară și sprijin pentru alte state în cadrul programelor angajate în acest sens.

În plan regional, Armata a continuat desfășurarea de activități în cadrul inițiativelor de cooperare regională, conform angajamentelor asumate, contribuția României concretizându-se prin participarea cu 1129 de militari. În acest sens, menționez participarea la Forța Multinațională de Pace din Sud-Estul Europei; Brigada Multinațională cu Capacitate de Luptă Ridicată a Forțelor ONU în Așteptare-SHIRBRIG; Grupul Naval de Cooperare al Țărilor Riverane Mării Negre-BLACKSEAFOR; Cooperarea Țărilor Central-Europene-CENCOOP; Batalionul Multinațional de Geniu "TISA"; Batalionul Mixt Româno-Ungar de Menținere a Păcii.

Executarea serviciului de luptă și monitorizarea spațiilor terestru, aerian, maritim și electromagnetic au fost executate, ca misiuni permanente, de către structurile specializate ale Armatei aflate în diferite stări de pregătire (Readines Status - RS).

Îndeplinirea acestei misiuni a permis monitorizarea, de către România, a întregului spațiu de interes strategic militar, în scopul realizării măsurilor de asigurare strategică și de identificare a indicilor de declanșare a conflictelor și crizelor, pentru prevenirea și contracararea surprinderii.

Pentru limitarea și înlăturarea efectelor dezastrelor pe teritoriul național, la solicitarea autorităților administrației publice centrale și locale, forțe și mijloace din Armata României au intervenit în 25 de locații din 14 județe, totalizând 1086 intervenții și echivalentul a 1251 zile/om, cu 475 mijloace tehnice/zi.

Efortul financiar pentru îndeplinirea acestei misiuni depășește suma de 2.035.656 RON (suma include cheltuieli de personal - 406.212,10 RON, cheltuieli operare mentenanță - 1.424.720,27 RON - și cheltuieli materiale 204.724,59 RON).

Cele mai semnificative acțiuni în care Armata a susținut logistic intervențiile la urgențe civile, au constat în:

- transportul, cu aeronave, a reprezentanților autorităților administrației publice centrale și locale și a materialelor, în zonele calamitate;
- organizarea taberelor pentru sinistrați;
- asigurarea tehnicii și materialelor necesare hrănirii și cazării;
- aprovizionarea cu apă potabilă, carburanți-lubrifianți și alte materiale necesare traiului zilnic;
- deblocarea traficului rutier și feroviar pe Valea Oltului.

Nivelul de instruire

În anul 2006, instrucția, una dintre dimensiunile cele mai importante ale procesului de transformare al armatei, s-a concentrat pe standardizare, prin continuarea elaborării Programelor de Instrucție pentru Misiune de către statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei și comandamentele de armă și planificarea instrucției pe baza Listei cu Cerințele Esențiale ale Misiunii.

Instruirea personalului din structurile destinate NATO cu termen de finalizare a operaționalizării în 2006 și a unităților participante sub comandă NATO și UE la misiuni în Afganistan, Irak și Balcani, precum și a structurilor care fac parte din Forța de Răspuns NATO a constituit unul dintre obiectivele prioritare ale comandanților și statelor majore de la toate nivelurile.

În cadrul instrucției colective, din totalul de 992 activități planificate au fost executate 946, reprezentând 95,3%.

Dincolo de procentele care definesc statistic rezultatele instrucției trebuie remarcat că instrucția trupelor a fost afectată de unele disfuncții, la originea cărora se află:

- insuficiența încadrare a subunităților cu ofițeri și subofițeri, aflați la baza ierarhiei militare;
- folosirea a 30% din soldații-gradatii voluntari și militarii în termen la activități de pază;
- existența unei baze materiale precare, uzată fizic și moral.

Armata României a participat la 79 exerciții internaționale NATO, PFP și bilaterale. Ponderea acestora a fost deținută de exercițiile NATO și cele bilaterale, în special cu țările membre NATO.

Pe plan intern, remarcăm în mod deosebit, exercițiul „ROMEX-06”, exercițiu național, întrunit, cu trupe în teren, pentru evaluare în vederea afirmării a structurilor destinate NATO, care au finalizat operaționalizarea în

anul 2006, la care au participat 3.268 de militari și civili cu armamentul și tehnica de luptă din dotare.

Exercițiul s-a desfășurat în perioada 10-12.10.2006, în poligoanele SMÂRDAN, RENȚEA, GHENCEA și bazele aeriene 71 Câmpia Turzii și 86 Mihail Kogălniceanu.

4.4.2 Starea efectivelor Armatei

În privința dinamicii calității vieții, un rol semnificativ revine dimensiunii economice. Analizând această dimensiune din perspectiva veniturilor realizate la nivelul societății românești, se poate aprecia că, în general, veniturile militarilor în raport cu nevoile de consum se situează la nivelul traiului decent pentru majoritatea acestora. Creșterea salarială, de la sfârșitul anului 2006, a contribuit într-o bună măsură la îmbunătățirea calității vieții militarilor, însă pentru cadrele tinere aceasta nu a condus la acoperirea în totalitate a costurilor vieții.

Componentele de ordin subiectiv ale calității vieții, în linii generale, sunt bine apreciate de către personalul armatei. Astfel, atât satisfacția profesională, cât și climatul organizațional din unități și comandamente sunt bine apreciate de peste 90% din personalul armatei.

Calitatea vieții militarilor a cunoscut îmbunătățiri în ultima perioadă, reprezentând un real suport pentru atractivitatea profesiei militare și pentru satisfacția profesională. Rămân, totuși, multe de domenii în care persistă o serie de deficite, în special cele referitoare la asigurarea condițiilor de locuit și creșterea veniturilor personalului militar și civil aflat la începutul carierei.

Condițiile de muncă din unități, chiar dacă au cunoscut o relativă îmbunătățire în ultimul an, ca urmare a investițiilor realizate pentru reabilitarea cazărnilor, constituie un domeniu în care încă mai rămân multe de făcut.

Cu toate evoluțiile pozitive din ultimii ani, pe ansamblu, calitatea vieții personalului armatei, în special a militarilor aflați la începutul carierei, nu s-a aflat la un nivel mulțumitor. Au fost și sunt, încă, rezerve importante în privința îmbunătățirii salarizării, condițiilor de locuit, a recuperării și refacerii fizice și psihice, precum și a asistenței medicale.

Analiza condițiilor de locuit ale personalului militar și a satisfacției în legătură cu acestea pune în evidență o situație relativ bună pentru majoritatea militarilor.

Pe categorii de militari, numărul celor nemulțumiți de condițiile de locuit pe care le au este mai mare în rândul ofițerilor cu grad inferior (34%) și a subofițerilor (29,4%).

Este de remarcat interesul destul de ridicat al militarilor pentru achiziționarea unei case prin intermediul programului de construire a locuințelor proprietate privată, pe terenuri disponibile aflate în administrarea Ministerului Apărării.

Cu toate demersurile întreprinse, ne confruntăm încă cu grave probleme în ceea ce privește asigurarea locuințelor de intervenție pentru personalul militar. La această dată, sunt înregistrate un număr de 8325 de cereri, dintre care 1894 numai în garnizoana București.

Au fost identificate unele pavilioane disponibile care pot fi transformate în locuințe de intervenție, precum și terenurile pe care pot fi construite locuințe pentru personalul armatei prin parteneriat public privat, iar Programul pilot de construire a locuințelor proprietate personală se va extinde și în alte garnizoane.

Starea de spirit a personalului

Atât evaluările comandanților, cât și datele sondajelor sociologice realizate de Statul Major General evidențiază că militarii, în ansamblul lor, dar și pe categorii de personal, au o stare de spirit preponderent pozitivă, a cărei dinamică a fost constant pozitivă în ultimii doi ani.

Factorii care au avut o influență pozitivă asupra stării de spirit a militarilor au fost: încheierea structurală a procesului de profesionalizare și trecerea la o nouă etapă de transformare a armatei; aprobarea legii statutului soldaților și gradaților voluntari; succesele obținute la aplicații sau exerciții cu partenerii din NATO; debutul unor proiecte de înzestrare cu tehnică militară și de rezolvare a problemelor sociale; raporturile bune dintre șefi și subordonați; încrederea în comandanți; calitatea actului de comandă; spiritul de echipă; evaluarea corectă a muncii; satisfacția profesională.

Ordinea și disciplina militară

Acțiunile complexe desfășurate de către militarii Armatei României, în țară sau în afara teritoriului statului român, au demonstrat, o dată în plus, profesionalismul și responsabilitatea personalului în îndeplinirea sarcinilor de serviciu.

Referitor la ordinea și disciplina militară, în anul de instrucție încheiat, putem afirma că, în general, au fost respectate cerințele regulamentelor, dispozițiilor și instrucțiunilor specifice în vigoare și s-a acționat cu profesionalism și responsabilitate pentru aplicarea unitară a prevederilor acestora.

Cu toate acestea, în Armata României au fost săvârșite 206 evenimente.

Dintre acestea, 157 evenimente au un caracter mai mare de repetabilitate. Cauzele cele mai semnificative care au stat la originea săvârșirii acestora, sunt:

- încălcarea, uneori cu bună știință, a prevederilor ordinelor, dispozițiilor și regulamentelor militare în vigoare;
- eficiența scăzută a unor controale curente, organizate și desfășurate de către factorii de conducere de la diferite eșaloane și neaplicarea celor mai adecvate măsuri pentru înlăturarea deficiențelor rezultate pe timpul acestora;
- lipsa de experiență și încălcarea normelor conduitei preventive de către unii posesori ai permisului de conducere, angajați în traficul rutier, în condiții atmosferice nefavorabile.

Dintre măsurile întreprinse pe linia prevenirii și reducerii numărului de abateri și evenimente de orice natură evidențiem:

- emiterea unor ordine și dispoziții în scopul prevenirii săvârșirii altor evenimente de același gen;
- intensificarea activității de control și sancționarea persoanelor vinovate de producerea abaterilor;
- creșterea exigenței în selecționarea și numirea pe posturi a personalului de conducere și înlocuirea din funcție a celor cu deficiențe în exercitarea actului de comandă.

4.4.3 Nivelul suportului logistic al acțiunilor armatei

Asigurările cu echipamente militare și materiale indică faptul că peste 80% din echipamentele aflate în dotarea armatei au resursa de viață depășită și că majoritatea tipurilor de tehnică din înzestrare sunt realizate după tehnologiile anilor '70, acestea fiind uzate fizic și moral.

Deficite semnificative față de prevederile statelor de organizare și normelor de înzestrare se regăsesc la: baterii de acumulatori și anvelope pentru autovehicule și utilaje, tractoare de evacuare tancuri și transportoare amfibii blindate, autoturisme de teren, autotractoare 8x8, trailere, aparatură de ochire pe timp de noapte pentru armamentul de infanterie; rachete antiaeriene, antitanc și de aviație; complexe de rachete antiaeriene, ceea ce ne obligă să redimensionăm foarte rapid planurile de înzestrare elaborate și să ne orientăm către achiziții de maximă necesitate.

În cadrul procesului de restructurare au rezultat cantități însemnate de tehnică, echipamente și materiale excedentare (în special muniții), majoritatea neperformante și nefuncționale care ocupă mari spații de depozitare și necesită cheltuieli financiare însemnate pentru păstrare și pază.

Starea de sănătate a efectivelor armatei care se încadrează în grupele de vârstă activă a fost, în anul 2006 monitorizată permanent pentru a se stopa tendința de scădere a calității asistenței medicale.

Apreciem că sistemul medical, ca element cu rol important în menținerea capacității operaționale a forțelor, trebuie să parcurgă în etapa imediat următoare un amplu și complex proces de adaptare la nevoile în plină evoluție ale armatei, să se restructureze și să se reorganizeze astfel încât să poată răspunde scopului pentru care funcționează. Nu ne vom mai permite să alocăm și pe viitor fonduri importante care nu se regăsesc în îmbunătățirea bazei materiale specifice sectorului în discuție sau nu se reîntorc în totalitate, sub formă de servicii, către contribuabilul militar.

Spațiile de cazare existente satisfac parțial necesitățile actuale din punct de vedere cantitativ, iar în perspectiva restructurării unităților și, implicit, a reducerii efectivelor vor apărea posibilități de îmbunătățire sensibilă a celor care rămân în administrarea Ministerului Apărării.

În scopul creșterii gradului de valorificare a patrimoniului Ministerul Apărării a declanșat pe această linie două inițiative:

- proiectul de hotărâre a Guvernului privind valorificarea prin vânzare a unor imobile disponibilizate, prin procedura de licitație publică cu strigare, prin C.N. Romtehnica S.A.; se are în vedere ca fondurile obținute să fie utilizate în scopul îmbunătățirii condițiilor de instrucție, cazare și recreere;

- realizarea de locuințe pentru personalul armatei prin parteneriat public-privat și extinderea Programului pilot de construire locuințe proprietate personală în alte garnizoane.

Infrastructura militară rămasă în administrarea Ministerului Apărării va fi transformată și modernizată, printr-un proces constant și permanent, în vederea adaptării acesteia la cerințele și standardele minime impuse de NATO și UE.

Hrănirea efectivelor armatei în anul 2006 s-a executat în sistem clasic și prin agenți economici. Odată cu profesionalizarea armatei, pentru hrănirea cadrelor militare, soldaților și gradaților voluntari, precum și a personalului civil din armată, s-a trecut la un nou sistem de hrănire, prin care se asigură:

- servirea, a cel puțin unei mese/zi de către întreg personalul militar de la nivel de brigadă în jos, precum și de la toate celelalte eșaloane la care există sau se pot crea condițiile necesare;

- servirea a 3 mese/zi, în mod obligatoriu, de către efectivele ce desfășoară activități cu o durată mai mare de 24 ore, pe timpul exercițiilor, a ieșirilor pe mare, în tabere, la activități de instrucție, evaluare, afirmare etc.;

Echiparea personalului s-a efectuat, în general, în condiții corespunzătoare.

Începând cu anul 2006 s-a dispus echiparea efectivelor structurilor centrale de la nivel corp de armată în sus, în ținută de oraș și serviciu.

Echiparea militarilor care au executat misiuni în teatrele de operații a constituit o prioritate a Ministerului Apărării și pentru aceasta s-au făcut eforturi financiare și materiale considerabile.

Transportul trupelor și infrastructura de comunicații

Structurile și efectivele participante la astfel de misiuni au beneficiat de un suport logistic care, cu mari eforturi, a fost susținut la nivelul celorlalte armate participante.

Asigurarea sarcinilor de transport s-a realizat folosindu-se propriile capacități de transport și pe cele din cadrul acordurilor și înțelegerilor de cooperare la care România este parte.

Pentru soluționarea nevoilor de transport necesare forțelor proprii și pentru sprijinul intrării, staționării și/sau tranzitării teritoriului României de către forțele armate ale altor state au fost utilizate toate modurile de transport.

Dificultățile majore întâmpinate au constat în:

- asigurarea mijloacelor de transport aerian strategic de mare capacitate pentru transportul forțelor angajate, în principal la Forța de Răspuns NATO;

- asigurarea capacităților de coordonare a executării mișcărilor și transporturilor în afara teritoriului statului român;

- asigurarea mijloacelor de pachetizare, paletizare, containerizare și manipulare mecanizată a bunurilor materiale.

Infrastructura de comunicații și informatică a fost modernizată, îndeosebi pentru forțele puse la dispoziția NATO și pentru cele care participă la misiuni în teatrele de operații în afara teritoriului statului român.

Cu toate acestea, asigurarea cu tehnică și materiale de comunicații și informatică a structurilor militare care s-au operaționalizat sau urmează a fi operaționalizate este îngreunată datorită lipsei sau insuficienței resurselor financiare alocate de către directorii de programe și a procesului greoi de realizare a achizițiilor.

Ministerul Apărării a făcut eforturi deosebite pentru menținerea în parametri de normalitate a capacității de susținere a forțelor dislocate în teatrele de operații.

Edificator, în acest sens, este faptul că s-au executat peste 115 curse cu aeronave Hercules C-130, BAC 1-11 și un număr de 10 curse cu sprijinul

partenerului american cu C-17. De asemenea, s-au executat peste 45 curse cu diferite tipuri de autovehicule. În teatrele de operații au fost transportate aproximativ 1500 tone materiale și echipamente.

Aprovizionarea cu C.L., cazarea și hrănirea efectivelor dislocate în teatrele de operații sunt asigurate prin aranjamente bilaterale cu țările partenere ce dețin rolul de „lead nation”. Acest fapt este determinat de faptul că Armata României participă doar cu forțe, nu și cu structuri militare integrate, ceea ce impune ca unitățile să fie racordate la sistemul de susținere logistică al teatrului de operații sau să intre în subzistența forțelor unei alte națiuni.

Coefficienții de stare tehnică existenți la principalele tipuri de tehnică din dotarea structurilor dislocate în teatrele de operații indică faptul că aceasta se apropie de limitele resursei de întreținere și că mentenanța se realizează cu dificultate.

Capacitatea de asigurare a sprijinului națiunii gazdă (Host Nation Support – HNS)

Începând cu luna iulie 2006, odată cu promulgarea „Acordului între România și Statele Unite ale Americii privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României (Defence Cooperation Agreement - **DCA**)” de către președintele României prin Legea 268, Ministerul Apărării, în calitate de „autoritate desemnată”, a coordonat identificarea domeniilor de aplicare ale prevederilor DCA, crearea cadrului legal național prin elaborarea textelor acordurilor pe domenii de aplicare împreună cu ministerele din arcul guvernamental și a sprijinit activitățile partenerului american desfășurate în locațiile ce urmează a fi puse la dispoziția forțelor SUA (peste 48 de activități).

În prezent, întreaga activitate de coordonare a facilitării aplicării prevederilor DCA se realizează prin Centrul de Coordonare și Monitorizare al Implementării DCA (CCMIA), constituit în cadrul Departamentului pentru Politica de Apărare și Planificare.

Pentru sprijinirea acțiunilor NATO desfășurate în conformitate cu prevederile

art. 5, Ministerul Apărării a elaborat principalele instrumente de asigurare a HNS, respectiv catalogul de planificare a capacităților naționale și Memorandul pe linie de HNS cu SHAPE și ACT.

În baza acestora, ministerul încheie acorduri bilaterale pentru acordarea reciprocă de sprijin al națiunii gazdă în scopul îndeplinirii obiectivelor din strategia de apărare. În acest sens, a fost încheiat acordul cu Grecia și este în curs de încheiere acordul cu Canada.

4.5. Activitatea legislativă și de asistență juridică

Aceasta a asigurat o stare de legalitate activităților și măsurilor întreprinse de instituția militară. În acest sens, prin **Direcția Legislație și Asistență Juridică** s-a gestionat întregul proces de legiferare.

În 2006 s-a acordat asistență juridică în elaborarea și formularea unor puncte de vedere și avize pentru 402 de proiecte de legi, ordonanțe și hotărâri ale Guvernului. Ministerul a avut 18 proiecte de legi, 9 proiecte de ordonanțe de urgență, 6 ordonanțe ale Guvernului, 120 de proiecte de hotărâri ale Guvernului și 249 alte acte normative. În relația directă cu Parlamentul s-au formulat răspunsuri la 33 interpelări și la 36 întrebări.

Partea ce a revenit Ministerului din Programul legislativ al Guvernului, a fost îndeplinită în totalitate în termenele stabilite. Cele mai importante proiecte au fost: Legea nr. 384 privind statutul soldaților și gradaților voluntari, Legea nr. 346 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării, Legea nr. 446 privind pregătirea populației pentru apărare, OUG nr. 82 privind recunoașterea meritelor personalului armatei participant la acțiuni militare.

Interesele Ministerului Apărării Naționale au fost apărate cu eficiență în 82,3% din cele 1562 de cauze aflate pe rol.

Asigurarea asistenței legale în raporturile cu forțele armate străine s-a concretizat prin avizarea negocierii a 10 tratate și a semnării altor 15, respectiv promovarea pentru ratificare/aprobare 14 acorduri internaționale. Au fost avizate juridic 32 de memorandumuri și acorduri tehnice încheiate cu forțele armate străine, 3 memorandumuri pentru hotărâri CSAT și 164 de rapoarte adresate ministrului apărării pentru participarea la misiuni în afara teritoriului național.

Activitatea de informare și relații publice s-a canalizat pe câștigarea sprijinului și menținerea încrederii opiniei publice pentru activitățile și operațiile desfășurate de Armata României.

În scopul menținerii încrederii publice în Armata României la un nivel ridicat, s-a acordat o atenție deosebită relației cu presa. Relația cu presa a asigurat mediatizarea activităților militarilor în misiuni internaționale, misiuni de sprijin al autorităților locale pe timpul inundațiilor, gripei aviare, alunecărilor de teren, la exerciții militare naționale și multinaționale, cu prilejul sărbătorilor militare și naționale, precum și la activități culturale sau sportive.

Site-ul din Internet, **www.mapn.ro**, ca instrument oficial de informare publică, a fost actualizat permanent cu informații oportune și de interes public. Astfel, au fost realizate 89 de pagini web cuprinzând principalele evenimente cu vizibilitate națională la care a participat conducerea Ministerului Apărării, au fost publicate 258 de anunțuri de intenție, cereri de ofertă și atribuire de ofertă privind achizițiile publice.

Activitatea de informare și relații publice a contribuit la menținerea încrederii populației în instituția militară la un nivel foarte bun (media procentajelor obținute fiind 75,75%), fapt reliefat de sondajele de opinie publicate, în cursul anului 2006.

Pentru promovarea carierei de soldat și gradat voluntar și creșterea gradului de atractivitate a acesteia în rândul tinerilor, în condițiile suspendării serviciului militar obligatoriu, de la 1 ianuarie 2007, și trecerii la o armată profesionistă, Direcția Informare și Relații Publice a Ministerului Apărării a pregătit și a declanșat, la 20 septembrie 2006, o campanie de informare publică și de publicitate media.

Obiectivele campaniei au fost îndeplinite integral. Astfel, au fost consacrate în mass-media sintagmele “armată profesionistă” și “militar profesionist”, fapt care creează acum un nou cadru de interpretare a mesajelor Ministerului Apărării, cu privire la: modernizare/dotare, cerințe bugetare, misiuni internaționale. A fost conștientizată profesia militară ca opțiune pe piața muncii, a crescut vizibilitatea instituției militare în mass-media, a crescut semnificativ interacțiunea Ministerului Apărării cu societatea civilă și cu populația.

Pentru rezolvarea problemelor sociale ale personalului armatei s-a elaborat un program menit să ducă în perspectivă la îmbunătățirea condițiilor de viață și un studiu sociologic referitor la calitatea vieții militarilor care a fost înaintat și Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

Recent, conducerea ministerului a hotărât ca Programul de creștere a calității vieții să fie inclus, ca domeniu de bază distinct, în Strategia de transformare a Armatei României, propunere ce va fi înaintată pentru aprobare CSAT-ului.

Pentru a contribui la ameliorarea crizei de locuințe pentru personalul militar, a fost continuat și urmează a fi dezvoltat Programul de construire a locuințelor proprietate personală pentru cadrele militare, soldați și gradați voluntari, precum și pentru personalul civil din armată, program în cadrul căreia este deja deschis un șantier în București. În acest sens au fost identificate mai multe locații/terenuri în București și în principalele garnizoane din țară.

4.6. Activitatea de inspecții, control și audit intern

În anul 2006, s-a concentrat în direcția sprijinirii conducerii Armatei pentru realizarea angajamentelor asumate față de NATO, concomitent cu îndeplinirea obiectivelor, sarcinilor și responsabilităților planificate pentru etapa I-a a procesului de implementare a Strategiei de Transformare a Armatei

României, rezolvarea sesizărilor și reclamațiilor și îndeplinirea integrală și de calitate a misiunilor de audit prevăzute.

În acest sens, în anul 2006, Inspectoratul Ministerului Apărării a executat două inspecții speciale pe domeniile calității vieții personalului armatei și asigurării mentenanței tehnicii și echipamentelor din dotarea unităților și o inspecție generală pe domeniul protecției mediului, muncii, supravegherii tehnice și metrologiei legale.

Tematica inspecțiilor s-a pliat în mod realist pe cerințele procesului de transformare a armatei, evaluările executate relevând sporirea eforturilor conducerii Ministerului Apărării și comenzilor structurilor inspectate pentru îmbunătățirea managementului instituției militare, ameliorarea calității vieții personalului armatei și menținerea la un nivel acceptabil a mentenanței tehnicii și echipamentelor din dotarea unităților.

Inspecțiile s-au executat în 11 etape de evaluare desfășurate la 211 structuri centrale și subordonate acestora.

Disfuncțiile constatate de comisiile de inspecție ale Inspectoratului au fost analizate realist, împreună cu factorii de decizie din cadrul structurilor cu responsabilități în domeniile de referință și pe baza acestora au fost identificate 61 soluții și propuneri concrete, menite să conducă la perfecționarea activității organismului militar în domeniile supuse evaluării.

Principalele concluzii rezultate, corespunzător domeniilor abordate în cadrul evaluărilor, sunt următoarele:

a. privind calitatea vieții personalului armatei:

- Salarizarea în Ministerul Apărării a evidențiat o îmbunătățire apreciabilă
- Elementele constitutive ale condițiilor de muncă și instruire sunt apreciate diferit de la o unitate la alta, de la un comandament la altul, în raport de statutul acestora în cadrul structurii de forțe.
- Gradul de asigurare cu locuințe de serviciu / intervenție pentru personalul armatei este extrem de redus și nu se întrevăd posibilități de rezolvare a acestei probleme într-un viitor apropiat, iar condițiile oferite de căminele de garnizoană sunt apreciate ca fiind necorespunzătoare.
- Drepturile de echipare, stabilite pentru cadrele militare, sunt asigurate sub forma contravalorii bănești, dar problema acestora este departe de a fi soluționată corespunzător datorită amânării înființării magazinelor militare, care să poată asigura ținuta militară adecvată.
- Condițiile de recuperare, recreere și refacere fizică și psihică a personalului armatei și familiilor acestora se asigură cu dificultate la nivelul instituției militare (cu excepția personalului participant la misiuni internaționale) datorită imposibilității onorării cererilor de bilete în centrele de refacere și recreere.

➤ Organizarea actuală și funcționarea sistemului de asistență medicală se situează la cote apreciate negativ de personalul armatei.

b. privind mentenanța tehnicii și echipamentelor militare:

➤ Cadrul normativ de reglementare a mentenanței este modern, funcțional și, prin unele revizuiți, actualizări și completări, va asigura organizarea și desfășurarea corespunzătoare a activității în domeniu.

➤ Implementarea concepției privind mentenanța tehnicii și echipamentelor din înzestrarea unităților, pe niveluri de intervenție, a determinat apariția unei diversități organizatorice și funcționale a elementelor de conducere și execuție, la toate nivelurile ierarhice din armată și, implicit, diferențe în planificarea, organizarea și realizarea activităților asociate acestora.

➤ Implementarea concepției de mentenanță a tehnicii și echipamentelor militare se realizează pe o infrastructură uzată moral și fizic, nemodernizată, dar exploatată la maxim în ultimii ani.

➤ Sistemul logistic actual răspunde la limită misiunilor și responsabilităților pe linia mentenanței tehnicii și echipamentelor din înzestrarea unităților.

➤ Externalizarea unor servicii și activități în domeniul mentenanței conduce la creșterea calității lucrărilor efectuate, la degrevarea unităților de sarcini administrative, dar și la creșterea valorii contractelor de externalizare de 5 până la 20 de ori în raport cu cele practicate în centrele și batalioanele de mentenanță ale armatei.

c. privind managementul activității de protecția mediului, muncii, supravegherii tehnice și metrologiei legale:

➤ Neuniformitatea microstructurilor de protecția mediului, a muncii, supraveghere tehnică și metrologie legală, în ceea ce privește compunerea, subordonarea și relațiile de lucru ale acestora îngreunează exercitarea unui management eficient al activităților.

➤ Fluctuațiile personalului cu atribuții în domeniu, lipsa de specializare a unei părți din acesta, îndeplinirea prin cumul și a altor responsabilități în trei-patru domenii, au contribuit la gestionarea limitată a activităților specifice.

➤ Resursele financiare limitate au îngreunat elaborarea și implementarea unor programe de mediu, securitate și sănătate în muncă, pentru dotarea cu echipamente tehnice moderne.

➤ Depozitarea, în majoritatea cazurilor, în spații improprie a echipamentelor și tehnicii militare scoase din uz sau declassate, precum și a unor deșeuri creează surse permanente de poluare a mediului.

➤ Proiectele de investiții și de modernizare din unități nu sunt corelate în totalitate cu planurile de acțiune în domeniul protecției mediului, elaborate pe baza reglementărilor specifice și aprobate de către directorii de programe.

➤ Verificările tehnice oficiale la instalațiile din dotare și etalonările / verificările mijloacelor de măsurare se execută cu întârziere, sunt formale sau în multe cazuri efectuate sub rezerva remedierii ulterioare a deficiențelor constatate.

Corpul de control al ministrului și-a desfășurat activitatea instrumentând 39 de cazuri, reprezentând sesizări sau reclamații primite direct ori de la alte structuri militare, precum și ordine ale ministrului date în rezoluție pe alte documente, pe rapoartele altor persoane cu funcții de conducere, note informative ale Direcției Siguranță Militară etc.

Cazurile primite spre soluționare s-au referit, în ordinea de prioritate, în principal la:

- nereguli și comportamente abuzive în îndeplinirea atribuțiilor funcționale și în exercitarea actului de comandă, mai ales la nivel unitate; abateri de la normele de conduită etică ori / și de ordine și disciplină – 17 cazuri;
- nereguli, abuzuri și ilegalități în desfășurarea procedurilor de achiziții publice de bunuri și servicii și în derularea contractelor încheiate, inclusiv favorizarea (ori tentative de favorizare) a unor firme sau persoane – 7 cazuri;
- nerespectarea reglementărilor (procedurilor de lucru) în domeniul logistic și/sau financiar – contabil, având ca urmare producerea sau nu de pagube în patrimoniul armatei – 6 cazuri;
- nereguli în modul de acordare a unor drepturi de ordin material, financiar, social etc. unor militari în activitate ori rezervă sau unor civili din armată – 4 cazuri;
- deficiențe ori ilegalități în gestionarea unor construcții (spații) și terenuri din unități ori în transferul sau închirierea acestora către persoane juridice sau persoane fizice din afara armatei – 3 cazuri;
- modul defectuos de soluționare a unor reclamații / sesizări sau cereri anterioare – 2 cazuri.
- Verificările efectuate au evidențiat faptul că aspectele negative semnalate în sesizările și reclamațiile respective s-au confirmat (în totalitate sau parțial), în procent de peste 62%. Important de subliniat este și faptul că, pe timpul investigării celor reclamate, au apărut și alte deficiențe, nereguli, abuzuri și ilegalități, uneori mai grave decât cele cuprinse în reclamația / sesizarea verificată.

- În două cazuri, la solicitarea Direcției Naționale Anticorupție, verificările începute de Corpul de control, inclusiv cercetări administrative pentru stabilirea unor pagube, au fost preluate de Secția Prevenire și Combatere a Fraudelor, structură specializată, înființată în cursul anului 2006.

Activitățile de audit intern planificate au fost realizate în totalitate și la nivelul de calitate cerut de normele specifice, fapt confirmat și de Unitatea Centrală de Armonizare pentru Auditul Public Intern din Ministerul Finanțelor Publice care la evaluarea efectuată în anul 2006 a constatat că în armată auditul public intern este organizat și se exercită la un nivel superior.

Rezultatele activității de audit intern au evidențiat faptul că, în general, la nivelul structurilor militare auditate s-a înregistrat o evoluție pozitivă a managementului economico-financiar și, totodată, o armonizare a acestuia cu reglementările și practicile în domeniu, existente în armatele statelor membre NATO. Totuși, nu putem trece cu vederea faptul că pe această linie s-au manifestat unele riscuri, insuficient de bine gestionate, cu impact patrimonial și uneori mediatic de nedorit.

În acest context, Direcția audit intern a acționat în mod constant pentru identificarea și gestionarea mai bună a riscurilor semnificative, orientând cu prioritate activitatea specifică pe domeniile/zonile de manifestare a acestora, astfel:

a) în domeniul administrării patrimoniului s-a urmărit identificarea și înlăturarea premiselor favorabile producerii erorilor, risipei, gestiunii defectuoase și fraudelor. În acest sens, o atenție deosebită a fost acordată verificării și evaluării sistemelor de evidență, de gestiune și de control al activităților și operațiunilor patrimoniale, inclusiv a celor aferente operațiunilor de lichidare gestionară a unităților militare desființate și de valorificare a bunurilor devenite disponibile.

b) în domeniul achizițiilor publice, potrivit atribuțiilor stabilite prin lege și normele specifice, în anul 2006 au fost auditate peste 1800 de proceduri, accent punându-se pe verificarea legalității activităților și documentelor privind selecția, organizarea și derularea acestora. Activitatea de audit a vizat, în principal, sprijinirea organelor de specialitate din unități pentru aplicarea corectă a reglementărilor legale în domeniu și valorificarea superioară a resurselor financiare alocate și nicicum substituirea acestora în luarea deciziilor.

Disfuncțiile constatate în organizarea și derularea achizițiilor publice, apreciem că pot fi și urmarea firească a modificării, pe parcursul anului 2006, a legislației în domeniu. În acest sens, abrogarea HG 1186/2001 pentru aprobarea procedurilor privind achizițiile publice de produse și servicii care implică apărarea națională, ordinea publică, siguranța și securitatea națională și

neînlocuirea acesteia cu un nou act normativ s-a răsfrânt negativ asupra efectuării achizițiilor de bunuri cu specific militar.

c) în domeniul controlului intern se manifestă încă, o serie de disfuncții privind organizarea, formalizarea în proceduri și executarea propriu-zisă a operațiunilor de control. Din verificările efectuate, rezultă că nu s-au implementat în toate structurile din armată sisteme eficiente de control intern, în concordanță cu cerințele Ordonanței nr. 119/1999 privind controlul intern și controlul financiar preventiv, precum și ale Ordinului ministrului finanțelor publice nr. 946/2005 pentru aprobarea Codului controlului intern, cuprinzând standardele de management/control intern la entitățile publice.

În anul 2006, ansamblul relațiilor și circulația documentelor la nivelul structurilor centrale, între Ministerul Apărării și autoritățile și instituțiile publice, organizațiile neguvernamentale, persoanele juridice și fizice au fost gestionate de către **Secretariatul general** al ministerului.

Secretariatul general și-a adus contribuția la rezolvarea corespunzătoare a 232 de activități/acțiuni/documente pentru Consiliul Suprem de Apărare a Țării, a 147 de documente primite de la Administrația Prezidențială pentru ședințele acestui consiliu, la asigurarea documentării ministrului apărării pentru participarea la 7 ședințe ale CSAT și la elaborarea Raportului privind modul de îndeplinire de către Ministerul Apărării a hotărârilor CSAT. În relația ministrului cu Guvernul, Secretariatul general a elaborat și transmis raportările semestriale și cele solicitate expres, privind modul de îndeplinire a Programului de Guvernare și a coordonat îndeplinirea a 46 de sarcini primite de la Guvern.

Gestionarea Planului unic cu principalele activități ale Ministerului Apărării a impus o permanentă coordonare și actualizare a evidenței îndeplinirii acestora, precum și informarea corectă, lunar, a Consiliului Suprem de Apărare a Țării, a Președintelui României, a Primului Ministru și a comisiilor de apărare, ordine publică și siguranță națională ale Parlamentului privind desfășurarea în Armata României a principalelor activități.

În perioada analizată, activitatea de soluționare a petițiilor adresate ministrului apărării s-a executat conform legislației în vigoare, respectiv Ordonanța Guvernului nr.27/2002 privind reglementarea activității de soluționare a petițiilor, cu modificările și completările ulterioare.

4.7. Concluzii si directii de actiune

În concluzie, putem afirma că eforturile depuse în cursul anului 2006 de către întregul personal al armatei, au permis realizarea unor proiecte

vitale pentru afirmarea instituției militare ca promotor și principal contributor la afirmarea intereselor naționale prin „export de securitate” în Europa și în alte zone îndepărtate ale lumii.

Rezultatele menționate anterior ne îndreptățesc să afirmăm că procesul de transformare a Armatei a ieșit din zona ambiguității și a voluntarismului și a intrat într-o perioadă predictibilă, fapt ce ne va permite continuarea și diversificarea în acest an a demersurilor inițiate pentru modernizarea, restructurarea și operaționalizarea forțelor. Procesul de transformare a armatei, asupra căruia ne vom concentra eforturile începute în anul precedent, se va desfășura în **trei etape distincte**, respectiv **Etapa finalizării restructurărilor de bază care se va încheia în 2007** și în care vor fi îndeplinite obiectivele pe termen scurt; **Etapa integrării depline în NATO și Uniunea Europeană (2008-2015)** – în care vor fi îndeplinite obiectivele pe termen mediu și **Etapa consolidării integrării și armonizării în cadrul NATO și UE (2016-2025)** – în care vor fi îndeplinite obiectivele pe termen lung.

În cadrul procesului de transformare, ne vom concentra în continuare eforturile pe următoarele direcții de acțiune:

1. Asumarea și îndeplinirea obligațiilor față de NATO;
2. Pregătirea și participarea la misiunile UE;
3. Remodelarea comenzii și controlului, a structurii de forțe și a procesului de generare- regenerare a acestora;
4. Optimizarea procesului de evaluare sistemică și structurală și conexarea eficientă la transformarea Armatei României;
5. Remodelarea structurilor de suport logistic;
6. Realizarea sistemelor C4I2SR și informatizarea Armatei României;
7. Modernizarea managementului resurselor umane;
8. Creșterea calității vieții personalului,
9. Remodelarea învățământului militar;
10. Optimizarea Sistemului de Management a Resurselor pentru Apărare;
11. Modernizarea coordonată a echipamentelor militare;
12. Remodelarea structurală și acțională a sistemului informațiilor pentru apărare;
13. Remodelarea sistemului medical al armatei;
14. Optimizarea cercetării științifice în domeniul militar;
15. Optimizarea Sistemului de Management al proprietății imobiliare a Armatei României.

Direcțiile de acțiune ale restructurării armatei au fost materializate la nivelul Statului Major General, al statelor majore ale categoriilor de forțe ale armatei, al comandamentelor operaționale și de armă în obiective concrete, iar

pentru realizarea eficientă a acestora au fost elaborate programe de planificare și bugetare specifice.

Apreciați mai ales de către profesioniștii armatelor aliaților României pentru nivelul ridicat al pregătirii profesionale, loialitate și devotament față de interesele naționale, militarii români au răspuns necondiționat deciziilor autorităților naționale de comandă și au executat, uneori cu prețul vieții, toate misiunile ce le-au fost încredințate.

CAPITOLUL 5
FUNDAMENTAREA UNUI MODEL MATEMATIC PENTRU GESTIONAREA
CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR ARMATE. SUPORT TEORETIC

5.1. Tehnici de anvelopare

M. J. Farrell arată că măsurarea eficienței prezintă atât o importanță teoretică, cât mai ales una practică. O măsurare satisfăcătoare a eficienței permite atât verificarea empirică a argumentelor teoretice cât și planificarea în vederea unei mai bune gestionări a crizelor și conflictelor, în continuare având titulatura pe scurt de eficiență.

Tehnica elaborată de Farrell în domeniul producției, inspirată din metoda lui Koopman (1951), se bazează pe studiul mulțimii posibilităților de rezultat, ce constituie *anvelopa convexă* a vectorilor de factor-obținută din procesele de rezultat.

Raționamentele sale au fost generalizate pentru cazul mai multor rezultate și au fost reformulate ca o problemă de programare matematică de către Charnes, Cooper și Rhodes (1978-1981). Aceștia au inițiat tehnologia de măsurare a eficienței bazată pe programarea matematică, cunoscută astăzi sub denumirea de *analiza anvelopării datelor* (**DEA** = *Data Envelopment Analysis*).

Charnes, Cooper și Rhodes au descris metodologia DEA printr-un proces de programare matematică aplicat unor date observate asupra mai multor unități de decizie.

Se obțin astfel estimări empirice ale unor relații factor-rezultat „extremale” cum ar fi funcțiile de rezultat sau ale suprafețelor posibile de rezultat eficiente în spațiul factorului și/sau al rezultatului, concepte fundamentale ale analizei economice moderne. Apariția acestei metodologii a descris drumul pentru numeroase alte modele de analiză a anvelopării datelor, precum și pentru studii practice ce utilizează această tehnică.

În prezent tehnicile DEA, incluzând un ansamblu foarte variat de modele, asigură un suport teoretic dar și practic pentru măsurarea eficienței, dar mai ales a ineficienței unui ansamblu de unități de decizie.

5.1.1. Despre suprafețele de anvelopare (înfășurare)

Se știe faptul că, în teoria microeconomică clasică, funcția de rezultat poate fi interpretată ca fiind baza descrierii relațiilor de factor-rezultat într-o unitate de rezultat. Pe de altă parte, funcția de rezultat reprezintă o frontieră pentru mulțimea posibilităților de rezultat iar calculele eficienței de rezultat pot fi făcute relativ la această frontieră (evident dacă aceasta este cunoscută). În practică există doar date, pentru fiecare unitate de decizie UD (**DMU** = *Decision Making Unit*), ce indică nivelurilor rezultatelor obținute cu factorii date.

De aceea, primul scop în studierea eficienței constă în determinarea acelor unități de decizie (din mulțimea observată) care determină funcția de rezultat empirică sau suprafața de anvelopare. Deși extrem de variate, fiecare dintre modelele de analiză a anvelopării datelor încearcă să determine care dintre unitățile de decizie generează o suprafață de anvelopare. Această suprafață este denumită și *funcție de rezultat* sau *frontiera de eficiență*.

Tehnicile DEA asigură o analiză cuprinzătoare a eficienței în situațiile de multi-factor/multi-rezultat, prin evaluarea fiecărei unități de decizie în parte, măsurându-i performanța în raport cu suprafața de anvelopare descrisă de ansamblul unităților de decizie. Acele unități de decizie care determină suprafața de anvelopare sunt considerate, în terminologia DEA, eficiente. Unitățile care nu se găsesc pe suprafața de anvelopare sunt denumite ineficiente, iar ineficiența lor poate fi determinată.

Relativ la scara de rezultat există două tipuri de suprafețe de anvelopare și anume:

- a) Suprafețe corespunzătoare randamentului constant la scară (**CRS**- *Constant Returns-to-Scale*)
- b) Suprafețe corespunzătoare randamentului variabil la scară (**VRS**- *Variable Returns-to-Scale*)

Se vor prezenta în continuare ambele abordări.

5.1.2. Modelul DEA, cazul VRS

Fie n unități de decizie supuse evaluării la un moment dat. Fiecare UD folosește cantități diferite din N factori pentru a obține cantități diferite de M rezultate care se presupun a fi cunoscute. Unitatea de decizie l folosește din factorul i cantitatea $x_{il} > 0$ și obține din rezultatul r cantitatea

$y_{rl} > 0$. Într-o formă mai compactă, se notează cu X_l și Y_l vectorii de factor, respectiv de rezultat pentru unitatea de decizie l (notată cu UD_l).

Se presupune în cele ce urmează cazul, cel mai general, în care randamentele la scară sunt variabile. O suprafață de anvelopare în acest caz este formată din porțiuni de hiperplane definite în spațiul $\mathfrak{R}^{N+M}$, care formează fațete particulare ale anvelopei convexe a ansamblului de puncte (Y_l, X_l) unde $l = 1, 2, \dots, n$.

Ecuția generală a unui hiperplan definit pe $\mathfrak{R}^{N+M}$ cu coeficienții $\mu_1, \mu_2, \dots, \mu_M$, respectiv $-v_1, -v_2, \dots, -v_N$ și termenul liber ϖ este următoarea:

$$\sum_{r=1}^M \mu_r y_r - \sum_{i=1}^N v_i x_i + \varpi = 0$$

Un astfel de hiperplan este un hiperplan-suport (adică formează o fațetă a suprafeței de anvelopare) dacă și numai dacă toate punctele (Y_j, X_j) se găsesc „pe” sau „sub” acest hiperplan și, în plus, hiperplanul trece prin cel puțin unul dintre aceste puncte. Aceste condiții pot fi formulate astfel:

$$\sum_{r=1}^M \mu_r y_{rj} - \sum_{i=1}^N v_i x_{ij} + \varpi \leq 0 \quad \text{pentru } j = 1, 2, \dots, n$$

$$\sum_{r=1}^M \mu_r y_{rk} - \sum_{i=1}^N v_i x_{ik} + \varpi = 0 \quad \text{pentru unele unitati } k.$$

Se observă faptul că prima condiție impune identificarea acelei anvelope convexe care să asigure un rezultat ridicat și/sau factori scăzute, în timp ce a doua condiție asigură faptul că hiperplanul trece prin cel puțin unul dintre punctele corespunzătoare unităților de decizie.

Fie acum o unitate de decizie l luată ca evaluator la un moment dat. Condițiile precedente, în acest caz, sunt reflectate de problema de programare liniară (5.1) asociată unității de decizie l . „Coeficienții” problemei de programare matematică sunt: x_{il} și y_{rl} (valorile observate pentru UD_j) iar variabilele problemei sunt: μ_r, v_i și ϖ . Pentru o soluție

realizabilă μ_r, v_i și ϖ orice se află întotdeauna „pe” sau „sub”

$$\text{hiperplanul } \sum_{r=1}^M \mu_r y_r - \sum_{i=1}^N v_i x_i + \varpi = 0.$$

Astfel, pentru unitatea de decizie evaluatoare l , problema de programare matematică asociată ei are forma:

$$\begin{aligned} \max_{\mu_r, v_i, \varpi} \quad & \sum_{r=1}^M y_{rl} \mu_r - \sum_{i=1}^N x_{il} v_i + \varpi \\ \sum_{r=1}^M y_{rj} \mu_r - \sum_{i=1}^N x_{ij} v_i + \varpi & \leq 0 \quad \text{pentru } j = 1, \dots, n \\ \mu_r & \geq 1 \quad \text{pentru } r = 1, \dots, M \\ v_i & \geq 1 \quad \text{pentru } i = 1, \dots, N \end{aligned} \quad (5.1)$$

Astfel, restricțiile problemei (5.1) asigură faptul că toate punctele se găsesc pe hiperplan sau dedesubtul acestuia. În ceea ce privește funcția obiectiv a problemei de programare matematică, aceasta exprimă distanța dintre unitatea de decizie l și hiperplan. Maximizarea funcției obiectiv presupune alegerea aceluși hiperplan-suport care să minimizeze această distanță. De remarcat este faptul că valoarea funcției obiectiv este nepozitivă; prin urmare, o valoare optimală 0 indică faptul că unitatea de decizie l se găsește chiar pe hiperplanul-suport. Unitățile decizionale ineficiente se găsesc dedesubtul hiperplanului-suport și, prin urmare, funcția obiectiv ia pentru ele valori negative.

Trebuie făcute câteva remarci referitoare la problema de optim (5.1):

- ea exprimă condiția de randament variabil la scară și de aceea se notează cu **VRS** (*Variable Returns to Scale*);
- funcția obiectiv a problemei are numai valori negative sau zero și exprimă distanța unității l față de planul optim (această distanță este minimizată);
- soluția optimă în cazul unității de decizie l este dată de vectorii μ^l, v^l și de variabila scalară ϖ^l . Aceste valori au fost interpretate, în literatura de specialitate, ca **multiplicatori virtuali**, iar problema de programare liniară de această formă mai este denumită și **problema cu multiplicatori** și notată $VRS_M(Y_l, X_l)$;
- unitatea de decizie l este eficientă numai dacă se găsește pe hiperplanul $\mu^l y - v^l x + \varpi^l = 0$, hiperplan ce

generează o fațetă a suprafeței de anvelopare. Acesta va fi numit **hiperplan-suport**,

- unităților de decizie care se găsesc pe hiperplanul-suport le sunt asociate restricții active (ele se verifică cu egalitate).

Efectuarea unei analize complete de tip DEA (prin studiul suprafeței de anvelopare) pe mulțimea unităților de decizie necesită rezolvarea a n probleme de programare liniară de forma (5.1), câte una pentru fiecare unitate de decizie în parte. Rezolvând cele n probleme de programare matematică obținem mulțimea de soluții optime $\{\mu^l, \nu^l, \varpi^l\}$. Ele sunt normalele hiperplanelor-suport care definesc fațetele suprafeței de anvelopare. Nu neapărat fiecare dintre cele n probleme conduce spre un alt hiperplan-suport; de fapt, hiperplanele-suport corespunzătoare unităților de decizie eficiente sunt cele mai apropiate hiperplane de ansamblul unităților de decizie.

O interpretare mai corectă a anvelopei se obține prin asocierea programului liniar dual (5.2) al problemei cu multiplicatori. Pentru ca problema VRS să fie în formă concordantă, restricțiile de tipul $\geq$ vor fi transformate în restricții de forma $\leq$. Variabilele duale, în număr de $M+N+n$, sunt următoarele:

- $s_r \geq 0$, asociate restricțiilor $-\mu_r \leq -1$ pentru $r = 1, \dots, M$;
- $e_i \geq 0$, asociate restricțiilor $-\nu_i \leq -1$ pentru $i = 1, \dots, N$;
- $\lambda_j \geq 0$, cu $j = 1, 2, \dots, n$, asociate celorlalte n restricții din primală.

În ceea ce privește restricțiile dualei, acestea vor fi în număr de $M+N+1$, după numărul variabilelor din primală. Ele vor fi restricții de egalitate deoarece în problema primală variabilele sunt oarecare. Primele M restricții se referă la rezultate, următoarele N restricții se referă la factori, iar ultima restricție reflectă „convexitatea” $\left(\sum_{j=1}^n \lambda_j = 1\right)$ și este asociată

variabilei nerestricționate ϖ din primală.

Se observă faptul că problema duală (5.2) este de minim, problema primală (5.1) fiind de maxim.

Problema de optim (5.2) se notează $VRS_E(Y_l, X_l)$, notație în care indicele **E** provine de la „*Envelopment*”.

Problema duală asociată problemei primale are forma:

$$\begin{aligned} \min_{\lambda_l, s_r, e_i} & - \left(\sum_{r=1}^M s_r + \sum_{i=1}^N e_i \right) \\ \sum_{r=1}^M y_{rj} \lambda_j - s_r & = y_{rl} \quad \text{pentru } r = 1, \dots, M \\ - \sum_{j=1}^n x_{ij} \lambda_j - e_i & = -x_{il} \quad \text{pentru } i = 1, \dots, N \\ \sum_{j=1}^n \lambda_j & = 1 \\ \lambda_j & \geq 0 \quad \text{pentru } j = 1, \dots, n \\ s_r & \geq 0 \quad \text{pentru } r = 1, \dots, M \\ e_i & \geq 0 \quad \text{pentru } i = 1, \dots, N \end{aligned} \quad (5.2)$$

Soluția optimă a dualei constă în:

- vectorul M -dimensional s^l care exprimă abaterile unității de decizie l , în componentele de rezultat, față de hiperplanul-suport;
- vectorul N -dimensional e^l , care exprimă excesul de factor folosit în unitatea l față de hiperplanul-suport;
- vectorul n -dimensional λ^l care va fi interpretat în cele ce urmează.

O examinare mai amănunțită a soluției optime pentru unitatea de decizie l luată ca evaluator relevă faptul că, fiecărei variabile $\lambda_j^l > 0$ îi corespunde restricția duală j , care trebuie să fie verificată cu egalitate, adică $\mu^l Y_j - \nu^l X_j + \varpi^l = 0$. Deoarece fiecare punct (Y_j, X_j) pentru care $\lambda_j^l > 0$ se găsește pe hiperplanul cu normala dată de (μ^l, ν^l) , avem de asemenea:

$$\mu^l \left(\sum_{j=1}^n \lambda_j^l Y_j \right) - \nu^l \left(\sum_{j=1}^n \lambda_j^l X_j \right) + \varpi^l = 0.$$

Astfel, fiecare unitate de decizie j pentru care avem $\mu^l Y_j - \nu^l X_j + \varpi^l = 0$ este eficientă și se găsește pe hiperplanul

$\mu^l y - \nu^l x + \varpi^l = 0$, hiperplan care definește o fațetă a suprafeței de anvelopare.

Vectorul λ^l definește un punct

$$(\hat{Y}_l, \hat{X}_l) = \left(\sum_{j=1}^n \lambda_j^l Y_j, \sum_{j=1}^n \lambda_j^l X_j \right)$$

care este o combinație convexă a unităților care se găsesc pe o fațetă a suprafeței de anvelopare. Dacă $\lambda_l^l = 1$ atunci $\lambda_j^l = 0$ pentru $j \neq l$ și, evident, unitatea de decizie l se află pe suprafața de anvelopare, fiind deci eficientă. Astfel, $(\hat{Y}_l, \hat{X}_l) = (Y_l, X_l)$ pentru fiecare unitate de decizie eficientă l .

Pentru o unitate de decizie l care este ineficientă, adică nu se găsește pe suprafața de anvelopare, punctul $(\hat{Y}_l, \hat{X}_l)$ de pe suprafața de anvelopare apare ca o proiecție a punctului (Y_l, X_l) și ca o combinație liniară (convexă) de puncte corespunzătoare unor unități de decizie eficiente. Acestea sunt indentificate de către valorile nenule λ_j^l , soluții ale problemei duale. Se identifică astfel o mulțime de unități decizionale eficiente (cele pentru care λ_l^l este nenul).

Așa cum reiese din restricțiile problemei (5.2), punctul proiectat poate fi exprimat în mod echivalent ca:

$$(\hat{Y}_l, \hat{X}_l) = \left(\sum_{j=1}^n \lambda_j^l Y_j, \sum_{j=1}^n \lambda_j^l X_j \right) = (Y_l + s^l, X_l - e^l)$$

Aceasta ultimă relație explică afirmațiile făcute anterior referitoare la vectorul s^l , care indică un minus (ecart) în realizarea rezultatului, în timp ce vectorul e^l indică surplusul (excesul) în utilizarea factorului. Acești doi vectori exprimă, pentru o unitate decizională ineficientă l , distanța dintre ansamblul rezultat realizat- factor utilizat de ea (Y_l, X_l) și proiecția sa pe suprafața de anvelopare $(\hat{Y}_l, \hat{X}_l)$.

Deoarece problema duală VRS_E exprimă proiecția punctului (Y_l, X_l) pe suprafața de anvelopare ca o combinație convexă de rezultate-factori ale unităților de decizie eficiente, această problemă de programare liniară se mai numește și **frontiera anvelopantă** (*Envelopment*).

Relațiile dintre abaterile în rezultat s^l și excesul în utilizarea factorului e^l , pe de alta parte, și multiplicatorii problemei primale, pe de altă parte, sunt exprimate tot cu ajutorul teoremei ecarturilor complementare din programarea matematică:

- dacă $s_r^l > 0$, atunci $\mu_r^l = 1$ pentru $r = 1, \dots, M$;
- dacă $e_i^l > 0$, atunci $\nu_i^l = 1$ pentru $i = 1, \dots, N$.

Se mai observă de asemenea că expresia $-\mu^l s^l - \nu^l e^l$ exprimă valoarea funcției obiectiv a problemei VRS_E (evident și a problemei VRS_M) și poate fi scrisă $-(1s^l + 1e^l) = \sum^l$.

5.1.3. Modelul DEA, cazul CRS

O suprafață de anvelopare cu randament constant la scară este formată din hiperplane definite în $\mathfrak{R}^{M+N}$ care formează fațete particulare ale anvelopei convexe ale mulțimii de puncte (Y_j, X_j) unde $j = 1, 2, \dots, n$. În acest caz toate hiperplanele-suport trec prin origine și prin urmare parametrul ϖ are valoarea 0.

Ecuția unui asemenea hiperplan se reduce la

$$\sum_{r=1}^M \mu_r y_r - \sum_{i=1}^N \nu_i x_i = 0.$$

Un astfel de hiperplan formează o fațetă a suprafeței de anvelopare cu randament constant la scară dacă și numai dacă:

$$\sum_{r=1}^M \mu_r y_{rj} - \sum_{i=1}^N \nu_i x_{ij} \leq 0 \quad \text{pentru } j = 1, 2, \dots, n$$

$$\sum_{r=1}^M \mu_r y_{rk} - \sum_{i=1}^N \nu_i x_{ik} = 0 \quad \text{pentru unele unitati } k.$$

Pentru acest caz problema cu multiplicatori $CRS_M(Y_l, X_l)$ pentru unitatea de decizie (evaluatorul) l , se scrie astfel:

$$\begin{aligned}
& \max_{\mu_r, \nu_i, \varpi} \sum_{r=1}^M y_{r1} \mu_r - \sum_{i=1}^N x_{i1} \nu_i \\
& \sum_{r=1}^M y_{rj} \mu_r - \sum_{i=1}^N x_{ij} \nu_i \leq 0 \quad \text{pentru } j = 1, \dots, n \\
& \mu_r \geq 1 \quad \text{pentru } r = 1, \dots, M \\
& \nu_i \geq 1 \quad \text{pentru } i = 1, \dots, N
\end{aligned} \quad (5.3)$$

O analiză de anvelopare completă presupune, de asemenea, rezolvarea a n probleme de programare liniară de forma (5.3) câte una pentru fiecare unitate decizională l care este luată ca evaluator.

Soluția optimă a problemei cu multiplicatori pentru unitatea de decizie l este dată de vectorul μ^l (de dimensiune M) și de vectorul ν^l (de dimensiune N). Pentru o suprafață de anvelopare cu randament constant la scară, unitatea de decizie l este eficientă dacă se găsește pe un hiperplan de forma $\mu^l y - \nu^l x = 0$ numit hiperplan-suport, care definește o fațetă a suprafeței de anvelopare. Pentru cele n probleme soluțiile optime sunt date de perechile $\{\mu^l, \nu^l\}$, $l = 1, 2, \dots, n$ ce definesc hiperplanele-suport ale suprafeței de anvelopare. (Evident, nu obținem toate cele n hiperplane-suport distincte).

Problema duală cu multiplicatori în cazul CRS se construiește analog cu cea de la problema VRS și are următoarea formă:

$$\begin{aligned}
& \min_{\lambda_j, s_r, e_i} - \left(\sum_{r=1}^M s_r + \sum_{i=1}^N e_i \right) \\
& \sum_{r=1}^n y_{rj} \lambda_j - s_r = y_{r1} \quad \text{pentru } r = 1, \dots, M \\
& - \sum_{j=1}^n x_{ij} \lambda_j - e_i = -x_{i1} \quad \text{pentru } i = 1, \dots, N \\
& \lambda_j \geq 0 \quad \text{pentru } j = 1, \dots, n \\
& s_r \geq 0 \quad \text{pentru } r = 1, \dots, M \\
& e_i \geq 0 \quad \text{pentru } i = 1, \dots, N
\end{aligned} \quad (5.4)$$

Soluția optimă a acestei probleme (CRS_E), pentru unitatea de decizie l , este dată de vectorul M -dimensional s^l care exprimă abaterile

unității de decizie l în componentele de rezultat față de hiperplanul-suport, de vectorul N -dimensional e^l care exprimă excesul de factor folosit de unitatea l față de hiperplanul-suport, și de un vector n -dimensional $\tilde{\lambda}$.

Pentru fiecare $\tilde{\lambda} > 0$ restricția duală corespunzătoare trebuie să fie verificată cu egalitate, adică $\mu^l Y_j - \nu^l X_j = 0$. Astfel, unitățile decizionale j pentru care $\mu^l Y_j - \nu^l X_j = 0$ sunt eficiente și se găsesc pe hiperplanul $\mu^l y - \nu^l x = 0$. Acest hiperplan-suport, care trece prin origine, definește o fațetă a suprafeței de anvelopare. Dacă unitatea de decizie l este eficientă, ea trebuie să se găsească pe această fațetă.

La fel ca în cazul randamentelor variabile la scară, vectorul λ^l definește un punct $(\hat{Y}_l, \hat{X}_l) = \left(\sum_{j=1}^n \lambda_j^l Y_j, \sum_{j=1}^n \lambda_j^l X_j \right)$ care se află pe suprafața de anvelopare. Totuși, în cazul anvelopei cu randament constant la scară punctul $(\hat{Y}_l, \hat{X}_l)$ este doar o combinație liniară de unități eficiente care aparțin unei fațete a suprafeței de anvelopare, spre deosebire de cazul anvelopei cu randament variabil la scară când punctul $(\hat{Y}_l, \hat{X}_l)$ reprezintă o combinație **convexă** a unităților eficiente. Pentru o unitate de decizie ineficientă (care nu se află pe suprafața de anvelopare), punctul $(\hat{Y}_l, \hat{X}_l)$ este un punct proiectat. Pentru o unitate eficientă avem coincidența $(\hat{Y}_l, \hat{X}_l) = (Y_l, X_l)$. Și în acest caz, punctul proiectat poate fi exprimat în funcție de vectorii s^l și e^l , în următorul fel:

$$(\hat{Y}_l, \hat{X}_l) = \left(\sum_{j=1}^n \lambda_j^l Y_j, \sum_{j=1}^n \lambda_j^l X_j \right) = (Y_l + s^l, X_l - e^l)$$

5.2. Tehnici econometrice

Fie la un moment dat n unități de decizie ce constituie un eșantion dintr-o populație studiată. Fiecare dintre aceste unități utilizează cantități diferite din N factori (cunoscute) pentru a obține un rezultat (cunoscut). Despre unitatea de decizie l presupunem că aceasta folosește din fiecare factor ξ_i ($i = 1, 2, \dots, N$) cantitatea $X_{il} > 0$ pentru a obține rezultatul Y_l

>0 . Într-o formă mai compactă, pentru unitatea de decizie l se notează cu X_l vectorul sau de factori.

Fie funcția de rezultat f ce depinde de vectorul factorilor și de un vector γ al parametrilor. Pentru fiecare unitate de rezultat $l=1, 2, \dots, n$ putem scrie:

$$Y_l = f(X_l; \gamma) \exp(u_l) \quad (5.5)$$

În relația (5.5) este pus în evidență prin intermediul variabilei u_l , o posibilă ineficiență tehnică ce apare pentru unitatea de decizie l , aceasta exprimând „abaterea” unității respective de la frontiera de rezultat. Cum transformările de tipul (5.5) sunt considerate, de cele mai multe ori, exponentiale (Cobb-Douglas), prin logaritmare se va obține o expresie liniară în noii parametri, notați aici cu α (interceptul) și β (coeficienții factorilor).

Dacă folosim notațiile

$$y_l = \log Y_l, \quad x_{il} = \log X_{il}, \quad \text{și } x_l = (x_{1l}, x_{2l}, \dots, x_{nl})^T \text{ avem:}$$

$$y_l = \alpha + \beta^T x_l + u_l \quad \text{pentru } l = 1, 2, \dots, n \quad (5.6)$$

Expresia (5.6) modelează o **frontieră de rezultat deterministă**, în care prin intermediul variabilei u_l am pus în evidență ineficiența. În formula (5.6) sunt cunoscuți vectorul rezultatelor $\{y_l = \log Y_l \mid l = 1, 2, \dots, n\}$ și matricea factorilor $\{x_{il} = \log X_{il} \mid i = 1, 2, \dots, N \text{ și } l = 1, 2, \dots, n\}$. Trebuie estimați parametrii α și β (acesta din urmă, vector) ai modelului, în diverse ipoteze făcute asupra variabilei ineficiență.

Se poate considera însă, mai general, că transformarea factorilor în rezultat este influențată, pentru fiecare unitate de rezultat l și de o variabila aleatoare v_l , în felul următor:

$$Y_l = f(X_l; \gamma) \exp(u_l + v_l) \quad (5.7)$$

În expresia (5.7) variabila v_l include evenimentele necontrolabile în procesul de rezultat al unității l , favorabile sau nefavorabile acestuia, care îl influențează. Acestea apar sub forma aleatoare, de „zgomot” și sunt considerate a fi independente de variabila ineficiență. Se poate presupune că „zgomotul” ce apare în procesul de rezultat este propriu unității respective și independent de al oricărei alte unități. Prin logaritmare se obține modelul:

$$y_l = \alpha + \beta^T x_l + v_l + u_l \quad \text{pentru } l = 1, 2, \dots, n \quad (5.8)$$

În formula (5.8) avem exact aceeași problemă de estimare ca în modelul (5.6); apare însă în plus variabila aleatoare v_l asupra căreia se vor face anumite ipoteze pe parcurs.

Spre deosebire de frontiera obținută pe baza modelului (5.6), frontiera obținută pe baza modelului (5.8) este o **frontieră stohastică**. O variantă particulară este aceea în care variabila ineficiență nu apare în modelul (5.8). Aceasta devine în acest caz:

$$y_l = \alpha + \beta^T x_l + v_l \quad \text{pentru } l = 1, 2, \dots, n \quad (5.9)$$

și se observă faptul că s-a ajuns la un model de regresie liniară multiplă în care variabilele v_l reprezintă erorile.

Atât pentru frontiera de rezultat (5.5), cât și pentru frontiera de rezultat (5.7) se introduce o măsură a eficienței tehnice de tip Debreu-Farrell:

$$TE_l = \frac{Y_l}{f(X_l; \gamma)} = \exp(u_l) \quad \text{respectiv} \quad TE_l = \frac{Y_l}{f(X_l; \gamma) \exp(v_l)} = \exp(u_l)$$

exprimată în ambele situații ca raport între valoarea observată Y_l și valoarea ajustată pe frontiera deterministă sau stohastică de rezultat, pentru rezultatul unității l . Se observă că eficiența tehnică este 1 dacă $u_l = 0$ adică nu avem ineficiență și este <1 dacă există ineficiență.

Presupunem că funcția de rezultat este de tip Cobb-Douglas. Pentru două factori, punând în evidență și ineficiență prin intermediul variabilei U , pentru fiecare unitate de decizie l se scrie:

$$Y_l = A \cdot X_{1l}^{\beta_1} \cdot X_{2l}^{\beta_2} \cdot U_l$$

Prin logaritmare se obține: $y_l = \alpha + \beta_1 x_{1l} + \beta_2 x_{2l} - u_l$ unde $\alpha = \ln A$, $x_{kl} = \ln X_{kl}$ și $u_l = -\ln U_l$. Cum U_l exprimă o ineficiență, are valori pozitive subunitare și prin urmare $\log U_l$ ia valori negative, adică u_l va lua valori nenegative.

Dacă notăm cu $\hat{Y}_l$ valoarea ajustată pe frontiera deterministă, obținută după estimarea parametrilor α și β , atunci ineficiența estimată Debreu-Farrell va fi: $\hat{TE}_l = \frac{Y_l}{\hat{Y}_l} = \hat{U}_l = \exp(-\hat{u}_l)$.

În continuare se prezintă unele aspecte legate de estimarea parametrilor atât în cazul modelului ce descrie frontiera deterministă, cât și

în cazul modelului ce descrie frontiera stohastică pentru diverse ipoteze făcute asupra variabilelor u_l și v_l .

A) Frontiera de rezultat deterministă

Am reluat modelul (5.6) în care apare variabila „ineficientă” pentru fiecare unitate de decizie l , variabilă ce exprimă abaterea rezultatului unității de la frontiera de rezultat. Modelul se poate scrie deci astfel:

$$y_l = \alpha + \beta^T x_l - u_l \quad \text{pentru } l=1,2,\dots,n \quad (5.10)$$

unde $u_l \geq 0$. Cea mai slabă ipoteză care se face asupra variabilei ineficiență este ca media sa este nenulă, aceasta reflectând faptul că există deviații sistematice de la frontiera teoretică ale rezultatului obținut. Prin urmare, există o ipoteză permanentă:

$$(I1) \quad E(u_l) \neq 0 \text{ pentru orice } l=1,2,\dots,n.$$

O altă ipoteză este aceea că ineficiențele u_l sunt independente între ele și identic repartizate (i.i.d.):

$$(I2) \quad Cov(u_l, v_s) = 0 \text{ pentru } l \neq s.$$

Se observă că pentru a aduce modelul (5.10) la o formă cât mai asemănătoare cu modelul clasic de regresie multiplă (ale cărei erori, sunt independente și de medie 0), se rescrie:

$$y_l = \alpha + \beta^T x_l - u_l = [\alpha - E(u_l)] + \beta^T x_l - u_l + E(u_l) = \bar{\alpha} + \beta^T x_l + \varepsilon_l \quad (5.11)$$

unde $\varepsilon_l = E(u_l) - u_l$ este o variabila aleatoare având media 0 iar $\bar{\alpha}$ este noul intercept al modelului. Se mai observă faptul că parametrii β nu sunt afectați în noul model (5.11), ei fiind aceeași cu cei din modelul (5.10).

Pentru estimarea parametrilor modelului econometric (5.10) se pot face diverse ipoteze privind forma funcțională (repartiția) variabilelor aleatoare u_l .

Iată câteva situații:

- a) nu se face **nici o ipoteză** asupra repartiției variabilelor u_l .

Pentru estimarea parametrilor modelului (5.10), în acest caz, se folosește așa-numita tehnică **COLS** (*Correct Ordinary Least Squares*) bazată pe metoda clasică a celor mai mici pătrate **OLS** (*Ordinary Least Squares*). Pașii parcurși în tehnica **COLS** sunt următorii:

Pasul 1. Se determină (folosind un soft adecvat) estimațiile OLS pentru parametrii modelului; pe baza acestora se obțin valorile ajustate $\hat{y}_l$; apoi, folosind valorile observate și valorile ajustate se calculează vectorul reziduurilor

$$r_l = y_l - \hat{y}_l \quad \text{pentru } l=1,2,\dots,n.$$

Pasul 2. Termenul liber (interceptul) se corectează (în sensul creșterii) până când toate reziduurile devin negative și cel puțin unul este 0. Se obțin astfel noile reziduuri „corectate” r_l^C .

Pasul 3. Eficiența tehnică estimată va fi, pentru fiecare unitate de decizie l , $TE_l = \exp(r_l^C)$.

- b) **(I3)** u_l este o **variabilă exponențială** de parametru λ , $\exp(\lambda)$, având densitatea de repartiție:

$$\varphi(x) = \begin{cases} 0 & \text{pentru } x < 0 \\ \lambda \exp(-\lambda x) & \text{pentru } x \geq 0 \end{cases} \quad (5.12)$$

Fiecare variabilă u_l va avea media $E(u_l) = \frac{1}{\lambda}$ iar varianta

$Var(u_l) = \frac{1}{\lambda^2}$. Folosind expresia (5.11) și aplicând tehnica OLS obținem o estimație pentru parametrul $\bar{\alpha}$ în timp ce o estimație pentru α se poate obține din relația $\alpha = \bar{\alpha} + \frac{1}{\lambda}$. Pentru estimarea parametrului λ al repartiției exponențiale se folosește metoda momentelor. Momentele de ordin 1 și 2 sunt:

$$E(\varepsilon_l) = 0 \quad \text{și} \quad E(\varepsilon_l^2) = E[(E(u_l) - u_l)^2] = \frac{1}{\lambda^2}$$

Deoarece reziduurile modelului (5.11) sunt: $r_l = y_l - \hat{\alpha} - \hat{\beta}^T x_l$, unde s-a notat cu simbolul $\hat{\alpha}$ estimațiile parametrilor $\bar{\alpha}$ și β , se poate folosi cea de-a doua relație pentru estimarea parametrului λ . Varianta reziduurilor este

$\frac{1}{n} \sum_l r_l^2$; folosind această relație se obține o estimatie a parametrului λ

din relația:
$$\frac{1}{\hat{\lambda}^2} = \frac{1}{n \sum_l r_l^2}.$$

Parametrul α (interceptul modelului econometric) poate fi estimat prin: $\hat{\alpha} = \hat{\alpha} + \frac{1}{\hat{\lambda}}$. Estimatie ineficienței unității l față de frontiera

logaritmică este: $\hat{u}_l = \frac{1}{\hat{\lambda}} - r_l$, iar ineficiența față de frontiera de rezultat în forma inițială va fi $\exp(-\hat{u}_l)$.

c) (I4) u_l este o **variabilă semi-normală SN** $(0, \sigma_u^2)$, provenind dintr-o repartiție normală de medie 0 și dispersie σ . Densitatea ei de repartiție este:

$$\varphi(x) = \begin{cases} 0 & \text{pentru } x \leq 0 \\ \frac{2}{\sqrt{2\pi}\sigma} \exp\left(-\frac{x^2}{2\sigma^2}\right) & \text{pentru } x > 0 \end{cases} \quad (5.13)$$

Media și varianța fiecărei variabile u_l sunt date de

$$E(u_l) = \sqrt{\frac{2}{\pi}}\sigma \text{ respectiv}$$

$Var(u_l) = \sigma^2 \left(1 - \frac{2}{\pi}\right)$. De data aceasta, în urma transformării de variabila

$\varepsilon_l = \sqrt{\frac{2}{\pi}}\sigma - u_l$, utilizată în (5.10) se exprimă noul intercept al modelului

astfel: $\bar{\alpha} = \alpha - \sqrt{\frac{2}{\pi}}\sigma$. Este necesar, prin urmare, să se obțină o estimatie pentru parametrul σ . Prin analogie cu cazul anterior, folosind metoda momentelor, estimarea acestui parametru se obține din expresia momentului

de ordinul doi: $\hat{\sigma}^2 \left(1 - \frac{2}{\pi}\right) = \frac{1}{n} \sum_l r_l^2$. Acest rezultat se folosește pentru a

estima parametrul α , și anume: $\hat{\alpha} = \hat{\alpha} + \sqrt{\frac{2}{\pi}}\hat{\sigma}$.

Cât privește estimatie ineficienței unității l față de frontiera logaritmică, aceasta va fi: $\hat{u}_l = \sqrt{\frac{2}{\pi}}\hat{\sigma} - r_l$, iar ineficiența față de frontiera de rezultat în forma inițială este $\exp(-\hat{u}_l)$.

d) (I5) u_l este o **variabilă aleatoare gama** cu parametrii P și θ , iar densitatea de repartiție este:

$$\varphi(x) = \begin{cases} 0 & \text{pentru } x \leq 0 \\ \frac{\theta^P}{\Gamma(P)} x^{P-1} \exp(-\theta x) & \text{pentru } x > 0 \end{cases} \quad (5.14)$$

având momentele de ordinele unu, doi și trei:

$$E(u_l) = \frac{P}{\theta}, \quad E(u_l^2) = \frac{P(P+1)}{\theta^2} \text{ și}$$

$E(u_l^3) = \frac{P(P+1)(P+2)}{\theta^3}$. De data aceasta transformarea de variabilă va

fi: $\varepsilon_l = \frac{P}{\theta} - u_l$, iar noul intercept este $\bar{\alpha} = \alpha - \frac{P}{\theta}$. Momentele de ordinul doi și trei corespunzătoare sunt:

$$E(\varepsilon_l^2) = \frac{P}{\theta^2} \text{ și } E(\varepsilon_l^3) = -\frac{2P}{\theta^3}.$$

Estimațiile obținute pentru ineficiența unității l față de frontiera logaritmică sunt:

$\hat{u}_l = \frac{\hat{P}}{\hat{\theta}} - r_l$. Pentru a obține ineficiența față de frontiera inițială se poate

folosi media ineficienței: $E[\exp(-u)] = \left(\frac{\theta}{\theta+1}\right)^P$.

Ca o concluzie, tehnica econometrică folosită în situațiile anterioare se bazează explicit pe metoda celor mai mici pătrate OSL. Aceasta mai este

denumită atunci când se fac ipoteze asupra tipului repartiției variabilei ineficiență, tehnica **MOLS** (*Modified Ordinary Least Squares*). Aceasta are următoarele două caracteristici:

- 1) parametrii β care dau panta frontierei de rezultat nu sunt afectați prin transformarea liniară $\varepsilon_l = E(u_l) - u_l$ care se aplică modelului (5.10). Singurul parametru afectat este parametrul α , interceptul. Prin aceasta tehnică ordonarea unităților în raport cu ineficiența lor (abaterea de la frontiera de rezultat) este aceeași cu cea dată de tehnica OLS. De asemenea proprietățile de scară și de substituție sunt aceleași pentru unitățile eficiente cât și pentru cele ineficiente.
- 2) O caracteristică importantă care o face destul de folosită este aceea că este ușor de aplicat utilizând orice soft ce include tehnica OLS de estimare a parametrilor modelelor liniare de regresie, de la Excel până la STATISTICA și SPSS.

Pentru a evita situația de la punctul 1), tehnica econometrică mult mai complexă, este cea oferită de metoda verosimilității maxime **MLE** (*Maximum Likelihood Estimates*):

$$u_l = \alpha + \beta^T x_l - y_l \quad \text{pentru } l=1, 2, \dots, n$$

Presupunem că variabilele aleatoare i.i.d. u_l , cu $l=1, 2, \dots, n$ urmează o repartiție exponențială, funcționând ipoteza **I3**.

Atunci funcția de verosimilitate asociată depinde de parametrii α, β

și $\sigma = \frac{1}{\lambda}$ și este următoarea:

$$L(\alpha, \beta, \sigma) = \prod_l \frac{1}{\sigma} \exp\left(-\frac{u_l}{\sigma}\right) = \sigma^{-n} \exp\left(-\frac{\sum u_l}{\sigma}\right).$$

Prin logaritmare se obține funcția :

$$l(\alpha, \beta, \sigma) = -n \cdot \ln \sigma - \frac{1}{\sigma} \sum_l (\alpha + \beta^T x_l - y_l).$$

Metoda verosimilității maxime cere maximizarea acestei ultime funcții în raport cu α, β, σ . Soluțiile optime ale acestei probleme de maxim sunt $\alpha^*, \beta^*, \sigma^*$ și ele reprezintă estimațiile de verosimilitate maximă pentru parametrii modelului econometric (5.10) în ipoteza repartiției exponențiale a variabilei ineficiență.

Dacă presupunem că ineficiența urmează o repartiție semi-normală, conform ipotezei (I4), funcția de verosimilitate pentru selecția u_l este:

$$L(\alpha, \beta, \sigma) = -n \cdot \ln \sigma - \frac{2}{\sqrt{2\pi}\sigma} \exp\left(-\frac{u_l^2}{2\sigma^2}\right) = \left(\frac{2}{\sqrt{\pi}}\right)^n \cdot \left(\frac{1}{\sigma^2}\right)^{\frac{n}{2}} \cdot \exp\left(-\frac{\sum u_l^2}{2\sigma^2}\right).$$

Prin logaritmare se obține:

$$l(\alpha, \beta, \sigma) = \text{const} - \frac{n}{2} \cdot \ln \sigma^2 - \frac{1}{2\sigma^2} \sum_l (\alpha + \beta^T x_l - y_l)^2.$$

Maximizând această funcție obținem estimațiile de verosimilitate maximă $\alpha^*, \beta^*, \sigma^*$. Concluzia finală este aceea că hiperplanele de regresie obținute prin tehnica OLS au, mai mult ca sigur, alte pante decât hiperplanele obținute pe baza estimațiilor MLE. Apare deci de aici un avantaj al tehnici MLE în defavoarea tehnicii OLS modificate.

B) Frontiera de rezultat stohastică

Revenim la modelul econometric care conține ineficiența ($-u_l$) dar și variabila „zgomot” v_l –formula (5.8). Ineficiența ia valori negative așa că relațiile (5.8) pot fi scrise astfel:

$$y_l = \alpha + \beta^T x_l + v_l - u_l = \alpha + \beta^T x_l + \varepsilon_l \quad \text{pentru } l=1, 2, \dots, n \quad (5.15)$$

unde s-a introdus noua variabilă $\varepsilon_l = v_l - u_l$.

Facem următoarele ipoteze:

(I1) v_l sunt independente, identic repartizate (i.i.d.) și urmează o repartiție normală $v_l \in N(0, \sigma_v^2)$;

(I2) u_l și v_l sunt variabile independente, pentru orice $l=1, 2, \dots, n$;

(I3) u_l nu depinde de factorul ξ_l ;

(I4) u_l sunt independente și identic repartizate.

Pentru a putea utiliza, în prima fază, estimațiile OLS se descriu relațiile (5.15)

astfel:

$$y_l = \alpha + E(\varepsilon_l) + \beta^T x_l + \varepsilon_l - E(\varepsilon_l) = \bar{\alpha} + \beta^T x_l + t_l \quad (5.16)$$

unde s-a introdus noul intercept $\bar{\alpha} = \alpha + E(\varepsilon_l)$ și noua variabilă aleatoare $t_l = \varepsilon_l - E(\varepsilon_l)$, despre care știm că are media 0, $E(t_l) = 0$.

Astfel, modelul (5.16) verifică ipoteza clasică din modelele de regresie privind media nulă a variabilelor de eroare.

Etapele de rezolvare a modelului (5.16) pot fi descrise în pașii următori:

Pasul 1. Se găsesc estimațiile OLS ale parametrilor, fie acestea $\hat{\alpha}$ și $\hat{\beta}$.

Pasul 2. Se calculează vectorul reziduurilor $r_l = y_l - \hat{\alpha} - \hat{\beta}x_l$, cu $l = 1, 2, \dots, n$.

Pasul 3. Se calculează momentele de selecție de ordinele unu, doi, trei, ... pentru vectorul reziduurilor. Se vor nota cu m_1, m_2, m_3 etc. Cum $m_1 = 0$, pentru momentul de ordinul $k = 2, 3, \dots$ vom putea scrie: $m_k = \frac{1}{n} \sum r_l^k$

Pasul 4. Se fac ipoteze asupra repartiției ineficienței u_l și anume: este o repartiție exponențială, semi-normală sau gama. Folosind pe rând aceste ipoteze și cunoscând că erorile v_l sunt uniform repartizate, se calculează pentru variabila aleatoare $t_l = \varepsilon_l - E(\varepsilon_l)$ (folosind, de exemplu, funcția generatoare) momentele teoretice de ordinul unu, de ordinul doi $E[(t_l)^2]$, de ordinul trei $E[(t_l)^3]$ etc.

Pasul 5. Se aplică metoda momentelor pentru estimarea parametrilor repartițiilor variabilelor ineficiență și „zgomot”. Se folosesc relațiile:

$$E[(t_l)^k] = m_k \quad \text{pentru} \quad k = 2, 3, \dots$$

e prezintă succint în Tabelul 2.1 rezultatele obținute prin acest algoritm pentru cele trei ipoteze făcute asupra repartiției ineficienței: exponențială, semi-normală și gama.

	Exponențială	Semi-normală	Gama
Densitate a de repartiție	$\theta \exp(-\theta u)$	$\frac{2}{\sqrt{2\pi}\sigma_u} \exp\left(-\frac{u^2}{2\sigma_u^2}\right)$	$\frac{\theta^P}{\Gamma(P)} u^{P-1} \exp(-\theta u)$
Media și dispersia repartiției	$\frac{1}{\theta}, \frac{1}{\theta^2}$	$\sqrt{\frac{2}{\pi}}\sigma_u, \sigma_u^2\left(1 - \frac{2}{\pi}\right)$	$\frac{P}{\theta}, \frac{P}{\theta^2}$
Parametri i estimați din momente le de selecție	$\hat{\theta} = \left(-\frac{2}{m_3}\right)^{1/3}$ $\hat{\sigma}_v^2 = m_2 - \frac{1}{\hat{\theta}^2}$	$\sqrt{\frac{2}{\pi}}\left(1 - \frac{4}{\pi}\right)\hat{\sigma}_u^3 = m_3$ $\hat{\sigma}_v^2 = m_2 - \left(\frac{\pi}{2} - 1\right)\hat{\sigma}_u^2$	$\hat{\theta} = -\frac{3m_3}{m_4 - 3m_2^2}$ $\hat{P} = \frac{m_3 - \hat{\theta}^3}{2}$ $\hat{\sigma}_v^2 = m_2 - \frac{\hat{P}}{\hat{\theta}^2}$
Corecția termenul ui liber	$\hat{\alpha} = \hat{\alpha} - \frac{1}{\hat{\theta}}$	$\hat{\alpha} = \hat{\alpha} - \sqrt{\frac{2}{\pi}}\hat{\sigma}_u$	$\hat{\alpha} = \hat{\alpha} - \frac{\hat{P}}{\hat{\theta}}$

Tabelul 5.1 Principali indicatori ai repartițiilor exponențială, seminormală și gama

Parametrii frontierei stohastice se pot estima și prin metoda verosimilității maxime **MLE**. Însă, prezența în modelul econometric a variabilei aleatoare „diferență”

$v_l - u_l$ cere, pentru aplicarea MLE, cunoașterea repartiției acesteia.

Folosind ipotezele făcute asupra variabilelor v_l și u_l obținem următoarea funcție de verosimilitate: $L(\alpha, \beta, \lambda, \sigma) = \prod_l \varphi(\varepsilon)$,

$$\text{unde} \quad \varphi(\varepsilon) = \frac{1 + \lambda^2}{\pi\lambda\sigma} e^{-\frac{\varepsilon^2}{2\sigma^2}} \cdot \Phi\left(-\frac{\varepsilon\lambda}{\sigma}\right)$$

Se obțin astfel următoarele estimații pentru dispersiile repartițiilor normale și semi-normale:

$$\sigma_v^{*2} = \frac{1}{1 + \lambda^{*2}} \sigma^{*2} \quad \text{și} \quad \sigma_u^{*2} = \frac{\lambda^{*2}}{1 + \lambda^{*2}} \sigma^{*2}$$

BIBLIOGRAFIE

- Andrei T., Stancu S.,** *Statistica-teorie și aplicații, ediția I-a*, Editura Economica, București, 1995;
- Andrei T., Stancu S., Pele D.,** *Statistica-teorie și aplicații, ediția a II-a adăugată și revizuită*, Editura Economica, București, 2002;
- Barry B., Weaver O., Jaap W.,** *Security. A New Framework for Analysis*, Lynne Reiner Publishers Inc., London, 1998;
- Bălan N., Iacob D.,** *Teoria organizațiilor*, Buletinul Învățământului Militar, anul III, nr. 1-2, București, 1996.
- Brzezinski Z.,** *Comment l'Amérique doit vivre avec la nouvelle Europe*, în *Commentaire*, vol. 23, no. 91, 2000;
- Bon J., Gregory P.,** *Techniques Marketing*, Vuilbert 1989
- Bonciu C.,** *Instrumente manageriale psihosociologice*, ALL BECK, București, 2000.
- Buzărnescu Șt.,** *Introducere în sociologia organizațională și a conducerii*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1995.
- Ciocilteu C.F.,** *Managementul modernizării armatei în procesul de aderare a României la structurile de securitate europene și euroatlantice*, Teza de doctorat
- Johns G.,** *Comportament organizațional*, Editura Economică, București, 1996.
- Kenkel J. L.,** *Introductory Statistics for Management and Economics*, Duxbury Press, Boston (Mass.), 1984.
- Mătieș M.,** *Noile politici de securitate ale statelor occidentale în secolul XXI*, în *Securitate națională, politică de apărare și istorie*;
- Saporta G.,** *Probabilités, analyse de données et statistique*, Editions Technip, Paris, 1990.
- Spircu L., Patilea, V.,** *Modele de credit scoring*, Studii Cerc. Calcul Econ Cibern. Econ. 29(1995), 3-4.
- Spircu L.,** *Analiza Datelor. Aplicații Economice*, Edit. ASE, București, 2005.
- Spircu L., Calciu M., Spircu T.,** *Analiza Datelor de Marketing*, Edit. ALL, București, 1994
- Stan V.,** *România și eșecul campaniei pentru vest*, Editura Universității București, 1999
- Stancu S.,** *Microeconomie. Comportamentul Agenților Economic-teorie și aplicații*, Editura Economica, București, 2006;
- Stancu S., Mihail N.,** *Metode și tehnici de conducere*, Editura Economica, București, 2006;
- Stancu S., Chiriță N.,** *Decizii economice în condiții de incertitudine-cu aplicații pe piața financiară*, Editura Economică, București, 2004;
- Stancu S.,** *Modelarea cibernetică a fenomenelor economice*, Editura ASE, București, 2003;
- Stancu S.,** *Teoria contractelor-negocierea și derularea contractelor economice*, Editura A.S.E., București, 2002;
- Stancu S.,** *Competiția pe piață și echilibrul economic*, Editura Economica, București, 2002;
- Stoica M.,** *Managementul organizațiilor militare*, Buletinul Învățământului Militar, anul III, nr. 3-4, București, 1996.
- Zorlețan T., Burduș E., Căprărescu Gh.,** *Managementul organizației*, Editura Economică, București, 1998.
- militară în România la sfârșit de mileniu*, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București, 2000
- Wallace H., Wallace W.,** *Policy Making in the European Union*, ediția a 4-a, 2000, Oxford University Press, Marea Britanie
- Wohlfeld M.,** *The Effects of Enlargement on Bilateral Relations in Central and Eastern Europe*, Institutul pentru Studii de Securitate al UEO, 1997;
- *** Colecția revistei *The Economist*, 2000-2007;
- *** Colecția electronică a cotidianului *Daily Telegraph*, 2000-2007;
- *** Colecțiile cotidienele *Adevărul*, *Azi*, *Cotidianul*, *Cronica Română*, *Curentul*, *Jurnalul național*, *România liberă* și *Ziua*, 2000-2006;
- *** Ministerul Apărării Naționale, *Strategia Militară a României. Securitate militară prin: capacitate defensivă credibilă, restructurare și modernizare, parteneriat operațional intensificat, integrare graduală*, 2000, Ed. Militară, București
- *** Ministerul de Externe al Marii Britanii (FCO), *Joint Declaration Issued at the British-French Summit, Saint-Malo, France, 3-4 December 1998*, din pagina de Internet a Ministerului, www.fco.gov.uk/news/newstext.asp?1795, tipărit la 17 februarie 2000
- *** *Observatorul Militar*, Anul XVI, Nr.3(731) din 21-27 ianuarie 2004.
- *** Raport privind activitatea desfășurată de Ministerul Apărării Naționale în anul 2006
- *** The Economist, *Enlarging the European Union. A New Pace?*, articol publicat pe 2 octombrie 1999, pp. 32-33
- *** The Economist, *A Survey of Europe. A Work in Progress*, supliment editat pe 23 octombrie 1999.
- <http://web.worldbank.org/>
- www.statsoft.com

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor: Vasile POPA
Corector: Corina VLADU
Tehnoredactor: Gheorghe VĂDUVA

Bun de tipar: 04.10.2007

Hârtie: A3
Coli tipar: 29

Format: A5
Coli editură: 13,8

Lucrarea conține 442 pagini.
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
e-mail editura@unap.ro
Telefon: 319.48.80; 319.48.80/215; 307
Fax: 319.59.69

100/1104/2007

C. 302/2007